παρὰ τοῦ ἁγίου, ἤρξαντο θρηνεῖν καὶ ὀλοφύρεσθαι πάντες, τὴν στέρησιν μὴ φέροντες τοῦ σεβασμίου πατρός. Ὁ δὲ μέγας τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος, σύνδακρυς γεγονώς, λέγει πρὸς αὐτούς· Ὑπομείνατε, ὦ πατέρες καὶ ἀδελφοί, ὑπομείνατε ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ εὐχαρίστως τοὺς ἐπερχομένους ὑμῖν πειρασμοὺς φέροντες ἄχρι τῆς ἀπὸ (1141) τοῦ βίου τούτου ἐξόδου· καὶ ὑπήκοοι τὸ κατὰ δύναμιν τοῖς μετ' ἐμὲ γινομένοις ἡγουμένοις ὑμῖν γενήθητε· κἀγὼ δώσω λόγον τῷ Θεῷ ὑπὲρ ὑμῶν ἐν τῇ φοβερᾷ τῆς κρίσεως ἡμέρᾳ, ἐν ᾗ ἔρχεται ἀποδοῦναι ἑκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. Καὶ ταῦτα εἰπὼν, καὶ τὸ τελευταῖον ἅπαντας ἀσπασάμενος, οὕτω τυποῖ τὰς χεῖρας εἰς προσευχὴν κείμενος ἐν τῇ κλίνῃ· καὶ τὸ τελευταῖον, Εἰς χεῖράς Σου, λέξας, παρατίθημι τὸ πνεῦμά μου, τετελείωται τῇ τετάρτῃ τοῦ ἰανουαρίου μηνός» (=846).

(ἀνεκοινώθη ἐν συνεδριάσει τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐπιτροπῆς).

ΕΚΛΟΓΑΙ ΕΚ ΤΗΣ ΒΙΟΓΡΑΦΙΑΣ

ΣΑΒΑ ΤΟΥ ΚΟΙΝΟΒΙΑΡΧΟΥ

ὑπὸ

ΜΑΝΟΥΗΛ ΙΩ. ΓΕΔΕΩΝ

Τὸ κείμενον τῆς βιογραφίας, ὅπερ ὑπ' ὄψιν ἔχω, μετεγράφη πρὸ δέκα καὶ ἓξ ἐτῶν ὑπὸ τοῦ λογίου συγγενοῦς μου Π. Α. Πετρίδου ἐκ μεμβρανίνου κώδηκος τῆς ἐν Ἄθῳ μονῆς τῶν Ἰβήρων, ὡς ἐσημειώσατό μοι. Ἀτυχῶς, ἀδηλώτους ἀφῆκε τόν τε τοῦ κώδηκος ἀριθμὸν καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν τε φύλλων καὶ σελίδων καὶ στηλῶν, καὶ συνεπῶς ἀδύνατον ἐγένετό μοι ἐξετάσαι τὸ χειρόγραφον. Ἐκδίδωμι τοῦ πρωτοτύπου κειμένου τὰ κυριώτερα μέρη, τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ἐν Παλαιστίνῃ μοναχικοῦ θεσμοῦ καὶ τὰς ἐν τῷ ΣΤ΄ αἰῶνι ἐκκλησιαστικὰς ἀτασθαλίας, βοήθημα προσφέρων χρήσιμον τοῖς εἰς τὴν Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν ἀσχολουμένοις διὰ τῆς βιογραφίας ταύτης, ἥτις, ἀρχομένη μὲν «Οὐδὲν οὕτω κινῆσαι ψυχὴν εἰς ἀρετῆς ἐπιθυμίαν ἀνυσιμώτατον, ὡς ἀνδρῶν βίος ἀρίστων ἀκοαῖς φιλοθέων παραδιδόμενος», λήγουσα δὲ «καὶ τῆς ἀνωμαλίας ἀνέπνευσαν καὶ ἀστασίαστον τὸ λοιπὸν ἦγον καὶ εἰρηναίαν διαγωγὴν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ» κλπ. ἀποδίδοται εἰς Συμεὼν τὸν Μεταφραστὴν, ὅστις ὑπ' ὄψεις εἶχε τὴν ἐκτενεστέραν βιογραφίαν τοῦ Σάβα, γραφεῖσαν ὑπὸ Κυρίλλου Σκυθοπολίτου· κατὰ πόσον ὁ θαυμάσιος Συμεὼν μετέγραψεν ἐξ ἐκείνης κεφάλαιά τινα καὶ κατὰ πόσον ἤντλησεν ἄλλοθεν, βλέπει ὁ ἀναγινώσκων τούτου τε τὸ κείμενον καὶ τὴν ὑπὸ Cotelerii καὶ τελευταῖον ὑπὸ Πομιαλόβση ἐκδεδομένην βιογραφίαν, τὴν ὑπὸ Κυρίλλου γραφεῖσαν. Ὅτι δὲ ταύτην εἶχεν ὑπ' ὄψιν ὁ Συμεὼν δείκνυσιν ἐν παραγράφοις νϛ΄ καὶ νζ΄ καὶ προηγουμένως ἐν τῷ κγ΄· αὐθεντικαὶ δὲ πηγαὶ τῆς ἀρχαιοτέρας βιογραφίας εἰσὶν αἱ μαρτυρίαι Γρηγορίου τοῦ πρεσβυτέρου, ἀνεψιοῦ τοῦ Σάβα, καὶ τῶν τοῦ Σάβα μαθητῶν Παύλου καὶ Ἰωάννου. Εἰρήσθω δ' ὅτι Ἰωάννης οὗτος «ὁ θεσπέσιος κατὰ πόδας ἐπίσκοπος», γεννηθεὶς τῷ 454, ἦλθεν εἰς τὴν λαύραν τοῦ ὁσίου Σάβα τῷ 492, ὡς ἐν §§ ιζ΄ καὶ ιθ΄ φαίνεται.

Περὶ τῶν ὑπό τε τοῦ Σάβα καὶ τινων αὐτῷ συγχρόνων μοναχῶν ἱδρυθέντων μοναστηρίων ἐν Παλαιστίνῃ μνεία γίνεται πολλαχοῦ τῆς βιογραφίας ταύτης: καθ' ἣν

φαίνονται τῷ 484 μονάζοντες ὑπὸ Σάβαν **Ἰωάννης** ὁ κατόπιν ἡγούμενος τῆς **Νέας Λαύρας, Ἰάκωβος,** ὁ μετὰ ταῦτα συστήσας τὴν ἐν **Ἰορδάνῃ Λαύραν τῶν Πυργίων,** βυζάντιος ἀνὴρ, τριακονταετίαν προστὰς αὐτῆς, **Φιρμῖνος** ὁ τὴν ἐν **Μαλισχᾷ Λαύραν** ἱδρύσας, **Σεβηριανὸς** ὁ δομήτωρ τῆς ἐν **Καπαρβαριχᾷ μονῆς,** καὶ **Ἰουλιανὸς** ὁ δημιουργὸς τῆς ἐν **Ἰορδάνῃ μονῆς Νεελκαραβᾶ**· ταῦτα κατὰ τὰ γραφόμενα ἐν §§ ιγ΄, κθ΄ καὶ λβ΄. Μικρῷ δὲ πρὸ τοῦ 492 ἀναφέρονται **Μαρκιανὸς,** ἀρχηγὸς τῶν ἐν **Βηθλεὲμ κοινοβίων** (§ κα΄ καὶ αὐτόθι ὡσαύτως), **Παῦλος** ὁ πρῶτος ἡγούμενος τῆς **τοῦ Καστελλίου Λαύρας** μετὰ τὸ 492, Θεόδωρος ὁ τούτου μαθητὴς καὶ δεύτερος ἡγούμενος μετὰ τὸν τοῦ διδασκάλου θάνατον, τρίτος Σέργιος, ὅστις ἐν ἀρχαῖς τοῦ ΣΤ΄ αἰῶνος **ἐπίσκοπος** ἐγένετο Αἰλᾶ, καὶ τέταρτος Παῦλος, ὃς συγχρόνως σχεδὸν ἐχειροτονήθη τῆς Ἀμαθοῦντος ἐπίσκοπος. Ἐν ἀρχαῖς τῆς ΣΤ΄ ἑκατονταετηρίδος λαμβάνει τὴν γένεσιν αὐτῆς, σημειώδη, ἡ **περὶ Γάδαρα καὶ Σκυθόπολιν μονή,** ἣν ἀνέδειξε τοιαύτην, μετὰ τὸν τοῦ Σάβα θάνατον, **Εὐμάθιος** ὁ ἐξ Ἰσαυρίας, μεθ' ὃν ἐγένετο (δεύτερος) ἡγούμενος Ταράσιος, ἴσαυρος καὶ αὐτὸς, ἐπ' ἀρετῇ διαβόητος (§§ κε΄, κστ΄)· ταύτῃ δὲ σύγχρονος ἐγένετο ἡ **μονὴ** τῆς ἐν Παλαιστίνῃ **Νικοπόλεως** (§§ κστ΄, κζ΄, κη΄), ἧς πρῶτος ἡγούμενος ὑπὸ Σάβα κατεστάθη **Σεβῆρος,** οὗ θανόντος, ἐγένετο Δόμνος, καὶ μετὰ Δόμνον ὁ Σαβάρων, ὃν εἶδεν ὁ τῆς βιογραφίας συγγραφεύς. Ἐν §§ κη΄ καὶ κθ΄ γίνεται μνεία τῆς ἐν **Θεκώοις Νέας Λαύρας,** ἧς ἡγούμενος Ἰωάννης ὁ «κατὰ πόδας ἐπίσκοπος» (§ ιθ΄), ὁ ἐξ Ἑλλάδος, μεθ' ὃν ἐγένετο Παῦλος ὁ ἐκ Ῥώμης, οὗ παραιτησαμένου καὶ φυγόντος εἰς τὴν ἐν Ἀραβίᾳ Βαριχᾶν, αὐτὴν, ὡς νομίζω, τὴν ἐν §§ ιγ΄ καὶ κθ΄, Ἀγαπητὸν ἐγκατέστησεν ὁ Σάβας τρίτον ἡγούμενον, μεθ' ὃν ἐγένετο Μάμας. Ἐν §§ κη΄ καὶ λ΄ ἀναφέρονται ἡ **μονὴ τοῦ Σπηλαίου,** ἧς πρῶτος ἡγούμενος **Παῦλος,** καὶ ἡ τοῦ **Σουκᾶ Λαύρα,** ἧς ἡγούμενος **Ἀκυλῖνος,** ὡς καὶ ἐν § νϑ΄ ἡ **μονὴ τῶν Ἡλιοῦ,** ἧς ἡγούμενος Ἀλέξανδρος τῷ 527. Μνεία δ' ἁπλῆ συστάσεως μονῶν γίνεται ἐν §§ λδ΄, λστ΄, νϑ΄ καὶ νζ΄, τῆς **τοῦ Ζάνου μονῆς,** τῆς ἐν **Ἑπταστόμῳ Λαύρας,** τῆς **τῶν εὐνούχων μονῆς,** μικρῷ πρὸ τοῦ 527, καὶ τῆς **Ἱερεμίου Λαύρας,** τῷ 531. Τῆς δὲ τοῦ ἐν ἁγίοις **Πασσαρίωνός μονῆς** ἡγούμενος ἀναφέρεται τῷ 457 Ἐλπίδιος, μεθ' ὃν Ἡλιοὺ, καὶ μετὰ τοῦτον ἡγήσατο Λάζαρος, τέταρτος δ' ἡγούμενος ἦν Γερόντιος καὶ πέμπτος Ἀναστάσιος, ὡς ἐν §§ γ΄ καὶ κγ΄ δείκνυται. Τέλος ἐν §§ δ΄ καὶ η΄, μνείας γενομένης τοῦ **κάτω φροντιστηρίου τῆς Εὐθυμίου Λαύρας,** ἡγούμενος ἀναφέρεται τῷ 457 Θεόκτιστος, οὗ θανόντος (ὡς ἐν § η΄) Μάριν ὁ Εὐθύμιος προεβάλετο τῷ 467, καὶ τούτου δὲ θανόντος μετὰ διετίαν ἐξελέξατο Λογγῖνόν τινα, σπουδαῖον. Τῆς δὲ **τῶν Σπουδαίων μονῆς** ἀναφέρει τὴν ἵδρυσιν ὁ συγγραφεὺς ὑπὸ Ἡλία πατριάρχου Ἱεροσολύμων γενομένην περὶ τὸν πύργον Δαυῒδ «ἐν τῇ ἐπισκοπῇ».

Αἱ περὶ τῆς λαύρας τοῦ ἁγίου Σάβα εἰδήσεις εἰσὶν ὀλίγαι. Γεννηθεὶς ὁ ὅσιος ἀνὴρ, καθὰ φρονεῖται, τῷ 439, τριακονταέτης ἐξῆλθεν εἰς τὴν ἔρημον, ἐν ᾗ καταμένων κατεσκεύαζε «σπυρίδας, ἃς δὴ καὶ μαλάκια τὸ σύνηθες οἶδε καλεῖν»· διακρινομένων δὲ τῶν μοναχῶν εἰς ἀναχωρητικοὺς καὶ κοινωνικοὺς, ἰδιορρυθμίτας καὶ κοινοβιώτας, ὡς σήμερον λέγομεν, τῶν μὲν πρώτων ἡγούμενος ὑπὸ Σαλουστίου Ἱεροσολύμων κατεστάθη Σάβας, τῶν δὲ κοινωνικῶν Θεοδόσιος, τῶν περὶ τὴν ἁγίαν πόλιν μοναστηρίων ἐξάρχοντες (§§ η΄, κγ΄). Προκειμένου δὲ λόγου περὶ τῶν ἐν τοῖς τοῦ Σάβα φροντιστηρίοις οἰκοδομῶν, ἀρχιτέκτονας ὁ βιογράφος ἀναφέρει Θεόδουλον καὶ Γελάσιον τοὺς ἐξ Ἰσαυρίας, ἀδελφοὺς ἀμφοτέρους, οἰκοδομήσαντας τὰ περὶ τὴν λαύραν μοναστήρια (§ κδ΄). Ἐκ δὲ τοῦ αὐτοῦ κεφαλαίου γίνεται γνωστὸν ὅτι ἐν ταῖς τοῦ ὁσίου Σάβα μοναῖς ἐγίνοντο πάννυχοι ἀγρυπνίαι κατὰ τὰς κυριακὰς καὶ τὰς ἐπιφανεστέρας καὶ δεσποτικωτέρας τῶν ἑορτῶν.

Ἕτεραι δὲ οἰκοδομαὶ καὶ ναοὶ ἀναφέρονται (§§ μδ΄, νστ΄) ἡ τοῦ ἐν Μουταλάσκῃ ναοῦ Κοσμᾶ καὶ Δαμιανοῦ τῷ 514 καί τινες οἰκοδομαὶ τοῦ Μ. Ἰουστινιανοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις μετὰ τὸ 530, ὅτε ἀναφέρεται ἡ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα τοῦτον (§ νγ΄) ἐπίσκεψις τοῦ Σάβα. Σημειοῦνται ἐπίσης **ἡγούμενοι τῆς τοῦ Σάβα λαύρας Μελιτᾶς,** ὑπ' αὐτοῦ τούτου τῷ 533 καταστα θείς, καὶ μετὰ τοῦτον **Γελάσιος,** μεθ' ὃν **Γεώργιος,** εἶτα **Κασιανός,** καὶ κατόπι **Κόνων** (§§ νη΄, ξδ΄) ἀπὸ τοῦ 534 ἢ 535-556.

Ἀρχιερεῖς ἀναφέρονται τῷ 535 καὶ μικρῷ μετὰ ταῦτα (§§ ξγ΄, λα΄, λβ΄) Θεόδωρος Καισαρείας Καππαδοκίας, Δομετιανὸς Ἀγκύρας, Μαρκιανὸς ἐπίσκοπος Σεβαστῆς, Ἀντώνιος ἐπίσκοπος Ἀσκάλωνος, υἱὸς Μαρκιανοῦ, καὶ Ἀβράμιος ἐπίσκοπος Κρατίας.

Εἰς τὴν καθόλου Ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν ἀναφέρονται αἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐκκλησιαστικαὶ ἔριδες ἐπὶ Ἀκακίου, Εὐθυμίου, Μακεδονίου καὶ Τιμοθέου τῶν πατριαρχῶν, ἡ εἰς τὴν πόλιν ταύτην ἀποστολὴ τῷ 512 πρεσβείας ἐκ Παλαιστίνης, ἡ ἐπιστολὴ Ἠλία τοῦ Ἱεροσολύμων, ἡ ἐν Σιδῶνι κατὰ τῶν πατριαρχῶν Ἀντιοχείας Φλαβιανοῦ καὶ Ἠλία τοῦ τῆς Ἁγίας Γῆς σύνοδος, οἱ ἀγῶνες τοῦ Σάβα κατὰ τῶν τὰ Σευήρου φρονούντων, ὡς ἐν §§ μ΄-μβ΄ φαίνεται. Εἰς δὲ τὴν θύραθεν ἱστορίαν ὁ τῷ 513 λοιμὸς καὶ λιμὸς ἐν Παλαιστίνῃ, καὶ ὁ θάνατος Ἀναστασίου τοῦ αὐτοκράτορος, ᾧ ἐπηκολούθησε τῇ 19 ἰουλίου 518 ὁ τοῦ Ἱεροσολύμων Ἠλία.

Πρέπει ἵνα εἴπω ὅτι τὴν κατὰ παραγράφους διαίρεσιν ἐποιήσατο ὁ τῶν βιογραφιῶν τούτων ἐκδότης, ὁ καὶ τὸ «Ἑορτολόγιον» γράψας.

§ α΄. Τούτῳ τοίνυν τῷ μακαρίῳ πατρὶς μὲν ἡ Καππαδοκῶν, ἐν κώμῃ δὲ τίκτεται Μουταλάσκῃ, φαύλῃ μὲν τὰ πρῶτα καὶ ἀσήμῳ καὶ ὑπὸ τῇ μητροπόλει Καισαρέων κειμένῃ· ἐπισήμῳ δὲ ὕστερον ἐκ τούτου· πατὴρ Ἰωάννης, μήτηρ Σοφία, λαμπροὶ τὸ γένος ἄμφω καὶ τὴν εὐσέβειαν· γεννᾶται δὲ κατὰ τὴν ὑπατείαν Θεοδοσίου. Ἤδη δὲ πέρπτον τῆς ἡλικίας ὁ θαυμάσιος οὗτος ἀνύων καὶ τῶν γονέων εἰς Ἀλεξάνδρειαν μετοικησαμένων, ἐκάλει γὰρ ἐκστρατεία τηνικαῦτά τις αὐτοὺς ἀναγκαίως, αὐτὸς ἐν τῇ Καππαδοκῶν, θειοτέρα τινὶ προνοίᾳ, παρὰ τῷ πρὸς μητρὸς θείῳ, Ἑρμείας ὄνομα τῷ ἀνδρί, μετὰ τῆς πατρικῆς οὐσίας ὑπολιμπάνεται· ἐκεῖθεν ἀπαναστὰς πρὸς Γρηγόριόν τινα, θεῖον καὶ αὐτὸν πρὸς πατρός, ἔν τινι κώμῃ, Σκαδὸς ὄνομα, παραγίνεται, δεικνὺς ἐκ προοιμίων ὥσπερ τὸ μισοπόνηρον, καὶ ὅτι πλεῖον ἀρετῆς αὐτῷ λόγος, ἢ συγγενείας· ἐπεὶ δὲ ὑπὸ τῷ Γρηγορίῳ ταττόμενος, πολλὴν ἐώρα τοῦτο τοῖν θείοιν ἐμποιοῦν τὴν διαφοράν, πᾶσαν ἀφορμὴν ἐκεῖνος σκανδάλου περιαιρῶν, ἱερῷ τινι φέρων ἑαυτὸν ἐγχειρίζει φροντιστηρίῳ, Φλαβιαναὶ μὲν καλουμένῳ, εἴκοσι δέ που σταδίοις Μουταλάσκης διεστηκότι, δείξας ὅτι πόνοι μᾶλλον εἰς ἀρετὴν φέροντες, ἢ ἄνεσις πρὸς κακίαν τοῖς εὖ φρονοῦσι προτιμητέοι. Εἰσδεχθεὶς οὖν φιλοφρόνως παρὰ τοῦ τηνικαῦτα τῆς μονῆς προεστῶτος, καὶ τῷ τῶν μοναχῶν ἐγκριθεὶς καταλόγῳ, ἐκεῖ λοιπὸν καὶ τὴν τῶν ἱερῶν ψαλμῶν ἀσκεῖται παιδείαν, καὶ πρὸς πᾶσαν ἄλλην ῥυθμίζεται τοῦ μοναχικοῦ κανόνος ἀκρίβειαν·

§ β΄. ἐντεῦθεν κοῦφον αὐτῷ μᾶλλον τῆς ἀρετῆς ἐγίνετο τὸ πτερόν, καὶ πᾶσαν τὴν ἐν Φλαβιαναῖς ἀδελφότητα, περίπου τοὺς ἑβδομήκοντα οὖσαν, ὑπακοῇ καὶ ταπεινώσει, καὶ πᾶσιν ἄλλοις κατορθώμασιν, εὐαγγελικῶς ὑπερίπτατο· ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἔτι τῶν ἐν Φλαβιαναῖς διατριβῶν ἐκείνου τὰ διηγήματα, ὡς αὐτὸς ὕστερον ὁ ἀδελφιδοῦς ἐκείνου Γρηγόριος ἐμοὶ παραδέδωκεν, οὐ ψιλῶς οὕτω καὶ ἀνεγγύως, ἀλλὰ καὶ πίστιν ἱκανὴν εἰσφέρων ἀπὸ τοῦ βίου, καὶ τοῦ βαθμοῦ τοῦ τῶν ἱερέων ἠξιωμένος.

§ γ΄. Τίνα δὲ τὰ ἐντεῦθεν; ὁ μὲν οὖν ἱερὸς Σάβας, ἀναβάσεις ἐν τῇ καρδίᾳ τιθέμενος, καὶ μηδένα τοῦ θείου πόθου κόρον μηδὲ μέτρον εἰδὼς τῆς ἐφέσεως, νοῦν ἔσχε πόλιν τε τὴν ἁγίαν καταλαβεῖν, τόπους τε ἱστορῆσαι ἱεροὺς, τοὺς ἀνὰ τὴν ἔρημόν τε πατέρας περιελθεῖν καὶ τῆς ἐξ αὐτῶν ἀπώνασθαι ὠφελείας, ἣ καὶ τῇ παραθήξει τῆς αὐτῶν ἀγωγῆς ὀξυτέραν ἔτι τὴν ὁρμὴν πρὸς ἀρετὴν ἐπιδείξασθαι· ἀμέλει καὶ πρόσεισι τῷ τῆς μονῆς προεστῶτι, καὶ τὴν γνώμην ἀνακαλύπτει, καὶ παρ' αὐτοῦ αἰτεῖται τὴν ἀναχώρησιν· ὁ δὲ μὴ ἀφιείς, ἀλλ' ἄρχειν ἐθέλων νεότητος οὕτω κοσμίας καὶ ψυχὴν ἐχούσης σφόδρα περικαλλῆ, καὶ λιπαροῦντος οὐκ ἤκουε, καὶ ἀποδημεῖν ἐπειγόμενον οὐκ ἀνῄει, καὶ ὅλως παρακατέχειν αὐτὸν

ἐπειρᾶτο· εἶτα θεία τις ἄνωθεν αὐτῷ ἐπιφοιτήσασα ὄψις ἀπολύειν ἐπισκήπτει τὸν Σάβαν, καὶ αὐτῷ μηκέτι διακωλύειν τὴν ἐκδημίαν. Ἐκεῖνος τοίνυν τῇ ὄψει πεισθεὶς ὑπανῆκεν εὐθέως καὶ ἄκων ἑκόντι τὴν ἔξοδον ἐπιτρέπει, ὁ δὲ, ὅπερ ἐπόθει τυχών, καὶ σὺν εὐχῇ ἐκεῖθεν ἀπολυθείς, ὑπὸ Θεῷ τῆς καλλίστης ἐκείνης πορείας ὁδηγῷ, τὴν ἐπὶ τὰ Ἱεροσόλυμα ἤλαυνεν· ἔτος μὲν ἐν τῇ μονῇ τῇ δὲ δέκατον ἀπαρτίσας, ἔτος δὲ τῆς ἡλικίας αὐτὸς ὄγδοον ἔχων ἐπὶ δεκάτῳ, ἐν ᾧ Μαρκιανός τε καὶ Ἰουβενάλιος, ἄμφω θεοφιλεῖς, ὁ μὲν τῆς βασιλείας, ὁ δὲ τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις ἱεραρχίας, θανάτῳ παύονται[1]· χειμῶνος δὲ τὰ Ἱεροσόλυμα καταλαβών, καί τινι γέροντι καππαδόκῃ κατὰ τὸ σεμνεῖον τοῦ ἱεροῦ Πασσαρίωνος ἐπιξενωθείς, παρ' αὐτῷ μὲν τῷ τηνικαῦτα διαχειμάζει, ὕστερον δὲ ἄλλων ἀλλαχόσε τὸν μακάριον ἑλκόντων δεινῶς καὶ βιαζομένων, ἅτε δὴ πρὸς τῆς ἀρετῆς ἐκείνου πολλῷ πλέον ἀνθελκομένων αὐτῶν, ἑκάστου τε μένειν παρ' ἑαυτῷ δεομένου, καὶ αὐτοῦ τοῦ πρώτως αὐτὸν ἐπιξενωσαμένου γέροντος τοῦ σεμνείου μὴ ἀναχωρεῖν ἀξιοῦντος, ἐκεῖνος καθάπερ τινὰ μητέρα τῆς κατὰ Θεὸν πολιτείας τὴν ἡσυχίαν φιλῶν, οὐδενὶ μὲν αὐτῶν ἐπείθετο συνοικεῖν· ἀλλὰ μαθὼν τὰ κατὰ τὸν μέγαν Εὐθύμιον, ἔρωτι δεινῷ τῆς τοῦ ἀνδρὸς ὁμιλίας ἡλίσκετο· καὶ ἐπείπερ αὐτὸς ἐωσφώρου μᾶλλον ἐν τῇ πρὸς ἀνατολὰς ἐρήμῳ τοῖς θαύμασί τε καὶ ταῖς διδασκαλίαις ἐξέλαμπεν, ἐπόθει καὶ Σάβας τῷ φωτὶ τῶν Εὐθυμίου καλῶν συνεῖναί τε καὶ συνήδεσθαι, τρέφεσθαι καὶ αὐτὸς τὴν ψυχὴν, κατὰ τὰ εὐγενῆ τῶν φυτῶν, καὶ πνευματικῶς αὔξεσθαι· καθηγεῖτο μὲν οὖν τοῦ εἰρημένου σεμνείου ὁ θεῖος Ἐλπίδιος.

§ δ΄. Οὕτω δ' ἐπιθυμίας ἔχων ὁ μακάριος Σάβας πρόσεισιν ἀπαγγέλλων αὐτὴν τῷ θαυμαστῷ Ἐλπιδίῳ· τὸν δὲ καὶ αὐτὸν συνευδοκοῦντα εὑρών, τὰς ἐκείνου θείας εὐχὰς ἀντ' ἄλλου τινὸς ἐφοδίου λαβών, παρὰ τὸν μέγαν Εὐθύμιον ἀφικνεῖται· ἡμέρας οὖν ἐκεῖ τινὰς ἐπιμείνας, ἐπὶ τὴν σύναξιν, ὥσπερ ἔθος, ἀπιόντι τῷ Εὐθυμίῳ, τοῖς αὐτοῦ ποσὶ προσπεσών, ἐδεῖτο μετὰ δακρύων πρόβατον αὐτοῦ λογικὸν γενέσθαι καὶ ὑπ' αὐτῷ ποιμένι μετὰ τῶν ἄλλων ποιμαίνεσθαι· ὁ μέντοι μέγας Εὐθύμιος, ἄριστος ὢν τὰ τοιαῦτα παιδοτριβεῖν, οἷα διὰ πάσης καὶ αὐτὸς πείρας τῶν πνευματικῶν ἀγώνων ἐλθών, ἐπεὶ νέον ἔτι τὸν Σάβαν ἑώρα, οἰηθεὶς μὴ θερμότης μόνον ὀξύρροπος εἴη τὸ σπουδαζόμενον, τὴν ἐκ τῶν λογισμῶν κρίσιν καὶ τὸ ἐκεῖθεν βάρος οὐκ ἔχουσαν, οὐ πρότερον ἐφῆκεν αὐτῷ τῶν ἐν τῇ λαύρᾳ μοναχῶν τὴν συνοίκησιν, ἕως ἀγωγὴν πᾶσαν ἐν κοινοβίῳ μετῆλθε μοναχικὴν, καὶ τὴν ἀπαιτουμένην ἀκρίβειαν ἐπεδείξατο· ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτὸν, Ἀσύμβατον ὅλως, εἶπεν, ὦ τέκνον, νέον ὄντα σε εἰς λαύραν οἰκεῖν· τοῦτο γὰρ οὔτε τῇ λαύρᾳ ὄνησιν φέρει, οὔτε σοὶ προσῆκεν, ἀλλ' εἰς τὸ κάτω νῦν φροντιστήριον, εἴ μου ἀκούεις, πρὸς τὸν ἀββᾶν ἀφίξῃ Θεόκτιστον, παρ' ᾧ μεγίστην, εὖ οἶδα, περιποιήσῃ σαυτῷ τὴν ὠφέλειαν. Πρὸς ταῦτα τοῦ μακαρίου Σάβα ὑπείξαντος, πέμπει τοῦτον εὐθὺς ἐκεῖνος πρὸς τὸν μακαρίτην Θεόκτιστον, πολλὴν αὐτοῦ πρόνοιαν ποιεῖσθαι κελεύσας· πλουσίαν γὰρ ἀτεχνῶς ἑνορᾶν ἔφη ἐπιχεθεῖσαν αὐτῷ τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος, καὶ ὡς οὐ πολὺ τὸ μεταξὺ ἔσται, καὶ τῆς αὐτοῦ δόξης ἐμπλήσει τὴν οἰκουμένην, δόξης ἀληθοῦς, καὶ πέρας οὐδὲν οὐδαμῶς ἐχούσης· ἅπερ οὖν καὶ εἰς τοιοῦτον ἐξέβη τέλος, καὶ ἀληθῆ τὴν ἐκείνου ἔδειξε προαγόρευσιν.

§ ε΄. Οὕτως οὖν ὁ θεῖος Σάβας ὑπὸ τῷ μακαρίτῃ Θεοκτίστῳ γενόμενος, ὅλον ἑαυτὸν καθαρῶς ἐκδίδωσι τῷ Θεῷ, καὶ πᾶς γίνεται τῆς ἐκεῖθεν ἐφέσεως· εἰδὼς δὲ αὐτοῦ διπλῆν οὖσαν τὴν σύστασιν, ἐκ ψυχῆς λέγω καὶ σώματος, διπλῆν ἐπενοήσατο καὶ τὴν ἄσκησιν· νῦν μὲν πόνων τῷ σώματι, νῦν δὲ τῇ ψυχῇ· καὶ γὰρ ἦν μετὰ τῆς κατὰ ψυχὴν εὐανδρίας καὶ τῷ σώματι εὐμεγέθης καὶ κομιδῇ ῥωμαλέος· καὶ μέντοι καὶ αὐτὸς, ἄλλοτε ἄλλας ὑπηρεσίας καὶ δὴ καὶ τὴν τῶν ἡμιόνων ὑπελθὼν ἐπιμέλειαν, καὶ πρὸ πάντων μὲν εἰς τὴν σύναξιν ἀπαντῶν, μετὰ πάντας δὲ αὖθις ἀπαλλασσόμενος, τῇ θείᾳ τε προθύμως ὑπηρετούμενος λειτουργίᾳ, καὶ πᾶσι τούτοις οἱανεὶ κεφάλαιον ἐπιτιθεὶς ἱερὸν τὴν ὑπακοὴν καὶ τὸ μέτριον· διὸ καὶ παντὶ τοῦτο διὰ θαύματος ἦν τῷ πλήθει τῶν μοναχῶν, ὅπως οὕτω νεάζουσαν ἡλικίαν ἀρετῶν στέφανος ἐκόσμει καὶ τελειότητος.

§ ς΄. Μοναχός ἦν τις, τὸ γένος ἀλεξανδρεὺς, ὄνομα Ἰωάννης· οὗτος ἠνώχλει τῷ μακαρίτῃ Θεοκτίστῳ, χρόνον ἤδη συχνὸν, ἐπιτρεψαί οἱ τὴν ἐπὶ τῆς Ἀλεξανδρείας ἄφιξιν, ὥστε καλῶς ἐκεῖ διαθεῖναι αὐτῷ τὰ πατρῷα· μεμαθήκοι γὰρ τοὺς τεκόντας πρὸ βραχέος ἀποθανεῖν· ὁ μὲν οὖν ἀπολυθεὶς ὡς ἠξίου, κοινωνὸν αὐτῷ γενέσθαι τῆς ἐκδημίας καὶ τὸν

1. ἀναφέρεται εἰς τὸ ἔτος 457.

ἱερὸν ἐπεζήτει Σάβαν, οἷα γενναῖον ὄντα εἰδὼς, καὶ κοινωνεῖν πόνων ἑτέροις καὶ προθυμούμενον καὶ δυνάμενον. Ἐπινεύσας τοίνυν ὁ μακαρίτης Θεόκτιστος τῷ Ἰωάννῃ τὴν αἴτησιν, ἀφῆκε σὺν αὐτῷ καὶ τὸν Σάβαν· τὸ δὲ, ἵν' τέχνη τοῦ πονηροῦ, ἵν' οὕτως ἐπίσχῃ τοῦ κατὰ Θεὸν δρόμου τὸν Σάβαν, καὶ βίᾳ πάλιν αὐτὸν καὶ τοῖς κατὰ τὸν βίον ἐνασχολήσῃ· ἀλλ' ὁ ἀνακαλύπτων βαθέα καὶ ἀπόκρυφα τὴν ἔνεδραν οὐκ ἀφῆκε διαλαθεῖν· ὡς γὰρ ἀπάραντας ἐκ Παλαιστίνης ἐνδημοῦντας εἶχεν ἡ Ἀλεξάνδρεια, καὶ περὶ τὴν ζήτησιν ἄμφω τῶν Ἰωάννου πραγμάτων ἠσχόλητο, ἀναγνωρίζεται τοῖς τεκοῦσιν ὁ θαυμάσιος Σάβας, μετοικησαμένοις ἐκεῖ πρώην διὰ τὴν ἐκστρατείαν, ὡς ἤδη φθάσαντες ἐδηλώσαμεν. Οὕτω γὰρ αὐτοῦ γνωρίμου γεγονότος πατρικοῖς ὀφθαλμοῖς, δευτέρων τῷ Σάβᾳ πάλιν ἀγώνων ἀρχὴ, καὶ μείζοσι νῦν ἀνάγκαις, ἢ τηνικαῦτα ταῖς ἐκ τῶν θείων ἐπάλαιε· προσέκειντο μὲν γὰρ οἱ τεκόντες, τί μὴ ποιοῦντες, καὶ τέχνης ποίας ἢ μηχανῆς ἀποσχόμενοι, ὥστε πεῖσαι τὸν Σάβαν τὴν μετ' αὐτῶν ἑλέσθαι συνοίκησιν, καὶ τοῦ λοιποῦ διάγοντα παρ' αὐτοῖς τὴν στρατείαν τε τοῦ πατρὸς ὑπελθεῖν καὶ ἀντ' ἐκείνου στρατεύεσθαι· ὁ δὲ, δραστήριός τε καὶ ἀγχίνους ὤν, γινώσκει τοῦ πονηροῦ τὴν ἐπίνοιαν, ὡς ἄρα τῇ πρὸς τοὺς γεννήσαντας συμπαθείᾳ σπεύδει χαλάσαι αὐτῷ τὸν πόνον τῆς ἀσκήσεως, καὶ ψυχροτέραν διαθεῖναι τῶν πνευματικῶν τὴν ἐπιθυμίαν. Ἀμέλει, καὶ τῇ μὲν πρὸς αὐτοὺς στοργῇ τὸν τοῦ Θεοῦ πόθον σοφῶς ἄγαν καὶ συνετῶς ἀντετίθει, δεδοικέναι λέγων τὴν ἐντολὴν, ἥτις ἀναξίους οἶδεν ἐκείνους ποιεῖν, τοὺς γονέων πόθον αὐτοῦ προτιμῶντας καὶ μὴ τὸν σταυρὸν ἀραμένους κἀκείνῳ ἀκολουθήσαντας, τῇ κοσμικῇ δὲ ταύτῃ στρατείᾳ τὴν εὐαγγελικὴν τῷ ὄντι καὶ θείαν, ἐκεῖνο προσετίθει τοῖς εἰρημένοις, ὡς οὐδὲ γονεῖς ἂν αὐτοὺς τοῦ λοιποῦ καλέσαι ἀνάσχοιτο. εἰ λιπαροῦντας ἐπὶ πλέον ἴδοι καὶ ἐγκειμένους, ὥστε τῆς καλῆς ἐκείνης αὐτὸν ἀποστῆσαι στρατείας.

§ ζ'. Οὐκ ἔχοντες τοίνυν ὅ,τι καὶ πάθωσιν οἱ τεκόντες εἶξαν πρὸς τὴν τοῦ παιδὸς ἔνστασιν, καὶ τέλος, ὑπανῆκαν μὲν τὴν ἐκδημίαν καὶ μὴ βουλόμενοι· ἐδέοντο δὲ αὐτοῦ θερμὴν δέησιν, ὥστε κἂν τινα τῶν παρ' αὐτοῖς χρημάτων εἰς πορισμὸν τροφῆς λαβεῖν. Ἐκεῖνοι μὲν οὖν προθύμοις χερσὶν εἴκοσι χρυσοῦς τῷ Σάβᾳ παρεῖχον· αὐτὸς δὲ μόλις τρεῖς δεξάμενος, καὶ τούτων ὅσον μὴ γονέων ὑπεριδεῖν ἀξιούντων, ἀπαίρει τῆς Ἀλεξάνδρου σὺν ἅμα γοῦν Ἰωάννῃ· ὅτι δὲ τῶν γονέων χάριν καὶ τῶν τριῶν χρυσῶν ἦν ἡ παραδοχὴ, ἡ πίστις ἐγγύς. Ἐπεὶ γὰρ ἤδη κατειλήφει τὸ φροντιστήριον εἰς χεῖρας αὐτοὺς φέρων τῷ Θεοκτίστῳ δίδωσιν, οὐδὲν αὐτὸς ἴδιον ἀξιῶν ἔχειν· ἄλλως τε δὲ καὶ ἵνα μὴ πρόφασις ἐντεῦθεν τῷ πονηρῷ γένοιτο λογισμοὺς ὑποβάλλειν αὐτῷ φιλοχρηματίας.

§ η'. Ἤδη δὲ τῷ θείῳ Σάβᾳ δέκατος ἐκεῖ χρόνος ἠνύετο, καὶ ὁ μακαρίτης ἀπεβίω Θεόκτιστος, ὃν ὁσίως θάψας ὁ μέγας Εὐθύμιος Μάριν ἀντ' ἐκείνου τινὰ λόγου ἄξιον ἄνδρα προεστᾶναι τῆς μονῆς κατεστήσατο· δύο δὲ καὶ [οὗτος] πάντας τῇ τῆς μονῆς προστασίᾳ χρόνους ἐπιβιοὺς τελευτᾷ τὸν βίον, μεθ' ὃν ὁ θεῖος Εὐθύμιος Λογγίνῳ τινὶ σπουδαίῳ τὴν τῆς μονῆς ἀρχὴν ἐγχειρίζει. Κατ' ἐκεῖνο μέντοι καιροῦ καὶ ὁ θαυμάσιος Σάβας τριακοστὸν ἤδη ἔτος γενόμενος, ἀγωγῇ τε πάσῃ μοναχικῇ διαλάμψας καὶ πάντα τρόπον ἀσκήσεως μετελθών, ἔρωτι τῆς ἐρήμου κάτοχος γίνεται, καὶ τὴν βίαν οὐχ οἷός τε ὢν ἐνεγκεῖν τῆς ἐπιθυμίας, πρόσεισι Λογγίνῳ τὴν ποθουμένην αἰτῶν ἀναχώρησιν· καὶ ὃς, οὐδὲ γὰρ εἶχεν ὅπως οἰκοθὲν αὐτὸς ἐπιτρέψοι, πρὸς Εὐθύμιον ἀναφέρει περὶ τούτου τὸν μέγαν· ὁ δὲ, τῶν ἀρετῶν Σάβα ἀκοὰς ἀναπεπλησμένος, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς εὖ εἰδὼς τοῦ ἀνδρὸς τὴν ἀκρίβειαν καὶ τὸ περὶ τὰ πνευματικὰ θερμόν τε καὶ σύντονον, ἀντιγράφει Λογγίνῳ εὐθὺς μὴ ἐμποδὼν αὐτῷ τοῦ σκοποῦ γενέσθαι, ἀλλ' ἐπιτρεψαί οἱ πέντε τῆς ἑβδομάδος ἡμέρας ἀπολαύειν τῆς ἡσυχίας· ἤδει γὰρ ὡς εἰς καλὸν χρήσεται πάντως τὴν ἐρημίαν, καὶ ἀφορμὴν αὐτὴν ἕξει τῆς πρὸς Θεὸν ἀναβάσεως. Οὕτω τοιγαροῦν αὐτῷ τῆς ἡσυχίας ἐπιτραπείσης, ἐκεῖνος ἐν ἐξουσίᾳ ἤδη τοῦ ποθουμένου γενόμενος, τὸ τοῦ φροντιστηρίου πρὸς νότον εἰσέδυ σπήλαιον, τὰς πέντε τῆς ἑβδομάδος ἡμέρας εἴσω διάγων, τροφῆς τε ὅλως μετέχων οὐδεμιᾶς, ἀλλ' εὐχῇ μόνῃ καὶ ἔργῳ τῶν χειρῶν προσκείμενος· σαββάτου δὲ ἐξιὼν, αὐτός τε κρείττων ἑαυτοῦ ταῖς πρὸς τὸ βέλτιον ἐπιδόσεσιν ὢν, καὶ τὴν ἐργασίαν πεντήκοντα σπυρίδας τὸν ἀριθμὸν, ἃς δὴ καὶ μαλάκια τὸ σύνηθες οἵδε καλεῖν, ἐπικομιζόμενος· κυριακῆς δὲ πάλιν θαλλοὺς βαΐων συλλέξας, ὅσους ἀποχρῆναι αὐτῷ τῆς ἑβδομάδος εἰς ἐργασίαν ἐγίνωσκεν, εἰσῄει τὸ σπήλαιον. Καὶ τοῦτον δὴ τὸν τρόπον πέμπτον ἐν αὐτῷ ἔτος ἀσκούμενος διετέλεσεν.

§ θ'. Ἔπειτα ὁ θεῖος Εὐθύμιος ἰδὼν οὕτω βιοῦντα, σύναθλον αὐτὸν ἅμα Δομετιανῷ καὶ

εἰς τοὺς ἐρημικοὺς ἐλάμβανεν ἀγῶνας, ἐμπληροφορούμενός τε τῇ αὐτοῦ γνώμῃ, καὶ παιδαριογέροντα τοῦτον ἀποκαλῶν, καὶ, οἷα παιδοτρίβης ὢν ἄριστος, πρὸς τὰς ὑψηλοτέρας τῶν ἀρετῶν ἐγγυμνάζων· καὶ ἐπείπερ εἰθισμένον τῷ θαυμαστῷ Εὐθυμίῳ κατὰ τὴν τέσσαρες καὶ δεκάτην ἰανουαρίου εἰς τὴν πανέρημον τοῦ Σουκᾶ (;) συνάμα Δομετιανῷ ἐξιέναι, καὶ τὰς πανάγνους ἐκεῖσε τῶν νηστειῶν διάγειν ἡμέρας, ἐξῆλθε μὲν ὥσπερ σύνηθες, Δομετιανὸς δὲ αὐτῷ καὶ Σάβας παρῆσαν· ὤδευον δὲ διὰ τῆς πρὸς μεσημβρίαν ἐρήμου τῆς Νεκρᾶς ἐπέκεινα θαλάττης· καὶ τῆς πορείας ἄχρι πολλοῦ παρατεινομένης, ἡ ἔρημος αὕτη ξηρά τε καὶ ἄνυδρος οὖσα, καὶ αὐτῷ πράγματι τοῦ παντὸς ἔρημος, ἐξέκαιέ τε πρὸς ὀξὺ δίψος τὸν Σάβαν καὶ τῷ τε τῆς ὁδοῦ μήκει καὶ τῷ αὐχμῷ κάμνειν αὐτὸν ἤδη καὶ ἀπαγορεύειν ἐποίει, μηδὲ τοῖς ποσὶ χρῆσθαι πρὸς τὴν πορείαν δυνάμενον. Εἶτα ὁ μὲν ἐκλιπὼν ἐπὶ τῆς γῆς ἔκειτο, οὐκ οἶδα εἴτε φυσικῷ τινι λόγῳ, οἷα περ ἐν τοῖς τοιούτοις φιλεῖ γίνεσθαι, διὰ πολλὴν τοῦ θέρους σφοδρότητα καὶ τὴν τοῦ θερμοῦ πυκνότητα, παντάπασι τοῦ ὑγροῦ παραναλωθέντος, εἴτε τοῦ Θεοῦ δεῖξαι βουλομένου, πλείονος ἔτι δεῖν τῷ Σάβᾳ καρτερίας· ἔκειτο δ' οὖν ὅμως μικρῷ φάναι μέρει τῆς ψυχῆς ζῶν, καὶ ἤδη ἐκλείπειν ὑποφαινόμενος. Οὕτω δὲ αὐτὸν ἔχοντα ἰδὼν ὁ μέγας Εὐθύμιος, καὶ παθὼν οὐχ ἥκιστα τὴν ψυχὴν, βραχὺ μὲν αὐτοῦ διίσταται, πίπτει δὲ εἰς γῆν, καὶ καρδίαν πρὸς Θεὸν ὑψώσας, Κύριε ὁ Θεὸς, εἶπε, δὸς ὕδωρ ἐν τῇ διψώσῃ, τὴν τοῦ νέου τοῦδε ψυχὴν ἐκλείπουσαν ἤδη παραμυθούμενον. Οὕτως ἔφη, καὶ τὸν Σάβαν αὐτίκα μετακαλέσας, τρίτον διορύσσει τῷ σκαλιδίῳ, καὶ ἡ γῆ δυνάμεως ἤσθετο θειοτέρας, καὶ νεύμασιν ἀοράτοις ἐπείθετο, καὶ ἡ ἔρημός τε καὶ ἄνυδρος γόνιμος ὕδατος ἦν, καὶ εὐθὺς ὕδωρ ἀνῆκεν, ὕδωρ διειδέστατόν τε καὶ ποτιμώτατον· καὶ ὁ Σάβας ἐκείνου πιὼν, τό τε δίψος ἰάσατο, καὶ ἱκανῶς ἀνεκτήσατο, δύναμίν τε ἀφανῶς ἐδέξατο θείαν, ἵν ἔχοι καὶ τὸ λοιπὸν εὐψύχως τὴν τῆς ἐρήμου φέρειν δυσχέρειαν. Οὕτω μὲν οὖν τοῦ ἱεροῦ Σάβα κατὰ τὴν ἔρημον ἔχοντος, καὶ πάντα τρόπον ἐκμιμεῖσθαι τὸν μέγαν Εὐθύμιον καὶ ὥσπερ εἰς ἀρχέτυπον ἀφορᾷν τὸν ἐκείνου βίον ἔργον τιθεμένου τὸ σπουδαιότατον, ὀλίγος τὸ μεταξὺ χρόνος διῆλθε, καὶ ὁ μέγας τὴν ἀρετὴν ἐκεῖνος Εὐθύμιος ἐν εἰρήνῃ ἐπὶ τὸ αὐτὸ κοιμηθεὶς τὴν μακαρίαν ὄντως ἀνάπαυσιν ἀνεπαύσατο.

§ ι'. Ἀλλὰ τῆς τοῦ φροντιστηρίου ἀγωγῆς μετὰ τὴν ἐκείνου τελευτὴν κατὰ μικρὸν ὑπορραθυμούσης, ἐμάκρυνε φυγαδεύων ὁ μακαρίτης Σάβας, κἀν τῇ ἐρήμῳ ἦν αὐλιζόμενος, Γερασίμου τὸ τηνικαῦτα τὴν κατὰ Ἰορδάνην ἔρημον ἄστρῳ παραπλησίως φωτίζοντι· πέμπτου μὲν δὴ τότε Σάβας καὶ τριακοστοῦ τῆς ἡλικίας ἥπτετο ἔτους, ἤδη δὲ καὶ ὁ κατ' αὐτοῦ τῶν δαιμόνων ἤρχετο πόλεμος.

§ ιβ'. Ἀλλὰ τότε μὲν δὴ πρῶτον ὁ θεῖος οὗτος Σάβας τῷ μακαρίτῃ Θεοδοσίῳ γνώριμος γίνεται, πρὸς τὸν γνωρισμὸν αὐτοῖς τόν δε τοῦ Ἄνθου[1] καλῶς διαμεσιτεύσαντος, ἐξῆς δὲ καὶ τὴν ἔρημον ὁ Σάβας οἰκίζει, καὶ λαύραν ἐν αὐτῇ συνίστησιν, ἣν ἐπιφανεστάτην ἁπασῶν καὶ μεγίστην ἥ τε ἀρετὴ καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἐν αὐτῇ κατοικούντων ἐν ὀλίγῳ εἰργάσατο. Ἀλλὰ γὰρ ἄξιον διαλαβεῖν, ὅθεν τε καὶ ὅπως ἡ τῆς λαύρας γένοιτο σύστασις, καὶ τὶς ὁ τὸν τόπον ὑποδείξας καὶ τὸν θεμέλιον ἐπισκήψας ἐκεῖσε καταβαλεῖν. Τέταρτον μὲν ἤδη χρόνον ἀνὰ τὴν ἔρημον ὁ θαυμαστὸς οὗτος ἦνυε Σάβας· γενόμενος δέ ποτε κατὰ τὸν ὑψηλότατον ἐκεῖνον βουνὸν, ἔνθα Εὐθυμίου τοῦ πάνυ τῆς ἡδίστης ἀπολαῦσαι διδασκαλίας ἡ μακαρίτις λέγεται βασιλὶς Εὐδοκία, καὶ τῇ συνήθει προσευχῇ διανυκτερεύων, ὁρᾷ τινα παράδοξον ὄψιν, ἐν ἀστραπτούσῃ λαμπρόν τι καὶ περιφανὲς τῇ ἐσθῆτι, τὸν ἀπὸ τοῦ Σιλωὰμ καταρρέοντα πρὸς νότον αὐτῷ χειμάρρουν ὑποδεικνῦσαν, καὶ τὸ πρὸς ἀνατολὰς οἰκῆσαι τοῦ χειμάρρου σπήλαιον ἐπαγγέλλουσαν, βοήθειάν τε αὐτῷ ἐξ ἁγίου ὑπισχνουμένην καὶ τροφὴν παρὰ τοῦ καὶ αὐτοῖς ἐξανατέλλοντος τοῖς κτήνεσι χόρτον· καὶ ταῦτα μὲν τὰ τῆς ὀπτασίας· αὐτὸς δὲ ἡδονῆς ὅλος ἐν τῇ ὁράσει γενόμενος, καὶ παραχρῆμα τοῦ βουνοῦ κατελθὼν, θείᾳ τινὶ καὶ σοφῇ προνοίᾳ, καθάπερ ὑπό τινος δεξιᾶς ἄχρι τοῦ σπηλαίου χειραγωγεῖται· τεσσαρακοστῷ μὲν οὖν ἔτει τῆς ἡλικίας τοῦτο τὸ σπήλαιον οἰκεῖν ἄρχεται, ἡνίκα δὴ καὶ Ἀναστάσιος μὲν ἀρχιεπίσκοπος Ἱεροσολύμων, ἔνατον ἐπὶ τοῖς δέκα τῆς πατριαρχείας ἐνιαυτὸν ἐκπληρώσας, ἐτελεύτα σὺν αὐτῷ καὶ τὸν βίον, διάδοχον αὐτοῦ τῆς πατριαρχίας καταλιπὼν τὸν Μαρτύριον, Ζήνων δὲ ὁ ρωμαίων βασιλεὺς, τὸν τύραννον ἀνελὼν Βασιλίσκον, εἰς εἴκοσιν μῆνας ἐκείνῳ περιελθούσης τῆς τυραννίδος[2], ἀνειλήφει πάλιν τὴν βασιλείαν.

1. ὁ Ἄνθος ἦν μοναχὸς, ἱκανὸν χρόνον τῷ Θεοδοσίῳ συγγενόμενος.

2. σεπτέμβριον τοῦ 477.

Οἰκήσας τοίνυν ὁ μέγας τουτὶ τὸ σπήλαιον, ἐπεὶ πολλὴν εἶχε περὶ τὴν ἄνοδον τὴν δυσχέρειαν, ὅτε δὴ κατὰ χρείαν ὕδατος ἐξελθεῖν ἐθελήσειε, πεντεκαίδεκα γὰρ ἡ πηγὴ σταδίοις ἀπεῖχε, ἣ καὶ οὕτως Ἑπτάστομος ὠνομάζετο, σχοῖνον ἄνωθεν ἐξαρτήσας, ταύτῃ καὶ τὴν ἄνοδον ὁμοῦ εὐκοπώτερον καὶ τὴν κάθοδον ἐποιεῖτο· οὐδὲ μίαν δὲ ἄλλην ἔχοντι τῶν ἀναγκαίων τὴν πρόνοιαν, ὅτι μὴ ταῖς παραπεφυκυίαις τῷ σπηλαίῳ τῶν βοτανῶν ἀρκουμένῳ, Θεὸς ὁ καὶ τὸ σπήλαιον τῷ Σάβᾳ ὑπελθεῖν ἐπισκήψας, αὐτὸς εἰς τέλος ἄγει καὶ τὰ ἐπηγγελμένα, καθάπερ Ἠλίᾳ τῷ προφήτῃ πάλαι τὸ ὄρος εἰσελθόντι τῆς Σιδωνίας καὶ ἑαυτὸν ἀφανίζοντι, οὕτω καὶ νῦν ἐπιπέμπει τῷ δικαίῳ τοὺς τῶν ἀναγκαίων αὐτῷ προησομένους τὴν χορηγίαν, ἀνθρώπους τινὰς μετρίους καὶ ἀρετὴν ὑπέρ τι ἄλλο διὰ τιμῆς ἄγειν ἐπισταμένους· οἳ εὐθὺ τοῦ σπηλαίου καταλαμβάνουσι, καὶ διά τινος καλωδίου τῆς πρὸς τὸν ὄσιον ἀνόδου τυχόντες, ἐπεὶ βίον ἐκεῖ σχέδιόν τε καὶ ἀκριβῶς ἄσκευον ἐθεάσαντο, οὕτω τὴν ἀρετὴν ἀξίως ἐθαύμασαν, ὡς ἐν μεγάλῳ τίθεσθαι τὸ καὶ ταῖς ἐκείνου μόνον διακονίαις ὑπηρετεῖσθαι· ἀμέλει, καὶ τάπτουσιν ἑαυτοῖς οἱονεὶ φόρους ἐθελουσίους, ὥστε δι' ἡμερῶν δή τινων ἐκεῖσε ἀφικνουμένους, τυρούς τε καὶ ἄρτον καὶ φοίνικας καὶ εἴ τι τῶν ἐπιτηδείων αὐτοῖς ἕτερον ἐκείνῳ διακομίζειν, τοῦ Θεοῦ πάντως πλέκοντος ταῦτα σαφῶς τε καὶ θαυμασίως, ὥστε καὶ Σάβα μὴ ἐνδεῶς ἔχειν τὰ ἀναγκαῖα, καὶ τοῖς ταῦτα διακομιζομένοις μισθοῦ πολλοῦ πρόξενον εἶναι τὴν χορηγίαν· πέρπτον μὲν οὖν ὁ Σάβας οὕτως ἔχων ἐν τῷ χειμάρρῳ διήνυσε χρόνον, μόνος μόνῳ Θεῷ συγγινόμενος καὶ τοῦ τῆς ἡσυχίας ἀπολαύων καλοῦ.

§ ιγ'. Ἄρτι δὲ τοῦ πέμπτου λήγοντος ἔτους, συναπέληγε καὶ τὰ τοῦ πονηροῦ τεχνάσματα κατ' αὐτοῦ· ἔχων δὲ οὗτος καὶ τὴν ἀπὸ τῶν δαιμόνων ἄδειαν, καὶ τὴν ἐξ ἀνθρώπων γαλήνην, καὶ δεινὸς ὢν ἐραστὴς ἡσυχίας, ἀλλ' οὖν μὴ τὸ ἑαυτοῦ μόνον ζητῶν, ἀλλὰ καὶ τῆς τῶν ἄλλων προνοῶν σωτηρίας, μᾶλλον δὲ καὶ παρὰ Θεοῦ τοῦτο προσταγείς, μερίμναις ἑαυτὸν ἐδίδου καὶ ἡσυχίας ἀπεστερεῖτο. Τεσσαρακοστὸν μὲν δὴ τότε τῆς ἡλικίας αὐτῷ ἔτος καὶ πέμπτον ἠνύετο, πολλῶν δὲ πολλαχόθεν ἐκεῖ συρρεόντων, καὶ μάλιστα ὅσοι κόσμου καὶ τῶν τοῦ κόσμου πάντων ὑποχωρήσαντες τὰς ἐν ὄρει διατριβὰς εἵλοντο, τὰ τῆς θαυμασίας ἐκείνης ποίμνης ταχέως ηὐξάνετο, τοῦ μακαρίου Σάβα μετὰ τῆς ἄλλης περὶ αὐτοὺς πνευματικῆς ἐπιμελείας καὶ τὸν ἐπιτήδειον ἑκάστῳ τόπον εἰς κελλίων οἰκοδομὴν ἀποτάττοντος· ὥστε ἦν ἰδεῖν ἄνδρας τὸν ἀριθμὸν ἑβδομήκοντα πάντας εἰς ταὐτὸν ἐν βραχεῖ συνελθόντας, θείους πάντας, θεοφόρους, φύλακας ἀκριβεῖς τῶν ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ, χορόν τινα δεύτερον τῆς τῶν ἀποστόλων ἑβδομηκοντάδος ἀποπληροῦντας, ἢ ἀγγέλων ἐκκλησίαν αἰνούντων τὸν Κύριον· ἐν οἷς ἦν μὲν ὁ τῆς Νέας λαύρας ἡγησάμενος ὕστερον Ἰωάννης, ἦν δὲ καὶ Ἰάκωβος τὴν τῶν Πυργίων ἐν Ἰορδάνῃ λαύραν οἰκοδομήσας, Φιρμῖνός τε καὶ Σευηριανός, ὧν, ὁ μὲν τὴν ἐν Μαλισχᾷ λαύραν, ὁ δὲ τὴν περὶ Καπαρβαριχᾶ μονὴν ἐδείμαντο, Ἰουλιανός τε ὁ τῆς ἐν Ἰορδάνῃ Νεελκαραβᾶ προσαγορευομένης λαύρας δημιουργός, καὶ ὁ τῶν λοιπῶν ὁσίων κατάλογος, οὓς καὶ διαμνημονεῦσαι καθ' ἕκαστον ὁ λόγος διὰ τὸ πλῆθος καὶ πρὸς ὄνομα διελθεῖν παρῆτήσατο. Πάντας τοίνυν αὐτοὺς ἡ ἀρετὴ τοῦ θείου Σάβα τορώτερον σάλπιγγος πόρρωθεν συγκαλεσαμένη ἔγνω καὶ μεγίστην ἐκεῖ συστήσασθαι λαύραν, ἵνα διὰ τῆς ἐρήμου ταύτης τὴν ἄνω Ἱερουσαλὴμ αὐτοῖς πραγματεύσηται· καὶ πρῶτα μὲν, ἐν ταῖς πρὸς βορρᾶν τοῦ χειμάρρου πηγαῖς πύργον οἰκοδομεῖ· ἔπειτα δὲ, μεταξὺ τοῦ χειμάρρου οἶκον εὐκτήριον ἀνεγείρει, καὶ τράπεζαν ἱερὰν ἐν αὐτῷ πήξας, καὶ τὸν ναὸν ἐγκαινίσας, ἡνίκα τινὰ τῶν ἱερωμένων τῷ ναῷ παραβάλλοντα ἴδοι, τοῦτον καὶ τελεῖν ἐν αὐτῷ τὴν θείαν ἐποίει μυσταγωγίαν, αὐτὸς τῇ πολλῇ περὶ τὸ θεῖον ἐκείνῃ φειδοῖ καὶ τῷ μετρίῳ πάνυ καὶ ταπεινῷ τοῦ φρονήματος φεύγων τὸ πρᾶγμα καὶ πάντα τρόπον τὴν ἱερωσύνην ἀναβαλλόμενος. Οὕτω δὲ τὸν ναὸν ἐγείρας καὶ λαύραν ἐκεῖ συστησάμενος, περὶ τὴν ἐπιμέλειαν ἑξῆς τῶν ἀδελφῶν ἐπονεῖτο.

§ ιδ'. Τούτοις καὶ τοῖς τοιούτοις χρώμενος εἰς παραίνεσιν, δυσχερείας ὑψηλοτέρους ἁπάσης ἐδείκνυ τοὺς μαθητὰς, κοῦφον αὐτοῖς τὸ πτερὸν εἰς ἀρετὴν ἐργαζόμενος· ἐν μέντοι τοῖς ἀναγκαίοις καὶ ἀπαραίτητον ἀπαιτοῦσι τὴν χρείαν καὶ δι' εὐχῆς αὐτοῖς πολλάκις συναιρόμενος ἦν, καὶ κρυφίως συλλαμβανόμενος, ἵνα μὴ, παρ' ὃ δύνανται ὑπενεγκεῖν πειρασθέντες, εἰς τέλος ἀπαγορεύσειαν, ἥπερ δὴ καὶ κατὰ πόδας ὁ λόγος δηλώσει. Ἔρρει μὲν γὰρ πόρρω τοῦ σπηλαίου τὸ ὕδωρ, ὡς ἤδη φθάσαντες ἔφημεν, ἐλύπει δὲ τοῦτο τοὺς μοναχοὺς, καὶ πάνυ σφόδρα περὶ τὴν μετακομιδὴν ἐδυσχέραινον· ὁ μακάριος οὖν ἐκεῖνος, οὕτω λυπηρῶς

ἔχοντας οὐχ ὑπομένων ὁρᾶν, εὐχῇ τότε νυκτὸς ἐκδοὺς ἑαυτὸν, ἐδεῖτο θερμότατα τοῦ Θεοῦ· «Δέσποτα Κύριε, λέγων, ὁ Θεὸς ἡμῶν, εἰ τὸ πρᾶγμα τῆς σῆς ἐστιν ἀπορρήτου σοφίας οἰκονομία, εἰ τῆς σῆς εὐδοκίας ὅλως τουτὶ καὶ τῆς χάριτος ὥστε τὸν παρόντα τόπον οἰκισθῆναι καὶ ἀνδράσιν ἀνθῆσαι τὸ σὸν ὄνομα φοβουμένοις, αὐτὸς εὐμενὴς καὶ νῦν ἐπίβλεψον ἐφ' ἡμᾶς, καὶ πηγασάτω ποθὲν ὕδωρ εἰς ἀναψυχήν». Οὕτως ηὔξατο, καί τις ἦχος εὐθέως αὐτοῦ βάλλει τὰ ὦτα· ὁ δὲ ἦχος ἐᾠκει τοῦ χειμάρρου κάτωθεν ἀναφέρεσθαι· καὶ παρακύψας, σελήνης ἤδη πληρεστάτῳ φωτὶ τὴν γῆν ὑπολευκαινούσης, ὁρᾷ τινα ὄναγρον, τῇ ὁπλῇ τὸ ἔδαφος κόπτοντά τε καὶ διορύσσοντα· εἶτα, μετὰ τὸ ἱκανῶς διορύξαι τὴν γῆν καὶ βαθύναι, τῷ ὀρύγματι παραθέντα τὸ στόμα καὶ πίνοντα. Ἐκεῖνος οὖν, ὅπερ ἦν εἰκὸς, λογισάμενος ἐπισκοπῆ αὐτοὺς τὸν Θεὸν ἀπεσκέφθαι, κάτεισιν εὐθὺς ἵνα τὸν ὄναγρον ὀρύσσοντα εἴδε, προσθεὶς δὲ καὶ αὐτὸς ἔτι καὶ μικρὸν ὑπορύξας, ὦ τῆς ἀφάτου σου, Χριστὲ, χάριτος, ὕδωρ εὑρίσκει τῶν τῆς γῆς λαγόνων ἀναδιδόμενον, ὅπερ οὖν ἐξ ἐκείνου καὶ εἰς τό δε διὰ μέσης ῥέον τῆς λαύρας ἐστὶ, μήτε χειμῶνος αὐξόμενον, μήτε θέρους ἐλλεῖπον, καὶ ταῦτα σχεδὸν ὑπὸ πάντων κατακόρως ἀντλούμενον.

§ ιε'. Οὕτω μὲν οὖν τὸν θεῖον οἶκον ἐκεῖνον κάλλεσιν οὐ χειροποιήτοις κεκοσμημένον εὑρὼν [1], καί τι καὶ αὐτὸς εἰς δύναμιν ἐπιτεχνησάμενος, καὶ ταῖς φυσικαῖς τοῦ τόπου χάρισι τὰς ἐκ τῆς τέχνης προσθεὶς, ἐν αὐτῷ δήπου καὶ τὴν συνήθη δοξολογίαν τοῖς σάββασί τε καὶ ταῖς κυριακαῖς ὁ Σάβας τελεῖσθαι νενομοθέτηκεν. Ἰδὼν δέ τινα πέτραν ὑπερανέχουσαν τοῦ ναοῦ, αὐτὸς μὲν οἰκῆσαι ταύτην προείλετο, μένειν δὲ ἀεὶ παρὰ τῷ θείῳ τούτῳ ναῷ βουλόμενος, καὶ πάλιν ὥστε μὴ τὴν ἡσυχίαν ἐπιταράττεσθαι προμηθούμενος, τὴν αὐτόσκευον ὀροφὴν ἐκείνην τοῦ διακονικοῦ διαγλύφει, καί τινα κοχλίαν ἐκεῖθεν ὑπὸ τῷ πύργῳ κρυπτόμενον ἄχρι τῆς πέτρας οἰκοδομεῖ, δι' οὗ συνεχῶς μετὰ τῆς φίλης ἡσυχίας πρὸς τὴν ἐκκλησίαν λανθάνων κατήρχετο. Καθιερῶσαι μέν τοι τὸν ναὸν, ὡς εἰκὸς, ἀνεβάλετο, οἷα μήτε αὐτὸς ἔχων θαρρεῖν τῷ τῆς ἱερωσύνης ἀξιώματι, μήτε ἄλλῳ τινὶ τὸ πρᾶγμα τῶν ὑπ' αὐτὸν ἐπιτρέπων, ἐπεὶ καὶ ἀφορμὴν ἀεὶ φιλαρχίας τοῖς μοναχοῖς τὴν ἱερωσύνην ὡρίζετο.

1. ὁ λόγος περὶ σπηλαίου τινὸς, εἰς εἶδός τι ναοῦ αὐτοφυῶς ἐσκευασμένου.

§ ιϛ'. Οὕτως ὁ θεῖος ἐκεῖνος ἀπεκαλύφθη τῷ Σάβᾳ νικός. Τοῦ δὲ τῶν μοναχῶν πλήθους ἀεὶ ταῖς καθ' ἑκάστην προσθήκαις ἐπιδιδόντος, καὶ εἰς πεντήκοντα πρὸς τοῖς ἑκατὸν ἐν βραχεῖ προελθόντος, ἐπεδίδου καὶ ἡ τῶν ἑκατέρωθεν τοῦ χειμάρρου κελλίων οἰκοδομὴ, καὶ κτήνη τε πρὸς ὑπηρεσίαν, καὶ ἄλλα τῶν εἰς σώματος χρείαν ἐπιτηδείων, ἐπιμελὲς τῷ Σάβᾳ κατέστη τοῖς μοναχοῖς κτήσασθαι, ἵνα μὴ τῶν ἀναγκαίων ἡ ἀπορία εὐπρόσωπος αὐτοῖς πολλάκις ἀφορμὴ γίνηται τῆς ἡσυχίας ὀλιγωροῦντας ἐπὶ τὸν κόσμον χωρεῖν. Τῆς οὖν περὶ αὐτὸν φήμης ἐν ὀλίγῳ πανταχόσε διαδραμούσης, πολλοὶ παρ' αὐτῷ μετὰ συχνῶν ἐφοίτων χρημάτων, ἅπερ ἂν ἐκείνῳ παράσχοιεν, τοῦτο κερδάναι μόνον αὐτοὶ οἰόμενοι, καὶ τοῦτο ἀσφαλῶς ἔχειν νομίζοντες. Ταῦτα δὲ ὁ θεῖος δεχόμενος Σάβας οὐ βαλαντίοις ἐδίδου καὶ μυχοῖς ἔκρυπτεν, ἀλλ' εἰς οἰκοδομάς τε ἀνήλισκε μοναχοῖς προσηκούσας, καὶ τῶν ἄλλων τῶν ἐπιτηδείων αὐτοῖς χορηγίαν, μάλιστα καὶ Μαρτυρίου πρὸς αὐτὸν, ὃς τὸν ἀρχιερατικὸν τηνικαῦτα διεῖπε θρόνον, οἰκείως ἄγαν καὶ φιλίως διακειμένου καὶ διὰ πάσης αἰδοῦς τὸν ἄνδρα καὶ τιμῆς ἄγοντος. Ἀλλὰ τοῦ πατριάρχου τὸν βίον ἐν ὀγδόῳ τῆς ἱεραρχίας ἔτει καταλιπόντος, καὶ Σαλουστίου τὸν θρόνον μετ' ἐκεῖνον ἐκδεξαμένου, ὄγδοον ἤδη τῆς ἡλικίας χρόνον τοῦ μακαρίου Σάβα καὶ τεσσαρακοστὸν ἕλκοντος [1], τινὲς τῶν ἀπὸ τῆς λαύρας, μοχθηροὶ τὰς ψυχὰς, κατὰ τοῦ θείου Σάβα πονηρὰ διαμελετήσαντες, εἰς τὴν ἁγίαν ἀφικνοῦνται πόλιν, καὶ Σαλουστίῳ τῷ ἐπισκόπῳ προσελθόντες τὸν προστησόμενον αὐτῶν ἐπεζήτουν. Συνετὸς δὲ ὢν ἐκεῖνος καὶ οὐ τὴν ἀκοὴν εὔκολος, οὐδ' ἁβασανίστως ταῦτα παραδεχόμενος, τίνες τε εἶεν καὶ ὅθεν ἀκριβῶς ἠρώτα· οἱ δὲ χειμάρρῳ τινὶ παροικεῖν ἔλεγον, κἀκεῖ τοὺς ἀσκητικοὺς ἀγῶνας ἀνύειν, τὴν τοῦ Σάβα κλῆσιν ἀποκρυπτόμενοι· ὁ δὲ, συνεὶς αὐτὸν εἶναι τὸν προεστῶτα, καθ' οὗ οὗτοι καὶ τὴν διαβολὴν ἐσκαιώρησαν, καὶ ποῦ οὗτος ὁ Σάβας αὖθις ἐπῄρετο· οἱ δὲ, ἀποκρίνασθαι πρὸς ἔπος ἀφέντες, ὦ τῆς ἀπονοίας, ἀλλ' οὐκ ἐξαρκεῖν αὐτὸν φρονῖδι τοσούτων διὰ περιουσίαν ἀφελείας εἶπον καὶ ἀγροικίας, τὸ ἐπιεικὲς ἐκείνου καὶ μέτριον ἀφέλειαν εἰπόντες οἱ μοχθηροὶ, κἀκεῖνο δὲ προσετίθεσαν εἰς κατηγορίαν, τὴν περὶ τὴν ἱερωσύνην εὐλάβειαν καὶ ὅτι μήτε αὐτὸς ἱεράσθαι βουλόμενος μηθ' ἑ-

1. περὶ τὸ ἔτος 486.

τέρῳ ταύτην παραχωρεῖ· ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐκεῖνοι. Κήρυκος δέ τις ἀνὴρ ἱερεύς, καὶ ἀρετῆς ὢν θερμότατος ἐραστής, παρὰ τῷ ἐπισκόπῳ τότε παρὼν καὶ τῶν εἰρημένων ἀκούσας, «Τί δαί, ὑμεῖς, ἔφη, πρῶτοι τὸν Σάβαν ἐδέξασθε, ἢ ἐκεῖνος ὑμᾶς;» Τῶν δὲ δέξασθαι μὲν ἐκεῖνον καὶ συναγαγεῖν αὐτοὺς ἀποκρινα μένων, ἥκιστα δὲ νῦν διέπειν αὐτοὺς ἱκανὸν εἶναι, ὑπολαβὼν αὖθις ὁ Κήρυκος: «Εἰ ἐκεῖνος, εἶπεν, ὑμᾶς τε τὴν ἀρχὴν συνήγαγε καὶ τὸν τόπον ἔρημον ὄντα συνῴκισε, πόσῳ μᾶλλον αὐτόν τε τὸν συνοικισθέντα τόπον καὶ ὑμᾶς εἰς ἓν ἀθροισθέντας ἱκανὸς ἔσται διέπειν· ὁ γὰρ ἐν οἷς ἦν δυσχερέστερον συνεργήσας Θεὸς αὐτὸς καὶ ἐφ' οἷς εὐκοπώτερόν ἐστι πάντων συνεπιλήψεται, καὶ ῥαδίαν αὐτῷ θήσει τὴν προστασίαν». Πρὸς ταῦτα τοὺς μισοῦντας εἰρήνην ἐκείνους, μεθ' ὧν ἦν ὁ Σάβας εἰρηνικός, καὶ λάθρα τοῦ πλησίον ἀνελευθέρως καταλαλοῦντας οὐδὲν ἀποκρίνασθαι δυναμένους, ὁ ἐπίσκοπος ἀφῆκε τὸ τηνικαῦτα: «Σκέψασθε, τό γε νῦν ἔχον, εἰπών, εἰς τὴν ἐπιοῦσαν δὲ περὶ τούτων ἀκριβωσόμεθα». Καὶ μετακαλεῖται μὲν αὐτίκα τὸν μακάριον Σάβαν, οὐκ εἰδότα ἐφ' ᾧ μετακέκληται, ἄγει δὲ καὶ αὐτούς, ὡς μὲν ᾤοντο, συστῆσαι τὰ κατηγορημένα καὶ τὸν Σάβαν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ἐξῶσαι· ὡς δὲ τὸ πέρας ἔδειξε, φιμῶσαι μᾶλλον αὐτοῖς τὰ στόματα καὶ ἀφορμὴν πᾶσαν τοῦ λόγου περιελεῖν. Ἐπεὶ γὰρ καὶ παρέστησαν, ὁ ὑγιὴς ἐκεῖνος καὶ ἀδιάφθορος δικαστής, οὐδὲν οὐδόλως πρὸς ἐκείνους εἰπὼν, οὐκ ἐλέγχων, οὐ μαρτυρίας δεηθεὶς ἑτέρας, ὡς ἂν περὶ τῆς ἀρετῆς τοῦ Σάβα βεβαιότατα διδαχθείς, καὶ ὑπ' αὐτῆς ἤδη τὴν γνώμην προπεπεισμένος, χειροτονεῖ μὲν ἱερέα τοῦτον ὑπὸ τοῖς ἁπάντων αὐτῶν ὀφθαλμοῖς, ταύτης δὲ τῆς πρὸς ἐκείνους ἅπτεται παραινέσεως: «Ἰδού, φησιν, ἔχετε τὸν πατέρα ὑμῶν καὶ τῆς λαύρας τῆς καθ' ὑμᾶς ἀφηγούμενον, ὃν Θεὸς ἄνωθεν καὶ οὐκ ἄνθρωπος ἐψηφίσατο· ἡμεῖς δὲ τοῦτο μόνον τῷ ἁγίῳ Πνεύματι χεῖρας ἐχρήσαμεν, οὐκ αὐτόν, ἀλλ' ἑαυτοὺς μᾶλλον εὐεργετήσαντες». Οὕτως ἔφη· καὶ παραλαβὼν αὐτίκα τὸν μακάριον Σάβαν, αὐτούς τε τοὺς στασιαστάς, καὶ δὴ καὶ τὸν παρατυχόντα θεοφιλῆ Κηρῦκον, ἀφικνεῖται μετ' αὐτῶν εἰς τὴν λαύραν· καὶ πρῶτα μὲν καθιεροῖ τὸν ἅγιον ἐκεῖνον ναόν, ἔπειτα δὲ καὶ θυσιαστήριον πήγνυσι, καὶ πολλὰ τῶν καλλινίκων τοῦ Χριστοῦ μαρτύρων ὑπ' αὐτῷ λείψανα θησαυρίζει.

§ ιζ'. Τρίτον μὲν οὖν τηνικαῦτα τῆς ἡλικίας ἔτος τῷ Σάβᾳ καὶ πεντηκοστὸν ἤγετο, ἡνίκα δὴ καὶ Ἀναστάσιος ἐπὶ τὸν βασιλικὸν ἱδρύετο θρόνον, Ζήνωνος ἤδη τὸν βίον ἀπολιπόντος[1]· τοῦ δὲ αὐτοῦ ἔτους τῇ μὲν λαύρᾳ θεΐός τις ἀνὴρ προσροιτᾷ, χαρίσμασί τε πνευματικοῖς διαφαιδρυνόμενος, τὸ γένος ἀρμένιος, τὴν κλῆσιν Ἱερεμίας, ᾧ καὶ μαθηταὶ δύο εἵποντο, Πέτρος καὶ Παῦλος οὕτω καλούμενοι· τούτων δὲ πολὺν ὁ Παῦλος τῇ λαύρᾳ χρόνον ἐπιβιοὺς καὶ πεῖραν ἀκριβῆ τῶν τοῦ θαυμασίου Σάβα κατορθωμάτων παραλαβὼν πολλὰ καὶ τοῖς μετ' αὐτὸν διηγήσατο, ὧν τὰ πλείω δήπου κἂν τῷ παρόντι τοῦ ἀνδρὸς ἐντέτακται βίῳ. Τούτων τοίνυν τῇ λαύρᾳ παραβαλόντων, λίαν ὁ μακάριος ἐπ' αὐτοῖς ἥσθη Σάβας, καὶ τό τε πρὸς βορρᾶν μικρὸν τοῦ σπηλαίου κελλίον, ἐν ᾧ τὰς ἀσκητικὰς ἐκεῖνος διατριβὰς τὸ πρότερον ἐποιεῖτο, ἡνίκα μόνον ὁ χείμαρρος αὐτὸν εἶχε, τούτοις ἀπέταξε· τό τε μικρὸν αὐτοῖς ἀνῆκεν εὐκτήριον, ὡς ἂν κυριακῆς τε καὶ σαββάτου τὴν εἰωθυῖαν ἐν αὐτῷ τῇ σφετέρᾳ γλώσσῃ διατελῶσι δοξολογίαν, ἀφ' ὧν δὴ καὶ τὸ τῶν ἀρμενίων κατὰ τὴν λαύραν ἐπιδέδωκε γένος. Τοῦ Ἱερεμίου τοίνυν τῇ λαύρᾳ καὶ τῶν περὶ αὐτὸν οὕτω πεφοιτηκότων, καὶ ὁ θεσπέσιος κατὰ πόδας ἐπίσκοπός τε καὶ ἡσυχαστὴς ἐπιφοιτᾷ Ἰωάννης, ὄγδοον ἐπὶ τοῖς τριάκοντα ἤδη τῆς ἡλικίας ἄγων ἐνιαυτόν, οὗ τὸν ἀγγελικὸν ἐν σαρκὶ βίον εἰς τὸν οἰκεῖον ὁ λόγος καιρὸν ταμιεύεται· τὸ δὲ νῦν ἔχον, τοῖς κατὰ τὸν θεῖον Σάβαν ἐνδιατρίψω καλοῖς· καὶ ταῦτα γὰρ περὶ αὐτοῦ φησὶν ὁ πολὺς ἐκεῖνος περὶ τὴν ἀρετὴν Ἰωάννης, εἰς καὶ αὐτὸς τῶν τῆς λαύρας μοναχῶν γενόμενος, ὡς εἴη μὲν ἐκείνῳ τὸ σπουδαιότατον πάντα κατὰ τὸν μέγαν οἰκονομεῖν Εὐθύμιον καὶ ὡς ἀρχετύπῳ τινὶ χρῆσθαι τῷ αὐτοῦ βίῳ. Ἐπεὶ οὖν συνήθως εἶχεν Εὐθύμιος τὴν τετάρτην ἀεὶ καὶ δεκάτην τοῦ ἰανουαρίου πρὸς τὴν πανέρημον ἐκφοιτᾷν, κἀκεῖ ταῖς θείαις ἐνδιατρίβειν τῶν νηστειῶν ἡμέραις ἀθέατος τῷ παντὶ μένων καὶ ἀνομίλητος· τοῦτο γοῦν καὶ ὁ μακάριος εἴθιστο Σάβας ἀκολούθως ποιεῖν, μικρόν τι περὶ τὸν καιρὸν ἐξαλλάττων, ὅσον ἐκεῖνος μὲν τετάρτῃ καὶ δεκάτῃ, καθάπερ ἔφημεν, οὗτος δὲ κατὰ τὴν εἰκάδα τοῦ μηνὸς ἐποιεῖτο τὴν ἀναχώρησιν· μετὰ γὰρ τὴν Ἀντωνίου μνήμην, ὁ Σάβας τὴν Εὐθυμίου τοῦ μεγάλου εἰκάδι τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἑορτάζων, οὕτως ἐπὶ τὴν ἐρημίαν ἐτρέπετο, κἀκεῖσε τὰς διατριβὰς ἄχρι γοῦν καὶ

1. πρόκειται περὶ τοῦ ἔτους 491.

τῆς τῶν βαΐων ἑορτῆς ἦνυε, παραπλησίως ἐκείνῳ πάσης ἀνθρωπίνης καθαρεύων ἐπιμιξίας, καὶ ὡς πράττοι μὲν ἀεὶ τοῦτο καθ' ἑκάστην ἐνιαυτοῦ περίοδον· διϊόντα δέ ποτε παρὰ τὴν Νεκρὰν θάλασσαν καί τι νησίδιον κατ' αὐτὴν ἰδόντα, δεινῶς ἔρημον καὶ πολλὴν ὅσην φέρον ἀπανθρωπίαν, ἀλῶναι μὲν εὐθὺς τοῦ δε τῷ ἔρωτι, θέσθαι δὲ εἰς καρδίαν ὥστε παρ' αὐτῷ τὰς τῶν νηστειῶν ἡμέρας διαγαγεῖν. Ἀπιόντα δὲ βόθρῳ τινὶ καταπεσεῖν καμίνου, μετὰ πυρὸς αἰθάλην ἀναδιδόντι, καὶ τήν τε ὄψιν καὶ τὸν πώγωνα διαφλεγῆναι καὶ πολλὰ ἕτερα τοῦ σώματος μέρη, ὡς καὶ τῇ λαύρᾳ πολλαῖς ὕστερον ἡμέραις ἀνασωθέντα, τῷ τε ἤθει καὶ τῇ φωνῇ μόνον, καὶ τούτοις ἀμυδρῶς ἄγαν, ἐπιγινώσκεσθαι, τῆς μορφῆς αὐτῷ τὸ παράπαν ἀλλοιωθείσης καὶ τοῦ πώγωνος ψιλωθέντος· ἐπεὶ μηδὲ φθέγγεσθαι ὅλως δυνατὸς ἦν, ἄχρι τις θειοτέρα δύναμις ἄνωθεν ἐπισκεψαμένη ἰσχύν τε αὐτῷ κατὰ τῶν πονηρῶν πνευμάτων ἐνῆκε καὶ ἠτονηκότα πάλιν ἀνεώσατο. Ἐπὶ μέν τοι τῇ τοῦ πώγωνος ψιλώσει καὶ χάριν ὁ Σάβας ἐγίνωσκε τῷ Θεῷ, μετριοφροσύνης αὐτῷ πρόφασιν παρασχόντι καὶ ἵνα μᾶλλον ἐπὶ δασύτητι γενείου μηδὲν ἔχοι σεμνύνεσθαι.

§ ιθ'. Ἀλλὰ τοσαῦτα μὲν ἃ τῷ μακαρίῳ Σάβᾳ πεπράχθαι κατὰ τὴν ἔρημον ὁ θαυμάσιος οὗτος παρέδωκεν Ἰωάννης, τοῦ δὲ αὐτοῦ ἔτους, ἐν ᾧ τά τε τῆς λαύρας ηὐξάνετο, ὅ τε θεῖος ἐκεῖνος καθιεροῦτο ναός, καὶ δὴ καὶ ἡ κατὰ τὸν Σάβαν φήμη πανταχοῦ διεδίδετο, συνέβαινε τοὺς τεκόντας. ὡς ἤδη μοι φθάσαντι ἐδηλώθη, κατὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν ὄντας, τὸν μὲν πατέρα τὸν βίον μεταλαχεῖν μάλα περιφανῶς ἐν τῷ τῶν Ἰσαύρων διαπρέψαντα νουμέρῳ· τὴν δὲ μητέρα Σοφίαν, ἐπεὶ τὸν τοῦ ἀνδρὸς ἐν ὀφθαλμοῖς εἶδε θάνατον, ἄλλως τε δὲ καὶ ἡ τοῦ παιδὸς αὐτὴν ἰσχυρῶς εἵλκε φήμη, τὴν οὐσίαν διαπωλήσασαν, ὡς εἶχεν εὐθὺς πρὸς τὸν υἱὸν ἀφικέσθαι, συχνόν τι χρυσίον ἐπαγομένη, ἥτις αὐτὸν ἡδέως ἄγαν θεασαμένη καὶ ὡς ἥδιστα παρ' αὐτῷ καταλύσασα πείθεται παρὰ τοῦ υἱοῦ τοῖς τοῦ κόσμου ἀποτάξασθαι πᾶσι, καὶ μεγάλην ὥσπερ ἐξ αὐτοῦ καὶ υἱῷ πρέπουσαν ἀντιμισθίαν λαβεῖν τῆς εἰς τὸν κόσμον ἐκείνου προαγωγῆς, τὴν ἐκ τοῦ κόσμου αὐτῇ ἀναχώρησιν· εἶτα μετὰ βραχὺ καὶ ἡ μήτηρ παρὰ ταῖς γλυκυτάταις χερσὶ τοῦ παιδὸς ἐτελεύτα, καὶ ταύτην ὁ ἱερὸς θάπτει Σάβας, τά γε μὴν ἐκείνης χρήματα πάντα καθοσιοῖ τῷ Θεῷ, παραδείσους τῇ λαύρᾳ καὶ καταγωγὰς δι' αὐτῶν ἀπονέμει· τὴν μὲν εἰς Ἰεριχὼ διειμένος· τὴν δὲ πρὸς αὐτῇ τῇ λαύρᾳ ἐξ αὐτῶν κρηπίδων οἰκοδομήσας, ἵν' ἐκείνη μὲν τοὺς ὁδίτας, ταύτῃ δὲ τοὺς μοναχοὺς διαναπαύῃ καὶ ὑποδέχηται. Ἄξιον δὲ μηδὲ ἐκεῖνο παραδραμεῖν, ὅ περὶ τὴν οἰκοδομὴν αὐτὴν συνέβη τῆς ἐν τῇ λαύρᾳ καταγωγῆς· ἐτύγχανε μὲν γὰρ εἰς Ἰεριχὼ ἕνα τῶν μοναχῶν ἐκπέμψας ὁ θαυμάσιος Σάβας, ἐν ᾧ τινὰ ὕλην ἐκεῖθεν τοῖς τῆς λαύρας ὑποζυγίοις μετακομίσαι· ὁ δὲ ἄρα πυρώδει καταφρυγεὶς τῷ ἡλίῳ ἰσχυρῶς τε τῇ δίψῃ ἐφλέγετο, καὶ ἐκλείπων ἤδη πρὸς τῇ ὁδῷ ἔκειτο· ἐπεὶ καὶ ἡ ὁδὸς αὕτη κομιδῇ ἔρημός τε καὶ ἄνυδρος· ὀψὲ δὲ καὶ εἰς μνήμην τοῦ θείου Σάβα γενόμενος, τὰς ἐκείνου θείας εὐχὰς ὡς φάρμακόν τι τῆς δίψης ἐξεκαλεῖτο· καὶ παραυτίκα ὁ ἐν στύλῳ νεφέλη ὁδηγήσας τὸν Ἰσραὴλ, καὶ αὐτῷ νεφέλην ὕδωρ ὠδίνου[σαν] διεπέτασε, σκέπουσάν τε ὥσπερ ἐκείνους καὶ δροσερῶς ἀναψύχουσαν καὶ δύναμιν αὐτῷ ἐνιεῖσαν· καὶ οὕτως ἄνωθεν τὴν νεφέλην ἑπομένην ἔχων εἰς τὴν λαύραν καταλαμβάνει· ἀλλὰ τοῦτο μὲν καὶ ἀπόντι τῷ Σάβᾳ τεθαυματούρ[γη]το, ἐχέσθω δὲ τῆς ἀκολουθίας λοιπὸν ἡ διήγησις.

§ κ'. Εἰωθὼς τῷ μεγάλῳ τὰς ποθουμένας τοῖς φιλαρέτοις ἡμέρας τῶν νηστειῶν τῆς λαύρας ἀποδημεῖν, ὥσπερ ἔφημεν, γνώμην ἔσχε ποτὲ καὶ τὸν οὕτω τοῦ Καστελλίου καλούμενον οἰκῆσαι βουνόν, εἰκοσί που σταδίοις τῆς λαύρας ἀπέχοντα, μικροῦ δὲ καὶ ἀνθρώποις ἄβατον ὄντα διά τε τὸ πλῆθος τῶν ἐμφιλοχωρούντων αὐτῷ δαιμόνων καὶ τὸ τραχὺ δεινῶς τοῦ τόπου καὶ ἄγριον. Ἐπὶ τοῦ τοιούτου τοίνυν βουνοῦ γενόμενος, καὶ τὸ τοῦ σταυροῦ ἔλαιον ὥσπερ τι δέος ἄμαχον πανταχοῦ διαρράνας, καὶ καταφυγὴν ἑαυτοῦ τὸν ὕψιστον θέμενος, διὰ πάσης ᾤκει τὸν βουνὸν τῆς τῶν νηστειῶν περιόδου.

§ κα'. Τοῦ δὲ τῆς νηστείας ἤδη καιροῦ διαγεγονότος, ἐπάνεισι μὲν ὁ θεῖος Σάβας εἰς τὴν λαύραν, ὡς ἔθος, τὴν λαμπρὰν δὲ λαμπρῶς ἑορτὴν ἐν αὐτῇ τοῦ πάσχα τελέσας, τῶν ἀδελφῶν τινὰς συμπαραλαβών, εἰς τὸ Καστέλλιον ἀφικνεῖται, καὶ τόν τε βουνὸν ἐξεκάθαρε καὶ τῇ κατ' αὐτὸν ὕλῃ πρὸς οἰκοδομὴν κελλίων ἐχρῆτο· ἐν ὅσῳ δὲ σὺν τοῖς ἀδελφοῖς ἔργου εἶχετο, εὑρίσκεταί τινος οἶκος κατὰ κόσμον λαμπροῦ, λίθου τοῦ καλλίστου πεποιημένος, τὴν ὀροφὴν ὑψηλός, τὸ μέγεθος περιττόν, χάρισιν ἀφθόνοις κεκοσμημένος· τοῦ-

τον οὖν ὁ θεῖος Σάβας εὑρὼν καὶ πρὸς τὸ ἐπιτερπέστερον συνεπισκευάσας εἰς ναὸν ἅγιον κατεστήσατο· ἐντεῦθεν αὐτῷ κατὰ γνώμην Θεοῦ τὸ πρᾶγμα χωρεῖν οἰηθείς, ἔγνω πλείους τε οἰκοδομῆσαι καταγωγὰς, καὶ τὸν τόπον εἰς κοινόβιον ἀποτάξαι. Οὕτω τε αὐτοῦ περὶ τὰς τοιαύτας καταγωγὰς μετὰ τῶν ὑπ' αὐτῷ πονουμένου, μηδενὸς δὲ φροντίδα ποιουμένου τῶν ἀναγκαίων, ὁ καὶ μητρὸς περὶ ἡμᾶς φιλοστοργώτερος καὶ πατρὸς κηδεμονικώτερος Μαρκιανῷ τῷ πάντα χρηστῷ ἐπιπέμπει, ὃς ἄρα καὶ τῶν ἐν Βηθλεὲμ κοινοβίων ἀρχηγὸς ἦν, καὶ κοινῇ πάλιν τῶν πανταχοῦ μοναχῶν ἐτίθετο τὴν κηδεμονίαν. Ἐώρα γὰρ νυκτὸς οὗτος ἀγγελικὴν οἵαν καὶ ξένην μορφὴν, ἡδύ καὶ κάλλιστον ἀπολάμπουσαν, ἐφκει δὲ καὶ τοιαῦτα φωνεῖν πρὸς αὐτόν: Σὺ μὲν, Μαρκιανὲ, λέγουσα, ἄλυπός τε καὶ ἄπονος διανυκτερεύεις, οὐδενὸς τῶν τῷ σώματι συντεινόντων ἐνδεὴς ὤν· τῷ δὲ δούλῳ τοῦ Θεοῦ Σάβᾳ, διὰ πολλὴν τὴν πρὸς τὸν Δεσπότην στοργὴν, πολλοὺς ἐν τῷ Καστελλίῳ σὺν ἅμα τισὶν ἀδελφοῖς ὑπομένοντι μόχθους, συχνὴ τῶν ἀναγκαίων ἡ ἀπορία, καὶ οὐδεὶς ὁ καὶ ὀλίγα τῶν πρὸς τὴν χρείαν αὐτοῖς κοινωνήσων· μετάδος τοιγαροῦν ὧν ἔχεις, μηδὲν τὸ παράπαν ὑπερτιθέμενος, ἵνα μὴ πλείονι καὶ ἔτι πιέζοιντο τῇ ἐνδείᾳ. Καὶ ταῦτα μὲν ἡ ὄψις· ὁ Μαρκιανὸς δὲ, μηδὲν αὐτίκα διαμελήσας, πολλὰ τῶν ἐπιτηδείων ἀποστέλλει τῷ Σάβᾳ, τοῖς τῇ μονῇ διακονοῦσιν ὑποζυγίοις ἐπὶ τὸ μετακομίζειν αὐτὰ χρησάμενος· ὁ δὲ, δεξάμενος τὰ πεμφθέντα, καὶ ἥ τις ἡ τῆς ἀποστολῆς αἰτία μεμαθηκὼς, σύμβολον καὶ τοῦτο θεραπείας Θεοῦ περὶ τὸν τοῦ τόπου συνοικισμὸν ἐποιεῖτο· καὶ ὁμοῦ μὲν θερμότερον εἶχετο τῆς πρὸς τὸν Δεσπότην εὐχαριστίας, ὁμοῦ δὲ καὶ τὴν τοῦ κοινοβίου οἰκοδομὴν συντονωτέραν ἐτίθει· ἔπειτα μετὰ τὸ πέρας αὐτῆς, μοναχῶν πλῆθος λογάδων τῷ κοινοβίῳ ἐγκατοικίζει, ἀναχωρητὴν ἐκ πολλοῦ τινὰ Παῦλον, ἅμα Θεοδώρῳ τῷ μαθητῇ, ἐπιτροπεύειν τὰ κατ' αὐτοὺς προστησάμενος. Ἀλλὰ Παύλου μετ' οὐ πολὺ τὸν βίον ἀπολιπόντος, Θεόδωρος τὴν τῶν πραγμάτων πᾶσαν ἐκδέχεται προστασίαν, καὶ τόν τε ἀδελφὸν Σέργιον καὶ Παῦλον εἰς τὴν μονὴν προσαιρεῖται τὸν θεῖον, οἵτινες αὐτοῦ τε ὕστερον ἀφηγήσαντο τοῦ Καστελλίου, καὶ τῆς Αἰλᾶ καὶ Ἀμαθοῦντος ἐπιστεύθησαν τὴν ἱεραρχίαν.

§ κβ'. Σάβᾳ μέντοι τῷ θείῳ πολλή τις ἦν ἡ φροντὶς οὓς ἂν ἐν τῷ τοῦ Καστελλίου κοινοβίῳ μέλλοι καταφεύγειν εἶναί τε προβεβηκότας τὴν ἡλικίαν καὶ τὴν μοναχικὴν ἤδη πολιτείαν ἠκριβωκότας· οὐδενὶ δὲ τῶν κοσμικῶν τε καὶ νεηλύδων εἴτε τῶν ἐπὶ τῆς λαύρας εἴτε τῶν ἐπὶ τοῦ Καστελλίου παρεχώρει διατριβῶν· ἀλλὰ μικρόν τι κοινόβιον κατὰ τὸ ἀρκτῷον μέρος τῆς λαύρας δειμάμενος, καὶ ἄνδρας ἐπιστήσας αὐτῷ προσεκτικούς τε καὶ νηφαλίους καὶ ψυχὰς ἀδελφῶν πιστεύεσθαι δυναμένους, τοῦτο ἀπένειμεν εἰς διατριβὴν τοῖς ἄρτι τοῦ κόσμου μεταφοιτῶσιν, ἕως αὐτό τε τὸ Ψαλτήριον μάθωσι καὶ τὴν ἄλλην διασκηθῶσι τῶν μοναχῶν πολιτείαν· πρὸς δὲ καὶ τὴν τῶν κοσμικῶν ὅλως μνήμην τῆς διανοίας ἐξοικισάμενον, τότε δὴ κἂν τῇ λαύρᾳ παρεῖχεν αὐτῷ κελλίον, εἰ ἀσθενὲς ἔχοι τὸ σῶμα καὶ ἄρρωστον· εἰ μέντοι τῶν ἐρρωμένων εἴη καὶ εὐσθενῶν, καὶ κελλίου οἰκοδομὴν ἐπέτρεπεν· ἀγενείῳ δὲ οὐδενὶ τὸ παράπαν εἰς τὴν λαύραν εἰσιτητὸν ἦν, διὰ τὰ ἐκ τοῦ πονηροῦ σκάνδαλα. Ἔφασκε γὰρ ὁ θεῖος Σάβας πατροπαράδοτον ἐξ ἀρχῆς εἶναι τοῦτο, καὶ ἐπ' αὐτῷ δὴ ἐκείνῳ τὸν ἴσον φυλαχθῆναι τρόπον· τὸν αὐτὸν οὖν τύπον καὶ ὁ θεσπέσιος Σάβας εἴπέρ τινα ἴδοι τῶν ἀποταττομένων τοιοῦτον, οὕπω δῆλον ὅτι τὴν ὄψιν γενείων ὑποπλησάμενον, πρὸς τὸν εἰρημένον ἐξέπεμπε Θεοδόσιον, ἤδη τῆς οὕτω λεγομένης τοῦ Καθίσματος ἐκκλησίας ἀνακεχωρηκότα, κἀν τῷ πρὸς δύσιν μέρει τῆς λαύρας φροντιστήριον συστησάμενον κοινωνικῷ βίῳ πρόσῃκον, πέντε καὶ τριάκοντα σταδίοις τῆς λαύρας ἀπέχον· ὃς καὶ τοὺς ἀποστελλομένους ἡδέως ἄγαν δεχόμενος, τὸν πάντα τρόπον ἔσπευδε θεραπεύειν, τῷ ἀποστείλαντι χαριζόμενος, ἐπεὶ καὶ ἦσαν ἀλλήλοις ὅ τε θεῖος Σάβας καὶ ὁ μακαρίτης οὑτοσὶ Θεοδόσιος φιλικώτατα διακείμενοι, καὶ τοῦ οἰκείου ἑκατέρου θέλημα προτιθεὶς, ἢ μᾶλλον τοῦ ἑτέρου, ἴδιον ἄτερος εἶναι νομίζων, οὕτως αὐτοὺς τοῦ κατὰ Χριστὸν πόθου συνάψαντος καὶ φρονεῖν πείσαντος· τοῦτο δὲ ἄρα καὶ πᾶσι διαβεβόητο, καὶ ἄλλη παρὰ τοῖς ἱεροσολυμίταις ἀποστολικὴ συζυγία ἐκρίνοντό τε καὶ ὠνομάζοντο. Οὗτοι καὶ τὴν ἐπιστασίαν παντὸς τοῦ τῶν μοναχῶν συστήματος παρὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου, φημὶ, ἐπιστεύθησαν Σαλουστίου, μέλλοντος ἐν Χριστῷ τελειοῦσθαι. οὐκ αὐτοὶ τοῦ πράγματος ἐρασθέντες, ἀλλ' αἱρεθέντες μᾶλλον ὑπὸ τῶν μοναχῶν καὶ ἀρετῆς ἆθλον τὴν προστασίαν δεξάμενοι. Καὶ ὅθεν εἰς ταύτην τὴν ἀρχὴν ἐκεῖνοι ἦλθον δι' ὀλίγων ἐρῶ.

§ κγ'. Ἐλπιδίου καὶ Ἡλιοὺ τῶν τοῦ μεγάλου Πασσαρίωνος διαδόχων τὸν βίον ἀπολιπόντων, εἰς Λάζαρον ἀκολούθως ἡ ἀρχὴ μεταβαίνει, ὡς δὲ καὶ εἰς Γερόντιον· οὗ τελευτήσαντος, Ἀναστάσιος τὴν τῶν ἀδελφῶν προστασίαν ἐγχειρίζεται. Τῶν γοῦν τοιούτων Λαζάρου τέ φημι καὶ Ἀναστασίου τὴν ἀρχὴν ἐχόντων, ἐν ἀταξίᾳ καὶ κλύδωνι τὰ τῶν μοναχῶν ἦν καὶ συγχύσεως πάσης ἐπληροῦτο καὶ ταραχῆς, αὐτῶν δὴ τῶν εἰρημένων, Λαζάρου φημὶ καὶ Ἀναστασίου, τῆς μὲν μοναχικῆς ἀκριβείας ὀλίγα ἢ οὐδὲν φροντιζόντων, περὶ δέ τινας κοσμικὰς φροντίδας καὶ χρημάτων προσόδους ὅλῃ γνώμῃ καὶ ψυχῇ τετραμμένων, Ἀναστασίου μάλιστα τὸ τηνικαῦτα μετὰ Ζήνωνα τὴν βασιλείαν ἐκδεξαμένου, καὶ τῶν κατὰ τὴν Ἐκκλησίαν σχισμάτων ἀνέδην παρρησιαζομένων. Ὁ γοῦν θεῖος Σαλούστιος, πατριάρχης δὲ οὗτος Ἱεροσολύμων ἦν, τοῦ κλύδωνος ἐκείνου τοὺς ἀδελφοὺς ἀπαλλάξαι κατὰ νοῦν θέμενος, πρῶτα μὲν τὸν ἤδη μοι λεχθέντα Μαρκιανὸν προηγεῖσθαί τε καὶ ἄρχειν αὐτῶν κατεστήσατο· χρόνου δὲ τῷ μεταξὺ διαγενομένου, ἐτύγχανε μὲν ὁ θεῖος Σαλούστιος νοσῶν καὶ πονήρως ἔχων τοῦ σώματος· συνέρχονται δὲ αὐτῷ πάντες οἱ τῆς ἐρήμου, καὶ αὐτὸς, κοινῇ τῶν συνελθόντων ὁμοῦ ψήφῳ, τῶν περὶ τὴν ἁγίαν πόλιν ἀφηγεῖσθαι μοναστηρίων τόν τε Σάβαν φημὶ καὶ τὸν Θεοδόσιον προεστήσατο, ἄνδρας ὁποίους ὑμῖν παρίστησιν ἡ παροῦσα διήγησις· ἐξ ἐκείνου τοίνυν ὁ μὲν Θεοδόσιος τῶν κοινωνικῶν, ὁ δὲ Σάβας τῶν ἀμίκτων πάντῃ καὶ ἀναχωρητικῶν ἐξηγοῦντο. Ἐπεὶ δὲ καὶ Σαλούστιος τῆς παρούσης ἀπεφοίτα ζωῆς, Ἠλίας μὲν ὁ πολλάκις μοι ἐν τῷ τοῦ μεγάλου Εὐθυμίου βίῳ πρὸς μνήμην ἐλθὼν εἰς τὸν ἐκείνου θρόνον ἀνάγεται, σπουδὴν δὲ αὐτίκα ποιεῖται πᾶσαν ὥστε συναθροῖσαι περὶ αὐτὸν τοὺς τῆς ἁγίας Ἀναστάσεως Σπουδαίους, περὶ τὸν πύργον Δαυὶδ, ἔν τισι διεσκεδασμένους κελλίοις· ἀμέλει καὶ μοναστήριον συνίστησι παρὰ τῇ ἐπισκοπῇ, κελλία τε πρὸς ὑποδοχὴν ἐκείνων οἰκοδομεῖ καὶ τῶν συνόντων ἑκάστῳ ἄφθονον ἀποτάττει τῶν ἀναγκαίων τὴν χορηγίαν.

§ κδ'. Τῶν γοῦν τοιούτων μοναχῶν πάντων ἐκεῖ συναθροιζομένων, ὁ θεῖος Σάβας πάλιν πολλὰ τῶν κελλίων, ἐν οἷς ἐκεῖνοι πρότερον οἰκοῦντες ἦσαν, πριάμενος, εἰς ξενίαν τῶν παραβαλλόντων τῇ λαύρᾳ καὶ αὐτὰ προσετίθει, καὶ γὰρ ἦν ἐχόμενα ταύτης καὶ ὥσπερ ὑφ' ἑνὶ ποιμένι τῷ αὐτῷ τεταγμένα· τούτοις οὖν ἐνασχολουμένου τοῦ Σάβα καὶ τὰ μὲν ἔχοντος, τὰ δὲ μέλλοντος, θαυματουργεῖταί τι περὶ αὐτὸν μέγα μὲν καὶ οἷον εἰκὸς ἄπιστον εἶναι τῷ μεγέθει τοῦ πράγματος, παράδοξον δὲ οὐδὲν οὐδὲ ξένον τῆς τοῦ ἀνδρὸς ἀρετῆς· ἐπρίατο μὲν γὰρ, ὥσπερ ἔφημεν, πολλὰ τῶν κελλίων, ἐβούλετο δὲ καὶ τἆλλα ὠνήσασθαι, προσεχῆ τε ὄντα καὶ αὐτὰ τῇ λαύρᾳ καὶ τῷ σκοπῷ χρήσιμα· ἀλλ' ἡ τοῦ χρυσοῦ ἔνδεια προίστατο τῇ θελήσει, καὶ περὶ τὴν κτῆσιν θερμότατα ἔχων οὐκ εἶχεν ὅμως καὶ τὴν χεῖρα συναιρομένην· οὐδὲν γὰρ αὐτῷ ἕτερον ὑπελείφθη ὅτι μὴ νομίσματος τὸ ἥμισυ, ἀλλ' ἐκεῖνος τὸ εὔπορον τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ σοφὸν καὶ πρὸς πάντα ἰσχύον εἰδὼς, κἀκείνῳ τὸ πᾶν ἐπιτρέψας, ὃ τέως εἶχε τοῖς τῶν κελλίων δεσπόταις ὡς ἀρραβῶνα κατέβαλεν, ἐπαγγειλάμενος εἰ μὴ τὴν ἐπιοῦσαν καὶ τὸ λοιπὸν ἀποδῷ καὶ τοῦ ἤδη καταβληθέντος διαπεσεῖν· ὁ μὲν οὖν οὕτω πρὸς τοὺς μοναχοὺς συμπεφωνηκὼς πρὸς μόνην ἑώρα τὴν ἀκένωτον δεξιάν· ἥκει δέ τις ἔωθεν ξένος, ἀγνὼς τὸ παράπαν, ἥκει δὲ ὥσπερ ἐκ θείας ἀποστολῆς, καὶ μηδὲν εἰπὼν ἢ παρ' αὐτοῦ πάλιν ἀκούσας, ἑβδομήκοντα πρὸς τοῖς ἑκατὸν αὐτῷ δωρεῖται χρυσοὺς, καὶ δοὺς ἀπιὼν εὐθὺς ᾤχετο, μηδὲ ὄνομα, ὃ καλεῖται, γνωρίσας. Συμβαλὼν δὲ ὁ Σάβας εὐθέως ὅθεν τε καὶ ὅπως ταχίστη τῶν δοθέντων ἡ χορηγία καὶ ὅτι προδήλως ἐκ τοῦ Θεοῦ, παραχρῆμα τῶν κελλίων τε τὴν τιμὴν κατεβάλλετο καὶ οἶκον πρὸς ὑποδοχὴν ἕτερον τῶν ἀπὸ τῆς ξένης παραβαλλόντων ἐδείματο μοναχῶν, ἀλλὰ καὶ δύο τῷ Καστελλίῳ καταγωγὰς προσεκτήσατο· τὴν μὲν πρὸς τῇ ἁγίᾳ πόλει, οὐ μακρῷ διέχουσαν τοῦ πύργου φημὶ τοῦ Δαυὶδ, τὴν ἑτέραν δὲ εἰς Ἱεριχώ. Τὸν γοῦν περὶ τὰ τοιαῦτα ζῆλον τοῦ ἀνδρὸς ἔτι μᾶλλον ὁ Δεσπότης ἄνωθεν ἐπιτείνων ἀδελφούς τινας κατὰ σάρκα δύο, τὸ γένος ἰσαύρους, τὴν κλῆσιν Θεόδουλον καὶ Γελάσιον, νέους τινὰς καὶ αὐτοὺς κατὰ τὸν Βεσελεὴλ ἐκεῖνον καὶ τὸν Ἐλιὰβ νέας σκηνῆς ἀρχιτέκτονας, τῷ νέῳ τούτῳ Μωϋσεῖ ἐπιπέμπει, οἷς ἐκεῖνος τῶν οἰκοδομημάτων αὐτουργοῖς χρώμενος ἐπεσκευάσατο μὲν ὁπόσα ἔτι τῇ λαύρᾳ ἐνδέοντα ἦν, ἐδείματο δὲ καὶ τὰ περὶ αὐτὴν μοναστήρια· ἔπειτα μέντοι καὶ οἰκίαν εἰς ἐργασίαν ἄρτων οἰκοδομεῖ, νοσοκομεῖον τε νεουργεῖ, καὶ ὑδάτων μετὰ ταῦτα δοχὰς παρὰ τῷ χειμάρρῳ κατασκευάζει· ἐπεὶ δὲ οὔτε ὁ φανεὶς αὐτῷ πρότερον θεόκτιστος ναὸς τῇ τῶν ἀδελφῶν

ἤρκει συνάξει, καὶ τὸ τῶν ἀρμενίων πλῆθος πάλιν τὸ τοῦ εὐκτηρίου μέγεθος ὑπερέβαινεν, οἶκον ὁ θεῖος Σάβας ἐξ αὐτῶν κρηπίδων ἕτερον ἀνεγείρει, κόσμου τε καὶ μεγέθους οὐδενὸς ἑτέρου λειπόμενον, καὶ τοῦτον τῇ Θεοτόκῳ καθιεροῖ· οὐ δὴ καὶ παρὰ τοῦ τότε προεστῶτος τῆς Ἐκκλησίας Ἡλιοῦ, ὡς ἔθος, ἐγκαινισθέντος, τὰς μὲν ἱερὰς ἐκείνας τῶν ἀδελφῶν συνάξεις ἐκεῖσε τοῦ λοιποῦ τελεῖσθαι παρεγγυᾷ, τὸ δὲ τῶν ἀρμενίων πλῆθος εἰς τὸν θεῖον ἐκεῖνον μεταφέρει ναόν, ὥστε τὴν μὲν χριστιανοῖς συνήθη δοξολογίαν καὶ αὐτὴν δὲ τὴν τοῦ Εὐαγγελίου ταῖς τῶν παρόντων ἀκοαῖς ἐκφώνησιν τῇ οἰκείᾳ πληροῦν διαλέκτῳ, τῶν θείων δὲ τοῖς ἄλλοις κοινωνεῖν μυστηρίων καὶ κοινὴν πᾶσι γίνεσθαι τὴν μετάληψιν. Ἐπειδή δέ τινες τῇ τοῦ Πέτρου κενοφωνίᾳ τοῦ ἐπίκλην Κναφέως ἑπόμενοι, ὃς τὰ Εὐτυχοῦς φρονήσας καὶ τῷ Ἀντιοχέων θρόνῳ ἀνοσίως ἐπιπηδήσας τῶν ἱερῶν πολλάκις ἀπεώσθη προθύρων, τῷ ἀγγελικῷ ὕμνῳ τοῦ Τρισαγίου τὸ «ὁ σταυρωθεὶς δι' ἡμᾶς» παρ[ήνειρον], ὁ θεῖος Σάβας, τὴν κίβδηλον ταύτην ἀναιρῶν καινοτομίαν, τὴν μὲν ἄλλην τῶν ἱερῶν ὑμνῶν ἀκολουθίαν, ἐπείπερ ὁ θεῖος ἀνὴρ ὀρθῶς αὐτὴν ᾔδει τοὺς ἀρμενίους διεξιόντας, τῇ συνήθει ᾄδειν αὐτοὺς ἀφῆκε φωνῇ, μόνον δὲ τὸν Τρισάγιον ὕμνον τῇ ἑλλήνων διεξιέναι γλώττῃ νενομοθέτηκεν, ἔτι καὶ τοῦτο ἐπισκήψας ὥστε σαββάτου μὲν ἐν τῷ τοῦ σπηλαίου ναῷ, τῶν δὲ κυριακῶν ἐν τῷ τῆς Θεοτόκου γίνεσθαι τὰς συνάξεις, καθ' ἑκατέρας μέντοι τὰς ἐκκλησίας ἔν τε κυριακαῖς καὶ ὅσαι τῶν ἑορτῶν ἐπιφανέστεραί εἰσι καὶ δεσποτικώτεραι ἀφ' ἑσπέρας αὐτῆς ἕως πρωὶ παρατείνειν τὴν ἀγρυπνίαν.

§ κε'. Οὕτως οὖν ἔχοντι τῷ Σάβᾳ, καὶ τήν τε λαύραν καὶ τὸ Καστέλλιον οἰκοδομαῖς καθ' ἑκάστην καὶ ἀδελφῶν προσθήκαις αὐξάνοντι, οἱ πρότερον αὐτοῦ μαθηταὶ ὕστερον καὶ συκοφάνται, ὡς ἤδη φθάσαντες ἐδηλώσαμεν, οὐ φέροντες τὰ τῆς λαύρας ἀνθοῦντα οὕτως ὁρᾶν, ἀλλὰ καὶ πλείονι ἔτι τῷ φθόνῳ διακαιόμενοι, ἑταιρισάμενοί τε καὶ ἄλλους τῶν ἀδελφῶν, καὶ συναγωγὴ πονηρὰ περίπου τοὺς τεσσαράκοντα γεγονότες, δόλους ἔρραπτον κατὰ τοῦ ἁγίου καὶ πάντα τρόπον ἐπιβουλὰς ἐσκαιώρουν. Ταῦτα δὲ γνοὺς ὁ πρᾷος ἐκεῖνος καὶ ὥστε μὴ ἀφορμὴ σκανδάλου κεῖσθαι τοῖς ἀδελφοῖς οὐ βρῶμα περιφρονεῖ τὸ τοῦ ἀποστόλου μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς ἐκείνης τῆς λαύρας ἀφίσταται· πεπαίδευτο γὰρ ὁ Σάβας δαίμοσι μὲν ἀπομάχεσθαι, ἀνθρώποις δὲ καὶ λίαν ὑποχωρεῖν· τοῦτο δὲ ἐποίει ὁμοῦ μὲν ἐντρέπων τοὺς πονηροὺς τῇ τῆς ἐπιεικείας ὑπερβολῇ, ὁμοῦ δὲ καὶ τὸν φθόνον τῇ ἐνστάσει μαραίνων, καὶ δεικνὺς ὡς ἄρα οὐδὲν ἐκεῖνος οἰκεῖον ἐσπούδαζεν, ἀλλὰ Θεῷ πάντα ἐπόνει καὶ τῇ ἀδελφῶν ὠφελείᾳ· ταύτῃ τοι καὶ ἀναχωρεῖ μὲν ῥᾳδίως καὶ πρὸς τὰ μέρη Σκυθοπόλεως ἔρχεται, μένει δὲ ἔν τινι τόπῳ ἐρήμῳ μέν, καλουμένῳ δὲ ποταμὸν Γαδάρων· Θεὸς δὲ φροντίζειν οὐκ ἠμέλει τοῦ Σάβα. Καὶ αὐτὸς μὲν σπήλαιόν τι ὕπεισι πρὸς τῷ ποταμῷ κείμενον. Ἐκεῖ τοίνυν αὐτοῦ διατρίβοντος, πολλοὶ τῶν πλησιοχώρων παρ' αὐτὸν ἐφοίτων, καὶ μάλιστα ὅσοι Σκυθόπολίν τε καὶ τὰ Γάδαρα ᾤκουν· ἑκάλει γὰρ πάντοθεν αὐτοὺς ἡ ἐκείνου φήμη, καθάπερ τις λαμπρὰ σάλπιγξ τὸν ἄνδρα διακηρύττουσα· ἔνθα τις τῶν Σκυθοπολιτῶν φανεὶς τὸ γένος, νέος τὴν ἡλικίαν, τὴν κλῆσιν Βασίλειος, θεόθεν πρὸς τὰ καλὰ κινηθεὶς καὶ πᾶσι τοῖς ἀνθρωπίνοις χαίρειν εἰπών, αὐτῷ καὶ Θεῷ πρόσεισι· καὶ ὁ μὲν συνῆν τῷ Σάβᾳ καὶ παρ' αὐτῷ διητᾶτο· λῃσταὶ δέ τινες, χρημάτων εὐπορεῖν νομίσαντες τὸν Βασίλειον, περὶ μέσας νύκτας ἐπῆλθον αὐτοῖς ἐλπίδων ἐμπεπλησμένοι· ἐπεὶ δὲ μηδὲν τοιοῦτον εὗρον ὧν ἤλπιζον, ἀπῆλθον, ἀντ' ἄλλου τινὸς κέρδους, ψυχῆς ὠφέλειαν πορισάμενοι· τὸ λοιπὸν γὰρ οὐκέτι λήσονται, ἀλλ' ἀφέμενοι πάσης ἀδίκου καὶ παρανόμου πράξεως γεωργίᾳ προσεῖχον καὶ τοῖς τῆς γῆς πόνοις ἐνησχολοῦντο.

§ κϛ'. Τοῦ δὲ τοιούτου θαύματος πολλῶν ἀκοαῖς ἐν ὀλίγῳ διαδοθέντος καὶ πάντας πρὸς τὸν ἄνδρα συγκαλουμένου, ἐκεῖνος τῷ τῶν συρρεόντων πλήθει διενοχλούμενος τῆς προτέρας καὶ πάλιν ἐγλίχετο ἡσυχίας· Θεῷ τοίνυν τοὺς ἐκεῖ συναχθέντας ἀδελφοὺς παραθέμενος, καὶ τὸ κελλίον, ὃ νεωστὶ συνεστήσατο, παραδοὺς αὐτοῖς, ῥᾷον ὥσπερ τι στρουθίον, τὸ τοῦ θείου ψαλμοῦ φάναι, μεταναστεύει, καὶ πρὸς τὴν ποθουμένην ἐπάνεισιν ἡσυχίαν· ἐκείνων μὲν οὖν χρόνοις ὕστερον τὸν τῇδε βίον ἀλλαξαμένων, Εὐμάθιός τις, γένους ἰσαύρων, τὸ κελλίον ἐκ διαδοχῆς λαβὼν κοινόβιόν τε πεποίηκε καὶ πλῆθος μοναχῶν ἐν αὐτῷ συνελέξατο, ὧν εἷς ἐστι καὶ Ταράσιος, ὁ μετὰ Εὐμάθιον τὴν προστασίαν ἐγχειρισθείς· ἀνήρ, ἴσαυρος μὲν καὶ αὐτὸς τὸ γένος, ἐπαινετὸς δὲ τὸν τρόπον καὶ τὴν ἀρετὴν διαβόητος. Ὁ μέν τοι Σάβας διὰ πολλοῦ πρὸς τὴν λαύραν ἐπανελθὼν ᾤετο μὲν εὑρεῖν τοὺς πρότερον

στασιώδεις τῶν ἀδελφῶν ἤδη τὴν ὀργὴν ὑποδεδωκότας· οἷα τοῦ μεταξὺ χρόνου τὴν ἀκμὴν ἠρέμα διαμαράναντος καὶ τῆς κατ' αὐτοῦ μελέτης τῇ ἐκδημίᾳ τῆς λαύρας συνοιχομένης· τὸ δὲ ἄρα οὐχ οὕτως ἦν, καὶ τοῦτο δῆλον ἐντεῦθεν· οὐ γὰρ αὐτοί δήπου μόνοι πονηρίαν ᾠδινον κατὰ τοῦ ἁγίου, ἀλλὰ δὴ καὶ ἑτέρους εἴκοσιν ἀναπείσαντες καὶ τοῦ ὑπὸ τὰ χείλη κἀκείνοις ἰοῦ μεταδόντες, πολέμους ὅλην τὴν ἡμέραν κατ' αὐτοῦ παρετάσσοντο. Ἐπεὶ δέ, τὸ τοῦ λόγου, σμήχειν τὸν αἰθίοπα ἐπειρᾶτο, καὶ ἑώρα τούτους τῇ κακίᾳ μᾶλλον ἀνδριζομένους, ἐπεὶ ἄλλως θεραπεύειν οὐκ ἦν, ἀναχωρεῖ καὶ αὖθις ἐπὶ τὰ τῆς Νικοπόλεως μέρη, καὶ ὑπὸ δένδρῳ κερατιᾷ τινι καταλύει, τροφῇ μὲν τῷ ἐκείνου καρπῷ, στέγῃ δὲ τοῖς κλάδοις χρώμενος. Ἀλλὰ Θεός, δι' ὃν ταῦτα ὑπομένειν ὁ Σάβας ἠξίου, πλέκει κἀνταῦθα σοφῶς καὶ τῷ Σάβᾳ πρᾶγμα κηδεμονίας καὶ τῷ φιλαρέτῳ μισθοῦ πρόξενον· εἰς γνῶσιν γὰρ ἐνεγκὼν τοῦτο τῷ δεσπόζοντι τοῦ ἀγροῦ, ἦν δὲ οὗτος φιλῶν, ὡς ἔοικεν, ἀρετήν, παρασκευάζει θᾶττον ἀφικέσθαι καὶ παρ' αὐτόν, ἄλλης τε προνοίας ἀξιῶσαι τὸν ἄνδρα, καὶ κελλίον αὐτῷ ἀνεγεῖραι, ὃ καὶ ὕστερον εἰς κοινόβιον κατέστη, Χριστοῦ συνεργοῦντος.

§ κζ'. Ἀλλὰ τοῦ Σάβα οὕτως ἐν ἐκείνῳ δὴ τῷ τόπῳ φιλοχωροῦντος, τὰ μοχθηρὰ ἐκεῖνα ἀνθρώπια καιρὸν αὐτοῖς εἰς συκοφαντίαν τὴν μακρὰν ἐκείνην τοῦ ἀνδρὸς ἀποδημίαν νομίσαντες, καὶ τοιαύτην τινὰ συνθέντες ἐν τῇ λαύρᾳ περὶ αὐτοῦ φήμην, ὡς ὁ ἀββᾶς ἡμῶν τὰς ἐρήμους περιϊὼν θηριάλωτος γένοιτο, καὶ ταύτῃ τοὺς ἀλογωτέρους ἑλόντες, εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν κατὰ σπουδὴν ἀφικνοῦνται, καὶ προσελθόντες τῷ πατριάρχῃ ταῦτα ἀπαγγέλλουσι, καὶ ὅπου τὸ δεινὸν ὑπέστη ψευδῶς προστιθέασι· κατὰ γὰρ τὴν ἔρημον, φασί, τῆς Νεκρᾶς θαλάσσης λέοντι κατέστη βορά· τοῦτο δὲ οὕτως εἶπον ἵνα τὸ πλασθὲν αὐτοῖς δόξειεν πιθανώτερον· εἶτα καὶ τὸν προηγησόμενον αὐτῶν ἐπεζήτουν. Ὁ δὲ μηδὲν ἁπλῶς καὶ εἰκῇ μήτε λέγειν μεμαθηκὼς, μήτε ἄλλων λεγόντων ἀκούειν, ἄλλως τε δὲ καὶ τὸν τοῦ Σάβα βίον οἷος ἦν ἐκ νέου μὴ ἀγνοῶν καὶ κρίσει διανοίας τὸ ῥηθὲν ἐπιτρέψας: «Ἀλλ' ἐμοί, φησίν, οὐκ ἂν γένοιτο ῥᾳδίως τῷ λεχθέντι πιστεῦσαι· οἶδα γὰρ ὅτι δίκαιος ὢν ὁ Θεὸς, καὶ δικαιοσύνας, ἃς φησιν ὁ θεῖος Δαυὶδ, ἀγαπῶν, οὐκ ἂν οὕτω τὸν θεράποντα αὐτοῦ θηρίοις εἰς βορὰν ἐφῆκε γενέσθαι· ἄπιτε τοίνυν ὑμεῖς κατὰ ζήτησιν ἐκείνου μᾶλλον, ἢ, οὕτω δοκοῦν, ἐπιμείνατέ τινα χρόνον, ἕως ἂν ἡμῖν ὁ Θεὸς δῆλα θείη τὰ κατ' αὐτόν». Ἐκεῖνοι μὲν οὖν οὕτω τοῦ σκοποῦ διαπεσόντες, καὶ κεναῖς, ὃ δὴ λέγεται, χερσὶν ἀναστρέψαντες, τό γε νῦν ἔχον, ἡσύχαζον. Ἄρτι δὲ τῆς τῶν ἐγκαινίων ἑορτῆς ἐπιστάσης, ἄνεισι μέν, ὥσπερ σύνηθες, εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν ὁ θεῖος Σάβας μετά γέ τινων ἀδελφῶν τοῦ περὶ Νικόπολιν αὐτῷ συστάντος μοναστηρίου· ἰδὼν δὲ αὐτὸν ὁ ἐπίσκοπος καὶ ἡδονῆς ἐπὶ τῇ τοῦ ἀνδρὸς ἀνελπίστῳ θέᾳ πλησθείς, ὅσα τε τῆς μακρᾶς ἐκείνης καὶ παρ' ἐλπίδας ἐπανόδου διαλεχθείς, ἔπειτα δὲ καὶ ἰδίᾳ τοῦτον ἀπολαβών, ἠξίου πρὸς τὴν οἰκείαν αὖθις λαύραν ἐπανελθεῖν καὶ μὴ ἔρημον οὕτω προστασίας ταύτην ἀπολιπεῖν· τοῦ δὲ συγγνώμην ἔχειν ἀξιοῦντος, μηδὲ γὰρ οἷός τε ἦν ἀνδρῶν τοσούτων φροντίδα διέπειν, προσκείμενος ἐκεῖνος καὶ λιπαρῶν οὐκ ἀνήει· ἐπεὶ δὲ ἀντιτείνοντα μᾶλλον τὸν Σάβαν ἑώρα καὶ οὐδαμῶς εἴκοντα, δυσχεράνας πρὸς ταῦτα ἐκεῖνος καί τι καὶ παρακινηθεὶς τοῦ προσήκοντος, «Ἀλλ' εἰ μὴ, φησὶν, ἀκούσεις μου ταύτης δὴ τῆς αἰτήσεως, οὐκέτι σοι θεατὸν ἔσται πρόσωπον τὸ ἐμόν· ἐπεὶ μηδὲ φέρω τοὺς σοὺς πόνους ὑφ' ἑτέρων ὁρᾶν δρεπομένους». Οὕτως εἰπόντος τοῦ πατριάρχου, ὁ μακαρίτης Σάβας ὑπέσχετο μὲν εἴξειν τῷ κελεύσματι τῷ ἐκείνου, ἵνα δὲ μὴ πάλιν πράγμασι καὶ ταραχαῖς ἑαυτὸν ἐπιρρίψειεν, ἀναγκάζεται καὶ τὴν πονηρὰν τῶν στασιαστῶν ἐκκαλύψαι γνώμην· καὶ ὁ πατριάρχης, αὐτίκα πρὸς ἐπικουρίαν διαναστὰς, γράφει τοῖς μοναχοῖς τῆς λαύρας τοιάδε: «Εἰδέναι ὑμᾶς βούλομαι τοὺς ἐν Χριστῷ ἀδελφοὺς, ὡς ἄρα γε ὁ πατὴρ ὑμῶν, οὐχ ὡς ὑμῖν ἤκουσται, θηρίων γέγονε παρανάλωμα, ἀλλὰ καὶ εἰς ἔτι ζῇ καὶ περίεστι καὶ ὡς ἡμᾶς ἀφῖκται κατὰ τὴν ἑορτήν· ἐγὼ δὲ κατέσχον αὐτὸν, οὐ δίκαιον εἶναι δοκιμάσας λαύραν ἀπολιπεῖν, ἣν οἰκείοις πόνοις αὐτὸς συνεστήσατο. Προθυμήθητε γοῦν καὶ ὑμεῖς μετὰ τῆς προσηκούσης τὸν ἄνδρα δέξασθαι τιμῆς καὶ πᾶσι τρόποις εἴκειν· εἰ δέ τινες παρ' ὑμῖν αὐθάδεις εἰσὶν, ἀπειθεῖς τε καὶ ὑπερήφανοι καὶ ὑποταπεινωθῆναι τῷ ἀνδρὶ μὴ βουλόμενοι, τούτους ἡμεῖς ἐκστῆναι τῆς λαύρας τὴν ταχίστην κελεύομεν, ἐκεῖνον γὰρ μὴ τὸν ἴδιον τόπον ἀπολαβεῖν τὸ παράπαν οὐκ ἐγχωρεῖ».

§ κη'. Τοιγαροῦν ὁ θεῖος Σάβας τὰ γράμματα λαβὼν κάτεισι πρὸς τὴν λαύραν, Σευῆρον τινὰ καταστήσας τοῦ περὶ Νικόπολιν προ-

εστάναι φροντιστηρίου, ὃν μετά τινας χρόνους τελειωθέντα Δόμνος τις διεδέξατο, κἀκεῖνον αὖθις Σαβάρων, ὅστις καὶ εἰς ἐμὲ διετέλεσε τοῦ τοιοῦδε προεστὼς σεμνείου, βαθύτατα ἤδη γεγηρακώς. Τοῦ μακαρίου δὲ Σάβα τὴν λαύραν καταλαβόντος καὶ τῶν γραμμάτων ὑπὸ ταῖς πάντων ἀκοαῖς ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας ἀναγνωσθέντων, οἱ πάντα τολμῶντες ἐκεῖνοι, ἐπειδὴ τῶν γεγραμμένων ἀκούσειαν, τὰς ἑαυτῶν ὁρμὰς παραθήξαντες, καὶ τῷ κρυφίως αὐτῶν ἡγουμένῳ κατάκρας πειθόμενοι, οἱ μὲν πέλεκας, οἱ δὲ λαξευτήρια καὶ δικέλλας ἐν χερσὶ λαβόντες, καὶ παρ' αὐτὸν ὀξέως τὸν ᾠκοδομημένον τῷ Σάβᾳ πύργον ὡς εἶχον ὀργῆς ἀνελθόντες, ἐξ αὐτῶν κρηπίδων αὐτὸν καταστρέφουσιν, οὐδὲν τῶν δαιμονώντων ἀνεκτότερον διακείμενοι· καὶ οἱ μὲν τά τε ξύλα καὶ τοὺς λίθους ἠκόντιζον κατὰ τοῦ χειμάρρου, οἱ δὲ τὰ τῶν μοναχῶν ἐνδύματα καὶ πᾶν ὅ,τι ἕτερον ἦν αὐτοῖς διαρπάσαντες, οὕτω τῆς λαύρας ἐξήεσαν καὶ πρὸς τὴν τοῦ Σουκᾶ εὐθὺς ἀφικόμενοι συγκαταλεγῆναι αὐτοῖς ἠξίουν· ἀλλ' ὁ τῆς λαύρας προεστὼς Ἀκυλῖνος, θεῖος ἀνήρ, οὐκ ἀμαθὴς ὢν ὧν αὐτοὶ δεδράκασιν, οὐδ' ἐπιξενωθῆναι τῇ λαύρᾳ ὅλως ἠνέσχετο τοὺς οὕτω κακούς· τοιγαροῦν καὶ τὸν Θεκῶον οὕτω καλούμενον χειμάρρουν καταλαβόντες, καί τινα παρ' αὐτῷ κελλία τῶν ἀποσχιστῶν πάλαι γενόμενα εὑρηκότες, καὶ τὰ μὲν ἐπισκευασάμενοι, τὰ δὲ καὶ αὐτοὶ ἐκ βάθρων δειμάμενοι, κατῴκουν, Νέαν αὐτὰ λαύραν ἐπονομάσαντες. Ἐκείνων μὲν οὖν οὕτω τῆς λαύρας ἐκχωρησάντων, οἱ ἄλλοι τῶν ἀδελφῶν, οἷα σῖτος, τῶν ζιζανίων ἐξαιρεθέντων, καρπὸς ὤφθησαν τῷ Θεῷ εὔχρηστός τε καὶ καθαρώτατος. Ὀλίγου δὲ χρόνου τῷ μεταξὺ διελθόντος, ἐπεὶ μὴ ἠρέμει τῷ φιλοστόργῳ τούτῳ τὰ σπλάγχνα πατρὶ, ἀλλὰ πολὺς ἦν τῶν ἀπορραγέντων περιαλγῶν καὶ, ἀποστολικῶς φάναι, τὴν καρδίαν πυρούμενος, μαθὼν ὅποι διάγουσι, καὶ πολλὰ τῶν ἐπιτηδείων τοῖς τε τοῦ Καστελλίου καὶ τοῖς τῆς λαύρας ὑποζυγίοις ἐπιφορτίσας, ἄπεισι παρ' αὐτοὺς, ἅμα μὲν τὴν δυσμένειαν καταλῦσαι σπεύδων, ἅμα δὲ καὶ δεομένους τῶν ἀναγκαίων παραμυθήσασθαι· καὶ ὁ μὲν οὕτως· ἔνιοι δὲ αὐτῶν, καὶ μάλιστα ὧν δριμύτερος ὁ φθόνος καθίκετο, πόρρωθεν αὐτὸν ἥκοντα θεασάμενοι, οὕτω πως ἠρέμα πρὸς ἀλλήλους διεψιθύριζον, Ὁρᾶτε, λέγοντες, ὡς οὐδ' ἐνταῦθα τὸ κακὸν ἐκπεφεύγαμεν, ἀλλ' ὁ παραβλὼψ ἡμῖν ἐκεῖνος καὶ αὖθις ἐπιφοιτᾷ· καὶ ὅσα ὁ φθόνος ἕτερα ὑπετίθει. Ἀλλ' ἐκεῖνος οὐδὲν ὑπὸ τῶν τοιούτων ἀνακοπεὶς τὴν ὁρμὴν ἐφοίτησε παρ' αὐτοὺς καὶ ἡμέροις ἔβλεψεν ὀφθαλμοῖς, καὶ οἷς εἶχεν ἐπιτηδείοις ἐδεξιώσατο· ἰδὼν δὲ καὶ ὅπως πολλῇ πάντοθεν συνείχοντο ἀπορίᾳ, παρὰ τὸ μήτε τὸν κηδόμενον ἔχειν, μήτε ναοῦ θείου εἰς προσευχὴν εὐπορεῖν, ἀλλ' εἰς τὸ προφητεῖον τὸ ἐν Θεκώοις ἑκάστης κυριακῆς ἀνιέναι τῶν θείων μεθέξοντας μυστηρίων, ἀναφέρει πάντα τῷ πατριάρχῃ καὶ δεῖται θερμῶς ὥστε συναγαγεῖν αὐτοὺς καὶ διαλλάξαι καὶ παρασχεῖν ὅσον δέονται· κἀκεῖνος δύο πρὸς τοῖς ἑβδομήκοντα χρυσοὺς τῷ Σάβᾳ δεδωκὼς τήν τε τοῦ τόπου δεσποτείαν αὐτῷ καὶ τὰ τῶν μοναχῶν ἐπιτρέπει.

§ κθ'. Ὁ δὲ τῶν ἐκεῖ πραγμάτων κύριος καταστὰς, πρῶτα μὲν αὐτοῖς πρόνοιαν ποιεῖται τῶν ἀναγκαίων, ὅπως ἂν μηδὲν ἐπιλείποι, ἀλλ' αὐτάρκως πάντα καὶ ἱκανῶς ἐπιχορηγοῖντο· ἔπειτα δὲ καὶ ναὸν φιλοκάλως οἰκοδομεῖ καὶ τοῦτον αὐτοῖς τε καθιεροῖ καὶ ἐγκαινίζει, ἐξῆς δὲ καὶ οἶκον αὐτοῖς εἰς ἀρτοποιίαν κατασκευάζει· καὶ ταῦτα διαπραξάμενος, καὶ οὕτως εὐαγώγους καὶ προσηνεῖς τοὺς στασιώδεις πρότερον καὶ ἀπειθεῖς καταστήσας, τὸν ἤδη μοι ῥηθέντα μεταπέμπεται Ἰωάννην καὶ τῆς Νέας αὐτῷ λαύρας ἐγχειρίζει τὴν προστασίαν· ὃς ἐκ τῆς Ἑλλάδος μὲν ὥρμητο, προφητικοῖς δὲ χαρίσμασιν ἐκεκόσμητο· καὶ γὰρ καὶ πρὸς τῇ αὐτοῦ τελευτῇ τὰ πολλοῖς ὕστερον ἐκβάντα χρόνοις ἐν τῇ λαύρᾳ προεῖπε καὶ σαφέστατα διετράνωσεν. Ἀποδημεῖν γὰρ μέλλων ἤδη τῆς παρούσης ζωῆς, καὶ περὶ τὰς ἐσχάτας ἀναπνοὰς ὤν, καὶ τελευταῖα ῥήματα ἐπισκήπτων, ἐπεὶ πολλοὶ αὐτὸν τῶν ἀπὸ τῆς λαύρας περιεκάθηντο, βύθιόν τι στενάξας, ἔνδακρύς τε καὶ περιπαθὴς γενόμενος, ἰδοὺ, φησιν, ἡμέραι ἥκουσιν, ἐν αἷς οἱ τὸν παρόντα τόπον οἰκοῦντες τῆς ὀρθῆς ἐκστήσονται πίστεως· καὶ «ὑψωθήσονται μὲν ἐν ἑαυτοῖς, τὸ τοῦ θείου φάναι Δαυΐδ, οἱ παραπικραίνοντες, ἐν δὲ τῷ θράσει αὐτῶν καθαιρεθήσονται, καὶ τὸ ὕψος αὐτῶν ἀθρόον καταπεσεῖται»· καὶ ταῦτα εἰπὼν ἐξεδήμησεν, ἑπτὰ τοὺς πάντας χρόνους τῇ προστασίᾳ τῆς λαύρας ἐπιβιούς. Εἶτα μετ' ἐκεῖνον, συμβουλίᾳ τοῦ ἁγίου Σάβα, οἱ ἐκεῖσε μοναχοὶ Παύλῳ τινὶ τὴν ἀρχὴν ἐπιτρέπουσιν, ὃς ῥωμαῖος μὲν ἦν τὸ γένος, ἁπλοϊκώτατος δὲ καὶ ἀπραγμονέστατος, πλοῦτον ἀψευδῆ μόνον τὸ μηδὲν κεκτῆσθαι γινώσκων· καὶ αὐτὸς ἐπὶ ἓξ μό-

νους μῆνας, οὐ βουλόμενος ὀχλήσεις ἔχειν, φυγὰς πρὸς τὴν Ἀραβίαν ᾤχετο, κἀκεῖθεν ἐπὶ Σευηριανὸν ἐλθὼν καταλύει τὸν βίον, Σευηριανὸν ἐκεῖνον, ὃν τὸ κατὰ Βαριχᾶν συστήσασθαι μοναστήριον ὁ λόγος φθάσας ἐδήλωσεν. Ἀλλὰ τῷ θείῳ Σάβᾳ τῆς φυγῆς μηνυθείσης, Ἀγαπητὸν ἐκεῖνος τὸν οἰκεῖον μαθητὴν προεστάναι τῶν ἐκεῖ μοναχῶν κατεστήσατο, οὐ μᾶλλον τὴν αὐτοῦ τιμῶν ἀρετὴν, ὅσῳ τὴν ἐκείνων πληρῶν αἴτησιν, κοινὴ γὰρ αὐτὸν πάσης ὁμοῦ τῆς λαύρας ἐπὶ τὸ ἄρχειν συνεκάλει πρεσβεία· καὶ οὐκ αὐτὸς εἵλετο μᾶλλον, ἀλλ' ὑπὸ τῆς ἐκείνων ἀνήχθη δοκιμασίας.

Οὗτος οὖν τὴν προστασίαν ἐγχειρισθεὶς εὑρίσκει τινὰς τῶν ἀδελφῶν, τέσσαρες δὲ ἦσαν οὗτοι, Παύλῳ τηνικαῦτα προσδεχθέντας τῷ ἁπλουστάτῳ, μηδέπω τὰ κατ' αὐτοὺς ἀκριβώσαντι, καθάπερ ἰὸν ὑπὸ τὰ χείλη τινὰ τὰ ὠριγένεια κρύπτοντας, ὧν δήπου Νόννος τις παλαιστινὸς προηγεῖτο, χριστιανίζειν μὲν δοκῶν καὶ σχῆμα εὐλαβείας ὑποκρινόμενος, νοσῶν δὲ τὰ ἑλλήνων καὶ μανιχαίων καὶ ὅσα Διδύμῳ τε καὶ Εὐαγρίῳ καὶ Ὠριγένει περὶ προϋπάρξεως πεφλυάρηται. Τούτους τοίνυν φωράσας Ἀγαπητὸς οὕτως ἔχοντας, καὶ δείσας μὴ καὶ πρὸς ἑτέρους τὸ κακὸν διαβῇ καὶ κοινῇ πάντες τῆς λύμης ἀναπλησθῶσιν, Ἡλίᾳ τὰ κατ' αὐτοὺς κοινοῦται τῷ πατριάρχῃ, κἀκεῖνον κοινωνὸν τοῦ σκοποῦ λαβὼν, τῆς λαύρας αὐτοὺς ἐξωθεῖ. Οὐ πολὺς μεταξὺ χρόνος, καὶ Ἡλιοῦ τὸν βίον ἀλλαξαμένου, προσελθόντες οἱ περὶ Νόννον τῷ μετ' αὐτὸν πατριάρχῃ τῇ λαύρᾳ πάλιν ἀποκαταστῆναι ἠξίουν, ἃ οὐ δικαίως, ὦ δίκη, φασὶν, οὐδὲ καλῶς ἀπηλάθημεν· ὁ δὲ τἄλλα μὲν οὐδέπω εἰδὼς, πλὴν ὅτι γε δὴ μόνον ὑπὸ τοῦ τῷ Θεῷ ἠγαπημένου ἀπελαθεῖεν Ἀγαπητοῦ, καὶ νομίσας μηδὲν ἐκεῖνον πρὸς χάριν τὸν ἄνδρα ἢ πρὸς ἀπέχθειαν μήτε πράξαι μήτε εἰπεῖν, μετακαλεῖται αὐτὸν εὐθέως καὶ πυνθάνεται εἰ δυνατὸν καὶ αὖθις ἐκείνους παραδεχθῆναι· τοῦ δὲ ὡς ἐξὸν εἶναι φήσαντος, καὶ ὡς αὐτὸς ἂν ἕλοιτο μᾶλλον ἐκστῆναι ἢ ἐκείνους ἰδεῖν τῇ αὐτοῦ ποίμνῃ συνταττομένους, οἱ λύμης τοιαύτης εἰσὶν ἀναπεπλησμένοι, ἀποπέμπεται καὶ αὐτὸς τοὺς ἀξιομίσους ὁ πατριάρχης. Ἀλλὰ καὶ τοῦ Ἀγαπητοῦ μετὰ ταῦτα πέμπτῳ τῆς ἀρχῆς ἔτει πρὸς Θεὸν ἐκδημήσαντος, καὶ Μάμαντός τινος τὴν τῶν ἀδελφῶν πιστευθέντος ἐπιστασίαν, οἱ περὶ Νόννον, τῇ τοῦ Ἀγαπητοῦ τελευτῇ τὸ ἐνδόσιμον ὥσπερ εἰληφότες τῆς παρρησίας, ἐπανήκουσι πρὸς τὴν λαύραν, καὶ αὐτῆς εὖσω λαθραίως τῇ Μάμαντος ἐπιτροπῇ γίνονται, τὴν μὲν πονηρὰν νόσον οἰκουροῦσαν ἔτι ταῖς ψυχαῖς περιφέροντες, πλὴν ἀνέκφορον, τῷ τοῦ Σάβα δέει, καὶ διαβῆναι καὶ πρὸς ἑτέρων ἀκοὰς ἄτολμον· ἀλλὰ ταῦτα μὲν τῶν ὕστερον ἐν τῇ λαύρᾳ συμβεβηκότων, ὅσον παραδεῖξαι τὴν Ἰωάννου πρόρρησιν εἰς ἔργον ἐκβᾶσαν· νυνὶ δὲ κἀκεῖνα διεξελθεῖν ἀναγκαῖον, ὅσα καὶ ἀκοὴν ἀρετῆς ἐρῶσαν οἶδεν εὐφραίνειν καὶ ψυχὴν οὕτως ἔχουσαν πρὸς ζῆλον διανιστᾶν. Τὴν διαλλαγὴν οὕτω τὴν πρὸς τοὺς ἀποστατήσαντας τῶν ἀδελφῶν ὁ Σάβας καὶ τὴν τῆς νέας λαύρας οἰκοδομήν τε καὶ σύστασιν εὖ θέμενος, καὶ πρὸς τὴν οἰκείαν αὖθις λαύραν ἐπανελθὼν, οὐκ ἠγάπησεν ἐπὶ τοσούτοις καὶ τηλικούτοις στῆναι τοῖς κατορθώμασιν, οἷς τε συνεστήσατο φροντιστηρίοις καὶ ὅσην οἰκήσας ἔφθασε τῆς ἐρήμου· ἀλλὰ σφοδρὸν ἔτι κατὰ τῶν δαιμόνων πνέων καὶ τῷ θείῳ ζήλῳ κεκινημένος, καὶ τὰ λοιπὰ τῆς ἐρήμου ἔσπευδεν οἰκῆσαι καὶ καρποφόρον αὐτὴν δεῖξαι τοῖς τῶν μοναχῶν πλήθεσιν, ὥστε διὰ πολλῶν στομάτων ἢ βίου μᾶλλον καὶ ἀρετῆς αἰνεῖσθαι τὸν Κύριον. Ταύτῃ τοι περὶ τὸν τῆς νηστείας καιρὸν εἴς τινα χειμάρρουν, πεντεκαίδεκα σταδίοις τῆς μεγίστης λαύρας διεστηκότα, σὺν ἅμα Παύλῳ τινὶ, γέροντι ἤδη τὴν ἡλικίαν, ἀκμαίῳ δὲ τὴν ἀρετὴν, ἀφικνεῖται· καί τι σπήλαιον ἐν τῷ πρὸς βορρᾶν τοῦ χειμάρρου μέρει καταλαβὼν, τὴν μὲν τεσσαρακοστὴν ἐν αὐτῷ πᾶσαν διήνεγκε, πολλῇ δὲ πάντοθεν ἡσυχίᾳ τὸν χῶρον γαληνιῶντα ἰδὼν καὶ ὥσπερ ζηλώσας εἰ μὴ καὶ οὗτος αὐτῷ πρὸς ἄσκησιν ἀδελφῶν καὶ ψυχῶν σωτηρίαν συνεργὸς γένοιτο, μετὰ τὴν ἐκεῖθεν ἐπὶ τὴν λαύραν ἐπάνοδον καὶ τὴν λαμπρὰν ἑορτὴν καὶ θείαν τῆς Ἀναστάσεως, ἄλλους τε τῶν ἀδελφῶν καὶ δὴ καὶ τὸν Παῦλον παραλαβὼν ἐκεῖσε καὶ αὖθις ἔρχεται· καὶ τὸ μὲν σπήλαιον εἰς ἐκκλησίαν μετασκευάζει, περὶ δὲ τὴν ἐκκλησίαν κοινόβιον περιφανὲς οἷον κατασκευάζει, καὶ Σπήλαιον μὲν τὴν μονὴν ὀνομάζει, τῷ Παύλῳ δὲ τὴν πρόνοιαν αὐτῆς ἐγχειρίζει, κοινωνοὺς αὐτῷ τῶν φροντίδων καὶ Κήρυκόν τινα καὶ Εὐστάθιον καταστήσας.

§ λα'. Ἀλλὰ τὰ μὲν κατὰ τὴν μονὴν ἐπέδωκέ τε ὕστερον καὶ ηὐξήθη καὶ τῷ τῶν μοναχῶν πλήθει καὶ τῇ τῶν ἀναγκαίων χορηγίᾳ, οἵ τε πρῶτον ἐκεῖ παρὰ τοῦ θείου Σάβα καταλειφθέντες, ἀλλήλων καὶ τοῦ τρόπου καὶ τῆς ἀρχῆς γεγονότες διάδοχοι, ἐκεῖ καὶ τὸν βίον ἀμείβουσι. Πολλῶν δὲ πρὸς τὸν ἄνδρα

παραβαλλόντων καὶ πολλὰ μὲν αὐτῷ προσφερόντων, πολλὰ δὲ καὶ πρὸς τὰς οἰκοδομὰς αὐτοχειρίᾳ συναιρομένων, οὐδείς ἐστιν ὅστις καὶ ψυχροῦ μόνον ποτήριον ἐπιδεδωκώς, ἵν' ἔχοις ἐντεῦθεν καὶ περὶ τῶν πλείονα τὴν χάριν ἐπιδειξαμένων τεκμαίρεσθαι, οὐ παραπόδας ἄνωθεν μεγίστης ἀπήλαυσε καὶ φιλοτίμου τῆς ἀμοιβῆς· ἀλλὰ τοῦτο μὲν καὶ διὰ πολλῶν τῶν ἑξῆς λεχθησομένων παραστησόμεθα, γνώριμον δὲ ὅρως καὶ ἀπὸ τούτου· Μαρκιανὸς ἦν τις, ὃς τῷ μὲν τῶν ἱερέων τῆς θείας Ἀναστάσεως συνηρίθμητο καταλόγῳ, τῆς ἁγίας δὲ Σιὼν προηγεῖτο· οὗτος πυκνότερον παρὰ τὸν μακάριον Σάβαν μετὰ τῶν οἰκείων παίδων ἀπῄει, πολλά τε ὧν εἶχεν αὐτῷ κομίζων, κἀν ταῖς ἀναχεῖρα οἰκοδομαῖς μέρος οὐ μικρὸν μετὰ τῶν υἱῶν συναιρόμενος, οἳ πρότερον μὲν οὐδὲ εἰς ὄψιν ἦλθον Ἠλίᾳ τῷ πατριάρχῃ· τοσοῦτον αὐτοῖς ἔδει τοῦ καὶ φιλίας τι παρ' ἐκείνῳ παρησίας ἔχειν ἐνέχειρον· ἡ θεία δὲ αὐτοὺς ἄνωθεν χάρις τῆς τε συνεχοῦς ἐκείνης παρὰ τὸν Σάβαν ἀφίξεως καὶ αὐτῶν ὧν εἶχον προσαγωγῆς, ἔτι δὲ καὶ τῆς πρὸς τὴν οἰκοδομὴν συνεργίας ἀμειβομένη, συνήγαγέ τε αὐτοὺς παραδόξως καὶ ἴσα καὶ γνησίοις παισὶν ᾠκειώσατο· ὅθεν καὶ Μαρκιανὸς μὲν ἐπὶ τὸν ὑψηλὸν τῆς Σεβαστῆς παρ' αὐτοῦ θρόνον ἀνάγεται, Ἀντώνιος δὲ ὁ πρῶτος αὐτῷ τῶν υἱῶν ἐπίσκοπος καὶ αὐτὸς Ἀσκάλωνος ἀναδείκνυται· Ἰωάννης δὲ, ὁ μετ' ἐκεῖνον τὴν ἡλικίαν, τῷ τῶν διακόνων κλήρῳ ἐγκαταλέγεται.

§ λϐ'. Ὁ γε μὴν θεῖος Σάβας δύο τινὰς τῶν μοναχῶν ἐν τῷ ὑπὲρ κεφαλῆς ὢν αὐτὸς ἐδείματο φροντιστηρίων Πύργῳ, ὑπὸ τῆς μακαρίας δὲ οὗτος ᾠκοδόμητο Εὐδοκίας, τὰ Νεστορίου φρονοῦντας ὁρῶν, καὶ μήτε τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἕνα τῆς ἁγίας Τριάδος, μήτε Θεοτόκον πάλιν τὴν ἁγίαν παρθένον ὁμολογοῦντας, ἠνιᾶτο σφόδρα καὶ πολλὴν ἔλυδον εἶχε τῶν σπλάγχνων τὴν ταραχήν· καὶ τὸ ἀπ' ἐκείνου, θερμοτέρας ἐτίθει πρὸς Θεὸν τὰς αἰτήσεις, ὥστε τινὰ καθαρὰν ἐπιγνώσεως ἐπαφεῖναι τούτοις ἀκτῖνα καὶ χειραγωγῆσαι πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Καὶ οὕτω μὲν ὑπὲρ αὐτῶν τοῦ Θεοῦ ἐδεῖτο, πλὴν οὐδὲ αὐτὸς ἠμέλει τῶν κατὰ δύναμιν, ἀλλὰ συνεχῶς πρὸς αὐτοὺς ἐφοίτα διδάσκων, παρακαλῶν, νουθετῶν, ἐπιτιμῶν, ἱκετεύων, πάντα ποιῶν ἄχρι καὶ Θεοῦ συνεργοῦντος τῆς χαλεπῆς αὐτοὺς ἀπήλλαξεν ἀρρωστίας καὶ ὑγιῶς φρονεῖν παρεσκεύασεν· εἶτα καὶ τοῦ Πύργου καταγαγὼν ἐκείνους μὲν τῇ περὶ τὸν μακάριον Θεοδόσιον ἐναριθμεῖ συνοδίᾳ, ἕνα δὲ τῶν αὐτοῦ μαθητῶν, Ἰωάννην ὄνομα, τὸ γένος βυζάντιον, τὸν τρόπον ἀξιοθαύμαστον, ἐκ πρώτης τῶν σχολαρίων τάξεως τὸν μονήρη βίον ἑλόμενον καὶ Θεῷ φίλην ἀγωγὴν μετιόντα, τοῦ Πύργου προνοεῖν ἐφίστησιν, ἐγχειρίσας αὐτῷ καὶ πρὸς συνεργίαν καὶ ἄλλους τῶν ἀδελφῶν, πρὸς δὲ καὶ ἀρκοῦσαν αὐτοῖς παρασχόμενος τῶν ἀναγκαίων τὴν χορηγίαν. Οὐ μὴν ἀλλ' οὐδὲ αὐτὸς ὠλιγώρει τὰ συνήθη ποιῶν, ἀλλ' εἰς ἐπίσκεψιν αὐτῶν πυκνότερον ἀφικνεῖτο καὶ διεπονεῖτο θερμῶς καὶ τῶν ἐκεῖ πραγμάτων αὐτοῖς συνεπελαμβάνετο, ἕως κοινόβιον καὶ αὐτὸν τὸν Πύργον εἰργάσατο μηδὲν τῶν ἄλλων ἀπολειπόμενον· ἐν ᾧ δήπου καὶ Ἰωάννης οὗτος, οἷά τις ἀστὴρ διὰ πάντων ἐκλάμψας καὶ μοναχῶν πολύ τι χρῆμα συναγαγών, ὧν εἷς ἐστι καὶ ὁ Κρατίας ἐπίσκοπος Ἀβράμιος ὁ πολὺς, πέντε καὶ τριάκοντα τῇ προστασίᾳ χρόνους ἐπιβιοὺς καλῶς καταλύει τὸν βίον.

§ λδ'. Ὁ μέν τοι θεῖος Σάβας τινὰς μετὰ ταῦτα τῶν τῆς λαύρας παραλαβὼν, καὶ ὡσεὶ σταδίους πέντε τῶν κατεστραμμένων οἰκοδομῶν ἀποστὰς, κελλία τε νεουργεῖ καὶ οἶκον εὐκτήριον ἀνεγείρει, Ζαγάνων δὲ ὄνομα ἦν ὁ τὸν τόπον αὐτῷ πρὸς τὴν ἐκείνων οἰκοδομὴν παρασχών. ἔνθεν τοι καὶ Ἀνδρέαν τινὰ καὶ Παῦλον, ἀδελφοὺς τὸ κατὰ σάρκα καὶ ἀμφοτέρους ἐξ Ἑλλάδος τὸ γένος ἕλκοντας, ἄρχειν ἐκεῖ καὶ προνοεῖν καθιστᾷ καί τινας [αὐτόσε] τῶν ἀδελφῶν συνοικι[σας;] λαύραν συνίστησι καὶ ὁμωνύμως αὐτὴν τῷ λάκκῳ [1] κατονομάζει.

§ λϛ'. Μετὰ δὲ ταῦτα καὶ δύο τινὲς τῶν ἀπὸ τῆς λαύρας, ἀλλήλοις κατὰ Θεὸν ἀδελφὰ φρονοῦντες, Ζάνος ὄνομα καὶ Βενιαμὶν, αἰτοῦνται παρὰ τοῦ μακαρίτου Σάβα κελλίον, πέντε σταδίοις πρὸς λίβα τῆς λαύρας διέχον· ὁ δὲ τὸ ἐμμελὲς ἐκείνων περὶ τὴν ἀρετὴν εἰδὼς καὶ φιλόπονον εἶξε πρὸς τὰς αἰτήσεις καὶ κελλίον αὐτοῖς, ὅπερ ἐζήτουν, δίδωσι· τοῦτο τοίνυν ἐκεῖνοι λαβόντες, πολλὰ καὶ τοῦ Σάβα συναιρομένου καὶ ἀναλώματα παρέχοντος, κοινόβιον αὐτὸ κατεστήσαντο. Πολλῶν οὖν ἐκεῖ συνελήλυθότων, ἐκκλησίαν ὁ μέγας οὗτος δειμάμενος καὶ θυσιαστήριον πήξας καὶ ὥσπερ εἰκὸς τοῦτο καθιερώσας, τῷ αὐτῷ κανόνι καὶ νόμῳ κἀκείνους ζῆν, ᾧ δὴ καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς ὑπ' αὐτῷ, διετάξατο· καὶ οὕτω τὴν ἀρχὴν εἰς μοναστήριον ὁ τόπος συστὰς

1. τὸν λάκκον ἀνωτέρω Ἐπάστομον ὀνομάζει.

ἀνθεῖ καὶ εἰς δεῦρο καὶ ἀπὸ τῆς τοῦ μακαρίτου Ζάνου κλήσεως ὀνομάζεται.

§ μ'. Ἀναστασίου καὶ Ἠλιοὺ, τοῦ μὲν τὸν τῆς βασιλείας, τοῦ δὲ τὸν τῆς ἐν Παλαιστίνῃ Ἐκκλησίας θρόνον διέποντος, φύεταί τι μεταξὺ σκάνδαλον, ὃ τὸν βασιλέα κατά τε πολλῶν ἄλλων καὶ δὴ καὶ αὐτοῦ τοσοῦτον ἐξώργισεν Ἠλιοὺ, ὡς καὶ μέχρι τοῦ ὑπερορίᾳ κατακρίναι τὸν ἄνδρα τὰ τῆς ὀργῆς αὐτῷ προελθεῖν· λεγέσθω δὲ πρῶτα τί τὸ κινῆσαν αὐτοῦ τὸν θυμὸν, ἵν' οὕτω καὶ τὰ ἑξῆς τοῦ λόγου μᾶλλον εὐσύνοπτα ᾖ. Τρίτῳ μετὰ τὴν Ἀναστασίου βασιλείαν ἐνιαυτῷ, στάσις ἐμπίπτει χαλεπὴ τοῖς τῶν ἐκκλησιῶν προεστῶσι· [1] τῶν μὲν τῆς Ῥώμης ἀρχιερέων τοῖς βυζαντίοις διαφερομένων, ὅτι τὸν Ἀκάκιον, ὃς ἐπίσκοπος γέγονε Κωνσταντινουπόλεως, τὰ χριστιανῶν δὲ μὴ καλῶς ἐπρέσβευε, τοῖς ἱεροῖς εἶχον διπτύχοις ἐγγεγραμμένον, βυζαντίων δὲ αὖθις ἀπεχθανομένων ἀλεξανδρεῦσιν, ἀναθεματίζουσι μὲν τὴν ἐν Χαλκηδόνι Σύνοδον, τὴν Διοσκόρου δὲ κοινωνίαν προσιεμένοις· οὕτως οὖν μεγάλης αὐτῶν οὔσης τῆς πρὸς ἀλλήλους διαφορᾶς, ὁ προειρημένος Ἠλίας, τῆς κατὰ Παλαιστίνην προεστὼς Ἐκκλησίας, μόνου τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει Εὐθυμίου τὴν κοινωνίαν ἠσπάζετο· τῶν μὲν ἑσπερίων, ὡς ἔφημεν, ἐκπολεμωθέντων, τοῦ δὲ κατὰ Ἀντιόχειαν Παλλαδίου πρὸς χάριν βασιλικὴν ἀποβλέψαντος, καὶ διὰ τοῦτο τὴν μὲν ἐν Χαλκηδόνι Σύνοδον ἀναθεματίζοντος, τὰ δὲ τῶν ἀλεξανδρέων ἀσπαζομένου, ἅτε δὴ καὶ ἀλεξανδρεῦσιν Ἀναστασίου συνωδὰ φρονοῦντος. Οὕτως οὖν ἔχοντος Ἠλιοὺ καὶ μόνῳ κοινωνεῖν Εὐθυμίῳ προῃρημένου, Εὐθύμιος μὲν διὰ τὸ ὀρθόδοξον ὑπὸ τοῦ κρατοῦντος ἀδίκως τῆς ἀρχῆς ἀπελαύνεται, Μακεδόνιος δὲ εἰς τὸν αὐτοῦ θρόνον ἀνάγεται. Ἐν τούτοις δὲ οὔσης τῆς Ἐκκλησίας, συνθέσθαι μὲν ὁ Ἠλίας τοῖς ἐκβαλοῦσι τὸν Εὐθύμιον τῆς ἀρχῆς οὐκ ἠνείχετο, ἅτε δὴ παρὰ κανόνα τὴν ἐκβολὴν διαπραξαμένοις, Μακεδονίῳ δὲ ὅμως οὐκ ὤκνησε συνελθεῖν, τὴν ὀρθόδοξον καὶ αὐτῷ πίστιν ἀσπαζομένῳ, ὃ δὴ καὶ τὸν βασιλέα οὐ μετρίως τὴν ἀρχὴν διετάραξεν. Ἐπεὶ δὲ καὶ Φλαβιανὸς μετὰ τὴν τελευτὴν Παλλαδίου τῆς ἀντιοχέων ἄρξας Ἐκκλησίας τὰ ἴσα τούτοις φρονῶν ἦν καὶ τῷ ὑγιαίνοντι λόγῳ στοιχῶν, οὐκέτι καθεκτὸς ἦν τὴν ὀργὴν ὁ κατὰ μόνης τῆς εὐσεβείας ἀνδρικώτατος βασιλεὺς, οὐδὲ

1. ῥῆλον οὖν τῷ 494.

τὴν τούτων συμφωνίαν δυνατὸς ἐνεγκεῖν, ἀλλὰ χαλεπῶς ἀγριάνας, ὑπερορίαν μὲν ἀμφοτέρων καταψηφίζεται, μόνον δὲ, τό γε νῦν ἔχον, τὸν Μακεδόνιον μυρίαις συκοφαντίαις περιβαλὼν τῆς ἐπισκοπῆς ἐκβάλλει, Τιμοθέῳ δὲ ἀντ' ἐκείνου τὴν ἀρχὴν ἐγχειρίζει· εἶτα Φλαβιανὸν καὶ Ἠλίαν συνθέσθαι Τιμοθέῳ σπουδὴν ἐποιεῖτο· οἱ δὲ τὴν Τιμοθέου εἵλοντο κοινωνίαν, οἷα δὴ καὶ αὐτοῦ τῷ τῆς ὀρθοδοξίας λόγῳ συμβαίνοντος· τὴν δὲ Μακεδονίου ὑπερορίαν καὶ λίαν ἰσχυρῶς ἐδυσχέραινον, ὡς οὐ δικαιοσύνης μᾶλλον ἀλλ' ἐξουσίας νόμοις γεγενημένην. Τοῦτο σφοδρῶς κατ' ἀμφοτέρων ἐκμαίνει τὸν βασιλέα καὶ πολλοῦ σάλου ταῖς Ἐκκλησίαις αἴτιον γίνεται· ὅπερ οὐκ οἶδ' ὅθεν Ἠλίας μαθὼν, ὁ τῆς ἐν Παλαιστίνῃ προεστὼς Ἐκκλησίας, πρεσβείας ἀποστολῇ τὴν καταλλαγὴν ἐπισπεύδει· ἡ πρεσβεία δὲ ἦν ἄλλοι τε πολλοὶ τῶν πατέρων, καὶ δὴ Σάβας αὐτὸς, ἡ τοῦ μετὰ χεῖρας λόγου ὑπόθεσις, ἐπὶ τρισὶν ἑβδομήκοντα ἤδη ὄρους(:) γεγενημένος· προσέτι δὲ καὶ ἐπιστολὴν Ἠλίας ἐκπέμπει, ἐγχαράξας αὐτῇ τοιάδε [1]·

« Τοὺς οἰκιστὰς τῆς ἐρήμου καὶ Σάβαν
» σὺν αὐτοῖς τὸ τῆς ἐρήμου κεφάλαιον τῷ
» σῷ κράτει πρέσβεις ὑπὲρ τῶν Ἐκκλησιῶν
» προβαλλόμεθα· σὺ δὲ τὸν νόμον αὐτῶν
» αἰδεσθεὶς καὶ τοὺς κατὰ Θεὸν ἱδρῶτας,
» ὦ βασιλεῦ, στῆσον τὸν κατὰ τῶν Ἐκκλη-
» σιῶν πόλεμον, καὶ μηκέτι περαιτέρω προ-
» ελθεῖν τὸ δεινὸν ἔασης· οἶδα γὰρ ὅτι μέλ-
» λει σοι τὰ φίλα πράττειν Θεῷ, χαρισα-
» μένῳ σοι τὸ διάδημα».

§ μα'. Τῶν γοῦν θείων τούτων πατέρων ἀψαμένων ἤδη τῆς πρὸς τὸν βασιλέα φερούσης, ἐτύγχανέ τις ἐν Σιδῶνι τῶν τῆς Ἀνατολῆς τε καὶ Παλαιστίνης ἐπισκόπων σύνοδος κατὰ Φλαβιανοῦ καὶ Ἠλιοὺ τηνικαῦτα συγκροτουμένη, πρόφασιν μὲν τὰς βασιλέως προστάξεις ἔχουσα, Σωτήριχον δὲ τὸν Καισαρείας Καππαδοκίας καὶ Φιλόξενον τὸν Ἱεραπόλεως ἀρχηγοὺς εἰληφυῖα, οἳ τὴν ἐν Χαλκηδόνι Σύνοδον ἀθετοῦντες τὰ τοῦ παράφρονος Εὐτυχοῦς καὶ Διοσκόρου μᾶλλον κρατεῖν ἔσπευδον. Τῶν πρέσβεων τοίνυν τὴν Κωνσταντινούπολιν καταλαβόντων, ὁ βασιλεὺς ἰδὼν καὶ θεῖον ὡς ἀληθῶς εἶναι τὸν ἄνδρα νομίσας πολλὴν τὴν θεραπείαν περὶ αὐτὸν καὶ τὴν τιμὴν ἐπιδείκνυται, εἶτα καθίσαι πᾶσιν ἐκέλευε· ταῖς γὰρ ἀληθείαις πλεῖστον αὐτῷ τὸ σέβας περὶ τοὺς μοναχοὺς, εἰ καὶ ὑπό τινων μιαρῶν ἐπιταράτ

1. φαίνεται, κατὰ τὸ ἔτος 512.

τειν τὸν ὑγιᾶ τῆς πίστεως λόγον παρεσκευάζετο. Πᾶσι τοίνυν ἀνεὶς τὰς ἀκοάς, ὅτου δέοιντο ἕκαστος ἐπέτρεπε λέγειν· οἱ δέ, τῆς κοινῆς ὥσπερ ἐπιλαθόμενοι τῶν Ἐκκλησιῶν πρεσβείας καὶ ὅτου χάριν ἐπέμφθησαν, ἰδίας ἕκαστος αἰτήσεις ἐποίουν· καὶ ὁ βασιλεὺς πᾶσι τὰ πρὸς θεραπείαν ἀποπληρώσας, ἐπεὶ, πάντων αἰτουμένων, ὁ Σάβας ἡσυχος ἦν καὶ οὐδὲν ὅλως ἠξίου, ἐπιστρέψας αὐτῷ τὴν ὄψιν ὁ βασιλεὺς, « Σοὶ δέ, ὦ πάτερ, ἔφη, τί βούλεται ὁ τοσοῦτος ἄρα τῆς ὁδοῦ πόνος, μηδὲν αἰτουμένῳ τὸ παράπαν μηδ' ἀξιοῦντι;» Πρὸς ταῦτα ἐκεῖνος ὑπολαβών, « Τούτου, φησὶν, ἕνεκεν, ὦ βασιλεῦ, ὥστε προηγουμένως μὲν προσκυνῆσαί σου τὴν εὐσέβειαν ἕως ἔτι ἐν σώματι τῷδε εἰμί· ἔπειτα δὲ καὶ ὑπὲρ τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ πόλεως καὶ τοῦ προεστῶτος αὐτῆς δεηθῆναι, μηδὲ μίαν τοῦ σοῦ κράτους ἀγανάκτησιν ὑποστῆναι, ἀλλ' εἰρήνην βραβευθῆναι μᾶλλον ταῖς Ἐκκλησίαις· οὕτω γὰρ καὶ τὸ θεῖον αὐτὸς εὐμενὲς ἕξοις καὶ λαμπρά σοι κατ' ἐχθρῶν παρέξοι τὰ νικητήρια». Θαυμάσας οὖν αὐτὸν ὁ βασιλεὺς καὶ ὅτι μηδὲν τῶν βιωτικῶν ᾐτεῖτο καὶ χαμαιζήλων, ἀλλ' ὅσα πρὸς θεραπείαν φέρει Θεοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας κατάστασιν, τοῖς μὲν ἄλλοις ἐφῆκε τὴν ἀναχώρησιν, αὐτὸν δὲ ὡσεὶ χιλίοις χρυσοῖς δεξιοῦται, εἰς διανομὴν αὐτὰ ἔσεσθαι εἰπὼν τῶν ὑπ' αὐτοῦ τὴν σύστασιν εἰληφότων μοναστηρίων, καὶ ἅμα παραμένειν ἐκέλευεν, ἀκώλυτον αὐτῷ θέμενος τὴν ὡς αὐτὸν εἴσοδον.

§ μβ'. Κοιμῆσαι δὲ τὴν ὀργὴν οὐ φέρων, ἣν πάλαι κατὰ τοῦ ἐν Παλαιστίνῃ ἀρχιερέως ὤδινεν Ἡλιοὺ, φησί ποτε πρὸς τὸν μέγαν: « Ὁ τῆς ὑμετέρας προεστὼς Ἐκκλησίας, ὦ τίμιε πάτερ, πολλὴν ἡμῶν ὡς ἔοικε κουφότητα καταγνοὺς, οὐ τῆς ἐν Χαλκηδόνι μόνον προέστη Συνόδου, ἢ τὰ Νεστορίου ἐκύρωσε δόγματα, ἀλλὰ καὶ Φλαβιανὸν τὸν Ἀντιοχείας τοῖς ἴσοις στοιχεῖν παρεσκεύασε· καὶ νῦν μόνος πρὸς τὴν ἐν Σιδῶνι συναθροισθεῖσαν ἀντικατέστη σύνοδον, Φλαβιανῷ συμπεφωνηκὼς ὥστε μὴ ἀναθεματισθῆναι τοὺς τὰ Νεστορίου κακῶς πρεσβεύοντας· ἔνθεντοι καὶ διαπαίζειν ἡμᾶς οἰόμενος, τοῖς ἡμετέροις διὰ τῶν ἐπιστολῶν ἀντινομοθετεῖ διδάγμασι, πᾶν φρόνημα νεώτερον λέγων τὸ εἰς τὴν ἡμῶν πίστιν ἐπινοούμενον ἀποβάλλεσθαι· πλὴν ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὸ λοιπὸν τῆς ὁμοίας παρ' ἡμῶν πραότητος ἀπολαύσεται. Ἀλλ' ἰδοὺ θεσπίζομεν, ὡς ὁρᾷς, ἐκεῖνον μὲν ἀπελαθῆναι τοῦ θρόνου, τὸν δὲ ἀξίως τῆς Ἐκκλησίας προστησόμενον ἀντεισενεχθῆναι· ὅτι μηδὲ προσήκει τοὺς ἱεροὺς τόπους ἐκείνους μιαροῖς δόγμασι τοῖς Νεστορίου βεβηλωθῆναι». Ταῦτα τοῦ βασιλέως διεξελθόντος καὶ οὕτω σφαδάζοντι θυμῷ κατὰ Ἡλιοὺ φερομένου, ὑπεραπολογεῖσθαι τοῦ πατριάρχου ὁ θεῖος Σάβας ἀρξάμενος οὕτως αὐτοῦ κατέστειλε τὴν ὀργὴν, ὡς μὴ μόνον τὴν ἐξενεχθεῖσαν ἐκείνην παραλῦσαι ψῆφον, ἀλλὰ καὶ πλείονα τὴν ἀσφάλειαν τῷ πατριάρχῃ περιποιῆσαι, κελεῦσαί τε ἀναφαίρετον αὐτῷ τὸν θρόνον τοῦ λοιποῦ διαμένειν. Ἐκεῖθεν δὲ παρὰ τὴν βασίλισσαν ἐλθὼν Ἀριάδνην ἠξίου πολλὰ καὶ αὐτὴν, ὥστε τῆς τοῦ πατρὸς Λέοντος ἀντέχεσθαι δόξης καὶ τοὺς τῆς εὐσεβείας θεσμοὺς συντηρεῖν. Ἐντεῦθεν σφοδρότερον τὸν ἀσκητὴν ὁ τῆς ἡσυχίας ἔρως εἰσήει καὶ τὴν ἐπάνοδον ἰσχυρῶς ἐπόθει· ἐπεὶ δὲ μὴ κατὰ νοῦν εἶχεν αὐτῷ χωροῦντα τὸν καιρὸν, χειμῶνος γὰρ ἦν τηνικαῦτα τὸ ἀκμαιότατον, ἀλλὰ τοὺς ἀστικοὺς ἔγνω τό γε νῦν ἔχον ἐκκλῖναι θορύβους, καὶ εἴς τινα τόπον μικρῷ πρὸ τῆς πόλεως ἐξελθὼν, τὸ προάστειον Ῥουφίνου λεγόμενον, ἐκεῖσε τὸ λοιπὸν τοῦ καιροῦ διεχείμαζεν, ἔνθα καὶ ἄλλοι μὲν παρ' αὐτὸν ἐφοίτων, μάλιστα δὲ ἥ τε τοῦ βασιλέως Οὐαλεντίνου ἔγκονος Ἰουλιανὴ καὶ ἡ τοῦ Ὁρμισδείου σύζυγος Ἀναστασία, ἥτις πολλοῖς κατά γε τὸ τῶν Ἐλαιῶν κομᾷ καὶ εἰς δεῦρο τοῖς κατορθώμασι.

§ μγ'. Μετὰ δὲ ταῦτα τοῦ ἔαρος ἐπιγενομένου, ὁ μὲν ὡς πολλοῦ τῆς ἡσυχίας ἐρῶν πρὸς τὴν ἐρημίαν ἀπάραι λοιπὸν εὐτρεπὴς ἦν· συμβὰν δέ τι περὶ τὰς ἐν Ἱεροσολύμοις κώμας ἐπέσχεν αὐτοῦ τὴν ὁρμὴν καὶ πρὸς τὸν βασιλέα πάλιν ἀφικέσθαι πεποίηκεν. Εἶτα μετὰ βραχὺ καὶ τῆς πρὸς τὴν ἔρημον φερούσης ἐπιλαβέσθαι ποθεινῶς λίαν αὐτῷ ἐξεγένετο· πλὴν ἀλλ' οὐκ ἄχαρι καὶ τοῦτο προσθεῖναι τοῖς εἰρημένοις, πολὺν τοῦ δικαίου σημαῖνον ἔλεον τὸν ὑπὲρ πενήτων ἀδικουμένων, καὶ ζῆλον κατὰ τοῦ κωλῦσαι τὸν ἔλεον μοχθηρίᾳ γνώμης φιλοτιμησαμένου. Λιμὸς ὁμοῦ καὶ λοιμὸς, τὰ δύο ταυτὶ κακὰ καὶ ἀναιρεῖν ὁμοίως δυνάμενα, τισὶ τῶν κειμένων ὑπὸ τῇ ῥωμαίων ἐνσκήψαντα πολλοὺς μὲν οἴκους ἀνθρώπων ἐκένωσε, κώμας δὲ ὅλας καὶ συνοικίας καὶ ἀγροὺς ἐρήμους τῶν οἰκούντων εἰργάσαντο, καὶ περαιτέρω δὲ προέβαινε τὸ δεινὸν καὶ πλείους ἔτι μᾶλλον διελυμαίνετο· σκεψάμενοι τοίνυν οἱ τῶν κοινῶν ἐπιμεληταὶ ὅπως ἂν μὴ τὸ κοινὸν τοὺς δι' ἔτους ἐκείνων φόρους ζημιωθείη, ψηφίζονται τοὺς πλησιοχώρους καὶ αὐτὰ τὰ τῶν ἐκτριβέντων τέλη εἰσπράττεσθαι· καὶ τοῦτο κατὰ πάσης ἐκράτει τῆς ὑπηκόου, καὶ πᾶς ὁ ἐν γειτόνων οἰκῶν καὶ τοὺς τῶν πλησίον παρέχειν ἠναγκάζετο φόρους, εἴτε ὑπὸ τοῦ λοιμοῦ καὶ τῆς ἐνδείας ἐκτριβέντες ἦσαν, εἴτε τῶν οἰκείων ἀνάστατοι διὰ τὴν ἀνάγκην γεγενημένοι. Ὁ γοῦν μακάριος Σάβας ὑπὲρ οὕτως ἔργου ἀνοσίου ζηλώσας, μάλιστα ὅτι κἀν τοῖς Ἱεροσολύμοις τὸ παράνομον τουτὶ καὶ τυραννικὸν ἐτολμᾶτο διάταγμα, πρόσεισι τῷ βασιλεῖ τὴν ἀτοπίαν τοῦ πράγματος διαγγέλλων, τὴν ἀπώλειαν τῶν πενήτων ὑποδεικνὺς, ὑπὸ τῆς ἀδίκου ταύτης ἐκτριβομένων εἰσπράξεως, καὶ ἅπερ εἰς τὸ ἐξῆς αὐτοὶ μέλλοιεν καταθεῖναι καὶ ταῦτα τὸ κοινὸν ζημιούντων· εἶτα καὶ ἱκέτης ἐγίνετο καὶ μίαν ἀπήτει παρ' αὐτοῦ χάριν, ὥστε τὸν ἄδικον ἐκεῖνον ἀνεῖναι τοῖς πένησι φόρον καὶ μηκέτι διπλαῖς εἰσπράξεσι τοὺς ἀθλίους περιβαλεῖν· τοῦ δὲ καὶ τὸ δίκαιον αἰδεσθέντος καὶ τοῦ ἀνδρὸς τὴν ἱκετείαν δυσωπηθέντος καὶ οὐκ ἔχοντος ὅ,τι καὶ δράσοι, ἀλλ' ἤδη τῆς ἀπανθρώπου ἐκείνης λειτουργίας ἀτέλειαν παρασχεῖν τοῖς πένησι βουλομένου, Μαρῖνός τις, τὸν τρόπον σκαιὸς, τὴν γλῶσσαν οὐ καθεκτὸς, τὰ μεγάλα τότε δυνάμενος, ἄγων τε καὶ φέρων κατὰ πόδας ἐπιστὰς, τὴν φιλάγαθον ἐκείνην καὶ βασιλικὴν ὄντως ἀνέτρεψε γνώμην, νεστοριανοὺς εἰπὼν εἶναι τοὺς κατὰ τὴν ἁγίαν πόλιν καὶ δωρεᾶς τοιαύτης οὐδαμῶς ἀξίους. Ἐπιτιμήσαντος τοίνυν αὐτῷ του μακαρίου Σάβα, κἀκεῖνα προσθέντος, ὡς εἰ μὴ ταχεῖά σέ τις ἐφ' οἷς εἴρηκας λάβοι μετάνοια μετ' ἦχου σοι τὸ μνημόσυνον ἀπολεῖται, Μαρῖνος μὲν οὐδὲν ἄμεινον ἑαυτοῦ γίνεται· ὁ δὲ τῷ βασιλεῖ εὐθὺς συνταξάμενος καὶ δραχμὰς ἑτέρας παρ' αὐτοῦ χιλίας λαβὼν, ὥστε τοῖς ὑπ' αὐτὸν διαδοῦναι μοναστηρίοις, ἐπὶ τὴν Παλαιστίνην καὶ τὰς ἐν αὐτῇ ἐρήμους εὐθέως ἀπαίρει, τῆς μεγάλης ταύτης κατὰ τῶν πενήτων ἀδικίας οὕτως ἐν τοῖς Ἀναστασίου χρόνοις ἀδιορθώτου μεμενηκυίας, ἧς μέρος μὲν Ἰουστῖνος ἰάσατο, τοῦ θείου καὶ τότε Σάβα γράμμασι πρὸς ἐκεῖνον διαπρεσβευσαμένου, ἐντελῆ δὲ αὐτῇ τὴν θεραπείαν Ἰουστινιανὸς ἔσχατον ἀποδέδωκεν.

§ μδ'. Οὐ πολὺ τὸ ἐν μέσῳ καὶ τοῦ τιμίου τοῦδε ἀνδρὸς αἱ πρὸς Μαρῖνον προρρήσεις πέρας ἐλάμβανον· νεωτερισμοῦ γάρ τινος ἐπισχόντος τὴν πόλιν, ἥ τε οὐσία Μαρίνου ἀνήρπαστο πᾶσα καὶ ἡ οἰκία πυρὶ κέκαυστο, ἦλθε δὲ καὶ αὐτὸν παρὰ μικρὸν ἀπολέσθαι, καὶ οὐκ ἂν ἐγγὺς ὄντα διαφυγεῖν τὸν κίνδυνον ἴσχυσεν, εἰ μὴ πρὸς ἐπιστροφὴν ὀξέως καὶ μετάνοιαν ἔβλεψε· τοῦτο δὲ ἄλλοι τε ἀπήγγειλαν πλεῖστοι καὶ δὴ καὶ Πομπήϊος ὁ τοῦ βασιλέως ἀνεψιός· πολλὰ μὲν τὸν ἄθλιον Μαρῖνον δακρύων τῆς συμφορᾶς, πολλὰ δὲ καὶ τὸν μακάριον Σάβαν τῆς ἀψευδοῦς ἀποθαυμάζων προρρήσεως, ὡς Ἀναστασία ὕστερον ἡ τοῦ Πομπηΐου τοῦδε γυνὴ διηγεῖτο, ἣν δὴ κἀν τῷ τῶν Ἐλαιῶν ὄρει πάσῃ κομᾷ ἀρετῇ φθάσας ὁ λόγος ἤδη ταῖς ὑμῶν παρέδωκεν ἀκοαῖς. Ὁ θεῖος μέντοι Σάβας μέρος μὲν τοῦ δοθέντος αὐτῷ χρυσίου παρὰ τοῦ βασιλέως ἐκπέμψας τὸν ἐν Μουταλάσκῃ πατρῷον οἶκον Κοσμᾷ καὶ Δαμιανῷ τοῖς μάρτυσιν εἰς ναὸν μετεσκεύασε· τὸ δὲ περιλειφθὲν ἐπίσης αὐτοῖς τε καὶ τοῖς συνοῦσιν ἀδελφοῖς καὶ τοῖς ὑπ' αὐτὸν μοναστηρίοις διένειμεν. . . . . .

Ὁ δὲ θεῖος Σάβας καὶ Μάμαντά τινα τῶν ἐν Ἐλευθερουπόλει τὰ Σευήρου νοσούντων μοναχῶν προεστῶτα καὶ πολλὴν μὲν πρότερον ἐπὶ τοῦ βασιλικοῦ βήματος κατὰ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως τὴν παρρησίαν ἐπιδειξάμενον, ὕστερον δὲ σφοδρῶς αὐτῷ Σευήρῳ διενεχθέντα, παραλαβὼν εἰς Ἱεροσόλυμα, τῆς τε πικρᾶς ἐκείνης αἱρέσεως τοῖς μελιχροῖς ἀφίστησι λόγοις καὶ τῷ Ἡλίᾳ προστεθεῖναι παρασκευάζει· ἔπειτα δὲ πολλοὺς τῶν αἱρετικῶν καὶ ἄλλους ὁ Μάμας τῷ καθ' ἑαυτὸν ὑποδείγματι σαγηνεύει καὶ πρὸς τὴν ὀρθοδοξίαν ἐπάγεται.

§ με'. Ἥκει δὲ λοιπὸν ὁ λόγος ἡμῖν ἐπ' αὐτὸ τῶν ὑπὲρ τῆς ὀρθοδοξίας ἀγώνων τοῦ ἀνδρὸς τὸ κεφάλαιον. Ἤδη μὲν γὰρ οἱ ἀμφὶ Σωτήριχον καὶ Φιλόξενον ἐτύγχανον εἰς Σιδῶνα κακῶς ἀναβάντες, ὥστε ἀναθέματι μὲν περιβαλεῖν τὴν ἐν Χαλκηδόνι Σύνοδον, Φλαβιανὸν δὲ τοῦ θρόνου καὶ Ἡλίαν καταγαγεῖν· ἀλλ' ἐκεῖνοι τὴν τοιαύτην μεθ' ἑαυτῶν ἐπιβουλὴν ἱκεσίοις ἐπιστολαῖς πρὸς τὸν βασιλέα τηνικαῦτα μὲν διελύσαντο, ὕστερον δὲ οἱ περὶ Σωτήριχον, τῷ κατ' ἐκείνων φθόνῳ πλέον διακαυθέντες, ἐκμαίνουσι σφόδρα τὸν βασιλέα οἷα καὶ διαλοιδορούμερον δῆθεν ὑπ' αὐτῶν καὶ γελώμενον. Ἀμέλει καὶ τὴν κατὰ τῶν πατριαρχῶν ἐξουσίαν οἱ ἐναγεῖς οὗτοι παρὰ τοῦ βασιλέως ἐγχειρισθέντες χρυσίῳ τὸν τῶν ἀντιοχέων δῆμον ὑποποιοῦνται, καὶ τὰ ἐξῆς δάκρυσι μᾶλλον ἢ γράμμασι προσήκει συγγράφειν· Φλαβιανῷ μὲν γὰρ πᾶσαν ἐπιθέντες ἀνάγκην καὶ τί τῶν λυπηρῶν οὐκ ἐπενεγκόντες καὶ σχεδὸν ἀποπνίξαντες ἀναγκάζουσι τὴν ἐν Χαλκηδόνι Σύνοδον ἀναθεματίσαι, εἶτα καὶ τῆς καθέδρας αἰσχρῶς ἅμα καὶ τῆς πόλεως

ἀπελαύνουσι, Σευῆρον δὲ τὴν τῶν ἀκεφάλων βέβηλον κεφαλὴν ἔχοντες καὶ τὴν τοῦ βασιλέως πρὸς αὐτὸν ροπὴν τὰ μέγιστα συνεπιλαμβανομένην κακῶς ἀντικαθιστῶσιν, ὃς τοῦ τῆς Ἀντιοχείας θρόνου ἐπιλαβόμενος μύρια μὲν τοῖς μὴ κεκοινωνηκόσιν αὐτῷ τὰ χαλεπὰ εἰργάζετο· ἀποστέλλει δὲ καὶ τὰ αὐτοῦ συνοδικὰ Ἡλίᾳ τῷ πατριάρχῃ, ὧν ἥκιστα παραδεχθέντων, οὐ μετρίως εἰς ὀργὴν ἐξάπτει τὸν βασιλέα, καὶ πάλιν εἰς Ἱεροσόλυμα ταῦτα δὴ τὰ συνοδικὰ πέρπονται, συνεκπεμφθέντων καί τινων μὲν τῶν τοῦ κλήρου, πρὸς δὲ καὶ στρατιωτικῆς χειρὸς οὐκ ὀλίγης, ὥστε τοῖς μὴ πειθομένοις τὰ αὐτὰ πρεσβεύειν καὶ βίαν ἐπενεγκεῖν. Ἐπεὶ δὲ οὕτω ταῦτα καὶ οὕτως ἐτυραννεῖτο πικρῶς ἡ ὀρθοδοξία, καὶ ἤδη τῷ Ἡλίᾳ χαλεπὸς ἐπήρτητο κίνδυνος, καὶ τὸ δεινὸν ὑπὲρ κεφαλῆς, καὶ βοήθεια οὐδαμοῦ, συναγαγὼν ὁ θεῖος Σάβας πᾶν ὅσον ἔκκριτον ἦν τῆς μοναχικῆς εὐκοσμίας καὶ προσελθὼν σὺν αὐτοῖς καὶ τὸ προεστηκὸς ἐκεῖνο πλῆθος τὸν Ἡλίαν διατρεμών, ὦ ψυχῆς εὐγενοῦς, τοὺς τοῦ βασιλέως αὐτοῦ καὶ τοῦ Σευήρου καθάπερ ἀνδράποδά τινα ἐκεῖθεν ἀποδιώκει, ἔπειτα δὲ καὶ τὸ ἄλλο πλῆθος τῶν μοναχῶν πανταχόθεν συρρέοντες τοὺς τῷ Σευήρῳ κοινωνοῦντας ὑπὸ τοῖς ἐκείνων αὐτῶν ὀφθαλμοῖς ἀναθέματι θαρρούντως ὑπέβαλλον. Ταύτην τὴν αἰσχύνην καὶ ἀδοξίαν ὁ βασιλεὺς ἀποτρέψασθαι βουληθεὶς Ὀλύμπιόν τινα καισαρέα κατὰ τῶν ἀνδρῶν ἐκπέμπει, τὰς ἐν Παλαιστίνῃ δυνάμεις αὐτῷ παραδοὺς, αὐθεντίᾳ βασιλικῇ μᾶλλον χρώμενος· ὃς ὁμοῦ τε τῶν Ἱεροσολύμων ἐπέβη, καὶ τὸν μὲν Ἡλίαν τοῦ θρόνου καταγαγὼν ὑπερορίᾳ καταδικάζει, Ἰωάννην δὲ τὸν Μαρκιανοῦ παῖδα, τὴν Σευήρου μὲν ὁμολογήσαντα κοινωνίαν, ἀναθεματίσαντα δὲ τὴν ἐν Χαλκηδόνι Σύνοδον, εἰς τὸν ἐκείνου θρόνον ἀντικαθίστησιν· ὅπερ μαθόντι τῷ Σάβᾳ μέλειν οὐκ ἦν, ἀλλὰ τὸ ἱερὸν ἐκεῖνο καὶ αὖθις τῶν μοναχῶν στράτευμα συμπαραλαβὼν, καθάπερ τις στρατηγὸς ἄριστος, εἰσβάλλει πρὸς τὸν ἀγῶνα, καὶ τὸν μὲν Ὀλύμπιον οὐκέτι καταλαμβάνει, ἤδη γὰρ ἐκεῖνος οἷα καταρροῦν αὐτῷ τῶν πραγμάτων κεχωρηκότων, εἰς τὴν πόλιν ἀνέστρεφεν, Ἰωάννῃ δὲ τῶν Ἕω πατριάρχῃ περιτυχὼν μαρτύρεται καὶ παρεγγυᾷ Σευῆρον εἰς κοινωνίαν μὴ δέξασθαι, ἀλλὰ τῆς ἐν Χαλκηδόνι μᾶλλον Συνόδου μεταποιεῖσθαι καὶ μέχρις αἵματος προκινδυνεύειν αὐτῆς· ὅπερ οὖν κἀκεῖνος ποιεῖ, τὴν τῶν πατέρων διαμαρτυρίαν εὐλαβηθείς, τῶν πρὸς Ὀλύμπιον συνθηκῶν τὸ παράπαν ἐπιλαθόμενος· ἐφ' οἷς ἀγανακτήσας ὁ βασιλεὺς καὶ πολλὴν εὐήθειαν Ὀλυμπίου κατεγνωκὼς, ἐκεῖνον μὲν αὐτίκα τῆς ἀρχῆς παραλύει, Ἀναστασίῳ δὲ ταύτην ἐγχειρίσας καὶ δοῦκα Παλαιστίνης αὐτὸν πάσης καταστησάμενος ἐκπέμπει. Ὁ δὲ καὶ Ἱεροσόλυμα τὴν ταχίστην καταλαβὼν, καὶ μηδὲ ψιλοῦ τῷ πατριάρχῃ ῥήματος μεταδοὺς, ἀλλὰ τὰ πρὸς χάριν ἁπλῶς τῷ βασιλεῖ ποιῶν, καὶ τιμῆς ἀλόγου θεραπείαν ἀλογωτέραν ἀντιδιδοὺς, εἰς δεσμωτήριον αὐτὸν εὐθέως ἐμβάλλει· βιαζόμενος ἀνέδην καὶ ἀνάγκαις χαλεπαῖς ἐκδιδοὺς, ὥστε τὴν μὲν ἐν Χαλκηδόνι Σύνοδον ἀθετῆσαι, τὴν Σευήρου δὲ κοινωνίαν ἀσπάσασθαι. Ἀλλ' ἐκεῖνος τῷ τῆς καισαρέων πραιστῶτι Ζαχαρίᾳ λανθανούσῃ περὶ τῶν προκειμένων συμβουλῇ κοινωσάμενος, τέχνῃ τὴν ἀνάγκην εὐμηχάνως ὑπέρχεται· ἡ δὲ ἦν· ἐπαγγειλάμενος πάντα ὅσα περ ἂν ὁ δοὺξ ἐπιτάττοι σὺν προθυμίᾳ δράσειν, εἰ ἀνεθείη τῆς φυλακῆς, δύο μόνων παρελθουσῶν ἡμερῶν, ἵνα μὴ πρὸς βίαν δοκῶμεν, φησὶ, τοῖς τοῦ βασιλέως προστάγμασι πείθεσθαι, οὕτως ἀφίεται τῆς εἱρκτῆς· εἶτα, μιᾶς νυκτὸς τὸ πλῆθος τῶν πέριξ μοναχῶν ἐν τῷ τοῦ πρωτομάρτυρος Στεφάνου συγκαλεῖται ναῷ, τῷ μὲν δοκεῖν ἑορτὴν ἔωθεν κοινὴν τῷ πρωτομάρτυρι συντελέσων, τῇ δὲ ἀληθείᾳ πρὸς συμμαχίαν καὶ αὐτοὺς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως συγκαλούμενος, ἵνα καὶ μᾶλλον οὕτω τοῖς αἱρετικοῖς τὸ αὔθαδες καταστείλῃ· συνῆκτο οὖν ἅμα φωτὶ πλῆθος πολὺ, τὸ μὲν ἀπὸ τῶν κληθέντων ἐκεῖ μοναχῶν, ὥσπερ εἴρηται, τὸ δὲ συνήθως οὕτω τῇ συνάξει προσβάλλον, τὸ δὲ καὶ κατὰ θέαν Ὑπατίου συνδεδραμηκὸς, ὃς Ἀναστασίου τοῦ βασιλέως ἀνεψιὸς ἦν, ἄρτι τῆς αἰχμαλωσίας ἀνασωθείς· ἦν γὰρ καὶ ὁ ναὸς εἰς πλήθους ὑποδοχὴν πολυχωρητότατος, παρῆν δὲ καὶ αὐτὸς ὁ δοὺξ, ὡς ἂν ὑπὸ μάρτυρι αὐτῷ ἡ ἐν Χαλκηδόνι Σύνοδος ἀπόρρητός τε καὶ ἐκκήρυκτος καταστῇ. Ἄνεισι μὲν οὖν εὐθὺς ἐπ' ὀκρίβαντος ὁ Ἰωάννης, ἑκατέρᾳ χειρὶ Σάβα καὶ Θεοδοσίου τῶν προμάχων τῆς εὐσεβείας ἐχόμενος, ἐπισχὼν δέ τινα χρόνον ἀκούειν ὑποψιθυρίζοντος ἠρέμα τοῦ πλήθους ἔδοκει καὶ δεῖν τοὺς μὴ ὑγιῶς φρονοῦντας ἀναθεματίζεσθαι λέγοντος.

§ μϚ'. Τοῦτο τοίνυν ἐκεῖνος καθάπερ τι σύνθημα θεῖον λαβὼν, καὶ θάρσους τὴν καρδίαν ὑποπλησθείς, ἀφίησι μίαν μετὰ τοῦ πλήθους φωνὴν «Εἴ τις τὰ Εὐτυχοῦς φρονεῖ καὶ Νεστορίου, Σευήρου τε καὶ Σωτηρίχου τοῦ Καισαρείας Καππαδοκίας ἀνάθεμα· καὶ εἴ τις μὴ τοῖς τῶν τεσσάρων ἁγίων καὶ οἰκουμενικῶν Συνόδων ἕποιτο δόγμασιν ἀνάθεμα». Συνίησιν ἐνταῦθα τὴν ἀπάτην ὁ δοὺξ καὶ δείσας τὴν τοῦ πλήθους ὁμόψυχον συμφωνίαν, σιγῇ ὡς εἶχεν ἑαυτὸν ὑπεξαγαγὼν, φεύγειν ἠγάπα καὶ πρὸς Καισάρειαν ᾤχετο. Ὑπολειφθεὶς δὲ ὁ τοῦ βασιλέως ἀνεψιὸς ὅρκοις ἐπιστοῦτο τοὺς θείους πατέρας, ἢ μὴν μὴ κατὰ κοινωνίαν ἀπαντῆσαι τῆς Σευήρου κακοδοξίας, ἀλλ' ὥς τε προσκυνητὴς τῶν σεβασμίων γενέσθαι τόπων καὶ ὡς τῆς αὐτῶν μᾶλλον ὁσιότητος εἶναι κοινωνὸς βούλεται· ταύτῃ τοι καὶ δίδωσι πλῆθός τι χρημάτων τῷ Σάβᾳ, διαδοῦναι τοῦτο τοῖς ἐκεῖ μοναχοῖς ἐπισκήπτει, ὁμοῦ μὲν τὴν πρὸς τὸ θεῖον αὐτοῦ πίστιν ἐπιδεικνὺς, ὁμοῦ δὲ καὶ ἣν εἶχε περὶ ἐκεῖνον εὐλάβειαν ἐπίδηλον καθιστάς. Ἐπεὶ δὲ οὕτω κατὰ γνώμην ὁ ὑπὲρ τῆς ὀρθοδοξίας ἀγὼν τῷ μακαρίῳ Σάβᾳ κεχώρηκεν, εἰδὼς ἐκεῖνος ὡς οὐκ ἀνέξεται ἄρα τούτων ὁ βασιλεὺς, ἀλλ' ἐν αἰσχύνῃ τὸ πρᾶγμα θήσεται καὶ χαλεπανεῖ καὶ πάντα τρόπον ἀμυνεῖσθαι σπουδάσει, συναγαγὼν τὸν κλῆρον πάντα τῶν μοναχῶν καὶ αὐτοῖς κοινολογησάμενος, γράφει τῷ βασιλεῖ σὺν αὐτοῖς ἐπιστολὴν ἔχουσαν οὕτως:

Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ πάντων αἰώνιος βασιλεὺς καὶ Θεὸς, τὰ σκῆπτρα τῆς μετ' ἐκεῖνον ὑψηλῆς βασιλείας τῷ ὑμετέρῳ θεοφιλεῖ εὐδόκησεν ἐγχειρίσαι κράτει· βουλόμενος ἀτεχμῶς καὶ πάσαις μὲν ταῖς ἁγιωτάταις Ἐκκλησίαις, προηγουμένως δὲ τῇ μητρὶ τῶν Ἐκκλησιῶν, τὸ τῆς εἰρήνης ἀγαθὸν διὰ τῆς ὑμῶν βραβεύσαι θεοσεβείας· ἴσασι γὰρ πάντες ὡς ἐκ τῆς δε τῆς Ἐκκλησίας ἀρξάμενον τὸ μέγα ὅρτως τῆς εὐσεβείας μυστήριον ἄχρι καὶ περάτων διέβη τῆς γῆς· ὅσπερ ἡμεῖς οἱ τῶν δε τῶν θείων τόπων οἰκήτορες ἄρωθεν ἐκ τῶν ἱερῶν ἀποστόλων παραλαβόντες καὶ ἀπαρεγχείρητον μέχρι καὶ νῦν ἐφυλάξαμεν χάριτι, μηδὲν ὑπὸ τῶν ἀμτικειμένων τῇ ὀρθοτομίᾳ τοῦ λόγου παρατρεπόμενοι ἢ ταῖς βεβήλοις αὐτῶν ὑποφθειρόμενοι κεμοφωμίαις.

Ἐν ταύτῃ γοῦν τῇ ἀμωμήτῳ πίστει καὶ τῆς ὑμῶν βασιλείας ἐκ προόδου τριχὸς τραφείσης ἅμα καὶ ἀμαχθείσης θαυμάζειν ἡμῖν ἔωεστι, πῶς ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς ὑμῶν εὐσεβείας τάραχος τοσοῦτος καὶ κλόνος τὴν μητέρα ταύτην κατείληφε τῶν Ἐκκλησιῶν, ὡς μηδὲ αὐτῶν φειδὼ γίνεσθαι τῶν Θεῷ λειτουργούντων, ἀλλ' ἱερεῖς ἄνδρας καὶ μοναχοὺς, ἐκ παίδων ἀρετῆς μετανοιουμένους καὶ κοσμίως ζῆν καὶ ἡσύχως ἀσπασαμένους, ἕως ὄψεσιν ἰουδαίων καὶ ἄλλων δή τινων ἐθνικῶν, ἀπ' αὐτῆς ἁγίας Σιών, διὰ μέσης πόλεως ἀκόσμως καὶ ἀφειδῶς ἕλκεσθαι καὶ εἰς τιμὰς βεβήλους ἐξωθεῖσθαι τόπους·, οὐ μὴν ἀλλὰ καί τινα πρὸς μῶμον τῆς εὐσεβοῦς πίστεως ἀναγκάζεσθαι δρᾶν· ὡς ἐντεῦθεν τοὺς εὐχῆς χάριν ἀφικνουμένους, ἀντὶ τῆς κατὰ ψυχὴν ὠφελείας, βλάβης καὶ σκανδάλων ὑποπιμπλαμένους ἀναχωρεῖν.

Δεόμεθα τοίνυν τοῦ κράτους ὑμῶν ἀρεθῆναί ποτε τῶν τοσούτων κακῶν καὶ ἡμᾶς, ὧν αἴτιος πάντων καὶ ἀρχηγὸς Σευῆρος ὁ τῆς ἀρτιοχέων προεδρεύειν εἰς ἔκτισιν τῶν ἡμετέρων ἁμαρτιῶν προβληθεὶς, ἐπὶ κακῷ πρότερον τῆς οἰκείας ψυχῆς καὶ τοῦ παντὸς τῆς Ἐκκλησίας πληρώματος. Πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον Ἱεροσολυμίτας ὄντας ἡμᾶς ἀρτι περὶ πίστεως ἐκμαθάνειν καὶ τοὺς πατέρας πάντων εἰς τὸν τῆς θεοσεβείας λόγον ἀποδεδειγμένους οὕτως ὀψιμαθεῖς φαίνεσθαι τὴν εὐσέβειαν. Πῶς δὲ οὐ φανερὸν ἐντεῦθεν ὅτι περ ἡ κεμοφωμὶς αὕτη καὶ τῷ δοκεῖν ἐπιδιόρθωσις οὖσα τῆς πατροπαραδότου καὶ ὑγιοῦς πίστεως οὐ διόρθωσίς ἐστιν ἄρτικρυς, ἀλλὰ διαστροφὴ καὶ μοθεία μᾶλλον τοῦ καλῶς ἔχοντος, μισθὸν τῆς παραδοχῆς τοῖς πειθομένοις ἀπώλειαν ψυχῆς προξενοῦσα. Οὔκουν ἡμεῖς ἕτερόν τι παρὰ τὰ δεδογμένα τοῖς τριακοσίοις δέκα καὶ ὀκτὼ ἁγίοις πατράσι τοῖς ἐν Νικαίᾳ καὶ ταῖς τρισὶ μετὰ ταῦτα Συνόδοις οὐδὲ καινοτομεῖν ἄλλως παραδεξόμεθα, ἀλλ' ὑπὲρ τούτου καὶ τὰς ψυχὰς προέσθαι καὶ μυρίους εἴπερ οἷόν τε θανάτους ἀποθανεῖν ἡμεῖς ἕτοιμοι. Ἡ δὲ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ ἡ ὑπερέχουσα πάντα νοῦν φρουρήσοι τὴν ἁγίαν αὐτοῦ Ἐκκλησίαν, καὶ τὴν ἐγερθεῖσαν αὐτῇ ζάλην μεύματι τοῦ ὑμετέρου καταπαύσοι κράτους, εἰς δόξαν αὐτοῦ καὶ καύχημα τῆς θεοφιλοῦς ὑμῶν βασιλείας.

§ μζ'. Ἀλλ' ὁ μὲν βασιλεὺς ταύτην δεξάμενος τὴν ἐπιστολὴν εἰς ἑτέρους τὰς ἀποκρίσεις καιροὺς ἀνεβάλετο· βαρβαρικὴ γὰρ ἐκάλει τηνικαῦτά τις αὐτὸν ἐκστρατεία. Μετὰ τὴν ἄδικον ἐκείνην Ἡλιοῦ τοῦ τῆς Παλαιστίνης προεστῶτος ὑπερορίαν, λιμὸς ἅμα καὶ σπάνις τῶν ἀναγκαίων, πρὸς δὲ καὶ αὐχμὸς καὶ ἀκρὶς καὶ βαρεῖαί τινες μάστιγες παρ' ὅλους πέντε χρόνους τὴν Παλαιστίνην ἐπίεζον, ἑπτὰ δὲ ὄντων τῶν ὑπ' αὐτοῦ τὴν σύστασιν εἰληφότων καὶ ὧν αὐτὸς τὴν πρόνοιαν ἐποιεῖτο μοναστηρίων, οὐδενὶ τούτων πρόσοδον ἐπενόησεν οὐδὲ μίαν, ἀλλὰ Θεῷ τὸ πᾶν τῆς φροντίδος αὐτῶν ἐπιτρέψας, καὶ αὐτῶν ὁμοίως τῶν ἀναγκαίων ἐνδείᾳ πιεζομένων, ἐκεῖνος οὐ

μόνον οὐδὲν μικρόψυχον καὶ τῷ καιρῷ προσῆκον ἢ ἔπαθεν ἢ ἐφθέγξατο, ἀλλὰ καὶ τοὺς τῶν μοναστηρίων ἐξηγουμένους συγκαλῶν, παρήνει μὴ ἀλύειν ἐν τούτοις, μηδὲ τῶν τοῦ σώματος ὅλως μηδὲν μεριμνᾶν, ἀλλὰ τῷ Πατρὶ πιστεύειν. Οὕτως οὖν συγγνωμόνως τοῦ Σάβα καὶ γενναίως διακειμένου, εἰς τοσοῦτο ποτὲ καὶ τὴν ὑπ' αὐτῷ λαύραν ἐπιλελοίπει τὰ ἀναγκαῖα, ὡς μὴ τοῦ εἰς θυσίαν ἄρτου τῷ Θεῷ καὶ προσφορᾶς εὐπορεῖν· πρόσεισι τοίνυν ὁ τὴν διακονίαν πεπιστευμένος, μηνύων αὐτῷ τὴν συμφορὰν καὶ ἅμα περὶ τῆς ἐγγιζούσης κυριακῆς ἰσχυρῶς διαβεβαιούμενος, ὡς ἀτέλεστα δήπου τὰ τῆς θείας ἔσται τηνικαῦτα μυσταγωγίας, μήτε ἄρτου τῇ λαύρᾳ προσόντος εἰς προσφορὰν μητέ τινος ἄλλου τῶν ἀναγκαίων· ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐκεῖνος, ἡ δὲ μεγάλη τῷ ὄντι καὶ θαυμασία ψυχὴ οὐδὲ οὕτως ἀπέγνω κηδεμονίαν Θεοῦ καὶ προνοίας ὁδοὺς ἀπορρήτους· «Ἀλλ' ἐγώ, φησὶ πρὸς αὐτὸν, οὐμενοῦν Θεοῦ λειτουργίαν οὐδαμῶς κωλύσω, εἰ δὲ τοσαύτη τῶν ἀναγκαίων ἡ ἔνδεια, κειμήλιόν τι τῶν ἱερῶν ἀποδοθὲν τὰ εἰς λειτουργίαν ἡμῖν ποριεῖται· πλὴν ἀλλὰ πιστὸς ὁ τὴν αὔριον μερίμνης ἐλευθέραν ὅσα γε εἰς σώματος χρείαν μένειν ἡμῖν διακελευόμενος». Εἶπε· καὶ μήπω τῆς κυριακῆς ἐπιστάσης, ἤκουσί τινες πρὸς αὐτὸν, καθάπερ ἐκ προνοίας ἀπεσταλμένοι, τριάκοντα φόρτον ὑποζυγίων ὁμοῦ διακομιζόμενοι, ὁ δὲ φόρτος σῖτος ἦν καὶ οἶνος καὶ ἔλαιον καὶ ἄλλα μοναχοῖς ἀνδράσιν εἰς τροφὴν ἐπιτήδεια, ὡς σχεδὸν τὴν λαύραν στενοχωρεῖσθαι τοῖς ἐδωδίμοις. Αὐτίκα τοίνυν ὁ θεῖος Σάβας τῷ πρὸ μικροῦ τὴν ἔνδειαν ὑπομνήσαντι μικρολόγως «Τί λέγεις, φησὶν, ἐάσομεν τὰ τῆς λειτουργίας;» Ὁ δὲ, συνεὶς τὴν ἐρώτησιν ἔλεγχον εἶναι λογισμῶν τὸ πρὸς Θεὸν ἐλπίζειν οὐκ ἐρρωμένων, πίπτει πρὸς τοῖς ἐκείνου ποσὶ, συγγνώμην αἰτῶν καὶ μικροψυχίας οὕτως ἀγενοῦς μετάνοιαν θερμὴν ἀντεισφέρων· κἀκεῖνος ταχέως τε αὐτὴν τῷ μαθητῇ δίδωσι καὶ παραινεῖ τὰ προσήκοντα, μὴ οὕτω μικροψυχεῖν, λέγων, ἀλλὰ τῶν θείων ἐλπίδων θαρρούντως ἔχεσθαι.

§ μη'. Μιᾷ γοῦν ἡμέρᾳ, αὕτη δὲ ἦν ἡ ἐννάτη τοῦ ἰουλίου, ὁ πατριάρχης ἦν διαμέλλων περὶ τὴν πρόοδον· καὶ οἱ μὲν περιέμενον ἀπτόμενοι τροφῆς οὐδαμῶς, ὁ δὲ μέσων ἤδη νυκτῶν ἐξελθὼν δακρυώδεις ἔχων τοὺς ὀφθαλμοὺς: «Ὑμεῖς, ἔφη, μετάσχετε τροφῆς, ἐγὼ γὰρ οὐκ ἄγω σχολήν». Κἀκείνων ἐπιμελῶς ἄγαν πυνθανομένων τί πάθοι, πῶς οὕτω βραδὺς ἄρτι περὶ τὴν πρόοδον, καὶ ἡνίκα τί σκυθρωπὸς ἡμῖν ὤπται καὶ δακρύων τοὺς ὀφθαλμοὺς ἔμπλεως, πικρὸν ἀνιμώξας ἐκεῖνος, «Ὦ μακάριε πάτερ, ἔφη πρὸς τὸν Σάβαν ἰδών, ταύτης, φεῦ, τῆς ὥρας Ἀναστάσιος ὁ βασιλεὺς τετελεύτηκε, καὶ δεῖ κἀμὲ πάντως δεκάτην ὕστερον ἡμέραν οἴχεσθαι, ἵνα ἀμφότεροι ὑπ' αὐτοῦ γε Χριστοῦ τοῦ φρικώδους βήματος δικασαίμεθα». Τοῦτο καὶ αὐτῷ δῆλον τῷ μακαρίῳ γέγονε Σάβᾳ, καὶ τῆς νυκτὸς ἐκείνης, καθ' ἣν ὁ πατριάρχης τῆς ὀπτασίας ἠξίωτο, λέγεται καὶ αὐτὸν ἰδεῖν σκηπτοὺς ἄνωθεν ἐπαφιεμένους τῷ βασιλεῖ καὶ οἱονεὶ διώκοντας αὐτὸν ὥστε ἑλεῖν· τὸν δὲ ὑπὸ τοὺς τῶν βασιλείων μυχοὺς φεύγοντα τὴν ψυχὴν ἀπορρῆξαι. Ἀλλ' ἡ μὲν τοῦ βασιλέως τελευτὴ ὡς αἱ φανεῖσαι παρεδήλουν ὄψεις εὐθέως ἠκούετο, ἔπειτα δὲ καὶ ὁ πατριάρχης ἀπεβίω Ἠλίας, καθάπερ οὖν ὑπ' αὐτοῦ καὶ προείρητο.

§ μθ'. Ἰουστίνου τοίνυν μετὰ τὸν Ἀναστάσιον εὐσεβῶς τὴν βασιλείαν παραλαβόντος καὶ προστάγματα πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης ἀπεσταλκότος, ἐφ' ᾧ τοὺς ὀρθοδόξους μὲν ἀνίεσθαι τῆς ὑπερορίας, τὴν ἐν Χαλκηδόνι δὲ ἁγίαν Σύνοδον ἐγγράφεσθαι τοῖς ἱεροῖς πίναξι, τὰς παλαιὰς ἀποδίδοσθαι τοῖς ὀρθοδόξοις τιμὰς καὶ γαλήνην αὖθις καὶ εἰρήνην ἀπολαύειν τὰς Ἐκκλησίας· τούτων οὕτω γενομένων καὶ οὕτως ὑπὸ τῷ βασιλεῖ πάλιν Ἰουστίνῳ τῆς ὀρθοδοξίας ἐπανελθούσης, ἐτύγχανε μὲν ὁ μακάριος Σάβας ὑπὲρ τὰ ὀγδοήκοντα γεγονὼς ἤδη τῆς ἡλικίας ἔτη, καὶ σώματος ἀσθενείᾳ καὶ γήρᾳ καὶ τῇ μακρᾷ καὶ συντόνῳ τῶν ἀρετῶν ἀσκήσει τετρυχωμένος· πλὴν ἀλλὰ καὶ οὕτως ἔχων, ἐσφρίγα τῇ τῆς ψυχῆς προθυμίᾳ καὶ ἥκμαζε, καὶ τοὺς διὰ Χριστὸν πόνους πάσης ἀνέσεως προετίθει· ὅθεν καὶ πάντα μᾶλλον τοῦ ὑπὲρ τῆς ὀρθοδοξίας ζήλου τιθέμενος δεύτερα, διά τε Καισαρείας αὐτίκα καὶ Σκυθοπόλεως ἐχώρει κηρύσσων τὸ εὐσεβὲς τοῦ βασιλέως διάταγμα καὶ ταῖς τῶν Ἐκκλησιῶν πυξὶ [1], τὰς τέσσαρας ἐγγράφων Συνόδους καὶ τοὺς μὲν αὐτῶν νουθεσίαις καὶ παραινέσεσι, τοὺς δὲ καὶ ἐλέγχοις ἀνακαλούμενος καὶ πάντας μέλιτι τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ καθηδύνων καὶ πρὸς τὴν ὀρθοδοξίαν ἄριστα ἐπαγόμενος. Ἦν δέ τις ἐπὶ τῆς Σκυθοπόλεως σχολαστικὸς ἀνὴρ, ὄνομα Ἰωάννης, ἀγαθὸς τὴν ψυχὴν καὶ τὸν βίον ἀρετῇ κοσμῶν, ὃς περὶ

1. πίναξιν ἢ πυξίσιν ἴσως.

Σιλουανοῦ τινὸς, σαμαρέως τὸ γένος, ἐπιφανοῦς δὲ τὸ ἀξίωμα, πολλήν τε ἄλλην κακοήθειαν καὶ ψυχῆς φαυλότητα διεξῄει καὶ δὴ καὶ μεγίστην αὐτὸν εἶναι χριστιανοῖς ἐπήρειαν ἔλεγε· τούτων ὁ μέγας ἀκούσας προέφη τινὰ περὶ Σιλουανοῦ, ἃ καὶ εἰς ἔργον οὐ διὰ μακροῦ ἐξέβη, ὥσπερ οὖν καὶ ὁ λόγος οὐ μετὰ πολὺ δηλώσει, ὅτι, πυρὸς ἐν μέσῃ τῇ πόλει διακαέντος, κακὸς κακῶς ἀπολεῖται.

§ ν'. Οὕτω μὲν οὖν τῇ τοῦ Σάβα ψυχῇ θεία τις ἐνεκάθητο χάρις, ὅσα περ ἂν αὐτὸς αἰτήσοι παραδόξως πάντα θαυματουργοῦσα, καὶ τὸ σῶμα δὲ ὑπεῖκον εἶχεν ἀεὶ τοῖς θελήμασιν, ὡς μήτε τῇ συνεχείᾳ τῶν πόνων ἀπαγορεύειν, μήτε τοῖς καθ' ἡδονὴν πάλιν ἀνίεσθαι. Παρ' ὅλον μὲν γὰρ τὸν τῶν νηστειῶν καιρὸν ἄσιτος διετέλει, ἅπαξ δὲ τῆς ἑβδομάδος σιτεῖσθαι διαπαντὸς αὐτῷ σύνηθες· εἰ δέ ποτε παρά τινος ἐπὶ δεῖπνον κληθείη, ἢ καὶ αὐτὸς πάλιν τύχοι τινὰ ἑστιῶν καὶ δὶς τῆς ἡμέρας πολλάκις ἐσθίων, ἀπαθὴς τὸν στόμαχον ἐτηρεῖτο καὶ βλάβης ἀνώτερος. Εἶτα μετὰ τὴν ἀπὸ Σκυθοπόλεως ἐπάνοδον, ἐράσμιος Ἰωάννῃ τῷ τῶν Ἱεροσολύμων ἀρχιερεῖ καὶ ποθεινὸς ἄγαν ἐμφανισθείς, ἐπέτεινε γὰρ ὁ μεταξὺ χρόνος τὸν πόθον οἷα δὴ τὰ τῶν φίλων, εἰς ἑστίασιν ὑπ' αὐτοῦ κληθείς, ἐπεὶ καὶ Ἀντώνιος ὁ τῆς Ἀσκάλωνος ἐπίσκοπος συμπαρῆν, ὃς ἀδελφὸς τῷ ἀρχιεπισκόπῳ ἐτύγχανεν ὤν, μέσον ἐκεῖνοι τὸν Σάβαν ἀπολαβόντες, προέπιόν τε αὐτῷ γνησίως καὶ ὡς ἡ δύναμις εἶχεν ἐδεξιοῦντο· πλὴν ἀλλ' οὐδὲ τῷ ἁγίῳ πάλιν αἱ χεῖρες ἠμέλουν, ἀλλ' ὡς εἰκὸς προσωπείου παντὸς ἔξω καὶ ὑποκρίσεως τῶν παρακειμένων ἀπέλαυε· παρὼν δὲ καὶ ὁ Θεοδόσιος ὁ θεῖος, ὃς ἄρα καὶ φίλος αὐτῷ ἐς τὰ μάλιστα καὶ συνήθης ἦν, ᾗ μοι καὶ πολλαχοῦ ἤδη τοῦ λόγου δεδήλωται, καὶ βουλόμενος οἷον ἅδυσμα τῇ τραπέζῃ εὐπρόσωπόν τινα λόγον καὶ φιλικὸν ἐμβαλεῖν, ἀστείως εὖ μάλα καὶ χαριέντως ὑπολαβών, οὕτως, ἔφη, τὸν θεῖον Σάβαν πεινᾶν, ὡς μηδὲ ἀμφοτέρους ὑμᾶς, οἳ τὴν Παλαιστίνην ὁμοῦ πᾶσαν τρέφοντες διαρκεῖτε, ἱκανοὺς εἶναι νῦν εἰς κόρον αὐτῷ τὴν γαστέρα θρέψαι.

§ νϐ'. Χρόνου δὲ συχνοῦ τῷ μεταξὺ διαγεγονότος καὶ τῷ μεγάλῳ Σάβᾳ εἰς ὀγδοήκοντα καὶ ἓξ ἐνιαυτοὺς προελθούσης τῆς ἡλικίας, τελευτᾷ μὲν Ἰωάννης [1] Πέτρον, ἐπιφανῆ τὴν ἀρετὴν ἄνδρα, διάδοχον τοῦ θρόνου καταλιπών. Τρίτῳ δὲ ἐφεξῆς ἔτει καὶ ὁ βασιλεὺς Ἰουστῖνος βαθύτατα γηράσκων, ἄλλως τε δὲ καὶ νόσῳ τινὶ τοῦ σώματος βαρυνόμενος καὶ οὐχ ἱκανὸς ὢν ἔτι πρὸς τὴν τῶν κοινῶν ἐξαρκεῖν προστασίαν, τὴν ἀρχὴν ἀποτίθεται [1] Ἰουστινιανὸν ἀνθ' ἑαυτοῦ τὸν ἀδελφιδοῦν αὐτοκράτορα καταστήσας, πατρίκιον καὶ ὕπατον ὄντα καὶ στρατηγὸν καὶ κραταιῶς ἤδη τῶν τοῦ κοινοῦ πραγμάτων ἐπειλημμένον. Ἀλλ' ὁ μὲν περὶ τοῦ βασιλέως Ἰουστινιανοῦ λόγος τέως ἀναμεινάτω, ἡμεῖς δὲ τοῖς κατὰ τὸν διάδοχον Ἰωάννου Πέτρον ὑπὸ τοῦ ὁσίου παραδόξοις γεγενημένοις ἐνδιατρίψωμεν. Ἐροίτα μὲν γὰρ κατὰ τὴν ἔρημον συνεχῶς τῷ θείῳ Σάβᾳ καὶ οὗτος, καὶ τὴν ἴσην αἰδῶ περὶ αὐτὸν τοῖς προλαβοῦσι πατριάρχαις ἐτήρει· ἐν τούτῳ δὲ νόσῳ τῆς ἀδελφῆς ἁλούσης, καὶ γὰρ ἦν αὐτῷ ἀδελφὴ ὄνομα Ἡσυχία, τὴν ἀρετὴν οὐκ ἀθαύμαστος, καὶ πάσης ἰατρῶν τέχνης πρὸς τὴν ἴασιν ἀπειπούσης, αὐτὸς οὐδὲν ἧττον ἐκείνης ἀλγῶν τὴν ψυχὴν καὶ μηδὲν εὑρίσκων τῆς συμφορᾶς φάρμακον, ἐπὶ τὸν θεῖον ἔγνω Σάβαν καταφυγεῖν, εἴπως ἂν οὕτω τινὸς ἐπιτύχοι φιλανθρωπίας· ὁ δὲ ἀνήκεστα, ἅπερ ἔφημεν, νοσούτῃ τῇ γυναικὶ ἐπιστὰς καὶ τῇ χειρὶ τὸ τοῦ σταυροῦ σημεῖον τρίτον διατυπώσας, οὐκ εἰς ἀναβολὰς, ἀλλ' εὐθέως ὑγιῶς αὐτὴν ἔχουσαν τῷ ἀδελφῷ ἀποδίδωσι. Τοιαύτην μὲν οὖν ὁ ἐπίσκοπος τῆς πρὸς τὸν ὅσιον τιμῆς εὗρε τὴν ἀμοιβὴν, τηνικαῦτα δὲ καὶ τῆς ἄνωμοι τοῦ λόγου προειρημένης Ἰουλιανῆς τὸν βίον ἀλλαξαμένης, τῶν περὶ αὐτὴν εὐνούχων οἱ πιστότατοι, συνήθεις ἐκ πολλοῦ καὶ φίλοι τῷ μακαρίῳ Σάβᾳ τυγχάνοντες, ἀφικνοῦνται παρ' αὐτὸν χρημάτων σωροὺς ἐπικομιζόμενοι, ὧν οὐδεμίαν ἀντίδοσιν ᾔτουν ἢ τὸ μόνον τοῖς ὑπ' αὐτῷ μοναχοῖς ἐναριθμηθῆναι· ὁ δὲ τὸν οἰκεῖον παραλῦσαι νόμον οὐκ ἔχων, οὐδέ τινα τῶν ἀγενείων εἰς τὴν οἰκείαν παραδέξασθαι λαύραν, πολλὰ παραινέσας αὐτοῖς καὶ διαλεχθεὶς καὶ πρὸς τὸ μέλλον ἀσφαλισάμενος, τῷ μακαρίτῃ αὐτοὺς ἐκπέμπει Θεοδοσίῳ. Ἐκεῖνοι δὲ μετὰ μικρὸν εἰς λόγους ἐλθόντες τῷ πατριάρχῃ αἰτοῦνται παρ' αὐτοῦ τινὰ τόπον, ἰδιάζειν ἐν αὐτῷ βουλόμενοι καὶ μόνοις προσέχειν ἑαυτοῖς καὶ Θεῷ· καὶ ὃς Ἀλεξάνδρῳ πάλιν αὐτοὺς, τῷ τῶν Ἡλιοῦ προεστῶτι μοναστηρίων, βραχύν τινα παραθέμενος χρόνον, ἐσκέπτετο καθ' ἑαυτὸν τίνα τε αὐτοῖς ἀπονείμῃ τόπον καὶ ὅπως πέρας αὐτῶν ἐπιθῇ τῷ

1. τοῦτο τῷ 524 ἔτει.

1. τοῦτο τῷ 527, ὡς γνωστόν.

θελήματι· μεταξὺ δὲ χρήμασιν ὑποκλαπεὶς ὁ Ἀλέξανδρος καὶ πάσας ἐκείνας τὰς πρὸς Ἡλίαν συνθήκας ἠθετηκὼς διαιρεῖ τὰ μοναστήρια τοῖς εὐνούχοις, ἅπερ ἐκεῖνος ἱδρῶσι καὶ μόχθῳ πολλῷ συνεστήσατο· ἀφ' ὧν ἕν τι τῶν μοναστηρίων καὶ εἰς τόν δε τὸν χρόνον τῶν Εὐνούχων ὠνόμασται· ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων ἄλις.

§ νγ'. Ἄρτι δὲ τὴν ἀρχὴν Ἰουστινιανοῦ παραλαβόντος καὶ τῶν πραγμάτων ἐπιτροπεύσαντος, ἐννενηκοστὸς μὲν καὶ εἷς ἐνύετο χρόνος τῷ μακαρίτῃ Σάβᾳ[1], τέλος δὲ τοῦ βίου τὸν θεῖον ἐλάμβανε Θεοδόσιον. Ὁ ἐν Παλαιστίνῃ μέν τοι τῶν σαμαρέων δῆμος Σιλουανόν τινα, σαμαρείτην καὶ αὐτόν, ἐπιφημίσαντες ἑαυτοῖς βασιλέα, πολλὰ κατὰ χριστιανῶν ἐξύβρισαν, ἐκκλησίας λεηλατοῦντες καὶ πυρὶ νέμοντες, χριστιανοὺς τιμωρίαις παραδιδόντες, κώμας τε παρακειμένας αὐτοῖς κατατρέχοντες, καὶ τὰς τῶν ἁγίων θήκας ἀναρρηγνύντες καὶ κατακαίοντες· ἃ καὶ μάλιστα ἐν τοῖς περὶ Νεάπολιν εἰργάσαντο τόποις, μαχαίρᾳ μὲν τὸν ἐπίσκοπον ἀνελόντες, τινὰς δὲ κατασχόντες τῶν πρεσβυτέρων. Ταῦτα δὲ ὡς ἀνηγγέλη τῷ βασιλεῖ, χεῖρα πολλὴν κατ' ἐκείνων ἐκπέμπει, οἳ καὶ συμβαλόντες αὐτοῖς ἄλλους τε πολλοὺς ἀναιροῦσι καὶ Ἰουλιανὸν αὐτόν· ὑφ' ὧν δὴ καὶ Σιλουανὸς ἐν Σκυθοπόλει τηνικαῦτα καταληφθεὶς εἰς πῦρ ἐμβάλλεται καὶ πικρὰν οὕτω τοῦ βίου καταστροφὴν δέχεται, ἀνὴρ πολλὰ κατὰ χριστιανῶν πεπαρωνηκὼς καὶ διὰ τοῦτο οἶμαι καλῶς ἐνταῦθα παρὰ τῆς δίκης ταμιευθείς. Εἶτά τις τῶν ἀκολούθων αὐτοῦ, Ἀρσένιος τὴν κλῆσιν, ἰλλούστριος τὴν ἀξίαν, τὰ ψευδῆ πλάσασθαι καὶ ἀλήθειαν συγχέαι τῶν πάντων ἐπηβολώτατος, μετὰ τὴν Σιλουανοῦ χαλεπὴν οὕτως ἀπώλειαν, ἐν Κωνσταντινουπόλει γενόμενος καὶ προσελθὼν βασιλεῖ, πολλήν τε οὐκ οἶδ' ὅθεν πρὸς αὐτόν τε καὶ τὴν σύνοικον οἰκείωσιν ἐσχηκώς, πολλὰ μὲν λέγει, πρὸς πολλὴν δὲ κατὰ τῶν ἐν Παλαιστίνῃ χριστιανῶν τὴν ὀργὴν ἀνάπτει. Ταῦτα ὡς ἀνηγγέλθη κατὰ τὴν Παλαιστίνην τῷ πατριάρχῃ, οἰκτος αὐτὸν εὐθέως τῶν ψευδῶς κατηγορουμένων εἰσέρχεται καὶ προσελθὼν τῷ μακαρίῳ Σάβᾳ ἐδεῖτο θερμῶς ἀπελθεῖν καὶ διαπρεσβεύσασθαι πρὸς βασιλέα καὶ λῦσαι τὸ τῆς συκοφαντίας δρᾶμα, καὶ τηλικούτων κινδύνων ἀπαλλάξαι χριστιανούς· καὶ ὃς ἤκουσέ τε καὶ ἐν μέσῳ ἐποίει οὐδέν, ἀλλ' ὁδοῦ εὐθὺς εἶχετο· καὶ ἦν ἀληθῶς πέρα πίστεως τὸ ὁρώμενον, ἄνθρωπον ἐν οὕτως ἀμυδρῷ σαλεύοντα γήρει καὶ κλίνῃ μόνῃ καὶ ἀνέσει προσήκοντα τοσαύτης ὁδοῦ μῆκος ἀμελλητὶ προϊέναι μηδαμῶς ἐνδιδόντα, ἀλλ' ὥσπερ ἀκμάζοντα ἔτι καὶ πολλὴν ἀσθένειαν σώματος προθυμίᾳ νικῶντα.

§ νδ'. Ἤδη δὲ αὐτοῦ τοῖς τῆς Κωνσταντινουπόλεως προαστείοις ἐπιδεδημηκότος, μηνύεται μὲν ἡ παρουσία τῷ βασιλεῖ καὶ αὐτὸς εὐθὺς μίαν τῶν βασιλικῶν νεῶν καί τινας τῶν οἰκείων δορυφόρων ἐκπέμπει, τιμῶν ὡς μάλιστα τὴν ἐκείνου ἐπιδημίαν, ὡς ἂν ἐπὶ τῇ καθηκούσῃ δορυφορίᾳ ἡ πρὸς αὐτὸν τοῦ ἀνδρὸς ἄνοδος γένοιτο· ἔπειτα δὲ καὶ τὸν πατριάρχην Ἐπιφάνιον καὶ πᾶν ὅσον περὶ αὐτὸν ἐπιφανὲς ἦν εἰς ὑπάντησιν ἐκείνου καὶ αὐτοὺς ἐπιπέμπει· οὐδὲ γὰρ τῶν ἐπιγείων τινὰ καὶ περὶ τὸν κόσμον, ἀλλ' οἷα τῶν ἀγγέλων ἕνα καὶ τῆς ἄνω Ἱερουσαλὴμ πολίτην ἔκρινεν ὑποδέχεσθαι, καὶ τῆς καθέδρας ὡς εἶχεν ἐξαναστὰς εὐλαβῶς ἄγαν τὴν ἱερὰν ἐκείνην κεφαλὴν καὶ ἡδέως ἠσπάζετο, εἶτα τῆς παρ' αὐτοῦ εὐλογίας ἐκεῖνος πάλιν ἀξιωθεὶς συμμετασχεῖν ταύτης αὐτῷ καὶ τὴν σύζυγον ἐλιπάρει· ὡς δὲ καὶ αὐτὴ παρῆν, προσεκύνει τε καὶ ἠξίου λυθῆναι αὐτῇ τῆς μήτρας τὴν πήρωσιν, καὶ γὰρ ἦν πέτρας ἀγονωτέρα, καὶ παῖδα ἐκ τῶν ἑαυτῆς ὠδίνων ἰδεῖν. Ὁ δὲ πρὸς ταῦτα σιγῶν, τοῦ κράτους αὐτῇ μόνον ἐπηύχετο φυλακήν· ἐκείνη δὲ καὶ αὖθις ἐπέκειτο παιδοποιίας εὐχὴν ἀπαιτοῦσα· ὁ δὲ τὴν προτέραν αὐτῇ καὶ πάλιν ἐπέμενεν εὐχὴν ἐπιλέγων καὶ δῆλος ἦν τὸ γενέσθαι μητέρα παίδων αὐτὴν παραιτούμενος· ὡς δὲ πολλάκις τοῦτο ἐκείνης αἰτησαμένης, αὐτὸς οὐδὲν πλέον ἐπένευε τῇ αἰτήσει, οὔτε μὴν εὐχὴν ἐδίδου κατάλληλον τῇ ἐπιθυμίᾳ, τέλος ἀπῆλθεν ἡ βασιλὶς πολλὴν εἰς τὴν ψυχὴν ἔχουσα λύπην τῇ τῆς γνώμης ἀποτυχίᾳ. Εἶτα τῶν τῇ δεήσει παρατυχόντων ἐγκαλούντων αὐτῷ τῆς εὐχῆς τὴν παραίτησιν, καὶ ὅτι δὴ λυπήσειε σφοδρῶς τὴν βασιλίδα λεγόντων, ἐκεῖνος περιαλγήσας ἐξήνεγκε φανερῶς τὴν αἰτίαν· «Ἐάσατε, εἰπών, ὦ μακάριοι, οὐ γὰρ δῴη Θεὸς καρπόν τινα τῶν ὠδίνων αὐτῆς προελθεῖν, ἵνα μὴ τῶν Σευήρου καὶ αὐτὸ θηλάσῃ δογμάτων καὶ χείρους ἢ πρότερον ὑπὸ Ἀναστασίου θόρυβοι τὴν τοῦ Θεοῦ διαταράξωσιν Ἐκκλησίαν».

§ νε'. Ὁ μέντοι Ἰουστινιανὸς τοσοῦτον περὶ τὸν ὅσιον αἰδοῦς τε καὶ εὐλαβείας τὸ περιὸν ἔδειξεν, ὡς ἐντυχὼν αὐτῷ μὴ μόνον ἦν ἐκ πολλοῦ τοῖς ἐν Παλαιστίνῃ χριστιανοῖς ὠδινεν ὀργὴν ἀφῆναι, ἀλλὰ καὶ σαμαρείτας τέλεον τῆς πόλεως ἀπελάσαι, στῆσαί τε αὐτοῖς τοῦ λοιποῦ τὰς συναγωγὰς, καὶ τόμον τοιοῦτον περὶ ἐκείνων εἰσενεγκεῖν μὴ κληρονομεῖν ἀλλήλους, ἵνα μὴ κατὰ διαδοχὴν ὁ βίος αὐτοῖς πλεονάζῃ καὶ αὔξηται· ἐφ' οἷς καταπτύξας Ἀρσένιος, εἷς τῶν σαμαρέων καὶ αὐτὸς ὤν, καὶ τῷ ἀνθρωπίνῳ φόβῳ καὶ θείου συνεισδραμόντος, ἱκέτης γίνεται τοῦ ἀνδρὸς, ὥστε παρ' αὐτοῦ τὸ βάπτισμα δέξασθαι, καὶ τῆς δεήσεως, οὕτω θεοφιλοῦς οὔσης, ἐπιτυγχάνει· ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὕστερον. Ὁ δὲ βασιλεὺς τοιοῦτον θεὶς κατὰ σαμαρέων τὸν νόμον, τὴν ἐσχάτην ἐνόμιζεν ὑπομένειν ζημίαν, εἰ μὴ βασιλικῶς αὐτὸν εὐεργετήσει καὶ φιλοτίμως, καὶ περιουσίαν οἵμαι πίστεως τὴν πρὸς αὐτὸν ἐπιδείξει φιλοδωρίαν. Ἀμέλει καὶ συνεχῶς ὁμιλῶν αὐτῷ καὶ τιμῶν, ὥσπερ καὶ πρότερον Ἀναστάσιος, ἐπέκειτο σφοδρῶς καὶ πρόσοδόν τινα χρημάτων τοῖς μοναχοῖς ἐντάξαι τοῖς ὑπ' αὐτῷ· ὁ δὲ, «Πρόσοδον μὲν, ἔφη, καὶ χρημάτων ὅσον ἐπὶ ταῖς τῶν ἀναγκαίων χρείαις ἐκεῖνος ἡμῖν φροντιστὴς ὁ καὶ λαὸν ἐν ἐρήμῳ πλουσίως ἀπειθοῦντά ποτε διαθρέψας καὶ ὕδωρ ἐκ πέτρας ἐξαγαγὼν καὶ παρέχων οὐ τῶν ἀναγκαίων μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν περιττῶν πολλάκις, τὴν χορηγίαν· σοὶ δὲ εἰ μέλλει τοσοῦτον, ὦ βασιλεῦ, καὶ χάριτος ἡμετέρας, πάρεισι καὶ ἄλλαι οὐ μικραὶ οὐδὲ ἄξιαι παριδεῖν ἀφορμαὶ, δι' ὧν ἕξεις τὸ περὶ ἡμᾶς φιλότιμον ἐπιδείξασθαι. Παλαιστινοί τε γὰρ καὶ ὑπὸ τῶν σαμαρέων κακῶς παθόντες, καὶ πολλὴν λείαν ἀφαιρεθέντες, πολλὰ δὲ κτίσματά τε καὶ θείους ναοὺς, ἔτι δὲ καὶ ἀνδράποδα καὶ βοσκήματα, τόν τε σῖτον καὶ τοὺς ἄλλους καρποὺς πυρὸς ἐν ὀφθαλμοῖς ἔργον ἰδόντες, καὶ νῦν οὐκ ἔχοντες ὅθεν ἐκεῖνοι τὴν ἐφήμερον τροφὴν κομιοῦνται, δέονταί τινος πρὸς καιρὸν ἀτελείας, ὥστε μικρὸν ἀναλαβεῖν ἑαυτοὺς καὶ ταῖς ἐτησίοις πάλιν συντελείαις ὑπηρετεῖν, οἵ τε κατὰ προσκύνησιν τοῦ ζωοποιοῦ Τάφου πρὸς τὴν ἁγίαν ἀφικνούμενοι πόλιν δέονται καὶ αὐτοὶ στέγης, τοῦ τὸν ἐκ τῆς ὁδοῦ κόπον μικρόν τι διαναπαύειν, μάλιστα εἰ καὶ νόσῳ τις αὐτῶν ἀλοίη ποτὲ, ἀναγκαίαν ἀπαιτοῦσῃ περὶ τὸ σῶμα θεραπείαν. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὁ τὴν ἀρχὴν εἰληφὼς πρὸς οἰκοδομὴν ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Ἡλιοὺ πρότερον τῇ Θεοτόκῳ ναὸς ἐνδεής ἐστιν ἔτι πολλῶν, κόσμου τε καὶ ἄλλης κατασκευῆς λειπόμενος, τά τε ὑπὸ τῆς ἐμῆς συστάντα χειρὸς εἰς ἐπιμέλειαν ψυχῶν μοναστήρια οὐκ ἔχοντά τι φρούριον ἐγγὺς εἰς καταφυγὴν εὐάλωτα πρόκεινται τοῖς ἐχθροῖς καὶ ἐξ αὐτῆς ἐφόδου χειρούμενα· πρὸ δὲ πάντων τὰ τοῦ Ἀρείου, φημὶ, καὶ Νεστορίου καὶ Ὠριγένους θορυβεῖ καὶ ταράττει τὰς Ἐκκλησίας καὶ γαλήνης ἀπολαῦσαι ταύτας καθαρᾶς οὐκ ἐᾷ. Διὰ τοῦτο πολλὴ παρὰ τοῦ σοῦ κράτους τῷ πράγματι χρεωστεῖται σπουδὴ, ὥστε ἀνελεῖν αὐτὸ πάσῃ δυνάμει καὶ τοσοῦτον κακὸν ἐκ μέσου ποιήσασθαι. Ταῦτα τοιγαροῦν ἐκτελέσαντι, εὐελπίς εἰμι καὶ θαρρεῖν ἕτοιμος τῷ Θεῷ, ὅτι ἕψεταί σοι πλουσία καταπόδας ἡ ἀμοιβὴ, καὶ Ῥώμη πᾶσα καὶ Καρχηδὼν καὶ ὅσα γοῦν οἱ πρὸ σοῦ τὸ ἄρχειν λαχόντες ἀπέβαλον μέρη πάλιν τῆς σῆς ὀφθήσονται βασιλείας». Καὶ αὗται μὲν αἱ τοῦ μακαρίου Σάβα πρὸς Ἰουστινιανὸν αἰτήσεις, καὶ οὕτω φιλοθέως καὶ κοινωφελῶς ἔχουσαι. Τὰ μὲν τῶν ἄλλων αἱρέσεων τηνικαῦτα οὐ σφόδρα ἠνώχλει ταῖς Ἐκκλησίαις· ἡ δὲ τοῦ Ἀρείου, γόητους κατασχοῦσα καὶ οὐανδάλους καὶ γήπεδας καὶ πᾶσαν σχεδὸν τὴν ἑσπέραν περιλαβοῦσα, πάντας ἐπίσης τῆς ὀλεθρίας ἀνέπλησε λύμης. Τὰ δὲ τοῦ Νεστορίου πάλιν καὶ Ὠριγένους πολλοὶ τῶν μοναχῶν ἐνόσουν καὶ δέος ἦν μὴ καὶ ἄλλους εἰς κοινωνίαν τῶν κακῶν ἐφελκύσωνται· τῶν γὰρ συνελθόντων ἔναγχος αὐτῷ πρὸς τὸ Βυζάντιον μοναχῶν ὤφθησάν τινες τὰ Θεοδώρου τοῦ Μοψουεστίας φρονοῦντες. Τῶν δὲ Ὠριγένους πάλιν ἀντιποιούμενος Λεόντιός τις, καὶ αὐτὸς μοναχὸς, τὸ γένος Βυζάντιος, εἷς ὢν τῶν μετὰ Νόννου τῇ Νέᾳ λαύρᾳ παρεισφθαρέντων, ὡς ἀνωτέρω μοι τοῦ λόγου προείρηται, οὓς ὁ μέγας ἐπεὶ ἔγνω τῆς τῶν οἰκείων εὐθὺς ἀπελαύνει διαγωγῆς· ἀλλ' ἐπανακλιτέον καὶ αὖθις τὸν λόγον ἡμῖν πρὸς τὴν ἀκολουθίαν τοῦ διηγήματος. Τοιαύτας πρὸς τὸν βασιλέα τοῦ θείου Σάβα τὰς αἰτήσεις προτείναντος, ἐκεῖνος καθάπερ ἐκ πολλοῦ διψῶν χαρίζεσθαι τῷ ἁγίῳ, γράφων εὐθὺς ἦν, προστάσσων, διατάγματα πανταχοῦ καταπέμπων, πάντα ποιῶν ὥστε μὴ ἀναβολαῖς δοθῆναι ταὐτὰ καὶ χρόνου τριβαῖς, ἵνα μὴ τῶν γινομένων ἡ μέλλησις χαρίτων οὕτω καλῶν ἀμβλύνῃ φιλοτιμίαν.

§ νϛ'. Ὁ δὲ τῷ δεδωκότι καὶ ψυχροῦ μόνον ποτήριον, ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ δηλαδὴ, ἑκατονταπλασίονα τὴν ἀμοιβὴν ὑποσχόμενος οὐκ ἐμάκρυνε πρὸς τὰς ἀντιδόσεις οὐδὲ τὴν ὑπόθεσιν ἀνεβάλλετο· ἀλλὰ, κατὰ τὴν τοῦ μεγάλου πρόρρησιν Σάβα, ὁμοῦ τε τὰ ἐπηγγελμένα ὁ βασιλεὺς διὰ τῶν κατὰ τόπους ἀρχόντων ἐπλήρου, καὶ Ἀφρικὴ πᾶσα καὶ Ῥώμη

1. τῷ 529, κατὰ τὴν βιογραφίαν.

τῇ ὑπ' αὐτὸν ἀρχῇ προσετίθεντο καὶ τοὺς ἐν ἑκατέρᾳ τυράννους Οὐιτιγίν τε τὸν Ῥώμης καὶ Γελλίμερα τὸν Καρχηδόνος δορυαλώτους καὶ ἀντ' ἐχθρῶν ἱκέτας ἐλάμβανεν. Ἐνασχολουμένου γὰρ περὶ τὰς αὐτοῦ αἰτήσεις τοῦ βασιλέως, ἅμα Τριβουνιανῷ τῷ κοιαίστωρι, περὶ τὴν καλουμένην Μαγναύραν, σύνεδρον δὲ καὶ τὸν ἄνδρα πεποιημένου, ἐκεῖνος ἤδη τῆς τρίτης ὥρας καταλαβούσης, τὸν βασιλέα καταλιπών, ἰδίᾳ που τὰς εἰωθυίας εὐχὰς ἀπεδίδου Θεῷ, τοῖς ἱεροῖς τοῦ θείου Δαυὶδ ψαλμοῖς προσκείμενος· Ἱερεμίου δὲ τῶν μαθητῶν ἑνὸς προσελθόντος αὐτῷ καὶ «Τί δήποτε, πάτερ, εἰπόντος, οὕτω σπουδὴν πᾶσαν τοῦ βασιλέως εἰσφέροντος καὶ περὶ τοῦ πληρῶσαί σοι τὰς αἰτήσεις θερμότατα διαπονουμένου, σὺ τοῦτον ἀπολιπὼν ἀλλαχοῦ νῦν διάγεις»; ἐκεῖνος ἐλευθερίως ἄγαν ὑπολαβών, «Οὐδὲν ἀπεικός, ὦ τέκνον, ἔφη, αὐτός τε γὰρ ὁ προσῆκεν αὐτῷ ποιεῖ καὶ ἡμεῖς πάντως τὸ ἡμῖν ὀφειλόμενον». Ἀλλ' ἐπαναγέσθω καὶ αὖθις ὁ λόγος ἡμῖν ἐφ' ἃ προεθέμεθα. Ὁ βασιλεὺς τοίνυν οὕτω σπουδαίως περὶ τὰς τοῦ ἀνδρὸς αἰτήσεις διατεθείς πανταχοῦ τε τῆς οἰκουμένης διατάγματα καταπέμπει καὶ τοῖς ἐπισκόποις εὐθύς, τῷ τε τῆς Ἀσκάλωνος Ἀντωνίῳ καὶ Ζαχαρίᾳ τῷ Πέλλης βασιλικαῖς διακελεύεται συλλαβαῖς ἐποπτεῦσαι μὲν τὰ ὑπὸ τῶν σαμαρέων πυρποληθέντα τῆς Παλαιστίνης καὶ ἀναλόγως αὐτοῖς ἐπικουφίσαι τοὺς φόρους, ἐποπτεῦσαι δὲ καὶ τοὺς ἁγίων ναοὺς καὶ ὅσην ἂν καὶ αὐτοὶ βλάβην ὑπέστησαν διὰ τῆς αὐτῶν ἐκείνων οὐσίας. ἢ τῶν τοῦ δημοσίου θεραπεῦσαι χρημάτων· δείμασθαί τε πρὸς τῇ ἁγίᾳ πόλει νοσοκομεῖον καὶ προσόδους ἐτησίας αὐτῷ πεντήκοντα καὶ ὀκτακοσίων ἐπὶ τοῖς χιλίοις χρυσὸν ἀπονεῖμαι· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ οἶκον ἕτερον εἰς καταγωγὴν τῶν μακρόθεν ἐκεῖσε φοιτώντων, τόν τε τῆς Θεοτόκου ναὸν ἐπιτερπῶς ἄγαν ἐποικοδομῆσαί τε καὶ διακοσμῆσαι, καὶ φρούριον ἔγγιστα τῆς λαύρας διατειχίσαι, ὡς ἂν ἐν ἐχθρῶν ἐφόδοις ἀσφαλὲς εἴη τοῖς μοναχοῖς καταφύγιον. Πρὸς τούτοις καὶ τὰς πρὸς ὄνομα δηλωθείσας αἱρέσεις ἀνελεῖν ἐκ μέσου καὶ ἀναθέματι λαμπρῷ καθυποβαλεῖν. Περὶ τούτων δὲ μικροῦ πάντων καὶ Προκόπιος ὁ καισαρεὺς ἔν γε τῷ πέμπτῳ λόγῳ τῶν περὶ τῶν Ἰουστινιανοῦ κτισμάτων αὐτῷ φιλοπονηθέντων κατὰ μέρος διαλαμβάνει, αὐτόν τε τὸν κτισθέντα τῆς Θεοτόκου ναὸν πρὸς ἀκρίβειαν ἐξηγούμενος, κάλλος τε αὐτοῦ καὶ μέγεθος ὅμοιον εἶναι μηδενὶ λέγων, καὶ νέαν ἐκκλησίαν αὐτὸν καλεῖσθαι, συνωδὰ Κυρίλλῳ τῷ τὸν βίον ἐξ ἀρχῆς τοῦ θείου Σάβα συγγραψαμένῳ φθεγγόμενος· πρὸς δὲ καὶ περὶ τῶν κτισθέντων δύο οἴκων ἐκείνῳ συνηγορεῖ, τοῦ μὲν εἰς καταγωγὴν τῶν ξένων, τοῦ δὲ εἰς ἀνάπαυσιν τῶν νόσῳ πιεζομένων· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὰς ἀποταγείσας ἐκεῖ συχνὰς τῶν χρημάτων προσόδους, καὶ τοὺς τῶν ἱερῶν ἀνακαινισμοὺς τῶν ὑπὸ τῶν σαμαρέων δήπου καταφλεγομένων καὶ τὴν τοῦ φρουρίου κτίσιν συμφώνως αὐτῷ διέξεισι.

§ νζ'. Τὰς γοῦν τοιαύτας διατάξεις ἐν γράμμασιν ὁ θεῖος Σάβας ἐκ τοῦ βασιλέως λαβὼν καὶ Κωνσταντινουπόλεως ἀπάρας τῆς ἐπὶ τὰ Ἱεροσόλυμα ᾤχετο· ἐκεῖ τοῖς ἐν τέλει τὰς βασιλικὰς ὡς εἶχε συλλαβὰς ἐγχειρίσας, διά τε Καισαρείας ἐκεῖθεν καὶ Σκυθοπόλεως ἔρχεται, κηρύττων πανταχοῦ τὰ τοῦ βασιλέως προστάγματα, διδάσκων τὰς πόλεις, πρὸς τὸ ὀρθόδοξον, ἔπειτα καὶ τοὺς τὰ χαλεπὰ ἐκεῖνα πρὸς τῶν σαμαρειτῶν ὑποστάντας ἄλλοις τε τρόποις ἀναλαμβάνων καὶ τῇ τῶν φόρων ἀτελείᾳ παραμυθούμενος. Ἱερεμίας μέν τοι ὁ μοναχὸς, οὗ καὶ ἤδη μνήμην ἐποιησάμεθα, κατά τι μικρόψυχον τῆς μεγίστης λαύρας ἀποστὰς, ἐν χειμάρρῳ τινὶ ἐρήμῳ κατοικεῖν εἵλετο, πέντε σταδίοις ἀπέχοντι ἐκ βορρᾶ τοῦ σπηλαίου· ἐκεῖσε δὲ ὁ μέγας γενόμενος καὶ τὸν τόπον ἰδὼν σφόδρα ἐπιτηδείως ἔχοντα, μὴ μέλλειν ἐν τοῖς καλλίστοις εἰδὼς, θυσιαστήριόν τε μικρὸν καὶ εὐκτήριον καὶ κελλία διάφορα ἐντὸς ἡμερῶν ὀλίγων οἰκοδομεῖ, τῶν μοναχῶν τέ τινας ἀποτάξας ἐκεῖ κατοικεῖν, αὐτῷ δὴ τῷ Ἱερεμίᾳ τὴν αὐτῶν πρόνοιαν ἐγχειρίζει καὶ οὕτω, τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι, εἰς λαύραν ὁ τόπος συνέστη, ἣ καὶ εἰς δεῦρο καὶ νῦν ἀνθεῖ, τὴν Ἱερεμίου κλῆσιν ἀπολαχοῦσα. Ἐν Σκυθοπόλει δὲ, ὥσπερ ἔφημεν, γενομένῳ τῷ μακαρίῳ προσέρχονται αὐτῷ οἱ Κυρίλλου πατέρες, γνώριμοι πάλαι τῷ ἁγίῳ τυγχάνοντες καὶ τρόπος αὐτῷ ὁριλίας ᾠκειωμένοι, οἳ καὶ συνιστῶσιν αὐτῷ τὸν Κύριλλον, ἔτι κομιδῇ νέον ὄντα, καὶ μεταδοῦναι τῷ παιδὶ τῆς εὐλογίας παρασκευάζουσι. Κύριλλος δὲ οὗτός ἐστιν, ὃς καὶ τὸν τοῦ μεγάλου βίον ἐξ ἀρχῆς συγγράψας ἡμῖν παραδίδωσι· λέγει γοῦν αὐτὸς ἐκεῖνος ὁ Κύριλλος «ὅτιπερ ὁ μέγας ἐμὲ θεασάμενος, εὐλογίας τε τῆς παρ' αὐτοῦ καὶ ἀσπασμοῦ ἀξιώσας, «Οὗτος ἀπό γε τοῦ νῦν μαθητὴς ἐμός ἐστι» πρὸς τὸν ἐμὸν πατέρα φησὶ, διδασκέσθω τοιγαροῦν τὸ ψαλτήριον, ἐπεὶ καὶ χρή-

ζω αὐτοῦ». Ἀλλὰ γὰρ ἐπανιτέον πάλιν ὅθεν ἐξέβημεν.

§ νη'. Τῶν τοίνυν βασιλικῶν γραμμάτων τοῖς ἐπισκόποις ἐμφανισθέντων καὶ τῶν γενομένων ἀφανισμῶν τῶν ἐκκλησιῶν εἰς ὄψιν αὐτοῖς ἐλθόντων, τῇ μὲν πρώτῃ Παλαιστίνῃ, ἅτε δὴ παντελῆ τὴν ἐρήμωσιν ὑποστάσῃ, δώδεκα κεντηναρίων ἄφεσιν ἐποιήσαντο δημοσίων· τῇ Σκυθοπόλει δὲ, μετρίαν δεξαμένῃ τὴν βλάβην, οὐ πλεῖον ἑνός. Ἐπεὶ δὲ καλῶς εἶχε τῷ μεγάλῳ ταῦτα, ἐπανελθὼν εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ τοῖς ἁγίοις τόποις τὴν προσκύνησιν ἀποδοὺς καὶ οἱονεὶ τὰ ἐξιτήρια προσειπὼν, εἰς τὴν μεγίστην αὐτοῦ ἔρχεται λαύραν, ἐν ᾗ, μικρὸν διατρίψαντι, νόσος τις ἐπισκήψασα τῇ κλίνῃ τὸν ἰσχυρὸν ὄντως ἀδάμαντα δίδωσιν. Ὅπερ τῷ πατριάρχῃ Πέτρῳ γνωσθὲν, εἰς ἐπίσκεψιν ἐκείνου παραχρῆμα φοιτᾷ[1]· ἐλθὼν μέντοι καὶ οὕτως αὐτὸν ἐν τῷ κελλίῳ κείμενον ἐπιδεᾶ πάντων τῶν ἀναγκαίων ἰδὼν, ἡνίκα καὶ αὐτοῖς χρὴ τοῖς περιττοῖς εὐθηνεῖσθαι καὶ πᾶσαν περὶ τὸ σῶμα θεραπείαν ἐπινοεῖν, ἅτε καὶ νόσου καὶ γήρως καὶ τῶν μακρῶν καμάτων ἰσχυρῶς τρύχειν δυναμένων, ἱκέτης τοῦ ἀνδρὸς γίνεται, ὥστε μετακομισθῆναι γοῦν πρὸς τὴν ὑπ' αὐτὸν ἐκκλησίαν, ἵν' ἔχοι τινὸς ἐκεῖ καὶ τῶν πρὸς ἄνεσιν ἀπολαύειν. Ὁ δὲ, τοῦ πατριάρχου τὴν ἱκετείαν δυσωπηθεὶς, κἀκεῖσε δὲ μετακομισθεὶς, ἔκειτο τῇ αὐτῇ νόσῳ παλαίων καὶ ὑπ' αὐτῆς ὁμοίως κατεργαζόμενος· χρόνου δέ τινος τῷ μεταξὺ διελθόντος, θεία τις ἐπιφοιτᾷ τῷ ἀνδρὶ ὄψις, γνωρίζουσα τὴν ἐντεῦθεν ἀποδημίαν. Ἀνακομισθεὶς οὖν αὐτίκα πρὸς τὸ κελλίον, καὶ τοῖς ἀδελφοῖς τὰ ἔσχατα προσειπὼν, καὶ μεταδοὺς αὐτοῖς τελευταίου φιλήματος, καί τινι Μελιτᾷ τὴν ἐκείνων ἀναθεὶς προστασίαν, ἀνδρὶ πρόνοιαν ψυχῶν ἱκανῷ πιστευθῆναι, τὰ οὐράνια τῶν ἐπιγείων ἀλλάττεται, ψυχὴν χερσὶ Θεοῦ παραθέμενος, ἐννενηκοστὸν ἤδη καὶ τέταρτον γεγονὼς ἔτος[2]. Πέμπτη δὲ τοῦ δεκεμβρίου μηνὸς ἦν ἡμέρα, καθ' ἣν ὁ ἀοίδιμος ἐτελεύτα καὶ πρὸς τὴν ἐκεῖθεν ζωὴν διέβαινε. Τῆς τοῦ ὁσίου τοιγαροῦν τελευτῆς ἐν βραχεῖ πανταχόσε διαδραμούσης, συντρέχει μὲν πρὸς τὸ ἱερὸν ἐκείνου σῶμα πλῆθος ἀριθμὸν ὑπερβαῖνον, συντρέχει δὲ καὶ τὸ τῶν μοναχῶν ἅπαν σύνταγμα, καὶ ὅσον ἐν ἐπισκόποις, οἳ δὴ καὶ κόσμῳ τῷ προσήκοντι τὸν νεκρὸν περιστείλαντες, καὶ τοὺς νενομισμένους ὕμνους αὐτῷ καὶ τὰς ᾠδὰς ἀποδόντες, εὐλαβῶς ἄγαν καὶ ὁσίως μεταξὺ τῶν δύο ἐκκλησιῶν πρὸς τῇ μεγίστῃ λαύρᾳ κατατιθοῦσιν.

§ νθ'. Τοιοῦτος μὲν οὖν ὁ τοῦδε τοῦ μακαρίου βίος καὶ οὕτως ὑπερφυῆ αὐτοῦ καὶ κρείττω φύσεως ἀνθρωπίνης τὰ κατορθώματα.

. . . . . .

. . . . . .

. . . . . .

§ ξγ'. Ἀλλὰ πάντα μὲν τὰ τοῦ θείου Σάβα καταλέγειν οὐκ ἀσφαλὲς, ὅπως μὴ ῥαθυμίαν αὐτοὶ φεύγοντες ἀμετρίας ἁλῶμεν παρὰ πολλοῖς ἐγκλήματι· τρεπτέον δὲ πρὸς τὰ ἑξῆς τῆς ἀκολουθίας, καὶ διηγητέον τὸν ἐνσκήψαντα μετὰ ταῦτα ταῖς Ἐκκλησίαις πόλεμον, καὶ ὅσα τοὺς μαθητὰς κατέσχε κακὰ, μετὰ τὴν τοῦ πατρὸς ἀποβίωσιν. Ἐπειδὴ γὰρ ἦν προσφάτως τῶν αἱρέσεων ἀπαλλαγεῖσα ἡ Ἐκκλησία καὶ τῶν μακρῶν ἐκείνων δορύβων καὶ τῆς ταραχῆς ἀναπνεύσασα, καὶ γαλήνη τὸ λοιπὸν εἶχεν αὐτὴν καὶ ἀταραξία, ἐπιβαλὼν αὐτῇ βάσκανον καὶ αὖθις ὁ πονηρὸς ὀφθαλμὸν, κινεῖ τινὰς πάλιν κατ' αὐτῆς τῶν περὶ Νόννον, Δομετιανὸν, φημὶ, καὶ Θεόδωρον, οἳ, τὰ Ὠριγένους πάλαι φρονοῦντες, ἐπειδὴ καὶ τὴν ἐκ τοῦ καιροῦ τηνικαῦτα συμμαχίαν παρέλαβον, καὶ ὁ μὲν αὐτῶν τῆς Γαλατῶν, Θεόδωρος δὲ Καισαρείας Καππαδοκίας προεδρίαν εἰλήφεισαν, πολλαχοῦ τῆς Παλαιστίνης τὰ ὠριγένεια κατὰ πολλὴν ἐξουσίαν κατέσπειραν. Ἔνθεντοι καὶ οἱ περὶ Νόννον, κατὰ συμμορίαν πάντα τὰ τῶν ὀρθοδόξων φροντιστήρια καὶ τὰς ἐκκλησίας ἀδεῶς κατατρέχοντες, ἐπιστρατεύουσι καὶ αὐτῇ τῇ μεγίστῃ τοῦ Σάβα λαύρᾳ, μετὰ πελέκεων καὶ λαξευτηρίων καὶ ἄλλων τινῶν τῶν πρὸς καταστροφὴν ὀργάνων, ὡς ἢ καταστρέψαι ταύτην ἐκ βάθρων, ἢ τῆς ἑαυτῶν λύμης καὶ αὐτὴν ἀναπλῆσαι. Ἀλλ' ὁ τοῦ μεγάλου Σάβα Θεὸς μέγα καὶ νῦν ἐργάζεται θαῦμα, καὶ σκότει παχεῖ καὶ αὐτοὺς, ὥσπερ πάλαι τὴν Αἴγυπτον, καὶ ὁμίχλῃ βαθείᾳ καλύπτει, καὶ, ὥρας ἡμερινῆς οὔσης δευτέρας, ἐκεῖνοι, καθάπερ ὑπὸ νύκτα, διὰ πάσης ὁδεύσαντες τῆς ἡμέρας, καὶ μηδὲ ὅ,τι ποτὲ εἶεν εἰδότες, ἀλλὰ τραχείᾳ τρίβῳ καὶ ἀνάντει καὶ ὅλως ἀτριβεῖ ἐντυχόντες, μόλις εἰς τὴν ἐπιοῦσαν περὶ τὴν τοῦ μακαρίτου Μαρκιανοῦ μονὴν εὑρέθησαν, καὶ οὕτω τὸ κοινὸν φῶς ἰδόντες αἰσχύνης τε ἀνεπλήσθησαν καὶ ἄπρακτοι ἐπανῆλθον. Τοῦτο ἤρκεσεν ἂν ἀνθρώποις νοῦν ἔχουσι καὶ μανίας ἀπηλλαγμέ-

1. ἀμαθείας δεῖγμα, κατὰ λεῖψιν ἴσως ἐδαφίων τινῶν, παρέχεται τὸ χωρίον.
2. ἔτει 533 θετέον τὸν θάνατον.

νοις, εἰ καὶ μικρόν τι τοῦ καλοῦ παρετράπησαν, ὅτι τε μὴ φίλα Θεῷ πράττουσι γνῶναι καὶ ἀποστῆναι τοῦ ἐγχειρήματος, ἀλλ' οὐκ ἐκείνοις, ἀλλ' ἥκμαζε μᾶλλον αὐτοῖς ἡ κακία, καὶ χαλεπώτερον ὁ πόλεμος ἤρετο. Συνθέντες γὰρ δόλους καὶ πονηρὰ κατασκευάσαντες δράματα, πέμπουσί τινα μετὰ βραχὺ, Θεόδωρον ὄνομα, πρὸς Πέτρον τὸν τῶν Ἱεροσολύμων ἐπίσκοπον καὶ ἀναπείθουσιν, οἴμοι, καὶ τὸν γενναῖον ἐκεῖνον οἷς αὐτοὶ κακούργως ἐπλάσαντο τὴν Πέτρου Ἀλεξανδρείας καὶ Ἰωάννου, ᾧ Στρογγύλος ἦν ἡ ἐπωνυμία, κοινωνίαν ἐλέσθαι, ὅπερ ἐπέτεινε μᾶλλον τοῖς περὶ Νόννον τὴν παρρησίαν καὶ τὴν ἑαυτῶν αἵρεσιν οὐ λεληθότως ἀλλὰ καὶ φανερῶς περιϊόντες ἐνομοθέτουν· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ εἴ τινα τῶν ὀρθοδόξων μοναχῶν εἰς τὴν ἁγίαν καταλάβοιεν πόλιν, χειρὶ παίοντες ἀνοσιωτάτῃ καὶ σαβαΐτην ἀποκαλοῦντες, αἰσχρῶς αὐτὸν ἐκεῖθεν ἀπήλαυνον, πολλοὺς δὲ καὶ βαρυτάταις ἐκδόντες κολάσεσιν, ἐπεὶ μὴ λαθεῖν οἷοί τε γεγόνασι, φανερὰν αὐτοῖς ἐπικηρύττουσι μάχην. Αἰσθόμενοι δὲ τοῦ πράγματος οἱ προσοικοῦντες τὸν Ἰορδάνην ἄνδρες, τὸν Ἡλιοῦ ζῆλον ὡς τὸ εἰκὸς πνέοντες, κατὰ συμμαχίαν αὐτῶν ἀφικνοῦνται, καὶ κοινῇ σὺν αὐτοῖς, ὥσπερ ἐπί τι φρούριον, τὴν τοῦ θείου Σάβα καταφεύγουσι λαύραν· ὡς δὲ ταῦτα τοῖς ὠριγενισταῖς ἀπηγγέλη, χωροῦσιν ὡς εἶχον ὁρμῆς ἐπ' αὐτοὺς καὶ, τὰς καταρράκτας τῶν πυλῶν διακόψαντες, τῆς λαύρας ἐντὸς ἐγεγόνεισαν· καὶ γίνονται πολλοὶ τραυματίαι τῶν τε ὀρθοδόξων καὶ τῶν συμμάχων, συγχωροῦντος τοῦ Θεοῦ κἀνταῦθα λόγοις ἀπορρήτοις καὶ οὐ κωλύοντος, ὥστε καὶ τὴν τῶν αἱρετικῶν μανίαν ἐπὶ πλέον ἐκκαλυφθῆναι καὶ λαμπρότερον τοῖς οἰκείοις ἀγωνισταῖς διαπλακῆναι τὸν στέφανον.

§ ξδ'. Τούτων δὲ οὕτω κεχωρηκότων, πέμπεται, κοινῇ τῶν πατέρων ψήφῳ, Γελάσιος ὁ τὴν προστασίαν τῆς λαύρας πεπιστευμένος εἰς τὸ Βυζάντιον, ὥστε γνωρίσαι τῷ βασιλεῖ τὰ γεγενημένα, ὃς γῆν μεταξὺ τοσαύτην ἀνύσας καὶ θάλασσαν, ὅμως ἀποκεκλεισμένης αὐτῷ πάσης τῆς πρὸς τὸν βασιλέα καὶ τὸν πατριάρχην εἰσόδου, προκατειλήφει γὰρ αὐτὰς τῆς κακίας ὁ κολοφὼν, τὸ τῶν περὶ Νόννον κεφάλαιον, ὁ Θεόδωρος, φύλακας αὐταῖς ἀκριβεῖς καὶ σκοποὺς ἐπιστήσας, μὴ λάθῃ μοναχὸς ἐξ Ἱεροσολύμων διά τινος αὐτῶν εἰσελθὼν καὶ τάς τε τοῦ πατριάρχου καὶ τοῦ βασιλέως ἀκοὰς ἐφελκύσηται. Οὕτως οὖν ἀποκλεισθείσης πάσης εἰσόδου Γελασίῳ μετὰ τοσοῦτον ὁδοῦ μῆκος, ὃ διὰ Χριστὸν ὑπὲρ τῆς ὀρθοδοξίας ὑπέμεινε, μετὰ τοσαύτην ταλαιπωρίαν, κεναῖς αὖθις ἀναστρέφει χερσὶ, καὶ γενόμενος κατὰ τὸ Ἀμώριον, πόλιν ἐπιφανῆ καὶ λαμπρὰν, οἰκείᾳ τελευτῇ καταλύει τὸν βίον. Τοῦτο δὲ μαθόντες οἱ περὶ Νόννον καὶ Θεόδωρον καὶ Δομετιανὸν καὶ ὅσοι τὴν κακίαν ὁμόζηλοι Γεώργιον, τὰ Ὠριγένους καὶ αὐτὸν πρεσβεύειν προηρημένον, ἡγούμενον τῇ λαύρᾳ καὶ ἀρχηγὸν ἀντεισάγουσι καὶ εἰς τὸν τοῦ θειοτάτου Σάβα, κακῶς, ὦ δίκη! καὶ ἀνοχὴ Θεοῦ! θρόνον ἐγκαθιδρύουσι. Συμβαίνει γὰρ ἐλεεινῶς ἐντεῦθεν τοὺς ἐν τῇ λαύρᾳ πατέρας ἄλλον ἀλλαχόθι διασπαρῆναι, οἷα τινὰς ἄρνας λύκου παρουσίᾳ. Ἀλλ' οὐκ ἐπὶ πολὺ καὶ αὖθις τὰ τοῦ κλύδωνος τοῦδε κρατεῖν ὁ Θεὸς παρῆκεν, οὔτε μὴν αἱ τοῦ θείου Σάβα εὐχαὶ σιγᾷν ἠνέσχοντο, ἀλλ' ὅσον οὔπω καὶ τὴν θείαν δίκην διανιστῶσι πρὸς ἐκδικίαν, καὶ διὰ τοῦτο Νόννος μὲν ὁ τῶν πονηρῶν ἐκείνων τῆς κακίας ἐπιτηδευμάτων δημιουργὸς ἀθλιώτατα τὴν ζωὴν καταστρέφει, παρὰ πόδας δὲ καὶ Γεώργιος εἰς ἀσέλγειάν τινα διαβληθείς, ἧς καὶ τὸ μνημόσυνον μίασμα γλώττης, τῆς ἱερᾶς ἐκείνης λαύρας αἰσχρῶς ἀπελαύνεται, μῆνας ἑπτὰ μόνους ἄρξας αὐτῆς, ἑξῆς δὲ Κασιανὸς τὴν ἀρχὴν διαδέχεται, ἀνὴρ ἐκ βρέφους ἔτι παρὰ τῷ θείῳ Σάβᾳ τραφεὶς καὶ τῇ καλῇ ἐκείνου παιδείᾳ κάλλιστα ἀναχθεὶς καὶ ἱερεὺς τῆς μεγίστης λαύρας γενόμενος, οὐ δέκατον ἐν τῇ ἀρχῇ μῆνα διατελέσαντος, εἶτα τὸν ἐνταῦθα βίον ἀπολιπόντος, Κόνωνι μετ' αὐτὸν οἱ μοναχοὶ τὴν ἑαυτῶν ἐγχειρίζουσι προστασίαν, ἐγχειρίζουσι δὲ τοῦ Θεοῦ πάντως, ὡς οἶμαι, τὰς τῶν μοναχῶν ψυχὰς πρὸς τοῦτο κινήσαντος. Ἀνὴρ γὰρ ἐκεῖνος δόγμασιν ὀρθοδόξοις καὶ ἀρετῇ πάσῃ καὶ κατορθώμασιν εἰς τὸ ἀκρότατον διαλάμπων, ὃς καὶ πολλὴν εἰσήνεγκεν εὐθέως τῇ προστασίᾳ σπουδήν· τούς τε γὰρ ἀπαναστάντας ἐκεῖθεν ὑπὸ τῶν ὠριγενιαστῶν πατέρας αὖθις συνήγαγε, καὶ τὴν λαύραν ὑπὸ τῶν συνεχῶν ἐκείνων θορύβων καὶ τῆς τῶν αἱρετικῶν ἐπιστρατείας ἐπὶ γόνυ κλίνασαν ἤδη ἀνώρθωσέ τε ὀξέως καὶ οἷον ἀνενεώσατο. Μετὰ ταῦτα τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς Συνόδου ἐν Βυζαντίῳ συγκροτηθείσης, Θεόδωρός τε ὁ Μοψουεστίας καὶ Ὠριγένης καὶ σὺν τούτοις τὰ προϋπάρξεώς τε καὶ ἀποκαταστάσεως ἐναγῆ δόγματα καθολικῷ ὑπεβλήθησαν ἀναθέματι, καὶ οὕτω, πάσης τοῖς αἱρετικοῖς παῤῥησίας λοιπὸν περιαιρεθείσης, αἵ τε τοῦ θείου Σάβα λαῦραι καὶ πᾶσα

σὺν αὐταῖς ἡ Παλαιστίνη σχεδὸν, τρίτῳ μετὰ τὴν ἐκείνου τελευτὴν καὶ εἰκοστῷ χρόνῳ, τῶν χαλεπῶν αἱρέσεων καὶ τῆς τοῦ καιροῦ σφοδρότητος καὶ τῆς ἀνωμαλίας ἀνέπνευσαν, καὶ ἀστασίαστον τὸ λοιπὸν ἦγον καὶ εἰρηναίαν διαγωγήν. Χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ κλπ.

Βίος καὶ πολιτεία τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Μαρκιανοῦ πρεσβυτέρου γενομένου καὶ οἰκονόμου τῆς ἁγιωτάτης καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς [ἁγίας] Ἐκκλησίας.

Τῆς τοῦ Μαρκιανοῦ βιογραφίας, ἣν ἐκδίδωμι ὧδε, ὁ τίτλος οὗτος ἐν τῷ χειρογράφῳ κεῖται ἐν ἑπτὰ γραμμαῖς· ἔστι δὲ τὸ χειρόγραφον κτῆμα τῆς ἐν Ἁγίῳ Ὄρει ἱερᾶς τοῦ Κουτλουμουσίου μονῆς, ἀριθμὸν 37 φέρον ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ αὐτῆς, ἐπὶ μεμβράνης γεγραμμένον εἰς σελίδας διστήλους, εἰς φύλλον, κατὰ τὸν ΙΑ΄ αἰῶνα.

Βιογραφίας τινὸς τοῦ Μαρκιανοῦ γέγονε τῷ 1897 ἐκδότης ἐν Πετρουπόλει διὰ τῶν «Ἀναλέκτων Ἱεροσολυμιτικῆς Σταχυολογίας» ὁ τοῦ Παλαιστινιακοῦ Συλλόγου βιβλιογράφος Ἀθανάσιος Π. Κεραμεύς. Ἀλλ' ἡ βιογραφία, ὡς εὕρηται ἐν τῷ 242 σαβαϊτικῷ κώδηκι, κικίστου τυχοῦσα ὑπογραφέως, ἔμενεν ἐλεεινὴ καὶ θρήνων ἀξία καὶ ὀδυρμὸν προκαλοῦσα ἐπί τε τῇ ὀκνηρίᾳ τοῦ μεταγράψαντος καὶ τῇ προθυμίᾳ τοῦ ἐκδότου πρὸς τὴν διὰ τοῦ τύπου διάσωσιν τοιούτων κειμένων προκρουστικῶς φονευομένων. Ὁ λαμβάνων μετὰ χεῖρας τὸν Δ΄ τόμον τῆς «Σταχυολογίας» εὑρίσκει ἀπὸ σελ. 258—270 ἐκτεινομένην τὴν βιογραφίαν, ἀντιβάλλων δ' αὐτὴν τῇ ὑπ' ἐμοῦ ἐκδιδομένῃ νῦν, κατανοεῖ τὴν διαφοράν, καὶ συνομολογήσει μοι βεβαίως ὅτι σπατάλη χρημάτων ἀνόητός ἐστιν ἡ ἔκδοσις τοιούτων ἐξαμβλωμάτων.

Ἀπὸ τοῦ σαβαϊτικοῦ τέλεον ἐξερρύησαν αἱ παρ' ἐμοὶ §§ ε΄, ιβ΄, ιγ΄, ιδ΄ καὶ ιε΄, σπουδαίας εἰσάγοντες εἰδήσεις περί τε τῶν λεγομένων *πολιτικῶν ἄρτων*, περὶ τῶν δωρεῶν Ἄσπαρος καὶ Ἀρδαβουρίου, περὶ τῶν *ἑβδομαρικῶν*[1], ὡς καὶ περὶ τῶν ἀργυροπρατείων καὶ τῶν πορνικῶν ἐργαστηρίων· ἀλλὰ καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν κεφαλαίων τῆς βιογραφίας ἡ ἐν § ια΄ μνεία τῆς ὑπὸ Μαρκιανοῦ οἰκοδομῆς τοῦ ναοῦ τοῦ Προδρόμου ἐν τοῖς Δανιὴλ ἐξερρύη ἀπὸ τοῦ παρὰ τῇ Αἰωνίᾳ Σταχυολογίᾳ κειμένου. Παρατήρησιν ὁμοίαν δυνάμεθα ποιήσασθαι καὶ περὶ ἑτέρων μερῶν, ἀνοήτως ἐχόντων· οὕτω τὸ ἐν τέλει τοῦ παρὰ Κεραμεῖ § ιγ΄ γραφόμενόν ἐστιν ἀνόητον ἂν μή τις ἀναγνῷ τὴν ἀρχὴν τοῦ § ιζ΄ τοῦ παρ' ἐμοὶ κειμένου. Χάριν τῆς ἐπιστήμης, ἡ κεραμεϊκὴ ἔκδοσις δεῖται συμπληρώσεως, εἰ οὐχὶ πυρπολήσεως.

Ἡ τελευταία § τῆς ἐμῆς ἐκδόσεως γνωστὸν ποιεῖται τὸν τῆς βιογραφίας συγγραφέα Σέργιον, ὄντα σύγχρονον, ὡς φαίνεται, ἢ γοῦν μικρῷ μεταγενέστερον.

1 Περὶ πολιτικῶν ἄρτων μέτιθι Δουκάγκιον· Constantinopolis Christiana, ἐκδόσεως τοῦ 1729, σελ. .124 α-6 τοῦ Α΄ μέρους· τὰ δ' ἑβδομαρικὰ λεγόμενα τὸ πρῶτον γίνονται γνωστά, τοὐλάχιστον ἐμοί.

Ὁ κουτλουμουσιανὸς κώδηξ ὀλιγίστας ἀριθμεῖ ἀνορθογραφίας, ὁ δὲ γράψας αὐτὸν ἐνοῖ δύο λέξεις συνήθως εἰς μίαν, ὡς π. χ. *προσπαραμυθίαν*, *προσπορισμὸν*, *προσπάντας*, *κρατούμενοσπερὶ*, ἀναλύει δὲ τὸ *πρὸ-όδευσάντων*.

Ἀτυχῶς ὁ κώδηξ ἔστιν ἔν τισι μέρεσιν ἐφθαρμένος εἰς βαθμὸν οὐδαμῶς ἐπιτρέποντα ἐπανόρθωσιν· ὅπου δ' ἦν δυνατὴ, ἐπεχείρησα αὐτῆ.

Ἡ βιογραφία, ἀρχομένη ἀπὸ φύλλου 86 A, 1, λήγει εἰς τὸ 93B,1 καὶ ἔστιν αὕτη·

Μ. ΙΩ. ΓΕΔΕΩΝ

α'. ΕΥΛΟΓΗΤΟΣ Ο ΘΕΟΣ καὶ πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν καὶ Σωτῆρος Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ διὰ τῆς δωρεᾶς τοῦ ἁγίου Πνεύματος αὐτοῦ καθεκάστην γενεὰν φανερώσας τὴν ἑαυτοῦ φιλανθρωπίαν ἐν τοῖς εὐαρεστήσασιν αὐτῷ ἁγίοις· ὁ τὰ πάντα παραγαγὼν ἐξ οὐκ ὄντων· ὃς ὑπάρχων ἀπροσδεὴς ἀνέχεται τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει συγκαταβαίνειν καὶ ὁδὸν ὑποδεικνύειν σωτηρίας. Οὗτος Νῶε τὸν δίκαιον ἐκ τοῦ κοινοῦ τῆς οἰκουμένης κατακλυσμοῦ διέσωσεν καὶ στῆσαι θυσιαστήριον καὶ θυσίαν προσαγαγεῖν ἐδίδαξεν· καὶ πάλιν Ἀβραὰμ τὸν πατριάρχην τὸν ἐξ ἐπαγγελίας αὐτῷ γενόμενον υἱὸν εἰς θυσίαν ἔπεισε προσαγαγεῖν, τύπον αὐτῷ παραδοὺς τῆς ἐν Χριστῷ σωτηρίας ἡμῶν· καὶ πάλιν ζῶντα αὐτῷ τὸν (A 2) μονογενῆ ἀπέδωκεν· αὐτὸς καὶ τῷ θεράποντι αὐτοῦ Μωϋσεῖ τῆς ἁγίας κιβωτοῦ καὶ τῆς ἐν αὐτῇ λατρείας, τοῦ τε ἁγίου τῶν ἁγίων καὶ τοῦ ἐν αὐτῷ θυσιαστηρίου τὸν τρόπον γνωρίσας ἐχορήγησεν· καὶ πᾶσαν τῷ ἔργῳ χρείαν καὶ σοφίαν τοῖς ὑπουργήσασιν ἔδωκεν εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν προτυπουμένων ἐπὶ τῇ μελλούσῃ φανερώσει τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας, ἣν, εὐδοκίᾳ τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς, ὁ ὢν ἐν τοῖς κόλποις αὐτοῦ Θεὸς λόγος ἀξιώσας ἐνανθρωπῆσαι ἐθεμελίωσεν ἐπὶ τῇ πέτρᾳ τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως, τῇ χάριτι τοῦ ἁγίου Πνεύματος, διὰ τῶν ἐξυπηρετησαμένων τοῖς αὐτοῦ προστάγμασιν ἁγίων ἀνδρῶν. Αὐτὸς ἐν πλήθει οἰκτιρμῶν ἤγειρεν ἡμῖν ὅσιον πατέρα καὶ οἰκονόμον, πρεσβύτερον καὶ λειτουργὸν τοῦ ἁγίου αὐτοῦ θυσιαστηρίου, Μαρκιανὸν τὸν τῆς τιμίας μνήμης, ἐν τοῖς χρόνοις τῆς βασιλείας Μαρκιανοῦ τοῦ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως ἐπὶ τῆς Ῥωμαίων (86 B 1) ἡγεμονίας γεγονότος, ἵνα ὡς σοφὸς ἀρχιτέκτων ἐξυπηρετήσηται πᾶσιν, ὅσοις ἡ χεὶρ καὶ ἡ βουλὴ τοῦ Θεοῦ προώρισεν γενέσθαι· ὅπερ κατὰ μικρὸν ὁ λόγος προϊὼν παραστήσει.

β'. Ἐκ γονέων γὰρ γενόμενος ὁ ὅσιος πατὴρ ἡμῶν ἐν Κυρίῳ πιστῶν, ὁρμωμένων μὲν ἐκ τῶν τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης μερῶν, ἐνταῦθα δὲ κατοικησάντων, ἐν πρώτοις ἐδιδάχθη τὰ τῆς ὀρθῆς πίστεως δόγματα· προέκοπτεν δὲ πάσῃ συνέσει, ἐν τοῖς ἱεροῖς στρεφόμενος καὶ θεοπνεύστοις γράμμασι, τὴν ὅλην διάνοιαν πρὸς Θεὸν ἔχων. Καὶ πᾶσαν μὲν τὴν ἔξω παιδείαν ἐξῆλθεν, ὥσπερ καὶ Μωϋσῆς ἐπαιδεύθη πάσῃ σοφίᾳ Αἰγυπτίων· ὁμοίως δὲ τούτων καταφρονήσας ἐφάνη καὶ πρὸς τὴν ἀληθῆ θεογνωσίαν ἀναδραμών. Περὶ δὲ γένους λαμπρότητος ἢ τῆς τῶν ὑπαρχόντων τοῖς αὐτοῦ γονεῦσι περιφανείας, λέγεται πλοῦτον μὲν αὐτὸν (B 2) πλεῖστον ἐκ προγόνων διαδέξασθαι, ἐκ δὲ βασιλικῆς σειρᾶς ἔχειν τὴν συγγένειαν· ὅμως οὐ χρὴ σεμνολογεῖν τὰ τοιαῦτα, κἂν μεγάλα εἶναι νομίζηται τοῖς ἔξωθεν· οἱ δὲ τοῦ Χριστοῦ τὸ πολίτευμα ἔχοντες ἐν οὐρανοῖς οὐδὲν τούτων ἀντιποιοῦνται. Τραφεὶς δέ γε πιστῶς, ἦν μὲν καὶ ἐν λαϊκοῖς περίβλεπτος, μικρὸν δὲ ὕστερον καὶ εἰς τὸν εὐαγῆ καταλέγεται κλῆρον, τοῦ τηνικαῦτα τῆς μεγάλης πόλεως Κωνσταντίνου, διὰ τὴν ἐπανθοῦσαν τοῖς αὐτοῦ τρόποις σεμνότητα, βιασαμένου σχεδὸν αὐτὸν πρὸς τὴν χειροτονίαν· τοὺς δὲ τεταγμένους βαθμοὺς ἐπιτόμως διανύσας, τοῖς θεοτιμήτοις ἐγγράφεται πρεσβυτέροις, καὶ ἀναγκάζεται ἐκ κοινῆς, ὡς εἰπεῖν, τῶν αὐτὸν ἐπισταμένων μαρτυρίας οἰκονόμος τῶν πραγμάτων γενέσθαι τῆς ἁγιωτάτης μεγάλης Ἐκκλησίας.

γ'. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὕστερον ἐγένετο. Ἔτι δὲ νέος ὑπάρχων καὶ ἄρτι τὴν χειροτο(87 A 1)νίαν λαβὼν, καὶ τὴν ἑκατέρου τῶν γονέων ἄφθονον οὐσίαν διαδεξάμενος, πρὸς οὐδὲν ἐκ τῆς ὀρφανίας ἀπέκλινεν, ἀλλὰ λογισμῷ σώφρονι τὰς τῆς νεότητος ὁρμὰς χαλινώσας τῇ ἱερᾷ λειτουργίᾳ καὶ τῇ ἀναγνώσει τῶν θείων Γραφῶν ἐσχόλαζεν, ἐν νηστείαις καὶ προσευχαῖς καὶ ἀγρυπνίαις διατελῶν, ἀεὶ πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχων τὸ τῷ ἁγίῳ ἀποστόλῳ εἰρημένον «μηδείς σου τῆς νεότητος καταφρονείτω», τὸν δὲ πλοῦτον ἀφειδῶς ταῖς τῶν δεομένων ἐδίδου χρείαις, κατὰ τὸ γεγραμμένον «ἐσκόρπισεν, ἔδωκεν τοῖς πένησιν». Ἦπιος δὲ ὢν πρὸς πάντας, καὶ ταῖς ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις προσκαρτερῶν καὶ ἁγίων ἀκροώμενος λογίων, ζηλωτὴς ἐσπούδαζε γενέσθαι τῶν τὸν ἀρέσκοντα τῷ Θεῷ βίον προοδευσάντων. Τούτων ἐχόντων ὧδε, εὔκαιρόν ἐστι τὸ ἐνδέον ἐξηγήσασθαι.

δ'. Μαρκιανὸς οὗτος ὁ μακάριος (A 2) θερμῷ ζήλῳ κρατούμενος περὶ τὴν οἰκοδομὴν τῶν ἁγιωτάτων ἐκκλησιῶν καὶ μάλιστα τῆς περιφανοῦς ἐν μάρτυσι τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν ἀναστάσεως[1] διενοεῖτο ἡμέραν ἐξ ἡμέρας τόπον ἐπιτήδειον, ἔνθα τὸ τοιοῦτον ἐγερεῖ τέμενος· καὶ δὴ, περὶ τοῦ τοιούτου διαπορουμένου αὐτοῦ, γινώσκεται αὐτῷ ὡς Νικώ τις τοὔνομα, ἐκ τῆς Σύρων Ἀντιοχείας ὁρμωμένη, τὸν σύζυγον προσεχῶς ἀποβεβληκυῖα, ἐξ οὗ ἐκεκληρονομήκει οἰκίαν ἐνθάδε κειμένην πρὸς τῷ ἡμικυκλίῳ τοῦ ἀντιφόρου Κωνσταντίνου τοῦ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως, ταύτην, ἐκ τῆς περὶ τὴν χηρείαν λύπης ἀνιαθεῖσα, πιπρᾶσαι βουλεύεται καὶ τὸ τίμημα κομιουμένη ἐπὶ τὴν ἰδίαν ἐπανελθεῖν θρεψαμένην. Ταῦτα μεμαθηκὼς ὁ ὅσιος πατὴρ, καὶ τὸν τόπον ἁρμόδιον πρὸς κατασκευὴν ἐκκλησίας ἑωρακὼς, προσδιηλέχθη τῇ γυναικὶ περὶ τοῦ τοιούτου (87B1) συναλλάγματος καὶ συμφωνήσας τὰς περὶ τῆς[2] τοιαύτης οἰκίας τιμὰς ὑπὲρ τοὺς δισχιλίους χρυσοῦς κατέβαλεν αὐτῇ τὰς ἀγορὰς καὶ ἀπελύθη παρ' αὐτῆς. [Ἀλλ' ὁ] ἀρχέκακος ἐχθρὸς, πᾶσι τοῖς ἀγαθοῖς ἀντισπεύδων καὶ ὧδε πρὸς ἐμποδισμὸν τοῦ τοιούτου ναοῦ ἁγίου οὐδ' ὀλίγων ἡμερῶν ἐνδοὺς καιρὸν, ἐπὶ μετάμελον ἤγαγε τὸ γύναιον, ὑποβάλλων σοφιστικῶς ὡς εἴη κωμῳδουμένη ὑπὸ πολλῶν οὐδὲ βραχὺ[ν] χρόνον διακατασχεῖν δυνηθεῖσα τὴν ἀνδρικὴν οἴκησιν καίτοι εὐπρόσοδον αὐτὴν πρὸς παραμυθίαν ἔχουσα στεγονομίων τε πρὸς πορισμὸν καὶ πολιτικῶν ἡμερησίων ἄρτων χορηγίᾳ· οἵτινες αὐτῇ καὶ συνεπράθησαν κατὰ τὸ τῶν λοιπῶν οἰκιῶν δίκαιον· τούτους γὰρ τοὺς ἄρτους ὁ μέγας ἐν βασιλεῦσι Κωνσταντῖνος οὐ μόνον τῷ δήμῳ τῆς ἐνδόξου ταύτης πόλεως ἀλλ' ἰδικῶς καὶ ταῖς οἰκίαις αὐτῆς, αἷς εὗ(B2)ρεν διένειμεν μετὰ καὶ ἐλαίου αὐγκίαις ἡμερησίας καθ' ἕκαστον[3] ἄρτον, ἄτινα οἰκιακὰ σιτηρέσια καὶ ἰδίαν ἀπογραφὴν . . . . σίοις ἔχει . . . . . ὁ παμπόνηρος δαίμων πέπεικε τὴν γυναῖκα

1. οὕτως ὁ Κώδηξ· ἤτοι *Ἀναστασίας*.
2. ὁ Κδξ. τὰς, ἀλλὰ καὶ κατωτέρω διορθωτέον.
3. ἴσ. καθ' ἑκάστην

πρὸς τὴν παλιμβουλίαν, καὶ τὴν ἐναγωγὴν αὕτη μετὰ ψευδοῦς συνεπλάσατο πανουργίας, ὡσανεὶ ὑπὲρ τὸ διπλάσιον ἀξίων ὄντων τῶν οἰκημάτων, ὃ δὴ καὶ πέπραχεν ἡ γυνή. Ἐκβληθεὶς τοίνυν ὁ ὅσιος ἐξ αὐτῆς, ἕτοιμος μὲν καὶ πᾶν ἕτερον ὅπερ ἐζήτει κατατιθέναι ποσὸν γέγονεν· καὶ δυνατὸν ἦν αὐτῷ μὴ ἀφίστασθαι τοῦ κτήματος· ἀλλά γε θεάρεστον ἔργον κτίζειν προθυμούμενος οὐ δεῖν συνιδεῖν ἐξ ἀπροθέτου τὸν τόπον συναλλάγματος· οὐκοῦν ἀνεδέδωκεν μὲν σὺν ταῖς ὠναῖς τῇ πωλησάσῃ τὰ οἰκήματα, ἀνέλαβεν δὲ παρ' αὐτῆς τὰ (88 A1) τιμήματα. . . . . .

. . . . . .

ε'. . . . . .

διέθηκεν ἀπόβασιν αὐτοῦ, Μαρκιανοῦ τοῦ πάνυ ταῖς ἁγίαις εὐχαῖς· ὃς ἐντυγχάνων τοῖς πνευματικοῖς λόγοις τοῦ ἁγίου πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου τοῦ γενομένου ἐπισκόπου Ναζιανζιανζοῦ καὶ δικαίως ἐπικληθέντος θεολόγου ἔγνω καὶ τὴν διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος γενομένην προφητείαν περὶ τοῦ οἴκου τῆς ἁγίας μάρτυρος Ἀναστασίας τοῦ ἐν τοῖς Δομνίνου ἐμβόλοις ὄντος, διδάσκοντος ἐν τῷ εὐκτηρίῳ αὐτῆς οἴκῳ τῷ ἀρχαίῳ, ἐν ᾧ καὶ τὰ λείψανα αὐτῆς ἕως τοῦ νῦν ἀπόκεινται, λέγοντος οὕτως· «Ἀναστασίαν ταύτην τὴν τῆς ἀναστάσεως ἐπώνυμον ὄψεσθε πλατυτέραν (A2) εὖ οἶδα καὶ μείζω· τάδε μοι προλέγει τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον». Ταῦτα μὲν οὖν ὁ μέγας πατὴρ ἡμῶν Γρηγόριος προεφήτευσεν . . . . .

. . . . . .

εἰπεῖν τὴν αἰτίαν τῆς προφητείας. Συνέβη τότε ἐκ τῆς τοῦ διαβόλου βασκανίας τὴν Ἀρείου κακοδοξίαν πλανῆσαι τοὺς πολλοὺς, ὡς εὐαριθμήτους γενέσθαι τοὺς τὴν Ἁγίαν καὶ ὁμοούσιον Τριάδα προσκυνοῦντας, καὶ μόνον ἔχειν τὸν εὐκτήριον οἶκον τῆς ἁγίας μάρτυρος Ἀναστασίας μικρὸν ὄντα τὸν μέχρι νῦν τῷ μείζονι αὐτῆς οἴκῳ κατὰ ἄρκτον, καὶ ἐν αὐτῷ τὰς ἱερὰς ἐπλήρουν λειτουργίας λανθάνειν σπουδάζοντες διὰ τὰς τῶν ἀρειανῶν ἐπιβουλάς· ἐν ᾧπερ ἐκκλησιάζων ὁ ἐν ἁγίοις πατὴρ ἡμῶν Γρηγόριος, καὶ τὸν ὀρθόδοξον παραθαρσύνων ἀποβλέπειν μὲν εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ βοήθειαν, πίστιν δὲ διδοὺς αὐτῷ τῆς τῶν αἱρετικῶν κα(88B1)θαιρέσεως τὴν εἰρημένην πεποίηται προφητείαν· ἣν πληρῶν ὁ ὅσιος πατὴρ ἡμῶν Μαρκιανὸς διὰ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος, πληροφορηθεὶς ὅτι ὅπερ ἐπηγγείλατο δυνατός ἐστι καὶ ποιῆσαι, καὶ, ὥσπερ ὁ πατριάρχης Ἀβραὰμ, ἐνδυναμωθεὶς τῇ πίστει, τὸν

μὲν εὐκτήριον οἶκον τῆς ἁγίας Ἀναστασίας ἐπὶ τοῦ προτέρου καταλιμπάνει σχήματος, εἰς ἀπόδειξιν τῆς ἐπ᾽ αὐτῷ προφητείας, τὸν μείζονα δὲ κατασκευάζει μεγαλοπρεπῶς ἐν τοῖς λεγομένοις Δομνίνου ἐμβόλοις τῆς βασιλευούσης πόλεως, κοσμήσας αὐτὸν προαυλίοις καὶ στοαῖς ποικίλαις καὶ ὑπαίθροις κυκλόθεν· εἶτα τὸν ναὸν αὐτῆς ὥσπερ μαργαρίτην ἢ ἄλλον τινα τίμιον λίθον ἐν μέσῳ περιγράψας, τῷ τε τῶν κιόνων κάλλει καὶ μεγέθει φαιδρύνας καὶ τῇ ἄλλῃ τῶν ὑλῶν λαμπρότητι, χρυσῶδες (B2) τὴν ὀροφὴν φαιδρύνας γραφαῖς τὰς ὑποκειμένας στοὰς ἐκαλλώπισεν· τό τε ἅγιον θυσιαστήριον σεμνὸν κατασκευάσας καὶ μάλιστα [τῇ τοῦ ἀρ]γύρου ἀφθονίᾳ [περιβα]λὼν προστίθησι καὶ τὸν τοῦ σεπτοῦ φωτίσματος οἶκον· οὕτινος πῶς ἄν τις τὸ κάλλος ἐξείποι; ἢ τοῦ ἱεροῦ τόπου εἰς φυλακὴν τῶν τιμίων σκευῶν πεποιημένου; ἢ αὐτὸ τὸ τῶν σεπτῶν σκευῶν πλῆθος καὶ τὴν πολυτέλειαν; ἕκαστον γὰρ τούτων πρὸς ἑαυτὸ τοὺς θεωμένους ἕλκει, ὥστε, πάντων ὄντων θαυμαστῶν, μὴ εἶναι ῥάδιον εἰπεῖν ποῖον μᾶλλον χρὴ τῶν ἄλλων προτάττειν· οὕτω μετὰ πάσης κατεσκεύασται συνθέσεως, καὶ ὄντως κατ᾽ ἐπαγγελίαν Θεοῦ γέγονεν. Πάντων δὲ μεγάλως ἐξειργασθέντων, γίνεται ὁ ἐγκαινιασμὸς τοῦ ἁγίου οἴκου μηνὶ δεκεμβρίῳ εἰκάδι δευτέρᾳ, ἐν ᾗ καὶ ἐτελειώθη ἐν τῇ α(89A1) καὶ μαρτυρίας[1] δέδωκεν. Καὶ ταῦτα μὲν οὕτως ἐπράχθη, καὶ ἔξεστι τοῖς βουλομένοις αὐτῇ τῇ ὄψει κατανοῆσαι τὴν μεγαλοπρέπειαν τοῦ οἴκου τού[του τῆς ἐν]δόξου μάρτυ[ρος Ἀναστα]σίας καὶ εὐ[ρήσει] ὅτι πολλὰ τῷ λόγῳ παραλέλειπται τῆς τοῦ Θεοῦ θαυματοποιίας καὶ τῆς τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν μεγαλουργίας.

ς′. Οὗτος ὁ ἀοίδιμος τῆς ἁγίας μάρτυρος Ἀναστασίας οἶκος πεπίστευται, καθάπερ καί τισιν ἑτέροις ἱστόρηται, θεοφανείαις ἐν[α]γέσιν[2] ἐλλάμπεσθαι, προφαινομένη γὰρ ἐνθάδε θείᾳ δυνάμει ὕπαρ τε[3] καὶ ἐν ὁράμασι πολλοῖς πολλάκις νόσοις τε καὶ περιπετείαις πραγμάτων κάμνουσιν ἐπαμῦναι· καὶ ὅτιπερ ἡ τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν ἄχραντος μήτηρ θαυματουργεῖ πανάληθες, τοιούτῳ γὰρ ἐπιφαίνεται εἴδει τε καὶ σχήματι· ὧν τινων αὐτῆς θαυμάτων ἓν καὶ τοῦτο τυγχάνει. Κατὰ γὰρ τὰς ἡμέρας τῶν ἀρχῆθεν γεγενημένων ἐγκαινίων τοῦ ἁγιωτάτου τῆς μάρτυρος Ἀ(A2)να-

1. ἴσως λείπουσι τὸν κώδηκα λέξεις.
2. ὁ Κδξ *ἐνεργέσιν*.
3. ὁ Κδξ *ὑπέρ τε*.

στασίας ναοῦ, ἐκκλησιάζειν μέλλοντος τοῦ λαοῦ, γυνὴ ἐγκύμων ἀπὸ τῆς τοῦ εὐωνύμου μέρους ὑπερῴου στοᾶς τοῦ λεγομένου κατηχουμένου κατακύψασα πέρα τοῦ μέτρου καὶ καταπεσοῦσα ἐκ τοῦ ὕψους ἐν τῷ ἐδάφει τοῦ ναοῦ τέθνηκεν· κοινῆς δὲ παρὰ πάντων καὶ αὐτοῦ Μαρκιανοῦ τοῦ ὁσίου γενομένης εὐχῆς ἐν τῇ λειτουργίᾳ, ἀνέστη ἡ γυνὴ καὶ σὺν τῷ βρέφει ἐσώθη. Ταῦτα τῶν εὐχῶν καὶ τῆς ἐνθέου πολιτείας τοῦ ὁσίου Μαρκιανοῦ, τὰ παρὰ τῆς θείας προνοίας[1] γνωρίζεται ἡ ἀντιμισθία.

ζ′. Ἄξιον δὲ τοῖς ἐν Κυρίῳ πιστοῖς ἀφηγήσασθαι ὅπως καὶ τὸν πάνσεπτον οἶκον τῆς ἁγίας Εἰρήνης πρὸς θάλασσαν καὶ τὸ ἐν αὐτῇ σεβάσμιον μαρτύριον τοῦ ἁγίου Ἰσιδώρου, συνεργείᾳ Θεοῦ, ὁ αὐτὸς ὅσιος τὴν μνήμην Μαρκιανὸς κατεσκεύασεν· μικρὸν δὲ ἄνωθεν καὶ τὰ περὶ τούτου λεκτέον. Ἦν γὰρ πρώην μικρὸς καὶ συνεσταλμένος ὁ αὐτὸς οἶκος, οὔτε μεγέθει, οὔτε τῇ ἄλλῃ (88B1) διακοσμήσει γνώριμος ὤν· ὁ δὲ φιλάνθρωπος Θεὸς ἠξίωσε δι᾽ ἀποκαλύψεως ἐπιτρέψαι Γενναδί[ῳ τῷ] τῆς θεοφιλοῦς μν[ήμης ἀρ]χιεπισκόπῳ Κων[σταντινουπό]λεως οὕτως· [«Λῦσον] τὸν ναὸν τοῦτον, καὶ ἐπὶ τοῦ μετὰ σὲ ἐγερῶ αὐτόν». Ὁ δὲ τὸ προσταχθὲν ἐκπληρώσας ἐκοιμήθη. Τὴν δὲ τοιαύτην ὀπτασίαν μαθὼν ὁ τοῦ Θεοῦ θεράπων Μαρκιανός, ἤδη, καθὰ μικρῷ πρόσθεν εἴρηται, τὴν οἰκονομίαν τῆς ἁγιωτάτης Ἐκκλησίας παραλαβών, ἀναγκαίως ἐγεγόνει[2] τὸ ἔργον, καὶ πᾶσαν εἰσῆγε προθυμίαν· καὶ λαθὼν σχεδὸν ἅπαντας ἐν τῷ τόπῳ γίνεται, νυκτός τε ἐπιλαβομένης, τοὺς συνόντας αὐτῷ ἀπολύσας καὶ τὰ γόνατα κλίνας ἔνθα νῦν τὸ ἅγιον ἥδρασται θυσιαστήριον, ἐδέετο τοῦ Θεοῦ λέγων «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, υἱὲ καὶ λόγε τοῦ Θεοῦ· ὁ λυτρωσάμενος τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων ἐκ τῆς τῶν εἰδώλων πλάνης, καὶ τῇ ἀρρήτῳ (B2) σου ἀναστάσει καταργήσας τὸν θάνατον, καὶ τοῖς ἁγίοις σου μαθηταῖς εἰπὼν «Εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν», ἐπίβλεψον ἐπὶ τὸν τόπον τοῦτον [καὶ ἁγί]ασον αὐτὸν [καὶ ἀνάστη]σον οἶκον [ἐπὶ τῷ ἁγίῳ σου] ὀνόματι· ὅτι [Σὺ εἶ ἡ εἰρήνη] πάντων ἡμ[ῶν καὶ ἔγει]ρον, κατὰ τὴν ἀψευδῆ σου ἐπαγγελίαν, ἅγιον ἐν αὐτῇ θυσιαστήριον. Ναί, δέσποτα ὕψιστε· γεννηθήτω τὸ θέλημά σου ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, ὅτι πάντα δύνασαι, ἀδυνατεῖ δέ σοι οὐδέν»· καὶ πολλὰ δακρύσας,

1. ἀρκετὰ ἀσαφὲς τὸ χωρίον.
2. ἐνενόει παρὰ τῇ *Ἱεροσ.* Σταχυολογίᾳ.

καὶ εἰπὼν τρίτον τὸ ἀμήν, ὕπνῳ, κατ᾽ οἰκονομίαν Θεοῦ, κατέχεται· καὶ χρηματισθεὶς κατ᾽ ὄναρ τὸν τύπον τῆς τοῦ οἴκου κατασκευῆς καὶ δόξης, θείας ἀκούει φωνῆς λεγούσης αὐτῷ «Μαρκιανέ· πάντα δυνατὰ τῷ πιστεύοντι»· ἀνεβόησεν δέ· «Πιστεύω, Κύριε· βοήθει μου τῇ ἀπιστίᾳ»· καὶ ἀναστὰς μετὰ φόβου καὶ χαρᾶς μεγάλης ἀφηγησάμενος τῷ ἁγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ τὴν ὀπτασίαν, καὶ αἰτήσας αὐτὸν εὐχὴν ἐπιτελέσαι. εὐθέως εἴχετο τῶν ἔργων. Καὶ (90A1) ἵνα πρὸς τὸ ὑποδειχθὲν αὐτῷ σχῆμα μεγαλοπρεπῆ τὸν οἶκον καταστήσῃ, παραχρῆμα πολλῷ πόνῳ καὶ δαπάνῃ τὴν [πλησίον θάλασσαν] ἐξωθήσατό . . . . . τε σχεδὸν . . . . . [ἐκκ]λησίαν ἐπι[κλύζουσαν]. Ὄντως [τῇ τοῦ] Κυρίου δυνάμει καὶ τοῦτο τὸ ἔργον ἐστί, κατὰ τὸ γεγραμμένον «Αὐτὸς ἐπὶ θαλασσῶν ἐθεμελίωσεν αὐτήν».

η′. Μετὰ δὲ τὴν τῶν θεμελίων θέσιν, ἁρμοδίως προέκοπτεν ἡ ἄλλη τοῦ οἴκου κατασκευή· κίονας γὰρ διαπρεπεῖς στιχηδὸν στήσας ἑκατέρωθεν καὶ τούτοις ἄλλους ἐπιθείς, τάς τε κάτω στοὰς καὶ τὰς ὑπερκειμένας εἰργάσατο· εἶτα διαλαβὼν ὑπαίθροις[1] τὸν οἶκον πανταχόθεν οὕτως τὴν ὀροφὴν ἐπιτίθησιν, ξύλοις αὐτὴν ὑπερμεγέθεσιν ἀσφαλισάμενος καὶ μολύβδῳ κατακαλύψας. Καὶ τί ἄν τις εἴποι περὶ τῆς τῶν τοίχων στερρότητος; ἢ τῆς τοῦ ἐδάφους εὐπρεπείας; ἢ τοῦ πλήθους καὶ κόσμου τῶν θυρῶν πρὸς ἀναλογίαν τοῦ παντὸς (A2) οἴκου πεποιημένων; Φανεῖται γὰρ πᾶς λόγος τῇ ἀληθείᾳ τῶν ἔργων ἐλαττούμενος. Ἐκεῖνο δὲ προσθεῖναι καλόν· τῶν γὰρ ἑστώτων δύο [μεγάλων κιόνων πρὸ τοῦ] σεπτοῦ θυσιαστηρίου μελλόντων ἀνίστασθαι[2], συνέβη τὸν ἕνα τούτων ἐκ τῆς τοῦ ἐχθροῦ βασκανίας ἐπὶ πολὺ τῆς ἁρμοδίου κωλύεσθαι στάσεως, διαῤῥηγνυμένων πολλάκις τῶν ὀργάνων καὶ τῶν ἐργαζομένων ἀπολεγόντων, ὡς καὶ εἰς ἀνελπισίαν τὸ ἔργον αὐτοῖς περιίστασθαι, εἰ μὴ φρονήσαντες πρὸς τὸν ὅσιον ἀνέδραμον Μαρκιανόν, τὸ γεγονὸς ἀπαγγέλλοντες· ὁ δὲ μαθών, καὶ θαῤῥεῖν εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ βοήθειαν παραινέσας αὐτοῖς, ἔρχεται κατὰ τὸν τόπον, καὶ ἐκτείνει τὰς χεῖρας εἰς προσευχήν, καὶ τὸν σωτήριον τοῦ σταυροῦ τύπον ποιήσας, ἐπετίμησε τῷ μισοκάλῳ, λέγων· «Ἐχθρὲ πάσης ἀληθείας· παῦσαι διαστρέφων τὰς ὁδοὺς τοῦ Κυρίου τὰς εὐθείας»· καὶ συνεφαψάμενος ταῖς ἤδη γεγηρακυίαις αὐτοῦ χερσὶν (90B1) τοῦ ἔργου εὔκολον ἐποίησε τὴν τοῦ κίονος στάσιν· μένει δὲ μέχρι τοῦ νῦν τοῦ γενομένου θαύματος ἡ φανέρωσις εἰς δόξαν τοῦ Θεοῦ διὰ τῆς ἐμφαινομένης τῷ κίονι κλίσεως περὶ τὴν ὀρθὴν αὐτοῦ στάσιν· ὃς ἕστηκεν ἐξ ἀριστερῶν τοῦ θυσιαστηρίου, ἤτοι τῶν πρὸς ἀνατολὰς εὐχομένων. Ἔστι δὲ καὶ τὸ κατασκευασθὲν σεμνὸν[1] φροντιστήριον μεστὸν πάσης ἐκπλήξεως· πέντε γὰρ στοαῖς διήπλωται, ὥσπερ τὴν ἐν Ἱερουσαλὴμ Προβατικὴν κολυμβήθραν κατασκευασθῆναι συνέβαινεν, ὅποι τηνικαῦτα τῶν ἀσθενούντων τὸ πλῆθος ἀνεκλίνετο. Ἐνταῦθα δὲ μείζω τὰ θαύματα· ἐκεῖ μὲν γὰρ διὰ τῆς τοῦ ἀγγέλου τοῖς ὕδασιν ἐπιφοιτήσεως ἕνα μόνον, καὶ αὐτὸν δυσχερῶς, ὑπῆρχε θεραπεύεσθαι, δοῦλος γὰρ ἦν ὁ τούτοις διακονούμενος· ἐν τούτῳ δὲ, δεσποτικῆς οὔσης τῆς χάριτος καὶ ἐπιφανείας, ἁμαρτημάτων μὲν οἱ τῷ ἁγίῳ (B2) φωτίσματι προσιόντες ἄφεσιν λαμβάνουσιν, οἱ δὲ τῷ σεπτῷ οἴκῳ προστρέχοντες καὶ νόσων ποικίλων καὶ πάσης βιωτικῆς ἀπαλλάττονται δυσκολίας· ἔδειξε δὲ ὁ πατὴρ ὅτι τῆς Προβατικῆς εἰργάσατο σχήματι[2]. Καὶ γὰρ θόλοις τὸν ὄροφον καταμερίσας, καὶ χρυσολίθῳ κατακοσμήσας, τὰ τῶν νοσούντων ἀπειργάσατο σχήματα, ὥσπερ ἐστὶν αὐτῇ τῇ ὄψει καταλαμβάνειν[3]. Δι᾽ ὅπερ οὐδὲν πλέον εἰπὼν περὶ τῆς ἐν διακοσμήσει πολυτελείας, ἐφ᾽ ἕτερον τρέψω τὸν λόγον.

θ′. Ἔχων γὰρ ὁ ἐν ἁγίοις Μαρκιανὸς πολλὴν προθυμίαν ἐν ταῖς τῶν εὐκτηρίων οἴκων οἰκοδομαῖς, ἐσπούδαζε[4] καὶ τίμια λείψανα τοῦ ἁγίου μάρτυρος Ἰσιδώρου κομίσας[5] οἶκον αὐτῷ σεμνὸν ἀναστῆσαι, καὶ τόπον ἐπιτήδειον ἀνεσκοπεῖτο· τέως δὲ τὴν τὰ ἅγια λείψανα δεξαμένην ἁγίαν σορὸν παρακατέθετο ἐν τῷ τότε κατασκευαζομένῳ παρ᾽ αὐτοῦ σκευο(91A1)φυλακείῳ τῆς Ἁγίας Εἰρήνης· καὶ μετὰ μικρὸν, ἐπιχειροῦντος αὐτοῦ πρὸς ἕτερον τόπον ταῦτα μεταγαγεῖν, οὔτε σαλεύειν ἔτι τὴν θήκην τις δυνατὸς ἦν· καὶ θεῖον εἶναι τὸ τῆς κωλύσεως φαίνεται· καὶ δι᾽ ἐπιφανείας αὐτὸν τοῦ μάρτυρος γνῶναι ὅτι ἐπαναπαύεται τῷ τόπῳ· καὶ οὕτω λοιπὸν

1. ὑπέθροιστον ὁ Κδξ.

1. κακῶς ὁ κ. Α. Κεραμεὺς *ἀφίστασθαι* γράφει, μὴ ἐννοήσας προδήλως τὴν λέξιν·

1. ἡ Σταχυολογία *σεπτόν*.
2. *σχῆμά τι* προδήλως.
3. ὁ Κδξ. *καταλαμβάνον*.
4. ὁ κ. Κεραμεὺς *ἐσπούδασε*.
5. ὁ Κδξ. *κοσμήσας*.

τῇ ὀπτασίᾳ πειθαρχήσας, τὸν προσκείμενον οἶκον τῇ Ἁγίᾳ Εἰρήνῃ κατεσκεύασεν εἰς τιμὴν τοῦ ἁγίου μάρτυρος Ἰσιδώρου, ὅστις καὶ διὰ πολλῶν θαυμάτων παρίστησι τὴν οἰκείαν ἐν τῷ τόπῳ παρουσίαν, ἑκάστῳ τῶν δερμένων, χάριτι Θεοῦ, τὰ πρόσφορα δωρούμενος, δαιμόνων τε καταργῶν κακίαν, καὶ τοῖς ἐν θαλάσσῃ κινδυνεύουσι παριστάμενος, καὶ ἰώμενος τὰς ψυχάς τε καὶ σώματα τῶν εἰς τὸν ἅγιον καταφευγόντων οἶκον.

ι΄. Ὁ δὲ ὅσιος πατὴρ ἡμῶν Μαρκιανός, τὸν τῆς Ἁγίας Εἰρήνης ἐντελῶς σχεδὸν κατασκευάσας οἶκον (Α2) καὶ μέλλων ἔτι διακοσμεῖν, πρὶν γενέσθαι τὸν ἐγκαινισμόν, καταλύει τὸν βίον ἐν γήρει καλῷ καὶ πρὸς Θεὸν ἀπέρχεται, ἐπευξάμενος καὶ εἰπὼν «Τριὰς ὁμοούσιε· εἰς χεῖράς σου παρατίθημι τὸν οἶκον τῆς Εἰρήνης σου, ὃν κτίσαι με ἐκέλευσας»· καὶ εὐθέως ἀπέδωκε τὴν ψυχὴν τῷ Θεῷ. Τότε τὸ ἅγιον αὐτοῦ σῶμα οἵ τε εἰς τὸν εὐαγῆ κλῆρον τεταγμένοι καὶ αὐτὸς ὁ ἀρχιεπίσκοπος, καὶ πλῆθος μοναχῶν, γυναικῶν τε σεμνῶν τάγματα καὶ τῶν ἐν τέλει λογάδων, συνελθόντων μετὰ τῆς πρεπούσης ὁσίοις τιμῆς προπέμψαντες ἀπέθεντο, κατὰ κέλευσιν αὐτοῦ, ἐν τῷ προφητείῳ τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ ἐν τοῖς Δανιὴλ, πλησίον τοῦ ἁγίου μάρτυρος Μωκίου[1], ὅπερ μοναστήριον ὁ αὐτὸς ὁσιώτατος ἀνὴρ ᾠκοδόμησε. Γίνεται δὲ ἡ ὁσία αὐτοῦ μνήμη μηνὶ ἰανουαρίου ι΄.

ια΄. Τοῦ δὲ οἴκου τῆς Ἁγίας Εἰρήνης ἐποιήσατο πρόνοιαν ἡ εὐσεβεστάτη Βηρίνα (91 Β1), τά τε ἐλλείποντα κοσμήσασα καὶ τὴν ὀροφὴν χρυσῷ καλλωπίσασα, ὥσπερ δηλοῦται καὶ διὰ τῆς ἐν αὐτῇ ἐπιγραφῆς. Καὶ γίνεται τὰ ἐγκαίνια τῆς ἁγίας Εἰρήνης μηνὶ ἰανουαρίῳ εἰκάδι, καὶ προθυμίᾳ πολλῇ τοῦ πλήθους [καὶ] συνδρομῇ, καὶ διὰ τὸ κάλλος τοῦ οἴκου καὶ τὴν τοῦ κατασκευάσαντος ὁσίου μνήμην· ὥστε καὶ τοὺς ἁπλότητι κρατουμένους λέγειν «Ἰδοὺ καὶ ἄλλη θυγάτηρ τοῦ ὁσίου Μαρκιανοῦ, ἀδελφὴ τῆς ἁγίας ἐνδόξου μάρτυρος Ἀναστασίας». Ἐκεῖνο δὲ προσθεὶς ἐκ τῶν πολλῶν τὴν τοῦ ἀνδρὸς ἀρετὴν διηγήσομαι. Καὶ γὰρ τὰ ἐκ τῶν γονέων καὶ τοῦ γένους εἰς αὐτὸν ἀχθέντα σχεδὸν δαπανήσας καὶ περὶ τὴν κατασκευὴν καὶ ἐπιμέλειαν τῶν τε εἰρημένων καὶ ἄλλων εὐαγῶν οἴκων, τοὐτέστι τοῦ ἁγίου μάρτυρος Θεοδώρου τοῦ ὄντος ἐν τῷ Τενέτρῳ, παντοίως γὰρ καὶ τοῦτο πανάρετον εὐκτήριον κοσμή(Β2)σας καὶ θαυμαστῶς διαγράψας ἄξιον τοῦ ἐνδόξου μάρτυρος, καὶ τοῦ ἁγίου Στρατονίκου ἐν τῷ Ρηγίῳ κατασκευάσας καὶ εὐ[πρεπῶς κο]σμήσας κ[αὶ τὰς τῶν πτω]χῶν ἀπ[οτροφὰς πα]ρέχων [οὕτω σύμμετρος ἦν] περὶ τὴν δίαιτάν τε καὶ χρείαν. Καὶ ἄλλο δὲ μυστήριον ἀπομνημονεύεται τοῦ ἐν ἁγίοις Μαρκιανοῦ· ὅτι περιερχόμενος ταῖς νυξὶ τὰς πλατείας καὶ τοὺς ἐμβόλους περιήει ὅπου ἂν εὕροι νεκρὸν κατακείμενον ἐν πτωχίᾳ ἐπιμελήσηται αὐτοῦ· καὶ ἔλουε, καὶ ἐνέδυε, καὶ ἔλεγε πρὸς τὸ σῶμα «Δεῦρο ἀδελφὲ, δός μοι τὴν ἀγάπην». Καὶ ἠγείρετο ὁ νεκρὸς, καὶ ἠσπάζετο αὐτὸν καὶ πάλιν ἀνεπαύετο.

ιβ΄. Τοιγαροῦν, πολλῶν ὄντων τῶν περὶ αὐτὸν ἀξιεπαίνων Μαρκιανοῦ θαυμάτων, ἐνίων δὲ καὶ ὑπὲρ ἄνθρωπον, τὰ πλεῖστα, διὰ τὸ μὴ τοῖς ἀπίστοις ἀμφιβάλλεσθαι, σεσιώπηται. Οὗτος ὁ τοῦ Θεοῦ ἄνθρωπος Χριστὸν τὸν Θεὸν τὸν τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἐπὶ σωτηρίᾳ(92Α1) συναναστραφέντα ἐκμιμούμενος, δι' ἑαυτοῦ φοιτῶν ἐπὶ τὰ πορνικὰ ἐργαστήρια, ταῖς προεστώσαις πα[ρήνει] τὰ πρὸς σωτηρίαν . . . . . αὐταῖς ὑ . . . . . ὡσης ἡ . . . . . ὅσον τε ἔλεγον ἐκ τῆς ἀσωτείας πορίζεσθαι μισθὸν, παρήγγελλεν, ὕδατι λουσαμένας, ταῖς ἁγίαις ἐκκλησίαις παρεδρεῦσαι, στεναγμοῖς τε καὶ δάκρυσι τὸν ἐλεήμονα καθικετεῦσαι Θεὸν οἰκτειρῆσαι αὐτάς· οὐ δὴ πολλάκις γινομένου, εἰς ἐπίγνωσιν ἰόντα τὰ γύναια καὶ τὰ μὲν τῆς πορνείας καταγώγια ἔρημα κατελίμπανον, τὸν δὲ τῆς ἐν Χριστῷ ἀσκήσεως ἀνελάμβανον ζῆλον, ὥστε τοὺς ταύτας ἤδη νεμομένους τοῦ ἐξ αὐτῶν τούτῳ τῷ τρόπῳ στερουμένους πόρου τὸν ὅσιον κακολογίαις διασύρειν· πολλαῖς γὰρ ἐξ αὐτῶν ἀναλώματα παρέχων ἐπὶ τὰ Ἱεροσόλυμα ἐξέπεμψεν(Α2), αἳ καὶ συμπολίτιδες τῶν ἁγίων ἀνεδείχθησαν, ἐξ ὧν ἔνιαι ἱμάτων χαρίσμασιν ἐκοσμήθησαν καὶ κατὰ πνευμάτων ἀκαθάρτων θεόθεν ἔλαβον ἐξουσίαν.

ιγ΄. Καὶ ἕτερον δὲ ἱστορίας ἄξιον τοῦ ἰσαγγέλου τούτου πατρὸς ἡμῶν πρόσφορόν ἐστιν ἐξειπεῖν· ὅτι περ τὰ πρὸς νύκτας μέσας ἐπιτηρῶν, παρεγίνετο ἔν τινι ἀργυροπρατείῳ τὸ δοκοῦν αὐτῷ καταλλάσσων λεπτῷ χαράγματι πρὸς διάδοσιν εὐποιίας χρυσίον, τὸ πᾶν δὲ τῇ διακρίσει τοῦ στήτορος κατελίμπανεν· ὁ δὲ ζυγοῖς ἀδίκοις ἀντεστάθμιζεν. Ὁ τοίνυν δίκαιος οὐδαμῶς ἠκριβολόγει, ὥστε ἐπὶ πολλαῖς

1. ἡ σπουδαία, ὡς νομίζω, αὕτη εἴδησις οὐ κεῖται παρὰ τῷ κ. Κεραμεῖ.

καθόδοις τοῦτο πράττων ὁ στήτωρ, καὶ θαυμάζων ὅτι μηδέπω ἐνεκλήθη, παῖδα ἀκολουθεῖν ἐκ διαστήματος τῷ ὁσίῳ ἐξέπεμψεν γνῶναι θέλων ὅποι τὸ καταβαλλόμενον ἀναλίσκεται ποσόν· καὶ γὰρ ἄδηλος τῷ ἀργυροπράτῃ ὁ ὅσιος ἐτύγχανεν ἐν τῷ κατακαλύπτεσθαι τὴν κεφαλήν (92Β1)· τοῦ δὲ διαδιδόντος τοῖς κειμένοις κατ' ἔμβολον[1] καὶ ἐπί τινα νεκρὸν φθάσαντος, τοῦτόν τε λούσαντος ὕδατι, ὁ εἴληφεν ὁ ὅσιος ἐξ οἰκίσκου καπηλικοῦ, καὶ ἐγείραντος αὐτὸν καὶ ἀσπασαμένου, καὶ παλινδρομήσαντος τοῦ νεκροῦ, ὡς εἶδεν ὁ παῖς, ἔφυγε φρίττων, καὶ τῷ πέμψαντι ἀνήγγειλεν· ὁ δὲ ὠλόλυζεν ἐφ' οἷς ἠδίκησεν· καὶ παραγενομένου τῆς καταλλαγῆς χάριν καθ' ἑτέραν τοῦ ὁσίου τοῖς ποσὶ προσέπιπτεν, τὸ πλεονεκτηθὲν προσάγων ποσὸν καὶ συγχώρησιν αἰτῶν· ὁ δὲ μηδὲν εἰρηκὼς ἠδικῆσθαι οὐδὲν εἴληφεν· καὶ συνεχώρησε μὲν, ἀλλ' ἀνεχώρησε τοῦ συναλλάγματος.

ιδ΄. Τοῦτον τὸν μακάριον ἄνδρα καὶ ὁ Θεὸς ᾠκειώσατο, καὶ ἄγγελοι ἐπήνεσαν, καὶ βασιλεῖς κατηδέσθησαν, καὶ δῆμοι κατεπλάγησαν, καὶ σύγκλητος ἐτίμησε καὶ μάλιστα ὁ ἐν πατρικίοις [σὺν] Ἄσπαρι γραφεὶς (Β2) Ἀρδαβούριος· οἵ γε καὶ διάφοροι πρὸς ἡμᾶς περὶ τὴν ὀρθὴν ἐτύγχανον πίστιν, ἀλλ' ὅμως, αἰδοῖ τοῦ πατρὸς, πλεῖστα καὶ ἀξιοθέατα [πολυτε]λῆ σκεύη τῷ [σεπτῷ καὶ] παναγίῳ τῆς [μάρτυ]ρος Ἀναστασίας μαρτυρίῳ, οἷα πρὸς ἄρκτον αὐτῷ γειτνιῶντες, προσήνεγκαν. Ὅθεν τούτους ἀμειβόμενος ὁ ὅσιος ἀντίδωρον αὐτοῖς ἐχαρίσατο, διατυπώσας ἐφ' ᾧ τῇ πατρῴᾳ αὐτῶν γλώττῃ τῶν γότθων ταῖς ἐπισήμοις ἡμέραις τὰς θεοπνεύστους ἐν τῷ αὐτῷ ἁγιωτάτῳ μαρτυρίῳ Γραφὰς ἀναγινώσκεσθαι.

ιε΄. Οὗτος ὁ τρόπος τοῦ πιστοῦ οἰκονόμου· οὗ καὶ τοῦτο ἄδεται· ὡς τῷ εὐαγεῖ τῶν ἁγίων κλήρῳ αὐτὸς ἐπενόησε τὰ λεγόμενα ἑβδομαρικὰ, ὅπως ἂν τὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς μὴ καταμελῆται χρείας.

ιϛ΄. Τὰ περὶ τοῦ ὁσίου τούτου ἀνδρὸς τίς γυνὴ συγκλητικὴ ἐν τῇ πρεσβυτέρᾳ Ῥώμῃ ἀκηκουῖα, ἥτις αἱμορροίᾳ ἑβασα(93Α1)νίζετο χρονίᾳ, οὐδὲν ὠνούντων αὐτῇ τῶν ἰατρῶν, πίστει δὲ τοῖς δεῦρο ἐνδημήσασα, προσελθοῦσα τῷ ὁσίῳ τὰ τῆς μάστιγος ἀπήγγειλεν· οὕπω δὲ αὐτῆς τὸν λόγον πληρωσάσης, ἰάθη τῆς τοῦ αἵματος φορᾶς[2].

ιζ΄. Τίς δὲ αὐτοῦ τὴν εὔπορον ἀπορίαν μὴ θαυμάσῃ; Μεταδιδοὺς γὰρ τὸν πλοῦτον, αὐτίκα ἐπένετο, ὥστε αὐτὸν εἰς ἄκρον καρτερίας καὶ ἀκτημοσύνης ἐλθεῖν· λέγεται γοῦν ὅτι ἐκ μνήμης ἁγίων ἐπανιόντος αὐτοῦ, καὶ γὰρ εἰς τὰ τοιαῦτα προθύμως ἀνέτρεχεν, κατάβροχος ὑπὸ ὄμβρου γέγονεν ὁ περικείμενος αὐτῷ χιτών· εἰσελθὼν τοίνυν εἰς τὸ ἑαυτοῦ κελλίον καὶ μετρίως ἐκπυρώσας ἄνθρακας ἔμεινε, τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ καταψύγων· οὔτε γὰρ ἕτερον ἐκέκτητο εἰς τὸ περιβαλέσθαι καὶ τὴν προσέλευσιν ποιήσασθαι. Κατὰ συγκυρίαν δὲ ὁ τότε θεοφιλέστατος ἀρχιεπίσκοπος μετεπέμπετο τὸν ὅσιον (Α2)· οἱ δὲ ἀποσταλέντες, κεκλεισμένον εὑρόντες τὸ κελλίον, ἠνώχλουν ἔξωθεν τὴν αἰτίαν λέγοντες· ὁ δὲ παραγενέσθαι ὑποσχόμενος διέτριβεν, διὰ τὸ μήπω κατεψύχθαι τὸ ἱμάτιον· συνέβη τινὰ τῶν καλούντων διὰ σανίδος θεάσασθαι τὸ γινόμενον καὶ τοῖς σὺν αὐτῷ ἐξαγγεῖλαι τὸ θεαθὲν, οἱ δὲ καὶ αὐτοὶ καταυοήσαντες ἀπῆλθον ἐκπεπληγμένοι καὶ ἅπαντα ταῦτα τῷ ἀρχιεπισκόπῳ διηγήσαντο· τὸν δὲ λέγουσιν ἀκούσαντα καὶ ἡσύχως ἐπιμειδιάσαντα τοῖς παροῦσιν εἰπεῖν· «Μηδεὶς θαυμαζέτω ταῦτα περὶ Μαρκιανοῦ μανθάνων· ταύτην γὰρ ἐκ νεότητος ἔσχε τὴν μελέτην, ὅλον ἑαυτὸν ἀναθεὶς τῷ φιλανθρώπῳ Θεῷ, καὶ ἔργῳ τὸ ἀποστολικὸν πληρώσας ἐν ᾧ εἴρηται «ἔχοντες διατροφὰς καὶ σκεπάσματα ἑαυτοῖς ἀρκεσθησόμεθα»—»[1].

ιη΄. Ταῦτα ἐγὼ ὁ ἐλάχιστος (93Β1) Σέργιος ἐκ τῶν τὰ περὶ τοῦ πατρὸς τούτου ἀκριβῶς ἐπισταμένων πολυπραγμονήσας, τισὶ δὲ καὶ αὐτὸς παρατυχὼν, ἐκ πολλῶν ὀλίγα συνέγραψα, εἰς τὸ τοὺς ἐντυγχάνοντας ἔργῳ δοξάζειν τὸν Θεὸν καὶ ζηλοῦν τὸν τοῦ ὁσίου βίον, ἵνα ταῖς αὐτοῦ πρεσβείαις ἀξιωθῶμεν τῶν αὐτοῦ πόνων μιμηταὶ γενέσθαι καὶ μέτοχοι τῶν ἐπικειμένων ἀγαθῶν τοῖς ἁγίοις ἀναδειχθῆναι. Δυσωπῶ δὲ τοὺς ἀναγινώσκοντας ἵνα, διὰ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, μνημονεύητέ μου καὶ λέγητε· «ὁ Θεὸς, ταῖς πρεσβείαις τοῦ ὁσίου Μαρκιανοῦ, ἱλάσθητι ταῖς ἁμαρτίαις τοῦ ταῦτα συγγράψαντος»· ὅπως καὶ ὑμεῖς ἀφέσεως ἁμαρτιῶν τύχητε, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ᾧ ἡ δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας· ἀμήν.

1. κατέμβολον ὁ Κδξ.
2. ἀμαθείας δεῖγμα τὸ χωρίον.

1. ἐνταῦθα λήγει τὸ κεραμεϊκὸν χαρτίον, ἀνοήτως προστιθὲν *χάριτι καὶ οἰκτιρμοῖς τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ . . . . . κ.τ.λ.*

ΠΕΡΙΛΗΨΙΣ ΑΝΕΚΔΟΤΩΝ ΒΙΟΓΡΑΦΙΩΝ

ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ

ΑΥΞΕΝΤΙΟΥ ΤΟΥ ΕΝ ΤΩι ΒΟΥΝΩι

ὑπὸ

ΜΑΝΟΥΗΛ ΙΩ. ΓΕΔΕΩΝ

Εἰς τὴν Ἱστορίαν τοῦ Ε΄ αἰῶνος, μετὰ τὴν βιογραφίαν τοῦ Μαρκιανοῦ, ἀνάγεται ἡ βιογραφία τοῦ σύρου μοναχοῦ Αὐξεντίου, ἀφ' οὗ ὠνομάσθη ὁ ὕπερθεν τοῦ Βρύαντος βιθυνικὸς βουνός, ὁ κοινότερον Καΐς-δὰγ ὀνομαζόμενος διὰ λέξεως τουρκικῆς. Ὁ μοναχὸς Αὐξέντιος ἦν, ὡς τεκμαίρεταί τις, ἔξοχος ἀνὴρ, οὐκ ὀλίγους σχὼν βιογράφους, ἴσως ὅσους οὐδ' ὁ μέγας τῶν τοῦ Στουδίου μοναχῶν καθηγητὴς Θεόδωρος. Μίαν μὲν ἐγινώσκομεν μέχρι πρό τινος ἐκδεδομένην τοῦ ὁσίου ἀνδρὸς βιογραφίαν παρὰ Migne ἐν ΡΙΔ΄ τόμῳ τῆς Πατρολογίας αὐτοῦ, ἑτέραν δ' ἐξέδωκεν ὁ τὸν δεδεκάτομον ἐν Ἀθήναις ἐκδοὺς Συναξαριστήν· τρίτης, ἀνεκδότου, τὴν ὕπαρξιν ἐγνώρισεν ἡμῖν ἐν τῷ «Δοκιμίῳ περὶ θεάτρου καὶ μουσικῆς τῶν βυζαντινῶν» ὁ πολυμαθέστατος Κ. Ν. Σάθας, ἑτέρας δὲ διὰ τῆς «Ἱεροσολυμιτικῆς Βιβλιοθήκης» ὁ κ. Ἀθανάσιος Π. Κεραμεὺς ὁ τοῦ Παλαιστινιακοῦ Συλλόγου·

δυοῖν ἐντυχὼν ἐγὼ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς ἐν Ἁγίῳ Ὄρει μονῆς μεγίστης Λαύρας ἔκρινα καθῆκον ἵνα καταστήσω γνωστὸν τὸ περιεχόμενον αὐτῶν τοῖς φιλόστορσιν· εἴ τι δ' ἐνόμισα χρήσιμον ταῖς τούτων μελέταις ἀρυόμενος αὐτὸ παρατίθημι.

Τὰ λαυριωτικὰ χερόγραφα εἰσὶν ἐπὶ μεμβράνης γεγραμμένα, τὸ μὲν ἀρχαιότερον κατὰ τὸν ΙΒ΄ αἰῶνα, τὸ δὲ νεώτερον κατὰ τὸν ΙΔ΄, καὶ ἐκεῖνο μὲν εἰς φύλλον, δίστηλον, φέρει ἀριθμὸν 186Ε, τοῦτο δὲ, εἰς τέταρτον, ἀριθμεῖται 99Γ. Τὸ ἀρχαιότερον ἐκτείνει τὴν βιογραφίαν ἀπὸ φύλλου 204α—247β, τὸ δὲ νεώτερον ἀπὸ φύλλου 21α—70α. Τὸ ἀρχαιότερον ὑποδεικνύει συγγραφέα μικρῷ τοῦ Αὐξεντίου μεταγενέστερον, καὶ ἄρχεται μὲν «Καλοὶ μὲν καὶ οἱ ἐξ ἀλλοδαπῆς χώρας καρποὶ ὅταν ὦσι γλυκεροί τε καὶ τρόφιμοι»—λήγει δὲ «δακρύων ροαῖς ἐπικαμπτόμενος ὡς φιλόκτενος πλήρου τὰ παρὰ [τούτων αἰτούμενα· εἰς δόξαν τοῦ Πατρὸς» κλπ. Κατὰ τὸ παλαιότερον, ὁ πιθανῶς σύγχρονος τούτου συγγραφεὺς φαίνεται καταγόμενος ἐκ τῶν περὶ τὸν βουνὸν τοῦ Αὐξεντίου μερῶν καὶ μοναχὸς, αὐτόσε βιῶν, ὡς ἐν 246αι γράφει «Ὦ πάτερ φιλοτεκνότατε καὶ ἡμέτερε δέσποτα» καὶ ὡς ἐκ τῶν ἐν 204β φερομένων κατ' αὐτὴν δὴ ταύτην τὴν ἀρχὴν τοῦ λόγου «Τοίνυν καὶ ὁ θεῖος Αὐξέντιος μᾶλλον παρ' ἡμῶν ἀγαπᾶται ὅτι τε πρώτιστος *ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς ὄρεσιν ἐκτραφεὶς* τῶν ἡδυσμάτων τῆς αὐτοῦ πολιτείας ἡμῖν τὴν ἀπόλαυσιν ἐχαρίσατο· καὶ ὅτι κόσμος καὶ καλλωπισμὸς *ἡμῖν ἐστιν οἰκειότατος*. . . . . ἀλλ' ἅμα μὲν ἡμῶν τὸ εὔγνωμον γυμνωθήσεται, οὗς εἰ καὶ πολὺ κατόπιν ἐλθεῖν ἀνάγκη τῶν πράξεων, ἡττωμένους τῇ τούτων μεγαλειότητι, ἀλλ' ὅμως ὁ πόθος πείθει τὸ χρεὼν καταβαλεῖν ὡς ἡ δύναμις». Ὥστε οὐδαμοῦ τῶν λόγων δείκνυναι τῆς ἐποχῆς τῆς βιογραφίας τεκμήριον· νομίζω δ' ὅτι διὰ τῶν λέξεων τοῦ προλόγου φαίνεται τὴν ἀφορμὴν τῆς συγγραφῆς διδοὺς ἕτερός τις· «Τί λέγεις, ὦ τῶν ἐμῶν ἐπιστάτα λόγων, ὦ χορηγὲ τῶν χρηστῶν τουτωνὶ πονημάτων;

Ἔχεις τὸ πρόθυμον· τὴν ἐν προοιμίοις ἔχεις ἁρμονίαν *ἐν εὐτελέσι πλήκτροις ἀνακρουομένην ὑπακοῆς*. Ταῖς εὐχαῖς λοιπὸν ῥῶσον τὸν λογισμόν· τόνωσον (205β2) τὴν διάνοιαν· δίδου χεῖρα τῷ λόγῳ . . . . . καὶ δέχομαι καὶ πληρῶ τὸ ἐπίταγμα».—Τὸ νεώτερον χειρόγραφον νεώτερον ἔχει καὶ συγγραφέα· τὸν διάσημον Μιχαὴλ Ψελλόν· ἐπιγραφὴν ἡ βιογραφία φέρουσα «Λόγος τοῦ σοφωτάτου Ψελλοῦ. | Βίος καὶ πολιτεία τοῦ ὁσίου καὶ|θεοφόρου πατρὸς ἡμῶν Αὐξεντίου|τοῦ μεγάλου» ἄρχεται μὲν ὡς ἑξῆς «Ἀρχὴ μὲν ἡμῖν τῆς πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἐκ τοῦ παλαιοῦ πτώματος ἀναστάσεως ὁ Κύριος πέφυκε καὶ Θεός»— λήγει δὲ «βοᾷ δὲ ὁ βίος καὶ τὰ θαύματα μέγα κέκραγεν, οὐχ ἃ πρότερον ἐπετέλει μόνον, ἀλλὰ καὶ ἃ νῦν βλύζει τοῖς χρῄζουσιν, εἰς τιμὴν τοῦ μεγάλου Θεοῦ» κλπ. Ἐξ ἀμφοτέρων, ὡς εἶπον, ἀνθολογῶ τὰ τοῖς φιλίστορσι χρήσιμα·

Τοῦ Αὐξεντίου γονεῖς καὶ πατρὶς ἄγνωστοι παρὰ τῷ Ψελλῷ· γνωστὸν δὲ τοῦτο· ὅτι στρατιώτης ὢν ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ νέου, ὃν λέγει *γενναιότατον ἄνδρα καὶ δραστήριον*, ἔλαβε μέρος εἰς πολλὰς στρατείας, εἶχε δὲ θεῖον ἐκ πατρὸς στρατηγὸν, ὑφ' ὃν ταχθεὶς ἦλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν· ἔνθα «τοῖς τοῦ βασιλέως ἁλοὺς ὀφθαλμοῖς, τό τε τοῦ σώματος αὐτοῦ θαυμάσαντος μέγεθος καὶ τὴν σὺν ἐπιστήμῃ τόλμαν ἐν οἷς ἐπεδείκνυτο, μέρος οὐκ ἐλάχιστον τοῦ πρώτου τάγματος τῶν ἱππέων ἐγένετο» (23β). Διετέλει δ' ὅμως ὁ ἀνὴρ προσευχόμενος διαρκῶς καὶ νηστεύων, τὰς τοιαύτας αὐτοῦ σκέψεις κοινούμενος «Σίττᾳ τινὶ καὶ Μαρκιανῷ· ὧν ὁ μὲν ἐξ ἀρχῆς (Σίττας δηλαδὴ) τὰ χριστιανῶν ἐμερύητο, ὁ δέ γε Μαρκιανὸς, τὰ Ναυάτου (24α) πάλαι στέρξας νόμιμα, ἐπειδὴ τὴν πλάνην διέγνω, ταχὺ πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἐπανῆλθε, τὴν προτέραν δόξαν ἐξομοσάμενος· ᾧ τοσοῦτον τὰ τῆς πίστεως ἐνεστήρικτο, ΩΣ ΚΑΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ ΤΑΞΙΝ ΛΑΧΕΙΝ ΚΑΙ ΤΟΝ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΘΡΟΝΟΝ ΚΑΡΠΙΟΝ ΤΗΣ ΕΥΣΕΒΕΙΑΣ ΛΑΒΕΙΝ[1]· μετεῖχε δὲ αὐτοῖς τοῦ σκοποῦ καὶ Ἄνθιμος, πᾶσαν ἀρετὴν ἐν βασιλείοις ἀνθῶν, ὃς διὰ τὴν τοῦ τρόπου σεμνότητά τε καὶ καθαρότητα τὰς βασιλικὰς σφραγίδας πεπίστευτο φύλαξ τῶν βασιλείων ἐπιστολῶν καὶ ὢν καὶ, λεγόμενος». Ἰωάννης δ' ὁ ἐπὶ στύλου διάγων «τὸν Ἕβδομον οὕτω λεγόμενον τόπον κατειληφὼς» ἐξῆρχε τῆς τετράδος ταύτης, ἐν ᾗ οἱ μᾶλλον ἀλλήλους φιλοῦντες καὶ τοῖς θείοις ναοῖς ὁμοῦ προσιζάνοντες Αὐξέντιος ἦσαν καὶ Μαρκιανός. Ἀλλὰ καὶ ὁ σύγχρονος βιογράφος ἐπίσης πατρίδα καὶ γονεῖς ἀγνοεῖ· «τοῦτο δὴ οὖν εἰμι λέξων, καὶ μόνον, *οὗ γε καὶ τὴν γνῶσιν ἐγγραφον ἔσχηκα*· ὡς ἐν ἀνατολικοῖς τισι κλίμασιν ἔσχε τὰς τοῦ γένους πηγὰς ὁ θαυμασιώτατος, ἀφ' ὧν ἐξανίσχων ὡς πέρ τις φαιδρότατος ἥλιος, εἰσήλασε τὸ Βυζάντιον, ἄρτι τελῶν εἰς ἡβῶν(206α1)τας καὶ πρὸς τὸν ἴουλον βαίνων, κατὰ τὸ πρῶτον ἄνθος τῆς φύσεως· ἠκηκόει γὰρ ἐνδιατρίβειν τῇ βασιλίδι τὸν πρὸς πατρὸς αὐτῷ θεῖον, ἀρχῆς οὐκ ἀσημοτάτης ἐπειλημμένον· ἀλλ' ἐπεὶ τὸν θεῖον μεμάθηκε τὸν βίον μετηλλαχότα, τῷ βασιλεῖ προσεληλυθὼς, ὁ νέος δ' ἦν Θεοδόσιος, εἶλε τοὺς βασιλικοὺς ὀφθαλμούς» κλπ. καθὰ γινώσκομεν ἤδη· «καὶ τοῖς τοῦ στρατηλάτου σχολαρίοις ἐκ πρώτης ἐγκατεγράφη». Ἐκτίθησιν εἶτα τὸν αὐστηρὸν αὐτοῦ βίον καὶ τὴν ἐν *λιτανείαις παννύχοις* στάσιν, καὶ τὸν πρὸς τοὺς τότε μονάζοντας σεβασμόν· οὗ ἕνεκεν (207β1). . . . «ἔνθα πεφήμιστό τις τὸν μονήρη βίον ἀσκητικώτατος, ἐκεῖ παρῆν Αὐξέντιος πανημέριος· τὸ δέ γε πλεῖστον ἐν τοῖς τοῦ Ἑβδόμου, τοῦ κειμένου πορρωτάτω τοῦ ἄστεος». Ἐπαινεῖ τὸ φιλελεῆμον ὁ βιογράφος, ἀναφέρων καί τι θαῦμα. καὶ δίδωσι λόγον τῆς περὶ τοὺς ναοὺς καὶ τὰς ἀγρυπνίας καὶ τὰ μοναχικὰ συστήματα συχνῆς ἐνδιατριβῆς: «τῆς γὰρ (209α2) βαρβαρικῆς ἁπάσης χειρὸς ἠρεμούσης παντάπασι, πᾶν ὄργανον ἠρέμει τότε τοῖς ῥωμαϊκοῖς στρατοπέδοις πολεμικὸν· διὸ ῥωμαλεώτερον τοὺς πνευματικοὺς ἀγῶνας (209β1) οὗτος μετεχειρίζετο».... καὶ μετὰ τοὺς λόγους τούτους ἄρχεται τῆς ἀφηγήσεως τῶν θαυμάτων, πρώτου μὲν τοῦ γενομένου γυναικί τινι, ἥτις «ἐγγαστρίῳ φόρτῳ βαρυνομένη, τὴν κοσμοῦσαν αἰδὼ τὸ θῆλυ πόρρω που ῥίψασα, τὸν συνδέοντα κρώβυλον περιελοῦσα τῆς κεφαλῆς . . . . . προσυπήντησεν αὐτῷ»· καὶ δευτέρου τοῦ περὶ πτωχούς τινας οἰνοπώλας, παρ' οἷς ἑκουσίως προσελθὼν ὑπηρέτης ἐγένετο αἴτιος αὐτοῖς πλουτισμοῦ, διὰ τῆς εὐλογίας «ὡς ἅπαντας

1. ἐντεῦθεν εἰκάζω ὅτι ὁ Μαρκιανὸς ἐγένετο πρωτοδιδάσκαλος τῆς Οἰκουμενικῆς σχολῆς.

τοὺς ἀσκοὺς αὐτῶν ὑποπλῆσαι», ἐξ οὗ βλέπομεν μήτε βυτία, μήτε πίθους ἔχοντας εἰς χρῆσιν τοὺς τότε καπήλους.

Εἶτα περὶ τοῦ βουνοῦ γράφει «βραχὺ (212 α2) τῆς Χαλκηδόνος διεστηκὸς, ὅπερ Ὀξεῖα Πέτρα κικλήσκεται, τὴν ἐπωνυμίαν συμβαίνουσαν τοῖς πράγμασι κληρωσάμενον (212 β1)· οἱ γὰρ ἐν αὐτῷ βῶλοι βαρεῖς εἰσὶ, κατὰ τοὺς αἰγυπτίους, καὶ τραχεῖς καὶ ἀνώμαλοι· τὸ δὲ ἀνώμαλον ἀκμαὶ τῶν λίθων ὑπάρχουσιν, ὡς τε κρούσαντας διπλοῦν ἐν ταὐτῷ τὸ τραῦμα ἐργάζεσθαι καὶ οἴδημα ὡς ἀπὸ λίθου καὶ τομὴν ὡς ἀπὸ βέλους· οὗπερ κατὰ τὴν προνενευκυῖαν πλευρὰν ἐπὶ τὸ πρανὲς εὑρηκὼς ἄντρου σχῆμά τι θαυμασιώτατον, τὸ τοιοῦτον οἰκεῖν ᾑρετίσατο· ὅπερ κατά γε μεσημβρίαν δι' ὀπῆς ἀνοιγόμενον ὠρόφοται μὲν ἔνδοθεν εἰσιόντι σοι, εἰς ἄγαν δὲ βρα(212β2)χυτάτους αὐλῶνας, καὶ ὅσον ἐν ὁρμῇ ὄντας τοῦ γενέσθαι αὐλῶνας, κοιλαινόμενον κατασχίζεται· οἱ σιδηρίοις μὲν δοκοῦσι λελατομῆσθαι, φύσει δὲ κοῖλοι καὶ σηραγγώδεις εἶναι πιστεύονται . . . . . ὑπερανεστηκυίαις δὲ καὶ ἀπορρῶξι πέτραις τὸ πετραῖον ἄντρον τουτὶ μεσολαβούμενον κύκλωσε καθάπερ ἐπάλξεσι τειχέων ἔρυμα ταύτας πρὸς τὰς θυέλλας τῶν σφοδροτάτων ἀνέμων προβέβληται». Μετὰ δὲ τὴν ἀναγραφὴν καὶ πάλιν θαυμάτων, ἔρχεται ὁ βιογράφος εἰς τὸν περὶ τῆς Δ' ἐν Χαλκηδόνι Συνόδου λόγον (223α1)· «Ὁ μέν τοι χρηστὸς βασιλεὺς καὶ ὁ τότε δὴ Θεοῦ ψήφοις ἐπὶ τῶν ἱερατικῶν ἰάκων[1] καθήμενος Ἀνατόλιος, κεκλιμένην ἐπὶ γόνυ θεώμενοι τὴν εὐσέβειαν καὶ τὸ (223α2) σύστημα τῶν πιστῶν κυκώμενόν τε καὶ ταρασσόμενον, καὶ κυμαινούσας ἔχοντες τὰς ψυχὰς ἐπὶ τούτοις, δεῖν ᾠήθησαν τοὺς ἁπανταχοῦ τῆς οἰκουμένης εὐσεβεστάτους ἀρχιερεῖς κελεῦσαι συναθροισθῆναι. . . . . παρεῖναι δὲ ταῖς ψήφοις καὶ τὸν μέγαν Αὐξέντιον» — οὗ τὰς γνώμας καὶ τὰς περὶ τῶν αἱρεσιαρχῶν ἰδέας ἠγνόουν, ὡς ἐκ τῶν γραφομένων τοῦ βιογράφου δείκνυται σαφῶς· — διὸ δὴ καὶ οἱ πρὸς πρόσκλησιν τοῦ Αὐξεντίου πεμφθέντες ἦσαν *τῶν τῆς Ἐκκλησίας τροφίμων δοκιμώτατοι τὴν τῶν θείων ἐμπειρίαν*[2].

Αἱ κατόπι σελίδες οὐδὲν χορηγοῦσι χρήσιμον τῷ πολυπραγμονοῦντι τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ τὴν ἱστορίαν αὐτῆς· ὅθεν ἔρχομαι εἰς τὴν τοῦ Αὐξεντίου κατάβασιν ἐκ τῆς Ὀξείας. Ἀνακλιθεὶς ἐφ' ἁμάξης συρομένης ὑπὸ βοῶν καὶ καθ' ὁδὸν διαπράξας θαύματά τινα (22762) . . . . «ἤδη χωρίον τι καταλαβόντι, ᾧ Διγίδες ἡ κλῆσις, προσυπαντᾷ νεανίσκος δαίμονι κάτοχος. . . . . κλπ. (229α1). Ἐπεὶ δὲ οὕτως ἁμαξευόμενος τὸ τοῦ Ἀντιφίλου κατείληφε μοναστήριον, ὅπερ ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἐν γεννητοῖς γυναικῶν[1] ὑπὲρ ἅπαντας ἱδρυταί τε καὶ κέκληται, ἔνθα δὴ καὶ τὸ τοῦ κρατοῦντος καραδοκεῖν ἔμελλε σύνθημα . . .» Τότε προσελθόντες αὐτῷ (230α1) «στρατηλάτης τις τοὔνομα Κωνσταντῖνος καὶ κόμης Ἀρτάκιος, πιστοτάτω φίλω τούτῳ τυγχάνοντε, χρυσίῳ παρειχέτην ἀπόδεσμον, βατράχῳ οἶνον κιρνῶντε, φασὶν οἱ παροιμιάζοντες· ὁ δὲ λαβεῖν ἐν χερσὶν οὐκ ἠνέσχετο, ἀλλ' «Αἱ ἐμαὶ χεῖ(230α2)ρες, εἶρηκε πρὸς αὐτοὺς, οἱ ὄρειοι ὑπάρχουσι πένητες· τῇ πρακτικῇ καὶ οὗτοι γὰρ συντελοῦσιν οὐχ ἥκιστα· ἄνιτε τοίνυν καὶ τοὺς χρυσοῦς ἐκείνοις ὁρέξατε, τὰς ἐμὰς τάς δε χεῖρας ἀπέχειν τούτους πληροφορούμενοι». Καὶ οἱ μὲν τὸ κελευσθὲν ἐξιόντες εὐθὺς πεποιήκασιν. Ὁ δὲ τῆς τοῦ ἁγίου Ὑπατίου τῷ τότε χρόνου μονῆς ἡγεμὼν, ἥτις ἐν τοῖς Ῥουφίνου κεῖται παράλιος[2], ἀνὴρ φίλος ὑπάρχων τῆς ἀρετῆς» ἐλθὼν ἐκάλεσεν εἰς τὴν μονὴν ταύτην τὸν Αὐξέντιον, ὅστις καὶ μετέβη· καὶ ἀπὸ ταύτης, διὰ βασιλικῆς νηὸς, ἐπὶ τούτῳ πεμφθείσης, ἦλθεν εἰς τὸ Ἕβδομον (230β2) «ἀπῄει γὰρ ὁ βασιλεὺς τότε μετά γε τῆς συγκλήτου πάσης πρὸς τὸ τοῦ ἠγαπημένου μαθητοῦ τέμενος, τελέσων τελετὴν αὐτῷ τὴν ἐτήσιον, καὶ τὸν θρίαμβον ἦν τελῶν πομπικώτερον». Ἐκεῖ μετὰ τοῦ βασιλέως ἐλάλησεν, ὡς καὶ τῶν βιογράφων οἱ λοιποὶ γράφουσι, πρὸ τῆς ἱεροτελεστίας, διότι ἀναφέρεται ὅτι (231β1).... «ὁ μὲν τῆς πομπῆς εἴχετο καὶ τῆς ὁρμῆς ὁμοῦ πρὸς τὸ τέμενος, ὁ δὲ πανάγαστος ἀναπλεύσας πάλιν ἐν τῷ τοῦ ἁγίου Ὑπατίου φροντιστηρίῳ, καὶ ἑωρακὼς ἐπὶ τῶν παρακτίων ὄχθων μυριάνθρωπον πλῆθος ἐγηγερμένον». . . . . κλπ. Μετὰ βραχὺν χρόνον με-

1. διὰ χειρὸς μικρῷ μεταγενεστέρας· ἴσως τὸ κείμενον ἔδει γράφειν θώκων.

2. Πρακτικὰ Συνόδων Labbei· τόμος Δ', στήλη 981· ἐν ἐπιστολῇ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει συνόδου πρὸς τὸν ἀρχιμανδρίτην Εὐτυχέα γράφεται ὅτι «*Ἰωάννης καὶ Παῦλος οἱ πρεσβύτεροι εἰς τὰ ἐν Χαλκηδόνι διαβήσονται μοναστήρια*, ἐπὶ τῷ γνῶναι παρ' αὐτῶν, εἰ ἀπεστάλη αὐτοῖς τόμος παρὰ τοῦ πρεσβυτέρου καὶ ἀρχιμανδρίτου Εὐτυχοῦς πείθοντος αὐτοὺς» κλπ.

1. ἐπ' ὀνόματι δῆλα δὴ τοῦ Προδρόμου καὶ βαπτιστοῦ Ἰωάννου.

2. πιστότατος μάρτυς ὅτι τῶν Ῥουφινιανῶν ἡ μονὴ παράλιος ἦν· τῇ λέξει *παράλιος*, καίπερ οὐχ ἁρμοζούσῃ, χρῶμαι ἵνα μὴ παρά τινι τῶν ἀναγνωστῶν τῇ ἀκτῇ συγχέηται ἡ **παραλία**.

τεπέμψατο Μαρκιανὸς ὁ αὐτοκράτωρ τὸν Αὐξέντιον καὶ μαθὼν ὁμοφρονοῦντα τῇ Συνόδῳ παρέστησεν αὐτῇ, καὶ τῶν ἐν τῇ Συνόδῳ *ψηφισθέντων γερόμενος αὐτήκοος* ὁ Αὐξέντιος ἐπανῆλθεν εἰς τὴν φίλην ἡσυχίαν, κατοικήσας ἐν μικρῷ κελλίῳ *οὐχὶ ἐπὶ τοῦ ὄρους τῆς Ὀξείας* (233α1) «*ἀλλ' εἰς τὸν ἀντικρὺ τούτου βουνὸν, τραχύτερόν τε ὄντα καὶ ὑψηλότερον*. . . . . *ὃς Σκοπὸς* (233α2) τοῖς πλησιοχώροις κατονομάζεται, τῷ, ὡς οἶμαι, τὸν ἐκεῖ ἀνεληλυθότα ἐν περιωπῇ γεγενημένον πολλῇ, οἷα δὴ τοῦ βουνοῦ τῶν πέριξ βουνῶν τε καὶ ὀρέων ὑπερανεστηκότος ἀποσκοπεῖν ἐξ ἀπόπτου μετέωρόν τι καὶ ὑπερόριον».

Ἀλλὰ περί τε τοῦ βουνοῦ τούτου καί τινων πράξεων Αὐξεντίου τοῦ σύρου μοναχοῦ ἀκούσωμεν ἀφηγουμένου καὶ τοῦ Ψελλοῦ· ὅστις, τὴν περὶ Μαρκιανοῦ τοῦ οἰκονόμου καὶ πρεσβυτέρου σπουδαιοτάτην εἴδησιν ὅτι *διδάσκαλος οἰκουμενικὸς οὗτος ἐγένετο* διασώσας, καὶ περὶ τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Εἰρήνης γράφων «ὅτι δὴ ἐπιθαλάττιός τέ ἐστι καὶ ὀφθαλμοῖς κάλλιστον θέαμα» (25α), μετὰ τὴν ἀφήγησιν θαυμάτων τινῶν τοῦ Αὐξεντίου, παραδίδωσιν ὅτι τοῦ πλήθους ἐν Κωνσταντινουπόλει διαιρεθέντος, ἕνεκα τῶν καὶ πρὸς τὴν ὀρθὴν πίστιν καὶ πρὸς ἀλλήλας ἀντιτιθεμένων ἑτεροδιδασκαλιῶν Εὐτυχοῦς καὶ Νεστορίου, μακρὰν τῆς πόλεως ἀπῆλθε (30β) «καὶ μικρόν τι τὴν Χαλκηδόνα παραλλάξας, πόλις δὲ αὕτη πάλαι μὲν ἐπιφανὴς καὶ διάσημος, ... ταύτην δὴ παραμείψας, ἐπὶ τὸ κατ' εὐθὺ ὄρος, κατὰ τὸ πλάγιον μέρος τῆς πόλεως κείμενον, ἄνεισιν· ὅπερ δὴ πάλαι μὲν οὔπω μεγίστου ὀνόματος κατηξίωτο. . . . . (31α) τοῦτο δὴ τὸ ὄρος ἀνιὼν, ἔπί τινος *πέτρας, Ὀξείας* οὕτω λεγομένης, *ἴσως ἀπό γε τοῦ σχήματος*, τοὺς πόδας ἐστήριξε» κλπ. Κατόπιν ἀναφέρεται τὸ θαῦμα τὸ περὶ τοὺς ποιμένας, ἐξ οὗ, τῆς φήμης ὡς ἀνδρὸς ἁγιωτάτου διαδοθείσης (32β) «τὸ πλῆθος καταπλαγέντες, πρὸς τὸ ὄρος, ὡς εἶχον τάχους, ἀνέδραμον . . . . . καὶ μετ' αἰδοῦς ἀπάσης κατασπασάμενοι, ἠξίωσαν ἐκεῖνο μὲν τὸ *μέρος ἀφεῖναι τοῦ ὄρους, ἐπὶ δὲ τὴν κατάντικρὺ ἀνιέναι περιωπὴν*, ἔνθα τε καὶ χειροποίητον τούτῳ οἰκίδιον σχεδιάσαντες, ἐκεῖσε (33α) ἀφέντες, αὖθις κατήεσαν». Εἶτα γίνεται θαυμάτων διήγησις, ὧν ἓν δεικνύει τὸν συγγραφέα κάτοχον γνώσεων ἰατρικῶν τῆς τότε ἐποχῆς· (36β) «Ἀμέλει δύο ποτέ τινας κατεσχήκει νόσος, ἱερὰν ταύτην ἐπευφημοῦντες κεκλήκασιν οἱ πολλοί, παρὰ δέ γε τοῖς ἀσκληπιάδαις ἐλέφας αὐτῇ ὄνομα· δύο δὲ λόγοις περὶ τῆς κλήσεως ταύτης ἐγὼ ἐντετύχηκα· ὁ μὲν γὰρ διότι μέγα τὸ πάθος ἐστὶ καὶ ἰατρικαῖς χερσὶν ἀνάλωτον, τῷ μεγέθει προσείκασε τοῦ ἐλέφαντος, κἀντεῦθεν αὐτῷ τὴν κλῆσιν ἐπήνεγκεν· ὁ δὲ τὸ θηρίον οἴεται τὸν ἐλέφαντα αἴτιον τοῦ ἐπὶ τῷ πάθει ὀνόματος· τῷ γὰρ νοσήματι τούτῳ (37α) ἀλωτὸν εἶναι τὸ θηρίον λόγοι φασὶ φυσικοί· ἔνθεν τοι καὶ τὸ περὶ τὸν λαιμὸν πνῖγμα κυνάγχην οἱ πολλοὶ ὠνομάκασιν, ὅτι τοῦ κυνὸς ἰδιαίτατον τοῦτο τυγχάνει πάθημα· ὅτι μὲν οὖν τῷ κυνὶ τοῦτο τὸ πάθος φυσικῶς ἐπιγίνεται οὔπω δὴ τοῖς εἰρηκόσι περὶ αὐτοῦ ἐντετύχηκα· τὸ δὲ τοῦ ἐλέφαντος πάθος συμφυές ἐστι τῇ τε φύσει αὐτοῦ καὶ τῷ χρώματι· πλεονάζει γὰρ αὐτῷ μάλιστα τῶν χυμῶν ὁ μέλας· ἔνθέν τοι καὶ περὶ τὸ γῆρας, τὴν φυσικὴν ἀποβάλλων θερμότητα, χείρονος αἰσθάνεται τοῦ χυμοῦ μονωθέντος τῆς ἐναντίας τούτῳ ποιότητος, ἐντεῦθεν δὲ, σήψεως αὐτῷ προσγενομένης, ἐξανθεῖ τὸ ζῶον τοῖς ἀπὸ τοῦ χυμοῦ τούτου οἰδήμασι, καὶ τὴν ἐντεῦθεν καλουμένην πάσχει ἐλεφαντίασιν».

Μετὰ ἀφήγησιν πάλιν θαυμάτων τινῶν, ὁ Ψελλὸς ἀναφέρει τὴν ὑπὸ Μαρκιανοῦ τοῦ αὐτοκράτορος πρόσκλησιν τοῦ Αὐξεντίου εἰς τὴν Δ' ἐν Χαλκηδόνι Σύνοδον, ἣ μᾶλλον εἴς τινα μετὰ τοῦ Μαρκιανοῦ συνέντευξιν, λέγει δ' ὅτι, πλησιάσαντος τοῦ μάκαρος Αὐξεντίου (45β) . . . . . «τῇ καταγωγῇ, ἣ δὴ παρὰ τοῦ βασιλέως αὐτῷ ἐπιτέτακτο, ἦν δὲ αὕτη ὁ τοῦ Προδρόμου νεὼς, οὐ μακρὰν τοῦ ὄρους ἀφιδρυμένος. . . . . (46α) καὶ πᾶσιν ὁμοῦ ἐπευξάμενοι τὴν τοῦ Βαπτιστοῦ εἰσήει μονὴν . . . . . (46β) ἄρτι δὲ τῆς ἁμάξης ἀποβαίνοντι, μειράκιόν τι» κλπ. ἐξ οὗ φαίνεται ὅτι *ἦν οὐχ ἡ τοῦ Προδρόμου μονὴ κατὰ τὸ Ἕβδομον*· διότι ἐφ' ἁμάξης ἦλθεν εἰς αὐτὴν ἐκ τοῦ βουνοῦ. Τὰ μετὰ ταῦτα γραφόμενα χρήσιμά εἰσιν ἡμῖν· διότι, τὴν μονὴν ἀφεὶς τοῦ Προδρόμου ταύτην «ἐπὶ *τὸ ἔγγιστα* κατελήλυθε *μοναστήριον*, *ὃ δὴ οὐ πόρρω μὲν τοῦ ὄρους καθίδρυται, τῇ θαλάσσῃ δὲ προσέρευκε, καὶ τοῖς τοῦ μάρτυρος Ὑπατίου* καταλάμπεται θαύμασιν, ἀφ' οὗ δὴ καὶ τὴν ἐπωνυμίαν ἔσχηκεν[1]. . . . . οἵ τε τὴν ἄσκησιν ἐκεῖσε ποιούμενοι, θεῖοί τινες ἄνδρες τῷ ὄντι τυγχάνοντες, ὡς Θεῷ προσανεῖχον αὐτῷ, καὶ τὰς ἀκοὰς ὑπετίθουν τοῖς παρ' ἐκείνου λεγο-

1. ἐξ οὗ δή πως ὁρίζεται τῆς τῶν Ῥουφινιανῶν μονῆς ἡ τοποθεσία, οὐκ ἐπὶ βουνῶν κειμένης.

μένοις, καὶ τὴν ζωὴν ἐπὶ τὸ κάλλιον μεταμείψαντες κατὰ τὰς ἐκείνου ὑποθήκας ἐπολιτεύοντο». Λέγει δ' ὅτι καὶ κατὰ τὰς τῆς Δ' Συνόδου συσκέψεις «ἐπιστὰς, ἀμφίστομος ὡς ἀληθῶς τῇ συνόδῳ διεδείκνυτο μάχαιρα»· μεθ' ὃ, Μαρκιανὸς ὁ αὐτοκράτωρ πολλὰ τὸν ἄνδρα τιμήσας, οἷα καὶ σεβόμενος, ἀπέλυσε, δῆθεν μετὰ τὴν τῆς Συνόδου λῆξιν, ἐπανῆλθε δ' ὁ Αὐξέντιος εἰς τὸν βουνόν· (52β) «ἀμέλει ἠξίου τοὺς ἑπομένους αὐτῷ *πρὸς τῷ τοῦ Σκοποῦ ὄρει* τὴν σκηνὴν τούτῳ συμπήξασθαι, *ὃ δὴ ταπεινοτέραν μὲν τοῦ προτέρου τὴν θέσιν εἰλήφει, τραχυτέραν δὲ τὴν φύσιν παραπολύ*» καὶ κατασκευάσας κλωβὸν ἠσκεῖτο, καὶ τὸ συῤῥέον πλῆθος ἐδίδασκε κατ' Εὐτυχοῦς καὶ Νεστορίου, πολλὰ, κατὰ τὴν βιογραφίαν, ὑπὸ τῶν δαιμόνων πειραζόμενος Δι' ἡμᾶς ὅμως σπουδαιότερα τὰ μετὰ ταῦτα γραφόμενα· (55β) «Ἐπῆνθουν δὲ τῷ μακαρίῳ καὶ φυσικαί τινες χάριτες, οἷον ῥώμη σώματος, μέγεθος ἡλικίας, κάλλος μορφῆς, φωνῆς τόνος, ἐμμελὴς ἦχος πρὸς πᾶσαν ψαλμῳδίαν θεόπνευστον ἀκριβῶς μουσουργούμενος. Καὶ ἦν ἀτεχνῶς Δαυὶδ ἄλλος τῷ καθ' ἑαυτὸν βίῳ, πλὴν ὅσον οὐκ αἰσθητὸν μεταχειριζόμενος τύμπανον, οὐδὲ τὰς ἐν τῷ ψαλτηρίῳ πλήττων χορδὰς, ἀλλ' ἑαυτῷ ὀργάνῳ πρὸς εὐφωνίαν χρώμενος. Ἵνα γὰρ μὴ δυσχεραίνῃ τὸ πλῆθος τῆς ψαλμῳδίας τὸ σύντονον, στιχήρη οἷον ποιούμενος ἄσματα καὶ μέλεσι ταῦτα ῥυθμίσας τερπνοῖς, ἐκ διαδοχῆς ἐδίδου τοῖς συνειλεγμένοις ἀντᾴδειν· οὐδὲν δὲ οἷον καὶ αὐτὰς παραθεῖναι ψιλὰς τὰς ᾠδάς· «Πτωχὸς καὶ πένης ὑμνοῦμέν Σε, Κύριε». Εἶτα δὴ ὁ κοινὸς ἐπῳδὸς «Δόξα τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι». Τούτῳ ἐπικινουμένῳ τῷ μέλει ὁ ἕτερος ἀντῇδε χορός· «Στρατιαὶ ἐν οὐρανοῖς ὕμνον Σοὶ ἀναπέμπουσι· καὶ ἡμεῖς οἱ ἐπὶ γῆς τὴν δοξολογίαν». Εἶτα τὸ ἐπὶ πᾶσιν «Ἅγιος, Ἅγιος, Ἅγιος, Κύριος, Σαβαώθ· πλήρης ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ τῆς δόξης Σου» (56α). Καὶ αὖθις ἐκ διαδοχῆς ὁ κατάρξας χορός· «Δημιουργὲ πάντων· Εἶπας καὶ ἐγενήθημεν· Ἐνετείλω καὶ ἐκτίσθημεν· Σῶτερ εὐχαριστοῦμέν Σοι»[1]. Οὕτω τοιγαροῦν ἀντᾴδοντες πρὸς ἀλλήλους ἐκ διαστήματος οἱ χοροὶ καὶ μέλεσι καταποικίλλοντες τὰ ᾄδόμενα ἀκμῆτες ἦσαν καὶ νεαροὶ, πρὸς τὴν ἠχὼ τοῦ μέλους ἀντεγειρόμενοι, καὶ τῷ διαφόρῳ τῆς μουσουργίας συντονώτατα διανιστάμενοι πρὸς τὴν ἀντήχησιν τῶν μελῶν. Συνήκει δὲ τούτοις καὶ ὁ μακάριος, ἐμμελέστατα τὴν φωνὴν κάμπτων καὶ πρὸς τὸ μέλος ἐπιτείνων ἢ ἀνιείς τὴν φωνὴν, καὶ τὴν ἁρμονίαν συντιθεὶς εὐφωνότατα. Ἀναβαλλομένοις δὲ τοῖς ψάλλουσι τὴν τῶν τριῶν Παίδων ᾠδὴν, τηνικαῦτα κορυφαῖος αὐτοῖς ἐγίνετο τοῦ χοροῦ καὶ, ὑψοῦ τὴν φωνὴν αἴρων, εὔηχόν τι ἐρθέγγετο καὶ τορὸν «Ὑμνεῖτε καὶ ὑπερυψοῦτε αὐτὸν εἰς τοὺς αἰῶνας». Τούτοις δὲ τοῖς μέλεσιν ἡδέως καὶ αὐτὸς ἐντυγχάνω· εἰμὶ μὲν φιλομουσότατος· αἱρεῖ δέ με οὐ τοσοῦτον ἡ συνθήκη τῶν ᾀδομένων φωνῶν, ὅσον ἐπιτερπῶς τὸ μέλος τοῖς ἄσμασιν ἁρμοζόμενον καὶ εὔηχον ποιούμενον τὴν ᾠδήν. Εἰ μὲν οὖν καὶ τὰ κατὰ τὸν (56β) οὐρανὸν κινούμενα ἢ ἀντικινούμενα μέλους εἶεν ἐργαστικὰ, ἄλλοι λεγέτωσαν. Ἐγὼ δὲ παρὰ τῆς Γραφῆς οἶδα καὶ τὰ πρῶτα περὶ Θεὸν τάγματα ἁρμοδιωτάτην τῷ δημιουργῷ φωνὴν ἀναπέμποντα· καὶ ἡμῖν δὲ ὅσα τῶν ᾀδομένων ἐν ἐκκλησίαις μετὰ χάριτος ἐμμελοῦς σύγκειται ἐνδύεται μάλιστα τῇ ψυχῇ, καὶ κἂν, ἐμοῦ ἕνεκα, μηδὲν εἴη ψιλὸν λεγόμενον τῷ Θεῷ, ἀλλὰ μεστὰ ῥυθμοῦ τε καὶ τέρψεως. Ἀλλὰ ταῦτα μεν ἐς τοσοῦτον παρατεθεωρείσθω ἡμῖν».

Τὰς ἀρετὰς δὲ καὶ πάλιν ὁ Ψελλὸς ἐπαινῶν Αὐξεντίου, στρέφει τὸν λόγον περὶ τὰς ἑορτασίμους διατάξεις, ἰδίᾳ περὶ παρασκευῆς καὶ κυριακῆς, ἀλλ' ἔχει τὴν ἑξῆς διασάφησιν (61α) «Τοιαῦτα μὲν οὖν τοῖς τελειοτέροις ὁ μέγας ἐμυσταγώγει πατήρ· *Τοῖς δέ γε ἀτελεστέροις κατὰ τὴν ἄλλην παιδαγωγίαν* καὶ δύο τῆς ἑβδομάδος ἀφῄρει ἡμέραις, τήν τε κυριακὴν καὶ τὴν λεγομένην παρασκευὴν, ὡς ἂν ἐν ταύταις πανημέριοι τῷ Θεῷ προσεδρεύωσι καὶ τὴν μὲν παρασκευὴν, αὐτὸ δὴ τοῦτο, παρασκευάζοιντο πρὸς τὴν τῶν θείων μυστηρίων μετάληψιν, τὴν δὲ κυριακὴν, μυούμενοι τὰ θειότερα, τῷ θείῳ προσανέχοιεν».

Παριστῶν δὲ τὸν Αὐξέντιον ὁ Ψελλὸς ὡς ἀξιωθέντα καὶ θείων ἀποκαλύψεων, καὶ σαφῶς ἀγγείλαντα τοῖς σὺν αὐτῷ τὸν τοῦ στυλίτου Συμεὼν θάνατον, ἀναγράφει πολλὴν γυναικῶν προσέλευσιν αἰτουμένων ἵνα καταρτίσωσι συστήματα μοναχικά· καθ' ὃν δὲ γράφει τρόπον φαίνεται δεικνὺς ὡς μήπω καταρξαμένας ἐν Κωνσταντινουπόλει τὰς γυναῖκας τοῦ μοναδικοῦ συστήματος, πρὸς ὃ ἀντίκεινται τὰ περὶ τῆς ὁσίας Δομνίκης ἡμῖν παραδεδομένα. Μετὰ τὸν τῆς Πουλχερίας δηλ. θάνατον, προσῆλθεν Αὐξεντίῳ Στεφανὶς ἡ τοῦ τε κατὰ Θεὸν ζήλου καὶ τῆς γνώμης ἐκείνῃ κοινωνὸς γενομένη· ταύτην δὲ παρῄνεσεν ὁ Αὐξέντιος *τὴν πεδιάδα τῆς Σκοπιᾶς ἀνταλλάττεσθαι* (65α), δηλῶν διὰ πολλῶν λόγων ὅτι δυνατὸν εὐαρεστῆσαι Θεῷ καὶ τὸν ἐν πόλεσι μένοντα. Ἐπιμένουσαν οὖν ἔκειρε μοναχὴν, ἥτις ἐγένετο τῶν ἐκεῖ μοναστριῶν ἀρχηγέτης «κατὰ τὴν ἑτέραν τοῦ ὄρους πλευράν»· ταύτῃ δὲ προσῆλθε δευτέρα μονάστρια ἡ Κοσμία, καὶ ἄλλαι, ὡς τε ἀνάγκη ἐγένετο τῆς οἰκοδομῆς ἰδίου μοναστηρίου δι' αὐτὰς, ὧν τὸ φόρεμα καὶ ὡμοφόριον περιγράφεται καθ' ὃν τρόπον καὶ ἄλλοθεν γινώσκομεν. Περίεργον δὲ τὸ περὶ θεμελιώσεως τῆς γυναικείας μονῆς *Τριχιναρέας*, ὅτι, πολλοῦ πλήθους ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν ἐπὶ τούτῳ προσκληθέντος, ἐξῆλθεν ἐκ τῆς κέλλης ὁ Αὐξέντιος (66β) «νεάζων τῷ πνεύματι· *εἶτα δὲ τὸν λαὸν* ΕΚΑΤΕΡΩΘΕΝ ΔΙΕΛΩΝ *ἐκ διαστήματος* ΣΤΙΧΗΔΟΝ, *ᾄδειν τε ἐπιτάξας καὶ ὕμνοις γεραίρειν τὸν ἐπὶ πάντων Θεὸν*, αὐτὸς, οἷά τις μυσταγωγὸς τῆς θείας ἐκείνης τελετῆς τε καὶ πανηγύρεως (67α) κατόπιν τοῖς ὅλοις ἐβάδιζε, τῶν θείων τούτων ἐξάρχων ᾠδῶν καὶ τῶν ψαλμῳδιῶν καταρχόμενος»· ἐλθὼν δ' ἐπὶ τὸ μέρος, ἐν ᾧ τὴν γυναικείαν ἔμελλεν ἐγεῖραι μονὴν τῇ κοινῇ συνεισφορᾷ, εἶπεν εὐχὴν βραχυτάτην, διέγραψε τὸ σχέδιον τοῦ μοναστηρίου, καὶ «πρῶτος αὐτὸς τὴν κρηπίδα προκατεβάλλετο, λίθον τινα τῇ διώρυχι θέμενος ἀκρογωνιαῖον ὁμοῦ καὶ θεμέλιον».

Ἀλλὰ καὶ ὁ ἀρχαιότερος τοῦ Αὐξεντίου βιογράφος, τούτῳ σύγχρονος, προκειμένου λόγου περὶ τῆς γυναικείας μονῆς, εἰς ἣν ἑβδομήκοντα μοναχαὶ συνήχθησαν, γράφει ὅτι αἱ μοναχαὶ αὗται διὰ τὸ φορεῖν χιτῶνας τριχίνους τριχιναραῖαι ἐκλήθησαν, ὥστε κατανοεῖν ἔνεστιν ἡμῖν ὅτι *μονὴν Τριχιναραιῶν γυναικῶν* δεῖ καλεῖν αὐτήν. Ὁμοίως δὲ τῷ Ψελλῷ μαρτυρεῖ καὶ αὐτὸς ὅτι τὰς αὐτῷ προσελθούσας καὶ πρὸς τὴν ἐν μοναχαῖς κατάταξιν ἱκετευούσας ἠρνεῖτο ἵνα κείρῃ μοναχὰς διὰ τὸ τοῦ πράγματος ἄηθες, ἐξ οὗ δύναταί τις εἰκάζειν ἢ ὅτι τέως οὐκ ἔθος ἦν γυναῖκας κείρεσθαι μοναχὰς, ὅπερ ἀναιρεῖται δι' ὧν γινώσκομεν περὶ τῆς ὁσίας Δομνίκης, ἢ διότι αἱ προσελθοῦσαι ἐζήτουν ἵνα κατασταθῶσιν ἐν τῷ βουνῷ τούτῳ ἢ πλησίον αὐτοῦ. Τὰ δὲ γραφόμενα δεικνύουσιν ὅτι ὁ Ψελλὸς εἶχεν ὑπ' ὄψει πηγὰς ἑτέρας πλατυτέρας· οὕτως ὁ παλαιὸς βιογράφος περὶ Στεφανίδος λαλεῖ ξηρῶς, χωρὶς ἑτέρου τινος προσδιορισμοῦ, καὶ τὸ τῆς Κοσμίας ὄνομα ψιλὸν ἀναγράφει, ἐνῷ ὁ Ψελλὸς ὀνομάζει καὶ τὸν αὐτῆς σύζυγον, Πάμφιλον. Ἐπειδὴ δὲ τὰ λοιπὰ τῆς ἀρχαιοτέρας βιογραφίας περί τε θανάτου καὶ ταφῆς εἰσι τὰ καὶ παρ' ἑτέροις ἀναφερόμενα, μεταγράφω νῦν ἐνταῦθα τὰ περὶ τῶν ὑπ' Αὐξεντίου ψαλλομένων ᾠδῶν, χάριν τῶν μουσικῶν[1], διότι περὶ τῶν πρὸς αὐτὸν[2] ἐρχομένων λαλῶν ὁ παλαιότερος βιογράφος λέγει (2356β) «οὐκ εἴα δὲ τούτους ἄγειν ὅλως ἐκχειρίαν· *ἦ γὰρ λόγων θεοπνεύστων ἐπηκροῶντο, ὧν τὰς ἐπιλύσεις*, ἅτε βίον ἔλκουσιν ἰδιώτην, ἐπιχαρίτως Ο ΤΑ ΘΕΙΑ ΣΟΦΩΤΑΤΟΣ ὑπετίθετο, *ἢ προσευχομένῳ* ΚΑΙ ΑΔΟΝΤΙ *συμπροσηύχοντο* ΚΑΙ ΣΥΝΗΔΟΝ ΤΟΥΣ ΥΜΝΟΥΣ, ΩΝ ΤΙΝΑΣ ΚΑΙ ΟΥΤΟΣ ΞΥΝΕΘΗΚΕΝ ΟΙΚΟΘΕΝ, μυρίον ἔχοντας ἐν τῷ ᾄδεσθαι συγκεραννύμενον αὐτοῖς τὸ ὠφέ(236α1)λιμον· ΕΥΡΥΘΜΩ ΓΑΡ ΜΕΛΕΙ ΚΑΙ ΑΤΕΧΝΩΣ ΗΔΕΙ ΜΟΥΣΟΥΡΓΟΥΜΕΝΟΙ, σκίρτημά τε καὶ σφάδασμα πρὸς κρείττω καὶ θεόληπτον ἀγαλλίασιν ταῖς τῶν ᾀδόντων καρδίαις ἐνέστηκεν· δεῖγμα πάντως σαφὲς τῆς ψυχικῆς ἐμμελείας ὑπάρχοντες ΤΟΥ ΣΥΝΘΕΝΤΟΣ ΑΜΑ ΚΑΙ ΜΟΥΣΟΥΡΓΗΣΑΝΤΟΣ».

Ὅσα δὲ περὶ τῆς ἔριδος γράφονται τοῦ θᾶψαι τὸν ὅσιον ἄνδρα ποῦ καὶ τίνες εἰσὶν ἡμῖν χρήσιμα διὰ μόνον ἕνα στίχον· «Οἱ δὲ τῆς ἐπὶ τῇ κλήσει τοῦ ἐν ὁσίοις Ὑπατίου σεμνυνομένης *μονῆς* ἀντεπῆγον ἑαυτοῖς ἐκεῖνον ἀνήκειν *τῷ τε κεῖσθαι τὴν μονὴν αὐτῶν περὶ τὰ παράκτια*, ἐν ᾗ συῤῥέειν εὐπετέστερον οἱ τῶν ἰάσεων χρῄζοντες δύναιντο, καὶ τῷ χρόνον ἐκμετρῆσαί τινα τὸν ἅγιον ἐν αὐτῇ».

1. ἀνάννωθι ὅσα κατ' εἰκασίαν ἐπὶ τούτου τοῦ κεφαλαίου ἔγραψα ἐν σημειώσει «Τυπικοῦ τῆς Αὐξεντίου μονῆς», σελ. 68, ἀγνοῶν τότε (1895) τὰ τοῦ Ψελλοῦ ταῦτα.

1. ἀναγράφω ἐνταῦθα τὸ ἐν φύλλῳ 2406² φερόμενον ὅτι, τῶν χωρικῶν τις προσελθὼν «*Καλή σοι ἡμέρα*»· προσηγόρευε τὸν Αὐξέντιον· τοῦ δὲ γεγο(241α¹)νότος πως ἐν ὁρμῇ μειδιάματος καὶ «*Ὦ λῷστε, καλός σοι καιρὸς*» ἀντιπροσειρηκότος» κλπ. ὡς τύπον προσαγορεύσεως ἐν ἐκείνοις τοῖς χρόνοις ἐν χρήσει.

2. πρὸς τὸν Αὐξέντιον δῆλα δή.

(Ἀνεγνώσθη ἐν συνεδρίᾳ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐπιτροπῆς, ὡς καὶ περίληψις τῆς βιογραφίας τοῦ ὁσίου Μαρκιανοῦ).

ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ
ΕΚ ΤΗΣ ΒΙΟΓΡΑΦΙΑΣ ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΤΟΥ ΝΕΟΥ
ΤΟΥ ΕΝ ΤΩι ΒΟΥΝΩι ΑΥΞΕΝΤΙΟΥ

ὑπὸ

ΜΑΝΟΥΗΛ ΙΩ. ΓΕΔΕΩΝ

Πρὸς πλήρωσιν ἐπαγγελίας[1] ἐξεδόθησαν ἐν τῷ παρόντι βιβλίῳ αἱ ἐκλογαὶ ἀπὸ τῶν βιογραφιῶν Μιχαὴλ τοῦ συγκέλλου καὶ Σάβα τοῦ κοινοβιάρχου, καθὼς καὶ ὁ «βίος καὶ πολιτεία» τοῦ ὁσίου Μαρκιανοῦ τοῦ πρεσβυτέρου καὶ οἰκονόμου τῆς Ἁγίας Σοφίας. Ἕνεκεν ὁμοίου λόγου[2] ἐκδίδοται καὶ ἡ «ἀνθολογία ἐκ τῆς βιογραφίας Στεφάνου τοῦ νέου», χρήσιμά τινα, καθὼς νομίζω, περιέχουσα.

Τὸ χειρόγραφον, τὸ τὴν βιογραφίαν περιέχον, ἀπόκειται ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς ἐν Ἁγίῳ Ὄρει μονῆς τῆς μεγίστης Λαύρας, ἀριθμὸν μὲν φέρον 78Δ, γραφὲν δ' ἐν τέλει τοῦ ΙΒ΄ ἢ γοῦν ἐν ἀρχαῖς τοῦ ΙΓ΄ αἰῶνος, ἐπὶ μεμβράνης, εἰς φύλλον, δίστηλον. Τὸ μνημεῖον, ἐξ οὗ τὰ χρήσιμα δῆθεν ἀνθολογῶ, φέρει μὲν ἐπιγραφὴν «ΒΙΟC ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΚΑΙ ΑΓΩΝΕC ΤΟΥ | ΟCΙΟΥ ΠΑΤΡΟC ΗΜΩΝ ΚΑΙ ΟΜΟ|ΛΟΓΗΤΟΥ CΤΕΦΑΝΟΥ ΤΟΥ ΝΕΟΥ. ΕΥΛΟΓΗCΟΝ ΠΑΤΕΡ», ἐκτείνεται δ' ἀπὸ φύλλου 326A2—358B2, καὶ ἄρχεται μὲν «Θεῖόν τι χρῆμα ἡ ἀρετὴ καὶ πολλῶν ἀξία τῶν ἐγκωμίων· οὐ μόνον ὅτι φιλοτίμως οἶδε» κλπ. λήγει δὲ «ᾗ καὶ ἡμεῖς παρασταίημεν, εὐχαῖς αὐτοῦ καὶ πρεσβείαις, διὰ τῆς τοῦ Χριστοῦ χάριτος καὶ τῶν οἰκτιρμῶν· ὯΙ πρέπει πᾶσα δόξα» κλπ.

Ἔστιν ἡ βιογραφία γεγραμμένη ἐν ὕφει καὶ γλώσσῃ καλῇ. Καὶ ἥκιστα μὲν δύναται 'να θεωρηθῇ *σπουδαῖον μνημεῖον* τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἢ πολιτικῆς ἱστορίας τοῦ Η΄ αἰῶνος· σημειωτέον ὅμως ὅτι, καίπερ δυσμενῶς διακείμενος ὁ βιογράφος τῷ κοπρωνύμῳ, οὐ γράφει περὶ ἀσελγιῶν αὐτοῦ καὶ ἀθεμιτουργιῶν· οὐδὲ βάλλει ταῖς αὐταῖς ὕβρεσι τὸν πατριάρχην Ἀναστάσιον.

Ἀνθολογῶ ἐκ τῆς βιογραφίας εἰδήσεις τινὰς περὶ προσώπων καὶ γεγονότων· καὶ δή:

Περὶ τοῦ ναοῦ τῶν Βλαχερνῶν ἐν οἷς γράφει: (3266[2]) «μιᾶς τῶν παρασκευῶν, τῆς συνήθους παννυχίδος ἐκτελουμένης» δηλοῖ ὅτι κατὰ πᾶσαν παρασκευὴν ἐτέλουν ἀγρυπνίαν ἐν τῷ περιωνύμῳ ναῷ κατὰ τὸν Η΄ αἰῶνα.

Περὶ (327a[2]) «*Γερμανοῦ τοῦ θαυμασίου* πρὸς τὸν πατριαρχικὸν μέλλοντος ἀναβαίνειν θρόνον, συνδρομή τις ἦν πλήθους συχνοῦ πρὸς τὸν μέγιστον τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας ναόν, κατὰ πόθον τῆς τοῦ πατριάρχου θέας· *καὶ γὰρ ἦν περιφανὴς τὴν ἀρετὴν ἀνὴρ καὶ διὰ πάσης γλώττης σὺν ἡδονῇ φερόμενος*».

Περὶ τοῦ χρόνου τῆς ἐκδηλώσεως τῶν αἱρετικῶν τοῦ *Λέοντος Ἰσαύρου* φρονημάτων, ὃν ὁρίζει (328a[1]) «Ἐπεὶ δὲ *χρόνος αὐτῷ δέκατος τῆς βασιλείας* ἠνύετο, ἐκρήσσει τὸ πονηρὸν κύημα». Μεθ' ὃ γράφονται τὰ γνωστὰ περὶ παύσεως τοῦ Γερμανοῦ («ἀλλ' ἐκεῖνον μὲν εὐθέως ὁ μονήρης ἐλάμβανε βίος καὶ τὸ φιλήσυχον»), διορισμοῦ τοῦ Ἀναστασίου, ὃν καλεῖ μιαρὸν ἐνῷ τὸν Ἴσαυρον ἐπωνυμεῖ παμμίαρον, ἀποκαθηλώσεως τῆς εἰκόνος τοῦ Χριστοῦ (329a[2]) («ὑπεράνω τῆς πύλης, ἣ οὕτω συνήθως ἡ Χαλκῆ λέγεται») καὶ τῆς ἐναντίον Ἀναστασίου τοῦ πατριάρχου κατακραυγῆς.

Περὶ τοῦ βουνοῦ τοῦ Αὐξεντίου γράφει (329b[2]) «κεῖται δὲ τοῦτο ἀντικρὺ Βυζαντίου περὶ τὴν τῶν Βιθυνῶν ἐπαρχίαν, τοὺς ἐκ γειτόνων βουνοὺς ἱκανῶς ὑπερκείμενον»· τούτου μονασταί, κατοικήσαντες ἐν τῇ καλύβῃ τοῦ Αὐξεντίου ἀναγράφονται «Σέργιος ὁ μαθητὴς ἐκείνου, τοῦ βίου ἅμα καὶ τοῦ σπηλαίου διάδοχος· τρίτος ἐπὶ τούτοις ὁ θαυμάσιος Βενδιανός· ὁ ἱερὸς Γρηγόριος τέταρτος· πέμπτος δὲ ὁ τὴν ψυχὴν διορατικώτατος Ἰωάννης», πρὸς ὃν ἤγαγον τὸν μείρακα Στέφανον οἱ γονεῖς, γεννηθέντα μικρῷ μετὰ τὴν ἐκλογὴν τοῦ πατριάρχου Γερμανοῦ (5—6 μῆνας). Ἐκάρη δὲ μοναχὸς ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου τούτου δεκαεξαετὴς, ὀλίγῳ μετὰ τὴν ἐκλογὴν Ἀναστασίου τοῦ πατριάρχου δῆλά γε δὴ τῷ 730, ὥστε ἐγεννήθη τῷ ἔτει 715.

Παρατήρησις *περὶ μοναστηρίων ὁμόρων* κεῖται ἐν φύλλῳ (330b[1]): «Ἔτυχε δὲ τῶν πλησίον μοναχῶν παραβαλεῖν τινας τῷ ἁγίῳ· καὶ γὰρ πάμπολλα ἦν τότε τὰ ἐκείνοις τοῖς ὄρεσι μοναστήρια· ἅπερ ὁ τύραννος, τοῦτο μὲν περὶ τὴν κυνηγίαν αὐτὸν ἐπτοῆσθαι, τοῦτο δὲ καὶ τῷ μυσάττεσθαι κομιδῇ τὸ τῶν μοναχῶν ἔνδυμα, τέλεον ἐκ μέσου πεποίηκεν».

Τριάκοντα καὶ ἑνὸς ἐτῶν (τῷ 745) γενόμενος ὁ Στέφανος θανόντος Ἰωάννου, εἰσῆλθεν αὐτὸς εἰς τὸ σπήλαιον Αὐξεντίου, μικρῷ πρότερον θανάτῳ τὸν πατέρα ἀποβαλών, καὶ ἐκ Βυζαντίου τὴν μητέρα καὶ τὴν ἀδελφὴν μεταγαγὼν καὶ μοναχὰς κείρας ἐν τῇ τῶν Τριχιναραιῶν μονῇ, τῆς ἑτέρας ἀδελφῆς εἰσελθούσης προηγουμένως εἴς τι τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει μοναστηρίων. Περίεργον δ' ὅτι τὸν Ἰωάννου θάνατον ἤγγειλε (331b[1]) «τῷ ξύλῳ διασημήνας τὴν τοῦ πατρὸς τελευτὴν, μοναχῶν ἀγέλας, ὥσπερ ἐλάφους, ἐπὶ πηγὰς συνεκάλει». Διετέλεσε δέ, κατὰ τὸν βιογράφον (331b[2]), «τὴν ἀποστολικὴν τῶν δικτύων τέχνην μεταχειρίζων, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὸ εἰς κάλλος γράφειν μεμαθηκὼς ἐπονεῖτο ταῖς βίβλοις». Διὰ δὲ τὴν ἀρετὴν αὐτοῦ πολλοὶ συνέῤῥευσαν εἰς τὸ ὄρος, οἵτινες ἠριθμήθησαν εἰς εἴκοσι ἐντὸς μικροῦ, καὶ τούτων ἕνα, τὸν Μαρῖνον «ἄνδρα χρηστὸν καὶ τὸν τρόπον ἐπιεικῆ δόξαντα», κατέστησεν ἡγούμενον, λιπὼν τὸ σπήλαιον (τῷ 755) καὶ κατωτέρω τούτου κατασκευάσας οἰκίδιον δύο μὲν πήχεων μῆκος ἔχον, πλάτος δὲ μιᾶς καὶ ἡμισείας. Φαίνεται δ' ὅτι τοῖς ἐν τῷ βουνῷ μοναχοῖς, χωρὶς οἰκοῦσιν, ἦν ἔθος ἱερὸν 'ν' ἀθροίζωνται πρὸ τοῦ σπηλαίου τοῦ ἡγουμένου (332b[1]) «μετὰ τὰς ὀρθρινὰς ὑμνῳδίας, πατρικῆς εὐλογίας τυχεῖν αἰτούμενοι».

Τὰ λοιπὰ γραφόμενα γνωστά εἰσι, δηλαδὴ περὶ τῆς ψευδοσυνόδου τοῦ Κωνσταντίνου κοπρωνύμου καὶ τῆς τοῦ Στεφάνου προσκλήσεως ὅπως ὑπογράψῃ τὸν ὅρον αὐτῆς, καὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ τῇ 28 νοεμβρίου (ἐν ἡλικίᾳ πεντήκοντα τριῶν ἐτῶν) 767. Ἀνθολογητέον δ' ἐκ τῆς βιογραφίας εἰδήσεις τινὰς περὶ ναῶν καὶ μονῶν Κωνσταντινουπόλεως, περί τινων ὁμολογητῶν, ἀνδρῶν διαπρεπῶν, καὶ μαρτυρικῶν ναῶν, ὡς καί τινων ἐθῶν.

Ναοὶ καὶ μοναὶ ἀναφέρονται μὲν, ἀλλ' οὐχὶ σαφῶς ὥστε μαθεῖν ἀκριβῶς τὴν θέσιν αὐτῶν. Ἐν πρώτοις, ἐν τῷ βουνῷ τοῦ Αὐξεντίου, ὄν μόνον Αὐξέντιον, οὐχὶ δὲ ὄρος Αὐξεντίου ἐκάλει ὁ κοπρώνυμος, ἀναφέρεται τὸ *κάτω* μοναστήριον, καὶ συμφυῶς ὁ τάφος Αὐξεντίου[1], ἐξ οὗ δῆλον ἐστὶν ὅτι νοεῖ τὸ γυναικεῖον. Ἐπίσης ἀναφέρει *ναὸν τοῦ ἁγίου μάρτυρος Θεοδώρου πλησίον*, ὡς φαίνεται, κείμενον *τοῦ πραιτωρίου*, ἐν ᾧ Στέφανος ἦν ἐγκεκλεισμένος[2]: . . . «ὡς δὲ τὴν πρώτην πύλην τοῦ πραιτωρίου ἐλκόμενος ἤγετο, καὶ ἤδη κατὰ τὰ προπύλαια ἦν τοῦ εὐκτηρίου Θεοδώρου, φημί, τοῦ μάρτυρος». Ἐκεῖθεν ἀναχωρήσας καὶ ὁδηγούμενος πρὸς τὸν Βοῦν, παρελθὼν αὐτὸν ἦλθεν εἰς τὴν *μονὴν τοῦ Μονοκίονος*, ὅπου διέμενεν ἡ ἀδελφὴ τοῦ Στεφάνου[3], ἐξ οὗ δηλοῦται ὅτι τὸ μοναστήριον τοῦτο γυναικεῖον ἦν. Τῷ 767 ἐσώζετο αὕτη ἡ μονὴ, καθὼς καὶ ἡ μονὴ τοῦ Δίου, ἔχουσα καὶ[4] «*εὐκτήριον* τοῦ *πρωτομάρτυρος Στεφάνου*, ὅπερ ἐν δεξιᾷ τοῦ τῆς μονῆς ὑπῆρχε ναοῦ». Ἐκ τῆς μνείας *Πελαγίου* καὶ *ναοῦ ἁγίας Μαύρας* οὐδὲν ποριζόμεθα γνωστὸν ποιούμενον τὴν θέσιν ἑκατέρου ναοῦ· περὶ τοῦ πρώτου τούτων γράφει[5] «τὸν νεκρὸν τοῦ μάρτυρος ἕλκοντες εἰς τὸν τῶν ἐθνικῶν καταδίκων ῥίπτουσι βόθυνον, ἔνθα πρότερον μὲν τοῦ θείου μάρτυρος Πελαγίου[6] ὑπῆρχε ναὸς, τοῦτον δὲ δὲ τῷ χρόνῳ πεπονηκότα κατασκάψας ὁ δυσσεβὴς πολυάνδριον μὲν τὸν τόπον πεποίηκε, Τὰ Πελαγίου δὲ αὐτὸν μετωνόμασε»· περὶ δὲ τοῦ δευτέρου[7] «τῆς φυλακῆς ἐξαγαγόντα τὸν ἅγιον *πέραν τοῦ ἄστεος* ἀνελεῖν, ἔνθα πρότερον μὲν ὁ τῆς καλλινίκου *μάρτυρος Μαύρας ναὸς* ἵδρυτο, ὕστερον δὲ φονευτήριον ὁ τόπος κατέστη, τοῦ τυράννου τὸν ναὸν εἰς ἔδαφος καταστρέψαντος». Ἀρκετὰ δὲ καὶ τὰ *περὶ Προικονήσου* γραφόμενα, ἅτε τοῖς ἤδη

1. Ἴδε «Βυζαντινὸν Ἑορτολόγιον»· ἰανουαρίου 4 καὶ 10, καὶ δεκεμβρίου 5, ἐν τόμῳ ΚΖ΄ Ἑλλην. Φιλολ. Συλλόγου.
2. αὐτόθι, εἰς τὴν 28 νοεμβρίου.

1. 3386[1] καὶ [2] καὶ 3396[1]. 2. 356a[2]. 3. 357a[1]. 4. 357b[2]. 5. 357a[2].
6. περὶ δὲ τῶν Πελαγίου ὁ μὲν Ζωναρᾶς γράφει ὅτι Κωνσταντῖνος ὁ κοπρώνυμος τὸν ναὸν Πελαγίου κρημνίσας, ὤρυξεν ἐν ἐκείνῳ τῷ τόπῳ βαθὺν βόθρον πρὸς ταφὴν τῶν κατακρίτων· Ζωναρᾶς ΙΕ΄, 7 (Γ', 351 τῆς ἐκδόσεως Δινδορφίου)· καὶ Στέφανος δ' ὁ διάκονος γράφει ὅτι ὁ κοπρώνυμος *συμπεπτωκότα εὑρὼν* καταδίκων τάφον πεποίηκε *τὸν τοῦ ἁγίου Πελαγίου ναὸν*, καὶ τὰ Πελαγίου ἐπωνόμασε· Στεφάνου βίος ὑπὸ Στεφάνου διακόνου· ἕλκε παρὰ Migne, τόμ. Ρ', 1177.
7. 354a[2].

γνωστοῖς οὐχ ὅμοια, κυρίως ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν *Κισσοῦδαν*, ἣν οὐδαμῶς λέγει κειμένην πρὸς βόρειον ἢ νότιον μέρος[1]· «Περιελθὼν δὲ τοὺς ἐρημικωτέρους τῶν τῆς νήσου τόπους σπηλαίῳ ἐντυγχάνει θαύματος ἀξίῳ· Κισσοῦδα ἐγχωρίως κατωνομάζετο, ἔνθα τῆς τοῦ Χριστοῦ προμήτορος *Ἄννης εὐκτήριον ἦν*. . . . . ἐν αὐτῷ κατοικήσας . . . . . ὅσοι δὲ μαθηταὶ ἦσαν ἐκείνου, τοῦ ὄρους ἀπελαθέντες, ζητοῦντες, ἐφεῦρον εἰς τὴν[2] Προικόνησον ἀφικόμενοι, δύο μόνον τῆς καλλίστης ἐκείνης ποίμνης ἀπορραγέντων . . . . . .[3] οἱ ἄλλοι πάντες τῇ Προικονήσῳ φοιτήσαντες μοναστήριον συνεστήσαντο. . . . . ἡ τοῦ Στεφάνου μήτηρ ἅμα τῇ ἀδελφῇ τὴν νῆσον καταλαβοῦσα συνοικεῖν αὐτῷ ἠρετίσαντο. Ἐκεῖ τοιγαροῦν ὁ θεῖος Στέφανος, στύλον οἰκοδομήσας καὶ ἐπ' αὐτῷ οἰκίσκον ὅτι στενώτατον, τούτῳ ἑαυτὸν ἐγκατέκλεισεν, ἔννατον καὶ τεσσαρακοστὸν ἔτος ἤδη γενόμενος»· ἅρα τῷ 763[4], «τοῦ θεσπεσίου ἐν τῇ νήσῳ λάμποντος, δευτέρῳ τῆς ὑπερορίας χρόνῳ (764-65), ἡ καλλί[5]παις ἐκείνου μήτηρ πρὸς τὸν κοινὸν ἐχώρει πατέρα», μεθ' ἡμέρας ἑπτὰ δὲ καὶ Θεοδότη ἡ ἀδελφὴ ἐκείνου.

Περὶ καταστροφῆς τῆς ἐν Βιθυνίᾳ μονῆς Πελεκητῆς οὐδὲν γράφεται πλέον ὧν γινώσκομεν· κατεστράφη δ' αὕτη μικρῷ πρὸ τοῦ 767 καθ' ἡμέραν Μ. Πέμπτης.

Ἀλλ' εἰς γνῶσιν τῶν τόπων καὶ τῶν ἐθῶν τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει συμβάλλονται βεβαίως τὰ ἑξῆς·

1) ὅτι ἡ *Φιάλη εἶχεν εἴρκτην*, ἐν ᾗ τὴν μοναχὴν *Ἄνναν* ἐνέκλεισαν, μετά τινα δὲ καιρὸν καὶ τὸν Στέφανον[6] «δεδεμένον τε χειροπέδαις καὶ τοὺς πόδας τῷ ξύλῳ πρὸς ἀκρίβειαν δεσφαλισμένον»· γράφεται δὲ δὶς ἡ *φρουρὰ τῆς Φιάλης ζοφώδης* «καὶ σχεδὸν τῷ ᾅδῃ προσεοικυῖα»[17].

2) ὅτι ἡ *Στοὰ τοῦ Μιλίου*, ἣν φαίνεται τιθεὶς ὁ βιογράφος οὐ μακρὰν τοῦ παλατίου, καὶ εἰς ἣν ὁ κοπρώνυμος μετέβη τῇ 28 νοεμβρίου 767, ἦν ἐζωγραφημένη[8]· «ἔνθα πρότερον μὲν αἱ ἓξ ἅγιαι καὶ οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι ἀνάγραπτοι ἦσαν, μετὰ ταῦτα δὲ, οὕτω τοῦ δεινοῦ κελεύσαντος βασιλέως, ἐκεῖναι μὲν ἀπεξέσθησαν, κονίας ἐπιβληθείσης αὐταῖς, ἀντ' ἐκείνων δὲ τὸ φίλον αὐτῷ καὶ παντὸς τιμώμενον ἱπποδρόμιον καὶ ὁ ποθητὸς ἡνίοχος ἱστόρητο· ὃν ἐκεῖνος οὐρανιακὸν ἐπωνόμασεν, οὐδὲ γῆς ὅλως ἄξιον ὄντα»·

3) ὅτι δ' εἶχον ἐν χρήσει *πυροσβεστικὰς ἀντλίας οἱ βυζαντινοί*, τοὐλάχιστον διὰ τὴν πρωτεύουσαν τοῦ κράτους, δείκνυται κάλλιστα[1]: «ταῦτα εἰπὼν, παρὰ τοὺς ἐκεῖσε σίφωνας ἀποτρέχει, οἳ διὰ τοὺς ὡς εἰκὸς συμβαίνοντας ἐμπρησμοὺς ἦσαν, καὶ ξύλον αὐτῶν ἀποσπάσας οὗ τι μικρὸν» κλπ. ἦσαν δ' οἱ ἐν λόγῳ σίφωνες πλησίον τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Θεοδώρου, ἐξ οὗ εἰκάζει τις ὅτι παρ' ἑκάστῳ τῶν ναῶν ὑπῆρχον τοιοῦτοι.

Μανθάνομεν ἐπίσης ὅτι, τῇ 28 νοεμβρίου 767[2] «αἰθρίας οὔσης, καὶ τοῦ ἀέρος ταῖς ἡλιακαῖς ἀκτῖσι πυρσευομένου, ἄφνω, περὶ τὴν τρίτην ὥραν», νέφος προερχόμενον ἀπὸ τοῦ βουνοῦ τοῦ Αὐξεντίου κατεσκότισε τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ *ῥαγδαίαν* κατέῤῥιψε *χάλαζαν* «τὸ μέγεθος οὐδὲ πιστευθῆναι ῥᾳδίως· καὶ πολλοῖς κινδύνου καθίσταται πρόξενος»·

καὶ τέλος, ὅτι στρατεύων «κατὰ σκυθῶν» ὁ κοπρώνυμος, εἰς ὃν τὰ περὶ Στεφάνου[3] «διά τινος εὐζώνου τῷ βασιλεῖ πέμπουσι», κατέλιπεν τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει φύλαξιν «*Ἄνθῃ τῷ ἀπ' αὐτοῦ τὴν πρόνοιαν τῆς πόλεως πιστευθέντι*»[4].

Περὶ τῶν πρὸ τοῦ ὁσίου Στεφάνου μαρτυρησάντων ἡ βιογραφία ἀναφέρει·[5] «Πέτρον ὅσιον τὸν ἐν Βλαχέρναις κατακλεισθέντα, ὃς ὑπὲρ τῆς εἰκόνος (τίνος οὐ λέγει) βουνεύροις ἀνηλεῶς συγκοπτόμενος. . . . . ἀποθνήσκει· Ἰωάννην τὸν τῆς Μοναγρίας ἡγούμενον. . . . . οὐδὲ πεισθέντα τὴν τοῦ Χριστοῦ εἰκόνα καὶ τῆς τεκούσης αὐτὸν πατῆσαι, σάκκῳ συγκλείσας καὶ λίθον αὐτῷ βαρὺν ἐξαρτήσας, τῷ θαλασσίῳ καθῆκε βυθῷ»·

περὶ Θεοστηρίκτου μοναχοῦ τῆς Πελεκητῆς οὐδὲν καινοφανὲς γράφεται·

ἀναφέρεται δὲ καί τις *Στέφανος*, τέως ὑπὸ Στέφανον ἐν τῷ βουνῷ μοναχὸς, ὃν τὸ σχῆμα τῶν μοναχῶν ἀπαμφιασάμενον ὁ κοπρώνυμος[6] «ἡσθεὶς, τοῦ ἐν Σοφιαναῖς αὐτὸν τοῦ[7] παλατίου καθίστησι λειτουργὸν, συνεχῶς αὐτῷ προσιών» κλπ.

Τῶν ἀναφερομένων ἐν τῇ βιογραφίᾳ λογάδων ἀνδρῶν, γνωστοὶ μέν εἰσιν *Ἀβδιχάλαμος* ὁ ἀρχιτελώνης τοῦ κόλπου τῆς Νικομηδείας, μικρῷ μετὰ τὰ μέσα τοῦ Η' αἰῶνος, καὶ *Λαχανοδράκων* ὁ τῆς Ἀσίας ἡγεμονεύων (δηλ. πρὸ τοῦ 767), καὶ *Θεοφάνης ὁ Λαρδότυρος*, ὃν (κατὰ λάθος βέβαια) τῆς Κύπρου γράφει ἀρχισατράπην, ἐνῷ λόγος γίνεται περὶ τοῦ *πραιτωρίου κατὰ τὸ Ἡράκλειον* καὶ δὴ ὑπὸ μοναχοῦ τινος Ἀντωνίου ἐκ Κρήτης ὁρμωμένου καὶ τῷ Στεφάνῳ συμπεφυλακισμένου τῷ 767. Σύγχρονος δ' ὁ Λαρδότυρος ἐγένετο τῷ Λαχανοδράκοντι.

Εἰς τὸν βίον ἀναφέρονται Κωνσταντίνου τοῦ κοπρωνύμου 1) *αἱ διαταγαὶ περὶ κουρᾶς τοῦ πώγωνος* εἰ οὐχ ὑπὸ πάντων, ἀλλὰ γοῦν ὑπὸ τῶν ἐν τῷ παλατίῳ διαμενόντων·[1] «καὶ παντὶ πρεσβύτῃ καὶ νέῳ τὸν πώγωνα τίλλειν ἄχρι καὶ δορᾶς ἐκέλευε»· 2) *τὰ κατὰ μοναχῶν* (οὓς *ἀμνημονεύτους* καὶ *σκοτεινδύτας* ἐκάλει) *διατάγματα*, πάντως ἐκδοθέντα τῇ 26 ἢ 27 νοεμβρίου 767[2]· «παραχρῆμα διατάγματα κατὰ πᾶσαν ἐτίθει τὴν μεγαλόπολιν· τὰ δὲ ἦν· ὁ φωραθεὶς φίλον ἔχων μονάζοντα ἢ ἀγχιστεύοντα ἢ ὅλως αὐτῷ κατὰ γένος προσήκοντα, καὶ συγκαλύπτων αὐτὸν, ἢ τὸ παράπαν ἱμάτιον ἔχων μέλαν, μετὰ πολλῶν οὗτος τιμωριῶν πεῖραν, καὶ τὴν ὑπερορίαν κατακριθήσεται»· 3) ὅτι δῆθεν ἐτέλει ἑορτάς τινας εἰδωλολατρικάς[3]· «*οὐδὲ τῆς τῶν βρουμαλίων τελετῆς ἠμέλει*, ἀλλὰ καὶ ταύτην ἦγε λαμπρῶς, Βροῦμόν τινα καὶ Διόνυσον θεραπεύειν ἐν τούτοις ἑλληνικῶς προελόμενος, ἅτε ἐφόρους ὄντας καὶ τελεσφόρους τοῦ σίτου τε καὶ τοῦ οἴνου πρεσβεύων αὐτούς· ἔμελλε γοῦν καὶ τῆς τρίτης αὐτοῦ[4] γυναικὸς Εὐδοκίας ἐκτελεῖν τὸ βρουμάλιον κατὰ τὴν τοῦ Ε περιαγωγὴν στοιχείου.[5]

1. 342α[1]. 2. 345δ[1]. 3. 354α[1]. 4. 354α[2].
5. τὸ Πασχάλιον Χρονικὸν οὕτως ἐξηγεῖ τὰ *Βρουμάλια*: ὅτι τάχα Ῥῶμος ὁ κτίτωρ Ῥώμης ἐπενόησεν αὐτὰ, λέγων ὁ Ῥῶμος ὅτι τὸν βασιλέα ἀναγκαῖόν ἐστι τρέφειν τήν τε σύγκλητον αὐτοῦ πᾶσαν καὶ τοὺς ἐν ἀξίαις καὶ τοὺς ἐν παλατίῳ στρατοὺς ἐν καιρῷ χειμῶνος, ὅτε ὁ στρατὸς ἀργεῖ· καλῶς δὲ κατ' ἀλφάβητον ἀπὸ Α — Ω ἔθρεψε· «καὶ ἔθρεψαν καὶ αὐτοὶ τὸν ὄχλον ἅπαντα· καὶ σιτιζόμενοι παρά τινι οἱ πάνδουροι ἑκάστου ἀριθμοῦ (turmarum tubicines) τὴν ἑσπέραν μετέβαινον αὐλοῦντες εἰς ἑτέραν οἰκίαν, δηλοῦντες ὅτι τὴν ἐπαύριον παρ' ἐκείνῳ σιτισθήσονται *Βρουμάλια ὅ ἐστι γραφῆναι ἐκ τῶν ἀλλοτρίων*». Χρον. Πασχ. Βόννης, σελ. 212.

1. 355δ[2]. 2. 345δ[1]. 3. 358δ[1].

Τὰ κατὰ τὴν περιβολὴν τῶν μοναχῶν ἀναγράφονται λαμπρῶς, διότι ὁ βιογράφος ἀναφέρει[1] τὴν ἱερὰν ἐπωμίδα, τὸν ἀνάλαβον σὺν τῷ λώρῳ, καὶ τὸ κουκούλιον.

Ὃ δὲ προσοχῆς ἄξιον, ἐμφαῖνον τὸν πρὸς τὸν πάπαν Ῥώμης σεβασμὸν ὡς ἐν ἴσοις πρῶτον καὶ ὃ ἀπέδιδον αὐτῷ κῦρος ὡς καὶ τοῖς πατριάρχαις οἱ τότε μοναχοί, ὅτι, διαλεγόμενος ὁ Στέφανος περὶ τῆς ὑπὸ κοπρωνύμου συναγερθείσης ψευδοσυνόδου, καὶ λόγους τινας ἀκυροῦντας αὐτῆς τὰς πράξεις ἀπαριθμῶν, πρώτιστον τίθησι τοῦτον:[2] «Πῶς δὲ καὶ οἰκουμενικὴ ἂν κληθείη, **ἐφ' ᾗ οὐχ ὁ Ῥώμης εὐδόκησε πρόεδρος**· *οὗ χωρὶς ἀδύνατον πάντως τὰ ἐκκλησιαστικὰ κανονίζεσθαι*; **οὐχ ὁ Ἀλεξανδρείας συνήνεσεν· οὐχ ὁ Ἀντιοχείας· οὐδ' ὁ Ἱεροσολύμων**».

Ἐν τέλει τοῦ βίου τούτου σαφὴς ἡ μαρτυρία περὶ τῆς ὡς ἁγίου φήμης τοῦ Στεφάνου[3]· «ἤδη γὰρ ὡς τοῖς πᾶσι σχεδὸν ὁ θεῖος Στέφανος ἅγιος ὡμολόγητο».

1. 346δ[1]. 2. 346δ[2]. 3. 347α[1]. 4. 348α[2]. 5. 348δ[1]. 6. 349α[1]. 7. 340δ[1]. 8. 354δ[2]. 16. 356δ[1]. 17. 357δ[1]. 18. 339δ[1]. 19. αὐτόθι. 20. 353α[1] καὶ [2]. 21. 347α[1]. 22. παρέλκει τὸ τοῦ.

(Ἀνεγνώσθη ἐν συνεδρίᾳ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐπιτροπῆς).

ΒΙΟΣ ΤΟΥ ΟΣΙΟΥ ΘΕΟΦΑΝΟΥΣ

ΤΟΥ ΕΝ ΤΩ$_{Ι}$ ΜΕΓΑΛΩ$_{Ι}$ ΑΓΡΩ$_{Ι}$

ἐκδιδόντος

ΜΑΝΟΥΗΛ ΙΩ. ΓΕΔΕΩΝ

Καθ' ὑπόσχεσιν δοθεῖσαν, ἔδει 'να ἐκδοθῇ νῦν ἡ βιογραφία Θεοφυλάκτου τοῦ μητροπολίτου Νικομηδείας, κατὰ χειρόγραφον τῆς ἐν Ἁγίῳ Ὄρει μονῆς Λαύρας· ἀλλ' ἐπειδὴ περίληψιν αὐτῆς ἐξέδωκε διὰ τῶν «Βυζαντινῶν Χρονικῶν» τῆς Πετρουπόλεως ὁ κ. Χρύσανθος Λοπάρεβ[1], περιττὴ τῆς βιογραφίας ταύτης ἡ ἔκδοσις, ἐξ ἧς ἀνθολογήσας τὰ κυριώτερα, μεταβαίνω εἰς τὴν τοῦ ὁσίου Θεοφάνους τοῦ τῆς Σιγριανῆς.

§

Θεοφύλακτος ὁ Νικομηδείας, ἐκ τῶν τῆς Ἑῴας μερῶν καταγόμενος, ἦλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν νέος καὶ ἐτάχθη ὑπὸ τῷ πρώτῳ τῶν βασιλικῶν μυστογράφων Ταρασίῳ, ὅστις, ἐκλεγεὶς πατριάρχης «παρὰ Εἰρήνης τῆς βασιλίσσης καὶ τοῦ ὑπὸ χεῖρα ταύτης ὀρθοδόξου λαοῦ», εἰσήγαγε τὸν Θεοφύλακτον ἅμα Μιχαὴλ τῷ κατόπιν ἀρχιεπισκόπῳ Συννάδων εἰς μοναστήριον *οὐχ ὁποιονοῦν ἀλλὰ καὶ τῶν πάνυ θαυμαζομένων πρὸς τῇ εἰσβολῇ τοῦ Πόντου δειμάμενος.* Ἀμφοτέρους δὲ δοκιμάσας, ἐχειροτόνησε πρεσβυτέρους καὶ μετ' οὐ πολὺ τὸν μὲν Νικομηδείας, τὸν δὲ Συννάδων ἀρχιεπίσκοπον.

Ἡ ἐν Νικομηδείᾳ ἐπισκοπὴ τοῦ Θεοφυλάκτου περιγράφεται ἐν ὀλίγοις οὕτως· «*Οἴκους γὰρ ἀνεγείρας ἐν ταύτῃ τῇ πόλει διωρόφους*[2], *καὶ εὐκτήριον* **ναὸν** *ἐπ' ὀνόματι* **τῶν ἁγίων** *καὶ θαυματουργῶν* **ἀναργύρων Κοσμᾶ** *τε καὶ* **Δαμιανοῦ** ἐν αὐτοῖς δειμάμενος κάλλιστον, *κλίνας τε καὶ στρωμνὰς ἀποθέμενος* τούτοις καὶ ὅσα τοῖς δεομένοις ἐπαρκεῖν οἶδεν ὁ λόγος, *ἀπόμοιράν τε οὐκ ὀλίγην αὐτοῖς προσκυρώσας, περιφανὲς* **φροντιστήριον ἀπετέλεσεν, ἰατροὺς καὶ ὑπηρέτας** *καταστησάμενος* καὶ τὴν ἄλλην ἅπασαν χρείαν, ἧς ὁ ἐνδεὴς ἐπαρκεῖται λαός· **ὅπερ ἰατρεῖον ἐξ ἐκείνου καὶ μέχρι τῆς δεῦρο περίεστι,** τὸ πρὸς τοὺς δεομένους εὐσυμπάθητόν τε καὶ φιλάνθρωπον τοῦ πατρὸς σοφῶς ἐνδεικνύμενον. Χηρῶν γὰρ ἀνὴρ Πνεύματι καὶ πατὴρ ὀρφανῶν καὶ τῶν καθ' ἥν τινα αἰτίαν ἀπορουμένων ἐλέους χορηγὸς δαψιλέστατος ἐγνωρίζετο· *καὶ τούτων πρὸς ὄνομα γένος, πατρίδα, ἰδέαν ἐγγράφως ἐκθέμενος, ἐν ἑκάστῳ μηνὶ τὴν τροφὴν πᾶσιν ἐδίδου ἀπαράσπαστόν τε καὶ ἀδιάλειπτον·* **ὃ καὶ εἰσέτι διετηρήθη παρὰ τῶν κατὰ διαδοχὰς ἱερα**(300A1)**τεύειν ἐκεῖσε λαχόντων.** Ταῦτα μὲν οὕτως· καὶ ἕτερα δὲ πρὸς ἐπὶ τούτοις ὁ λόγος ἔρχεται λέξων· Οὗτος γὰρ, τοῦ εἰρηνικοῦ καὶ πράου Χριστοῦ μιμητὴς καθεστὼς, καθ' ἑκάστην μὲν τοὺς νοσοῦντας οὐ διελίμπανεν ἐπισκέπτεσθαι, συμπαθεῖ γνώμῃ τὰ πρόσφορα πᾶσι προσνέμων, ἐν δὲ τῇ ἕκτῃ

1. ἐν τόμῳ Δ', σελ. 354—355.
2. παρὰ Λοπάρεβ κεῖται *διαφόρους*.

ἡμέρᾳ τῆς ἑβδομάδος λουτρῷ τούτοις τῶν πόνων τὴν ἴασιν ἐδαψίλευε· λέντιον γὰρ χριστομιμήτως διαζωννύμενος, εὐχῆς καὶ ὁλονύκτου ἱκεσίας τελουμένης, καὶ φιάλης τῷ λουτρῷ θερμῶν προκειμένης ὑδάτων, πάντας τοὺς νόσῳ κατειλημμένους καὶ λώβῃ βαρείᾳ πιεζομένους οἰκείαις χερσὶ προθύμως ἀπέσμηχε. *Καὶ κανὼν εἰσέτι τὸ ἔργον καὶ τοῖς καθεξῆς προϊοῦσι παρείληπται».*

Ταῦτα παρατίθημι πρὸς ἀπόδειξιν ὅτι αὐστηρὸν ἔθετο κανονισμὸν τοῖς ὑπ' αὐτοῦ συσταθεῖσιν ἐν Νικομηδείᾳ, πάντως περὶ τὰ τέλη τῆς Η' ἑκατονταετηρίδος, φιλανθρωπικοῖς καθιδρύμασιν, ἴχνη δὲ κανονισμοῦ τοιούτου, ἀμυδρῶς ἐν τοῖς εἰρημένοις ἄρτι διαβλεπόμενα, δεικνύουσι τὸν φρόνιμον ἄνδρα, τὸν ἀποτελεσματικῶς καὶ μετὰ λόγου κοινωφελεῖς καθιστάντα θεσμούς.

Νικηφόρος ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως παρὰ τῷ αὐτοκράτορι Λέοντι Ε' κληθεὶς ἐπὶ συζητήσει τοῦ περὶ τῶν ἁγίων Εἰκόνων δόγματος, εἶχε μεθ' ἑαυτοῦ τὸν Σάρδεων Εὐθύμιον, τὸν Κυζίκου Αἰμιλιανὸν, τὸν Θεσσαλονίκης Ἰωσὴφ, τὸν Ἀμορίου Εὐδόξιον, τὸν Συννάδων Μιχαὴλ καὶ τὸν Νικομηδείας Θεοφύλακτον, οἵτινες συνεζήτησαν ἀνωφελῶς τότε σὺν τῷ πατριάρχῃ μετὰ τοῦ Λέοντος, μετὰ ταῦτα δὲ καὶ χωρὶς τοῦ πατριάρχου, παραίτησιν ὑποβαλόντος· ἄρα τῷ 815. Τὸ ἱερὸν τοῦ Θεοφυλάκτου λείψανον ἐπὶ Μιχαὴλ καὶ Θεοδώρας εἰς τὴν Νικομήδειαν ἀνεκομίσθη «τῷ παρ' ἐκείνου καλῶς κομισθέντι ἐναποδοθὲν θρόνῳ καὶ τοῦτον μᾶλλον τῇ καταθέσει φαιδρῦναι, ἢ ὅτε ζῶν διετέλει. Ὅθεν σεπτῶς καὶ εὐσεβῶς κηδευθὲν κατατίθεται ἐν τῷ ὑπ' αὐτοῦ κτισθέντι ναῷ Νικομηδείας τῆς πόλεως».

Ἐκ τῆς τελευταίας § δῆλον ἐστὶν ὅτι συγγραφεὺς τῆς βιογραφίας[1] ἦν Θεοφύλακτός τις· οὗτος δ' ἐν ἀρχῇ τοῦ λόγου, τὴν παραίτησιν ἀναφέρων τοῦ πατριάρχου Παύλου τοῦ Κυπρίου γράφει τὴν ἑξῆς περίεργον παράδοσιν· «Ἐπεὶ δὲ τοῦ κυπρίου Παύλου, τοῦ τότε τῆς ἀρχιερωσύνης τοὺς οἴακας ἐγκεχειρισμένου, ἀποβάντος τοῦ θρόνου *ὡς παρὰ τῶν αἱρεσιαρχῶν καὶ εἰκονομάχων δεξαμένου τὴν χρίσιν* **καὶ οὐκ ἀξίως τὸ πρῶτον χρισθέντος,** καὶ φυγῇ μᾶλλον τὴν σωτηρίαν πορισαμένου».

§

Θεοφάνης δ' ὁ τῆς Σιγριανῆς, ὁ ἡγούμενος δῆλα δὴ τοῦ Μεγάλου Ἀγροῦ ἐστιν ὁ πολὺς βυζαντινὸς χρονογράφος. Δύο τούτου βιογραφίας — ἡ μία λόγος ἐστὶ μᾶλλον ἐγκωμιαστικὸς — ἐξέδωκε τῷ 1896 καὶ τῷ 1897 διὰ τῶν Πρακτικῶν τῆς ἐν Μονάχῳ Ἀκαδημίας ὁ φίλτατος καθηγητὴς τοῦ αὐτόθι πανεπιστημίου Κάρολος Κρουμβάχερ[2]. Κατὰ τὴν ἑτέραν τῶν βιογραφιῶν, ὁ Θεοφάνης ἐγεννήθη τῷ 760, ἔμεινε δ' ὀρφανὸς πατρὸς τῷ 763· ἐμνηστεύθη τῷ 770 τὴν ὀκταέτη Μεγαλώ· τῷ 778 διωρίσθη ὑπὸ τοῦ Λέοντος Δ' στράτωρ, τότε δ' ἐτέλεσε τὸν γάμον αὐτοῦ, ζῶν ἐν ἁγνείᾳ ὡς μοναχὸς σὺν τῇ συζύγῳ. Τῷ 781, θανόντος τοῦ πενθεροῦ, μετέβησαν αὐτὸς μὲν εἰς τὴν μονὴν τοῦ Πολυχνίου ἐν τῇ Σιγριανῇ, ἡ δὲ Μεγαλὼ «τῷ *ἐν Πριγκήπῳ παρθενῶνι»,* καὶ μετ' ὀλίγον τὴν τοῦ Πολυχνίου τῷ μοναχῷ Στρατηγίῳ λιπὼν, αὐτὸς ἔρχεται εἰς Καλώνυμον καὶ κτίζει μονὴν, μοναχοὺς ἐγκαταστήσας ἐκ τῶν τῆς μονῆς Θεοδώρου τοῦ Μονόχειρος

3. ἄρχεται μὲν «Ἄλλοις μὲν ἄλλαι βίων αἱρέσεις καὶ δόξαι καὶ πράγματα» κλπ. λήγει δὲ «ὅτε κατ' ἀξίαν ἑκάστῳ τῶν βεβιωμένων τὰς ἀντιδόσεις παρέχει· Ὧ πρέπει πᾶσα δόξα, κράτος, τιμὴ καὶ προσκύνησις» κλπ.
2. σελ. 371—399 καὶ 583—625 μετὰ πολλῶν καὶ χρησιμωτάτων παρεκβολῶν καὶ σχολίων.

=ἴσως 782 ἢ 783, — καὶ ἐκεῖ κλεισθεὶς *ἐξαετίαν* ἐν κελλίῳ μετήρχετο τὴν καλλιγραφίαν, μεθ' ὃ ἦλθεν εἰς Σιγριανὴν, ὅτε καὶ ἡ Ζ΄ συνεκροτεῖτο Σύνοδος (787). — Τῷ 810 προσβληθεὶς ὑπὸ λιθιάσεως ἐτυραννεῖτο ὑπὸ τῆς νόσου. Εἰς Σαμοθράκην ἐξορισθεὶς, ἀφίκετο εἰς τὴν νῆσον ταύτην τῇ 17 φεβρουαρίου 815, καὶ μείνας ἐξόριστος εἴκοσι τρεῖς ἡμέρας ἐν αὐτῇ, τῇ 12 μαρτίου 815 ἀπέθανεν ἐκεῖ. Τῷ 821 οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ κομίζουσιν εἰς τὰ Ἱερεῖα (Φενὲρ-μπαγτζὲ), κτῆμα τῆς μονῆς ὄντα, καὶ καταθέτουσι τῇ 25 δεκεμβρίου προσωρινῶς, τῷ δὲ πάσχα τοῦ 822 φέρουσιν εἰς τὴν μονήν· «τῇ μονῇ φέροντες τίθενται» (τίνι μονῇ;) ἐξ ἧς μετήνεγκον «εἰς τὴν ὑπ' αὐτοῦ κτισθεῖσαν μονήν, Ἀγρὸν ἐπιλεγομένην».

Πρὸς συμπλήρωσιν τῶν βιογράφων τοῦ Θεοφάνους, τεσσάρων ὄντων γνωστῶν, προστίθεται καὶ ὁ νῦν ἐκδιδόμενος ὑπ' ἐμοῦ, ἴσως γράφων τι νέον. Ἡ μετὰ χεῖρας βιογραφία μετεγράφη ἐκ τοῦ ὑπ' ἀριθμὸν 23 μεμβρανίνου κώδηκος τῆς μονῆς Κουτλουμουσίου, γεγραμμένου κατὰ τὸν ΙΒ΄ αἰῶνα, οὐ μετ' ἐπιμελείας· καὶ ἔστιν αὕτη:

(166B2) **Βίος καὶ πολιτεία τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν καὶ ὁμολογητοῦ Θεοφάνους τοῦ ἐν τῇ Σιγριανῇ.**

α΄. ΕΜΠΡΑΚΤΟΝ κάλλος καὶ προαιρετικὴν εὐμορφίαν λόγῳ διαγράφειν λυσιτελὲς καὶ ὠφέλιμον αὐτῷ τε τῷ γράφοντι καὶ τοῖς ἀκούειν προθυμουμένοις· ὁ μὲν γὰρ, κἂν ἀρετῆς ὀλιγωρῶν ὅλως ὑπάρχῃ, ἀλλά γε τὴν ἀρετὴν λογῳ σεμνύνειν βουλόμενος, τὸν οἰκεῖον λόγον, εἰ μή τι ἄλλο, ἐπαισχυνθήσεται, καὶ ἅπερ ἐγκωμιάζειν προῄρηται τούτοις ἑαυτὸν ὀψέποτε δοῦναι προθυμηθήσεται· τοῖς δὲ, τῶν ἐγκωμιαζομένων τὸ κλέος (167A1) ἱκανὴ παράκλησις ἔσται πρὸς τὴν τῆς ἀρετῆς ἐργασίαν. Εἰ γὰρ καὶ ὄκνον ἐμποιεῖ τοῖς πολλοῖς τὸ ἐκείνης ἐπίπονον, ἀλλὰ τὸ ἀκούειν ταύτην πολλοὺς ἤδη προκατορθώσαντας σὺν οὐδενὶ τῷ κωλύοντι ἐφελκύσεται τούτους πρὸς τὴν κτῆσιν αὐτῆς. Ἐπεὶ οὖν, σὺν πολλοῖς ἑτέροις, καὶ ὁ νῦν ἡμῖν προκείμενος εἰς διήγησιν Θεοφάνης ὁ τρισμακάριστος τὴν ἀρετὴν εὐχερῶς ὤφθη κατωρθωκὼς καὶ τὴν τραχεῖαν αὐτῆς καὶ ἀνάντη πορείαν εὐψύχως μάλα διωδευκὼς, χρὴ καὶ τὰ κατ' αὐτὸν εἰς διήγησιν προθεῖναι τοῖς φιλοκάλοις, τούτοις τε τὰς ἐκείνων ἀγιάσαι ψυχάς· λόγος γὰρ πάντως ψυχῶν ὑπάρχει τροφή. Ἀρ(A2)κτέον τοίνυν τῶν τοῦ μεγάλου ἐνθένδε, καὶ τὴν αὐτοῦ θεάρεστον πολιτείαν ἀρχῆς ἀπ' ἄκρας ἄχρι δὴ καὶ τοῦ τέλους συντετμημένῳ καὶ ληπτῷ λόγῳ πᾶσι διηγητέον.

β΄. Οὗτος τοίνυν ὁ θαυμαστὸς Θεοφάνης πατέρας ἔσχε πολλά τε κεκτημένους καὶ οὐ μικρὰ δυναμένους· καὶ τό γε μεῖζον ἁπάντων, ἐπισήμους τὴν ἀρετήν· Ἰσαάκιος αὐτοῖς καὶ Θευδότη ἐτύγχανε τὰ ὀνόματα. Ἐκ τούτων γοῦν γεννηθεὶς κατὰ παῖδας ἐτρέφετο, καὶ ὅσα βρέφος ἐχρῆν ὑπὸ τῶν γεννητόρων ἐξεπαιδεύετο. Μετὰ δὲ τριετίαν τῆς τούτου γεννήσεως, ὁ παὶρ Ἰσαάκιος βίου τοῦ παρόντος μεθίσταται, τὴν ἀρχὴν τηνικαῦτα διέπων τὴν τοῦ Αἰγαίου πελάγους (167B1), ὅθεν δὴ καὶ ὡρμᾶτο αὐτός τε ἅμα καὶ ἡ τοῦ βίου κοινωνός· ἧτις ὀρφανίαν τὸν υἱὸν τὴν ἀπὸ πατέρα δυστυχήσαντα ἐν πάσῃ παιδείᾳ καὶ νουθεσίᾳ Κυρίου, ὡς τῷ μεγάλῳ ἀποστόλῳ Παύλῳ παρήγγελται, τοῦτον ἀνῆγέ τε καὶ φιλοστόργως ἀνέτρεφεν. Ἐπεὶ δὲ καὶ εἰς ἀνδρὸς ἡλικίαν ἥκοντα ἤδη τὸν υἱὸν ἡ μήτηρ ἑώρακε, κάλλει τε καὶ τρόποις καὶ ἤθεσι τῶν ὁμηλίκων παραπολὺ[1] διαφέροντα, γυναῖκα τούτῳ ἁρμόζεται, Μεγαλὼ μὲν οὕτω μὲν οὕτω καλουμένην, μεγάλοις δὲ κατορθώμασι διαλάμψασαν, ὡς τὰ τοῦ λόγου προϊόντα δηλώσει· ἦν δὲ καὶ τῇ νύμφῃ γένος τε λαμπρὸν καὶ ἐπίσημον καὶ πατέρες (B2) πλούτῳ κομῶντες πολλῷ. Ὁ μέν τοι μακάριος Θεοφάνης τὸν μὲν τοῦ γάμου ζυγὸν, μητρικαῖς ὑπείκων βουλαῖς, καταδέχεται, τῶν δὲ γαμικῶν ἔργων ὅλως ἀπείχετο· σκοπῶν μὲν ἐκχωρῆσαι τοῦ βίου καὶ δι' ἀσκήσεως εὐαρεστῆσαι τῷ κτίσαντι· ὑπὸ δὲ τοῦ κηδεστοῦ τῇ καλλίστῃ ταύτῃ ἐπιθυμίᾳ δοῦναι τέλος εἰργόμενος· ἀλλὰ δὴ, καὶ αὐτοῦ βασιλέως, Λέων ἦν οὗτος ὁ δυσσεβὴς καὶ τῆς τῶν εἰκονομάχων αἱρέσεως ἐραστὴς σφόδρα διάπυρος, ὃς, ἀξιώμασι τοῦ κόσμου περιβαλὼν τὸν ὑπὲρ κόσμον ὑπάρχοντα, ὀφθαλμῶν τε αὐτῷ στέρησιν καὶ θάνατον ἠπείλει τὸν οἰκτιστον τῷ μοναδικῷ καὶ ἡσυχίῳ βίῳ (168A1) προσδραμεῖν ἐθελήσαντι. Τοιαύταις οὖν ὁ θεῖος ἀνὴρ περιπετείαις ἐχόμενος ἔγνω, τό γε

1. *παραπολὺ* μία λέξις.

νῦν ἔχον, ἐπιμένειν βίῳ τε καὶ τοῖς ἐν βίῳ θορύβοις, συμβούλῳ χρώμενος γέροντί τινι τῶν μεγάλων, ᾧ Γρηγόριος ὄνομα, κατὰ τὸ τῆς Σιγριανῆς ὄρος ποιουμένῳ τὴν ἄσκησιν· ὃς καὶ προφητικώτατα τούτῳ προαγορεύει τόν τε τοῦ κηδεστοῦ οὐκ ἐς μακρὰν ἐσόμενον θάνατον, καὶ τὸν τοῦ δυσσεβοῦς βασιλέως αὐτοῦ, ὅτε φησὶ καὶ τὰ κατὰ σκοπόν σοι πέρας αἴσιον λήψεται. Καὶ ταῦτα μὲν τῷ θαυμαστῷ Θεοφάνει ὁ διορατικὸς ἐκεῖνος ἀνὴρ καὶ παλαιὸς ἡμερῶν ἀριδήλως προείρηκε· πρὸς δέ τινα τῶν συνήθων, μετὰ τὴν ἐκείνου ἀ(A2)παλλαγὴν, καὶ τὰ περὶ τοῦ τέλους αὐτοῦ προανεφώνησεν ὁ μακάριος, μαρτυρικὸν ἀναδήσασθαι Στέφανον τὸν νεανίαν εἰπών· ὃ καὶ συνέβη, ὡς τὸ μετὰ ταῦτα γνωσθήσεται.

γ΄. Διέμενε τοίνυν ὁ τὰ πάντα καλὸς Θεοφάνης βίου μοναδικοῦ καὶ ἐν μέσῳ πολλῶν στρεφόμενος, τάξιν καὶ ἀκρίβειαν ἐνδεικνύμενος, καὶ τὴν ἁρμοσθεῖσαν αὐτῷ κόρην ὁμιλίαις φιλοθέοις καὶ παραινέσεσι πρὸς τὴν ἴσην αὐτῷ γνώμην ἐφελκυσάμενος, παρθενεύειν τε πείσας καὶ σὺν αὐτῷ τὸν χρηστὸν τοῦ Κυρίου ζυγὸν βαστάζειν καὶ τῆς φίλης αὐτῷ πολιτείας εὐψύχως τέμνειν τὴν αὖλακα· πλοῦτον γὰρ τὸν προσόντα αὐτοῖς ἅπαντα (168B1) πένησιν οἱ μεγαλόφρονες διενείμαντο, ὀλίγα δέ τινα τῶν ἀναγκαίων αὐτοῖς ὑπελείποντο, ὡς μή τινα δοῦναι λαβὴν τοῖς ἐμποδὼν γίνεσθαι βουλομένοις τῷ θεοφιλεῖ τούτων σκοπῷ. Ἐπεὶ δὲ ὅ τε βασιλεὺς Λέων καὶ ὁ κηδεστὴς τοῦ θαυμαστοῦ Θεοφάνους ἐξ ἀνθρώπων ἦσαν, ὡς ἡ πρόρρησις τοῦ μεγάλου ἐκείνου γέροντος, τὰ καταλειφθέντα τοῦ πλούτου, σὺν ἅμα[1] τῇ λόγῳ μὲν γαμετῇ, ἔργῳ δὲ ἀδελφῇ, πένησι διαδοὺς, καὶ τὸ οἰκετικὸν ἅπαν ἐλευθερίας ἀξιώσας, λεγάτα τε παρασχόμενος, ὅποι βούλοιντο ἀπιέναι τούτους ἐκέλευε· τὴν δὲ σύζυγον, ὀνόματι μόνον οὐ πράγ(B2)ματι, τῷ ἐν Πριγκήπῳ παρθενῶνι φέρων ἀποκατέστησε, τὸ μοναδικὸν αὐτῇ σχῆμα περιβαλών· συνετέτακτο δὲ τοῖς μακαρίοις μὴκ ἔτι[2] ἀλλήλους ὄψεσθαι κατὰ τόν δε τὸν βίον ἄχρις οὗ ὁ καιρὸς ἐπέλθοι τῆς πάντων ἀνθρώπων ἐξαναστάσεως, ὅπως ὡς ὀφειλὴν παρὰ τοῦ δικαίου κριτοῦ τὴν τότε ὄψιν ἀλλήλων ἐκδέξωνται. Ἐπὶ τούτοις, ὁ μὲν ἀπῄει πρὸς τὸ τῆς Σιγριανῆς ὄρος, κἂν τῇ μονῇ τῇ λεγομένῃ Πολίχνιον τὰν μονήρη βίον ὑπέρχεται· ἡ δὲ παρέμενεν ἄχρι τέλους ὡς πέρ τινι σίμβλῳ τῷ ῥηθέντι παρθενῶνι, τὸ θεῖον μέλι τῆς ἀρετῆς φιλοπόνως ἐργαζομένη καὶ εἰς ἄκρον αὐτῆς ἡ μακαρία φθά(169A1)σασα, Χριστῷ τῷ ἀθανάτῳ νυμφίῳ ὡς προῖκα πολυτάλαντον τὴν παρθενίαν προσάξασα, καὶ πάσαις ταῖς ἀρεταῖς ὡς πολυτελεῖ καὶ χρυσέῳ κόσμῳ πεποικιλμένη. Ἡ μὲν οὖν θαυμαστὴ Εἰρήνη, τούτῳ γὰρ ἐκλήθη τὸ μοναδικὸν ὑποδῦσα σχῆμα, καλῶς οὕτω βιώσασα, πρὸς τὸν αὐτῆς ἐραστὴν Χριστὸν μετατίθεται, τῶν οἰκείων καμάτων καὶ πόνων ληψομένη τὰς ἀμοιβάς.

δ΄. Ὁ δὲ μακάριος Θεοφάνης, ἐπ' αὐτὸν γὰρ δεῖ τρέψαι τὸν λόγον, ἐν τῇ εἰρημένῃ μονῇ ἤδη γενόμενος, καὶ κελλίῳ ἑαυτὸν ἐγκλεισάμενος, τῇ καλλιγραφίᾳ ἐσχόλαζε, καμάτῳ δακτύλων ἑαυτῷ τὰ πρὸς τὴν χρείαν παρέχων καὶ ἄλλοις τούτων (A2) ἀφθόνως μεταδιδούς. Μετὰ δὲ χρόνους τινὰς ἀπάρας ἐκεῖθεν πρὸς τὴν Καλώνυμον οὕτω καλουμένην νῆσον ἀφίκετο· καὶ μοναστήριον ἐκεῖ μέγιστον συστησάμενος, αὖθις πρὸς τὸ τῆς Σιγριανῆς ὄρος ὑπέστρεψεν, ἡγεῖσθαι τῶν ἐκεῖ ἀδελφῶν προστησάμενος ἄνδρα τὸν συνέσει καὶ ἀρετῇ πάντων πρωτεύοντα. Αὐτὸς γὰρ ἐξέκλινε τὴν ἀρχὴν, τῷ περιόντι τῆς ταπεινώσεως, ὑποτάττεσθαι μᾶλλον ἢ ἄλλων κατάρχειν ἑαυτῷ συμφέρον ἡγούμενος ταύτῃ τοι καὶ τὴν τῶν ἀρετῶν χρυσῆν ὄντως σειρὰν ἑαυτῷ ἀνεπλέξατο· πίστις γὰρ τῷ μακαρίῳ ἐπὶ τοσοῦτον ηὐλίσθη, ὥστε πάλιν εὐμαρῶς ἅπαντα κτᾶσθαι ὅτε καὶ βού(169B1)λοιτο ὧν ἑκὼν ἑαυτὸν διὰ Θεὸν ἀπεγύμνωσεν· ἐλπὶς δὲ ταύτην ἐκράτυνε μάλιστα, ἡ καὶ τὸ μὴ ἔχειν ὡς ἔχειν λογίζεσθαι πείσασα καὶ διδόναι τοῦτον τοῖς ἐνδεέσι παρασκευάσασα· ἀγάπη δὲ τὰς δύο ταύτας τῶν ἀρετῶν τὸ κεφάλαιον ἐτελείου τε καὶ ἀλύτως συνέσφιγγεν ἥ τε πρὸς Θεὸν ὁμοῦ καὶ τὸν πλησίον. Γέγονε δὲ μακρόθυμος οἷα φρόνιμος, ἐπειδὴ πολὺν ἐν φρονήσει τὸν μεγαλόψυχον Σολομῶν ἀπεφήνατο· καὶ τοῦτο δὲ ἐξ ἀγάπης αὐτῷ κατωρθώθη, τὸ ὑπομένειν[1] γενναίως τὸν παροξύνοντα. Ἁπλοῦς δὲ καὶ ταπεινὸς καὶ ἐλεήμων κατέστη, ἀνδρείᾳ τε καὶ σωφροσύνῃ, φρονήσει τε καὶ δικαιοσύνῃ περι(B2)φρουρούμενος. Τὸν τῆς νηστείας δὲ θεμέλιον ἐπὶ τοσοῦτον προϋπεστήρι(ζῆξ)εν[2], ὅσον μὴ τυραννεῖσθαι ταύτῃ πλέον ἢ προσῆκε τὸ σῶμα ποτὲ, ἀλλὰ ποιεῖσθαι κακείνου λόγον καὶ μὴ ἐᾶν εἰς τὸ παντελὲς ἀπρονόητον· ἤδει γὰρ ὁ σοφὸς

1. *σὺν ἅμα* δύο λέξεις.
2. *τὸ μὴκ ἔτι* εἰς δύο λέξεις.

1. ὁ Κώδηξ: *τῷ ὑπομένειν*.
2. ὁ Κώδηξ: *προϋπεστήριΣεν*.

ὡς δι' αὐτοῦ κατορθοῦται τὰ δεσποτικὰ πᾶσιν ἐντάλματα. Τούτοις ἠκολούθει τὸ πέρας τῶν ἀγαθῶν, ἡ διάκρισις· καὶ περιεκέκοπτο θυμὸς παντάπασιν ὁ ἀλόγιστος· πρὸς μόνον γὰρ τὸν δημιουργὸν τῆς κακίας ἠφίει τὸ κέντρον τοῦ θυμικοῦ τῆς ψυχῆς. Οὕτως ὁ μέγας δι' ὅλων ὑπῆρχε σώζων τὸ κατ' εἰκόνα τοῦ κτίσαντος.

ε΄. Περὶ δὲ τοῦτον τὸν χρόνον (170A1) ἡ ἐν Νικαίᾳ τὸ δεύτερον ἁγία οἰκουμενικὴ καὶ ἑβδόμη σεγκεκρότηται Σύνοδος, ἧ παρῆν καὶ ὁ θεῖος οὗτος ἀνὴρ, τοῖς τοῦ ὀρθοῦ λόγου ὑπερμαχοῦσι πατράσι τὰ μέγιστα συναιρόμενος· εἶτα τῆς Συνόδου διαλυθείσης ἐπὶ τὸ οἰκεῖον ἐπάνεισι φροντιστήριον, καὶ αὖθις τῶν συνήθων ἔργων ἐχόμενος ἦν· ἐφ' οἷς ὁ τῆς κακίας πατὴρ λίαν ἀχθόμενος πλῆθος αὐτῷ πειρασμῶν ἐπεγείρει. Κοιμωμένῳ γάρ ποτε τῷ μεγάλῳ μέσων νυκτῶν ἐπιστὰς μετὰ πλήθους δαιμόνων ἐπιτάττειν τούτοις ἐδόκει τῆς τοῦ ἀνδρὸς χειρὸς ἅψασθαι· καὶ παρευθὺ δάκτυλον ἕνα τῆς θατέρας χειρὸς δηγμῷ πιέσαντες οἱ ἀλάστορες τὸν (A2) τῆς κακίας τε ἰὸν τούτῳ ἐγχρέμψαντες ἀπηλλάγησαν, ὀδόντων τύποις καὶ ἄλγους ὑπερβολῇ τὴν σφῶν κακουργίαν ἐνσημηνάμενοι· ἐπὶ τούτῳ, συνελθόντων τῶν ἀδελφῶν, ἁγιάσματι μὲν συνέβη περιχρισθέντα τὸν πεπληγότα δάκτυλον τοῦ ὁσίου τῆς ὀδύνης ἀπαλλαγῆναι· τὰ μέντοι τῶν δαιμονικῶν ὀδόντων τυλώματα ἐπὶ πλείστας ἡμέρας ἐν αὐτῷ ἦσαν φαινόμενα. Καὶ ἄλλοτε δὲ πάλιν, οἱ φθονεροὶ καθεύδοντι ἐπιστάντες ἐρράπιζον, μυρίαν τε αὐτῷ τὴν ὄχλησιν καὶ τὴν βλάβην ἐπέφερον, ἀλλ' ἑαυτοὺς μᾶλλον ἢ περ τὸν ὅσιον ἐλυμαίνοντο. Ἔκτοτε γὰρ τὴν κατ' αὐτῶν ἐξουσίαν λαβὼν δραπετεύειν εὐ(170B1)θὺς μόνῃ κελεύσει καὶ Χριστοῦ ἐπικλήσει παρεσκεύαζε τοὺς τῆς κακίας δημιουργούς.

ϛ΄. Καλὸν δὲ καὶ τῆς παρὰ Θεοῦ δοθείσης θαυματουργοῦ χάριτος τῷ μεγάλῳ βραχέα τινα δείγματα παραθεῖναι τῷ λόγῳ. Λιμὸς τοὺς κύκλῳ πάντας ἀπηνὴς διεβόσκετο καὶ θάνατον ἠπείλει τὸν οἰκτιστον· ἐπεὶ δὲ, πολλῶν προσέρχομένων τῇ τοῦ ὁσίου μονῇ, ἐκεῖνος πᾶσι τὰ πρὸς τὴν χρείαν ἐπέτρεπε χορηγεῖσθαι μεγαλοψύχως, ἤδη γὰρ καὶ τῶν ἀδελφῶν ἐγκεχείριστο τὴν προστασίαν, ὑπ' αὐτῶν πολλὰ βιασθεὶς, ὁ τοῦ σίτου ταμίας προσελθὼν αὐτῷ «γίνωσκε, πάτερ, φησὶν, ὡς ὁ ἀποτεθειμένος ἡμῖν τοῦ ἐνιαυτοῦ σῖτος (B2) οὐδὲ εἰς ὅλους ἓξ μῆνας ἀρκέσει, τῷ πλήθει τῶν ἀναλισκομένων ἄρτων ἤδη ἐκλείπων»· ὁ δὲ πρὸς αὐτόν· «εἰς τί μικρόψυχος, ὦ τέκνον, ὤφθης; καὶ ἵνα τί διστάζεις πρὸς τὴν τοῦ εὐεργέτου ἀντίληψιν; Ὕπαγε, μέτρησον τὸν ἐν τῷ σιτῶνι ἔτι μένοντα σῖτον, καὶ ὄψει τῶν τοῦ Θεοῦ δωρεῶν τὸ ἀμέτρητον». Ὁ δὲ, ἀπελθὼν καὶ τοῦτο ποιήσας, εὗρε μηδὲ μόδιον ἕνα τοῦ ἀρχῆθεν αὐτοῖς ἀποτεθέντος σίτου ἐνδέοντα. Ἤρκει τοῦτο τὴν τοῦ ἁγίου παραστῆσαι χάριν, καὶ ὅσην ἐ(171A1)πλούτει ἀπὸ Θεοῦ τὴν ῥοπήν. Ἀλλὰ χρὴ καὶ ἄλλο προσθεῖναι κατ' οὐδὲν ἐκείνου λειπόμενον· προσαιτοῦντος ἐν τῷ πυλῶνι τῆς μονῆς ἀδελφοῦ τινος, ὁ διαδότης τῷ ὁσίῳ τοῦτο ἐμήνυσεν· ὁ δὲ «ἄπελθε, φησὶ, καὶ τὸ κιβώτιον ἀνοίξας, νόμισμά τε λαβὼν N[1] τῷ αἰτοῦντι ἐπίδος»· ὁ μὲν οὖν ἀπῆει· τὸ δὲ, μηδὲν πρὸ τοῦ[2] φέρον, νόμισμα ἐθεάσατο ἔχον· ὃ καὶ ἀνελόμενος τῷ μεγάλῳ κομίζει, καὶ διεβεβαιοῦτο αὐτόν· «ἡ εὐχή σου, λέγων, καὶ ἡ κέλευσις, πάτερ, παρέσχε τὸ πρὶν οὐχ ὑπάρχον ἡμῖν»· οὗπερ τὸν λόγον ἐκκόπτων ὁ ταπεινόφρων ἐκεῖνος «ὕπαγε, φησὶ, δὸς τῷ ἀδελφῷ ὅπερ ὁ Θεὸς δι' αὐτὸν ἐχορήγησεν»· ὁ δὲ τὸ κελευσθὲν ἐ(A2)πλήρου, ἔτι θαύματι καὶ ἐκπλήξει ἐχόμενος. Ἐξ ὀνύχων ὁ λέων. Ἐκ τούτων δῆλος ἂν ἡμῖν γένοιτο καὶ ὁ μακάριος Θεοφάνης· εἰ γάρ τις ἐθέλοι τῶν ὑπ' αὐτοῦ θαυματουργηθέντων ἕκαστον διδόναι γραφῇ, καὶ χρόνου ἂν ἀπορήσοι καὶ λόγου τοῦ ταῦτα παριστᾶν δυναμένου· διὸ καὶ ἡμεῖς, τῶν ἄλλων πάντων ἀφέμενοι, πρὸς τὴν ἀθλητικὴν αὐτοῦ τελευτὴν τῷ λόγῳ βαδιούμεθα, ὀλίγα πρότερον πρὸ αὐτῆς εἰρηκότες τῶν συμπεσόντων αὐτῷ πειρασμῶν καὶ ἀκριβῶς δείξαντες ὡς οὐδεμία τῷ μεγάλῳ τούτῳ ἀνδρὶ παρ' ὅλον τὸν βίον προσεγένετο ἄνεσις.

ζ΄. Τῷ γὰρ πεντηκοστῷ τῆς ζωῆς αὐτοῦ χρόνῳ τὰ περὶ τὴν κύστιν καὶ τοὺς (171B1) νεφροὺς οὐ μετρίως νοσήσας δυσχερῆ τὴν τοῦ ὕδατος παρείχετο ἔκρυσιν· τοσαύτη γὰρ ἦν ἡ ἐξ ὑπεροπτήσεως χυμοῦ λιθοφορία, ὡς δοκεῖν τοῖς ὁρῶσι πέτραν τινα λατομεῖσθαι καὶ ταύτης ἀποθραύεσθαι τὰ ἐκβαλλόμενα· ἐκ τούτου λοιπὸν κλινήρης ἦν καὶ ἀκίνητος, εἰ καὶ τῇ ἀσθενείᾳ μᾶλλον οὐ κατεβάλλετο, διὰ τῆς ὑπὲρ ἄνθρωπον ὑπομονῆς ὄντως ῥωννύμενος. Μετὰ ταῦτα, Λέοντος τοῦ ἀρμενίου τυραννικῶς δραξαμένου τῆς βασιλείας καὶ κατὰ τῆς Χριστοῦ εἰκόνος καὶ πάντων τῶν ἁγίων λυττήσαντος, πρός τε τὴν τοιαύτην αἵρεσιν σὺν πολλοῖς καὶ ἄλλοις ἐπισπάσασθαι τὸν

1. Ν ὁ Κώδηξ.
2. οὕτω: *πρὸ τοῦ* εἰς δύο ὀηλ. λέξεις.

μέγαν σπουδάσαντος, οὐκ ἄνανδρος (B2) καὶ δειλὸς ὁ κλινήρης καὶ ἀκίνητος γίνεται· ἀλλὰ τῇ προθυμίᾳ καὶ τῇ πρὸς Χριστὸν ἀγάπῃ ῥωσθεὶς, ἐπείπερ ἀπειθοῦντι ὁ τύραννος θάνατον αὐτῷ τὸν δι' ἀγχόνης ἠπείλησεν, ὁ μακάριος «καὶ πυρὸς, εἶπε, καὶ βόθρου, καὶ κρημνοῦ διὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ μου ἀγάπην καταφρονῶ». Ταῦτα ὡς ἤκουσεν ὁ ἀλάστωρ ἐκεῖνος, Ἰαννῇ τινι, μέγα ἐπὶ λόγοις αὐχοῦντι, τέχνῃ τε μαγικῇ προσκειμένῳ καὶ τῆς αὐτοῦ ἀναπεπλησμένῳ αἱρέσεως, εἰς ἅμιλλαν λόγων ἐκδίδωσι τὸν ἀοίδιμον· ὃν καὶ τῷ περιόντι κατεβρόντησε τῆς αὐτοῦ σοφίας τε καὶ συνέσεως, ἀγροῖκον μᾶλλον ἀποφήνας τὸν ἐπὶ λόγοις ἐναβρυνόμενον. Ἐντεῦθεν, οἰκημά τι ζο(172A1)φῶδες καὶ πνιγηρὸν οἰκεῖν κατακρίνεται, ἐν ᾧ καὶ διετῆ χρόνον διετέλεσεν, ὑστερούμενος, θλιβούμενος, κακουχούμενος, καὶ πάσαις στενοχωρίαις καὶ ταλαιπωρίαις παραδιδόμενος. Ἐκεῖθεν εἰς Σαμοθράκην ὑπερορίζεται, ἀμεταθέτως ἔχων τῆς εὐσεβείας παντάπασιν· ἣν καὶ καταλαβὼν, οὐκ εἰς μακρὰν αὐτῆς τε καὶ τῆς εἱρκτῆς τοῦ σώματος ἀπολύεται· ἡμέρας γὰρ τρεῖς καὶ εἴκοσι μόνας ἐν τῇ νήσῳ διατελέσας, πρὸς Κύριον ἐκδημεῖ, δωδεκάτην τοῦ μαρτίου ἐπέχοντος. Τί δὲ χρὴ λέγειν ὅσης μὲν εὐλογίας τὸν τόπον μετὰ (;) τέλος ἐνέπλησεν, οἵων δὲ νόσων καὶ παθῶν τοὺς ἐκεῖ ἐλυτρώσατο· οὐδὲ γὰρ θνήσκειν οἶδεν ὅ(A2)λως ἡ ἀρετή· Θεῷ γὰρ ζῶσι, κἂν θνήσκωσι, πάντες οἱ κατὰ Θεὸν ζήσαντες, ὡς ἡ θεολόγος που ἔφη φωνή.

η΄. Οὐ πολὺ τὸ μέσον, καὶ Λέων μὲν ὁ δυσσεβὴς ἐξ ἀνθρώπων ἠφάνιστο, πικρῷ τέλει τὴν ζωὴν καταλύσας, καὶ ἀνατέλλει πᾶσιν ἀνθρώποις κἂν οὐ καθαρώτατος ἥλιος, ἀλλά γε, ἀντὶ πολλοῦ ζόφου, ἑωσφόρου ἀπαύγασμα· καῦμά τε τὸ φλογῶδες πῦρ διαδέχεται· Μιχαὴλ γὰρ, τὸν ἀλάστορα ἐκεῖνον διαχειρισάμενος Λέοντα, τῆς βασιλείας κρατεῖ· καὶ δέδωκεν ἀέρα μικρᾶς τινὸς ἀναψύξεως τοῖς πνιγεῖσι μακρότερα(;). Ὅτε δὴ καὶ οἱ τοῦ μεγάλου μαθηταὶ λαμβάνουσιν ἐκ τοῦ τόπου τῆς ὑπερορίας τὸ πολύαθλον σῶμα τοῦ διδασκάλου (172B1) καὶ πρὸς τὸν θεῖον ναὸν Προκοπίου τοῦ μεγίστου ἐν μάρτυσιν ἀποφέρουσι, δώδεκα σημείοις διέχοντα τῆς ἐκείνου μονῆς, εἶτα καὶ πρὸς αὐτὴν ἀποκομίσαντες θάπτουσι. Τὰ δ' ἐντεῦθεν, μεγίστων θαυμάτων πληθύς· νοσημάτων τε χαλεπῶν καὶ πνευμάτων πονηρῶν ταχεῖα φυγή· οἵ τε γὰρ ὑπ' αὐτῶν ὀχλούμενοι καὶ οἱ ἄλλῃ δή τινι ἀσθενείᾳ συνεχόμενοί τε καὶ πιεζόμενοι μόνῃ τῇ τῆς ἁγίας θήκης τοῦ ὁσίου ἐπαφῇ καὶ τῇ τοῦ ἀποβλύζοντος μύρου αὐτῆς ἀλοιφῇ τὴν θεραπείαν τῶν ἐνοχλούντων παθῶν καὶ νοσημάτων ἐλάμβανον· καὶ πάντων τῶν προσιόντων πιστῶς, οὐδεὶς τῆς τοῦ μεγάλου χάριτός τε καὶ θ ρμῆς (B2) ἀντιλήψεως ἐγίνετο ἄμοιρος· οὗ ταῖς σεπταῖς πρὸς Θεὸν παρακλήσεσιν ὁ εὐσεβὴς ἡμῶν βασιλεὺς εὕροι τὰ κατὰ θέλησιν ἅπαντα· μέγιστα κατὰ τῶν ἀνταιρόντων βαρβάρων τὰ τρόπαια· ἰσχὺν κατ' ἐχθρῶν ἁπάντων καὶ σθένος ἀκαταμάχητον· χρηστότητα Θεοῦ καὶ τῶν ἐν βίῳ πλημμελειῶν ἀπολύτρωσιν· ἀϊδίου βασιλείας τὴν μέθεξιν, μετὰ τὴν τῆς ἐπικήρου ἀπόθεσιν ἣν ἀπὸ καταβ λῆς κόσμου Χριστὸς τοῖς αὐτοῦ ἁγίοις ἡτοίμασε, λαμπρύνασιν ἀρεταῖς τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς καὶ τὰ σώματα· παρ' οὗ καὶ πάντες χριστιανοὶ ταύτην λάβοιμεν, εἰς δόξαν τούτου καὶ ἄπαυστον αἴνεσιν· Ὅτι αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ ἀνάρχῳ Πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ζωοποιῷ αὐτοῦ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· ἀμήν.

ΜΑΡΙΑ Η ΝΕΑ

ὑπὸ

ΜΑΝΟΥΗΛ ΙΩ. ΓΕΔΕΩΝ

Μετὰ τὴν βιογραφίαν τοῦ ὁσίου Θεοφάνους τάττω τρία μνημεῖα τῆς ἐκκλησιαστικῆς καὶ τῆς θύραθεν μεσαιωνικῆς ἡμῶν ἱστορίας, εἰσὶ δὲ ταῦτα τρεῖς βιογραφίαι ἁγίων, ὧν οἱ δύο γνωστοί, τρίτος δὲ γυνή, τὸ πρῶτον γινωσκομένη.

Ὁ θέλων ἵνα μελετήσῃ τὸν βυζαντινὸν μεσαίωνα δέον 'ν' ἀναζητήσῃ τὰς πηγὰς ἐν παντὶ προϊόντι τοῦ πνεύματος τῶν χρόνων ἐκείνων, τοῦ λόγου, τῆς μνήμης καὶ τῆς φαντασίας, δέον ἵνα πιστεύσῃ προσοχῆς ἄξιον πᾶν τεμάχιον χάρτου ἐναποτυποῦν τὸ πνεῦμα καὶ τὰς γνώσεις καὶ τοὺς πόθους τοῦ γράψαντος, τοὺς πόθους, τὰς ὁρμὰς καὶ τὰ ὄνειρα τῆς ἐποχῆς, ἐν ᾗ ἐγράφη, τὰ ἤθη, καὶ τὰς ἀβελτηρίας καὶ τὰ παραπτώματα, ἐξ ὧν ὁ ζόφος ἐσχηματίζετο τῆς τὸν γράψαντα περιβαλλούσης ἀτμοσφαίρας. Ἀλλὰ σπανίως ἠθέλομεν εὑρεῖ ἱστορικὰ κείμενα τῶν αἰώνων ἐκείνων ἄρτια καὶ πλήρη καὶ γεγραμμένα συστηματικῶς πρὸς στηλογράφησιν τῶν τυχῶν τοῦ γένους καὶ τῆς Ἐκκλησίας· καὶ μένει λοιπὸν ἡμῖν ἡ ἐλπὶς ὅτι θέλομεν ἀνακαλύψειν, ἐν τῇ τῶν παλαιῶν χειρογράφων ἐρεύνῃ, λόγους ἢ βιογραφίας, ᾠδὰς ἱερὰς ἢ κοσμικάς, πέλεκυν ἢ ὠὸν κατὰ πρότυπον ἀδέξιον ἢ ἐπιδέξιον κατασκευασθέν, φθειρὸς ἢ ψύλλης ἐγκώμιον, ἐν ᾧ δαπανᾷ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ λόγιός τις, ἐν ἰδιωτικῷ ἢ δημοσίῳ μεγάρῳ σιτιζόμενος, ἴσως οὐχὶ σπανίως οἰκοδομῶν καὶ στίχους εἰς ἵππους καὶ σταύλους, εἰς περίπτερα καὶ λουτρῶνας, ὡς φρονῶ, μᾶλλον ἐμπνέοντας ἢ θεοθίκτων καὶ ἁγίων ὀρῶν αἱ κορυφαὶ καὶ ναῶν ὑπερυψήλων οὐρανογείτονες θόλοι.

Μνημεῖα τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας πολλῆς μέτοχα σημασίας, εἰσὶν αἱ βιογραφίαι τῶν ὁσίων ἀνδρῶν ὅσοι ἤκμασαν μετὰ τὸν Ϛ' αἰῶνα, διότι αἱ γραφεῖσαι κατόπιν τοῦ αἰῶνος τούτου ἐπιδιώκουσι κατὰ τὸ πλεῖστον εἰλικρινῆ καὶ ψιλὴν ἀφήγησιν γεγονότων ἄνευ πολλῶν κρίσεων ἐπὶ τῆς θείας φιλανθρωπίας τε καὶ δικαιοσύνης, ἄνευ τῆς ἀπαριθμήσεως θαυμάτων ἤ τινος ἑτέρου τοιούτου λόγου τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας τὴν κατάληψιν ὑπερβαίνοντος. Ἐγὼ πολλὴν ἀποδιδοὺς σημασίαν εἰς ἱστορικὰ μνημεῖα τοιαῦτα, παρατρέχων δὲ πάντοτε τοὺς ἐπιταφίους λόγους ὅταν μὴ γινώσκωμεν ἄλλοθεν τὸν μὲν νεκρὸν ἄξιον ἐπαίνων, τὸν δὲ κήρυκα κολακειῶν ὑπεράνω κείμενον, ἀπό τινων ἐνιαυτῶν ἐπέβαλλον ἐμαυτῷ τὴν ἐπιμελῆ περισυλλογὴν μνημείων τῆς βυζαντινῆς ἱστορίας ἱερᾶς τε καὶ κοσμικῆς, καθ' ὃ πνεῦμα ἀνωτέρω ἐξέθηκα, καὶ τούτων νῦν ἐκδίδωμι περίληψιν ἐκτενῆ καὶ σαφῆ· τὰ πλείονα τούτων ἀναφέρονται εἰς ἐποχὴν ἐπιφανῆ, ἣν ἐμελέτησαν ὅ τε πρώην ἐν Γαλλίᾳ ὑπουργὸς τῆς παιδείας Alfred Rambaud καὶ ὁ πολυμαθέστατος συγγραφεὺς τῆς Βυζαντινῆς Σφραγιδολογίας Gustave Schlumberger.

Ἴσως διὰ τοιούτων ἐκδόσεων ἐπιχυθῇ φωτὸς ἀκτὶς ἀφαυρὰ πρὸς ἐκτίμησιν

χαρακτήρων τε καὶ γεγονότων κυρίως τῶν μετὰ τὸν Θ' αἰῶνα χρόνων, οἵτινες εἰσέτι διατελοῦσιν ἀφεγγεῖς, διότι οὐδεὶς ἡμῶν δυνηθήσεται πεῖσαι μήτε τὴν ἰδίαν αὐτοῦ συνείδησιν, μήτε τοὺς φιλίστορας ὅτι καλῶς ἐμελέτησε τὴν ἐποχὴν τῶν Μακεδόνων, ἢ τὴν ἐποχὴν τῶν Κομνηνῶν, πολλῷ δὲ μᾶλλον τὰ πρὸ τοῦ Η' αἰῶνος. Πιθανῶς ἀνευρεθήσονται καὶ μνημεῖα τῶν χρόνων ἐκείνων ἄπωθεν ἱστορικά, ἐὰν ἡ λέξις ἐπιτρέπηταί μοι καὶ τούτοις δέον ἵν' ἀρκεσθῶμεν, ἐφ' ὅσον λανθάνουσι τὰς ἐρεύνας ἡμῶν αὐθεντικὰ κείμενα ἐγγύθεν ἡμῖν ἀπαγγέλλοντα τὰς ἱστορικὰς ἀληθείας, οὐχὶ δ' ἀναγκάζοντα τοὺς ἐρευνῶντας ὅπως διαβλέπωσι μόλις, ἀναζητοῦντες δυσχερῶς, φωτὸς ἀληθείας ἴχνος ἐν μέσῳ τῆς ἀχλύος τῶν εἴτε ἐξ ἀγνοίας εἴτε ἐκ κολακείας διαστροφῶν τοῦ πραγματικοῦ. Παρέχομαι πίστιν καὶ εἰς τοιαῦτα κείμενα, ἐὰν παρ' ἐμοὶ κεῖνται τὰ δόκιμα, οὐχὶ τὰ ἐξ αὐτῶν μεταγραφέντα ἢ μεταγλωττισθέντα· ἀλλ' ὅπου ταῦτα λείπουσιν ἡμᾶς οὐδέποτε νομίζω χρηστὸν ἵνα παραδῶμεν ἡμᾶς αὐτοὺς εἰς τὴν χειραγωγίαν ὑποσκαζόντων τε καὶ παραπαιόντων ὁδηγῶν, ἵνα μὴ πέσωμεν εἰς τὸν βόθυνον ἀκουσίου τινὸς τῆς γραφίδος ἢ τῆς κρίσεως ἀμπλακήματος.

Ἐπιβάλλεται δ' ἡμῖν ἡ ἀναδίφησις καὶ ἔκδοσις βιογραφιῶν ὁσίων ἀνδρῶν, ἰδίᾳ τῶν ἀφ' ἧς ἡμέρας ἀνέθορεν ἡ αἵρεσις τῆς εἰκονομαχίας μέχρι τέλους τῆς ΙΕ' ἑκατονταετηρίδος ἀκμασάντων, ὅπως μελετηθῇ πρωτίστη πασῶν ἡ μακρὰ χρονικὴ περίοδος τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐκείνων ἀτασθαλιῶν εἶτα δ' ἡ ἐξέτασις τῶν ἱστορικῶν μνημείων τοῦ Ι' αἰῶνος. Εἰς τοῦτον ἀνήκει τὸ παρατιθέμενον ᾠδε, περιγράφον τὸν βίον τῆς ὁσίας Μαρίας τῆς νέας, κυρίως δὲ τὰ μετὰ θάνατον αὐτῆς ἔν τισιν ἐπαρχίαις τῆς Θράκης συμβάντα, ἃ καὶ συνιστᾶσι τὴν ἀξίαν τῆς συγγραφῆς.

§

Ἀπόκειται τὸ χειρόγραφον ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῆς ἐν Ἁγίῳ Ὄρει μεγίστης Λαύρας, ὑπ' ἀριθμὸν Κ81, εἰς σχῆμα μεγάλου Δ^{ου}, γεγραμμένον ἐπὶ χάρτου κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα· καὶ ἄρχεται μὲν ἀπὸ φύλλου 89Α οὕτω «**Βίος καὶ πολιτεία καὶ μερικὴ θαυμάτων διήγησις τῆς | ἀοιδίμου καὶ μακαρίας Μαρίας τῆς νέας.** *Εὐλόγησον πάτερ* — Ἐπὶ μὲν τῶν ἔξωθεν ἀγώνων ἄνδρες μόνοι καλούμενοι . . . . . Εἶχε μὲν τὰ σκῆπτρα τῆς βασιλείας Βασίλειος, οὐχ ὁ τῆς πορφύρας βλαστὸς, ἀλλ' ὁ Μακεδὼν» — λήγει δ' ἐν φύλλῳ 105Α «τῷ ἀρχιερεῖ δὲ σὺν τῷ κλήρῳ παντὶ καὶ πᾶσι τοῖς ἐτησίως τιμῶσί σε σωτηρίαν ἀεὶ παρέχουσα καὶ πάσης νόσου ἀπαλλαγὴν, εἰς δόξαν Πατρὸς, Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος» κλπ. Καὶ ἐγράφη μὲν πάντως κατὰ τὰ τέλη τῆς Ι', εἰ οὐχὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ΙΑ' ἑκατονταετηρίδος· διαιρεῖται δ' εἰς τρεῖς στάσεις, ἐξ οὗ καθίσταται φανερὸν ὅτι ἀνεγινώσκετο κατὰ τὰς ἐπὶ τῇ ἐπετείῳ μνήμῃ αὐτῆς ἀγομένας παννυχίδας.

Ἡ μνήμη αὐτῆς ἤγετο ἐν Βιζύῃ, ὃ δείκνυται ἐξ ὧν ἐν τέλει τῆς βιογραφίας γράφονται, πιθανῶς δ' ἤγετο καὶ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐν τῇ μονῇ τῆς Θεοτόκου τῆς Κορώνης, οὐ μακρὰν τοῦ σημερινοῦ Σαλμὰ-τομβρούκ.

Ἐκ τῆς βιογραφίας Μαρίας τῆς νέας πολλὰ ποριζόμεθα: διὰ μὲν τὴν ἱστορικὴν **γεωγραφίαν** τὴν κατὰ τὰ μέσα τοῦ Θ' αἰῶνος ὕπαρξιν τῶν θρᾳκικῶν χωρίων Μεσύνης, καὶ Καμάρας (αἱ Καμάραι πιθανῶς) καὶ τοῦ «κτησιδίου» Τὰ Βράτζη· διὰ δὲ τὴν θύραθεν **ἱστορίαν** 1) τὴν ἐν τέλει τοῦ Θ' αἰῶνος καὶ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τοῦ Ι' ἀκμὴν Νικηφό-

ρου τοῦ δρουγγαρίου καὶ τουρμάρχου Βιζύης (πάντως μετὰ τὰ 888—890) οὗ γνωστοὶ οἱ ἀδελφοὶ Ἀλέξιος καὶ Εἰρήνη, καὶ ὁ σύγγαμβρος Βάρδας ὁ Βρατζῆς· 2) τὴν μετὰ τὰ 907—908 ἀκμὴν Θεοδώρου τοῦ τὴν τούρμαν Βιζύης διαδεξαμένου μετὰ τὸν Νικηφόρον, καὶ βραδύτερόν πως τὴν ἀκμὴν Βαάνου τοῦ υἱοῦ τοῦ Νικηφόρου καὶ τῆς Μαρίας, ὅστις (Βαάνης) ἐγένετο δρουγγάριος, ἀλλ' ἡγεῖτο καὶ τοῦ ἐν Σηλυβρίᾳ στρατοῦ μικρῷ πρὸ τοῦ 932· καὶ 3) τὴν ἐρήμωσιν τῆς Βιζύης, γενομένην περὶ τὰ ἔτη 930—932. Ὁ δὲ κυριώτερον 4) τὸν τρόπον, καθ' ὃν διῴκει τὰς ὑπ' αὐτοῦ κατακτωμένας χώρας ὁ βούλγαρος Συμεών· διὰ τὴν **ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν** ποριζόμεθα τρεῖς εἰδήσεις· 1) τὴν κατὰ τὰ κοχή τοῦ Ι' αἰῶνος ὕπαρξιν ἐν Καραβιζύῃ μονῆς γυναικείας, τῆς Καχλακίνης· 2) τὴν μεταξὺ τῶν ἐτῶν 908—930 ἀκμὴν Εὐθυμίου Βιζύης καὶ Στεφάνου τοῦ Βρύσεως (τῆς ἐν Θράκῃ) ἐπισκόπων, μὴ ἀναφερομένων ὑπὸ Lequien·

3) τὰ ἐν φύλλῳ 102 γραφόμενα περὶ ὑμνογραφίας· ἃ καὶ συνιστῶνται τοῖς ἀσχολουμένοις εἰς τὴν λειτουργικὴν καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς ὑμνολογίας· τὰ δὲ περὶ τοῦ ἐν Ραιδεστῷ ζωγράφου τοῖς σπουδάζουσι τὴν ἱστορίαν τῆς ἁγιογραφίας.

§

Ἐκ τῶν ἐν φύλλῳ 102Α φερομένων βεβαιοῦμαι ὅτι ὁ θάνατος τῆς ὁσίας Μαρίας ἐπῆλθε τῷ 907 ἢ 908, καὶ ἐντεῦθεν ἐξάγω τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐτῶν, ἃ ἀνωτέρω παρέθηκα.

Ἡ ἀνθολογία ἐκ τῆς βιογραφίας ἔστιν αὕτη:

Θυγάτηρ ἀρμενίου τινος ἐπισήμου προσελθόντος τῷ Μακεδόνι καὶ παρ' αὐτοῦ «ταῖς πρώταις τιμαῖς» δοξασθέντος, ἔχοντος δὲ δύο υἱοὺς καὶ τρεῖς θυγατέρας, ἦν ἡ Μαρία νεωτάτη πάντων τῶν παίδων· καὶ τὰς μὲν δύο ἔζευξεν ἀνδράσιν ὁ πατήρ, αὐτὴν δὲ θανὼν ἔλιπεν ἄγαμον. Τῇ Μαρίᾳ ἦν προάστειόν τι κατὰ τὴν ἐν Θράκῃ Μεσύνην, ἐν ᾧ διέμενε «Βάρδας ἐκεῖνος ὃ[1] Βρατζῆς ὠνομάζετο. . . . ὅπερ ἐξ ἐκείνου εἰς ἔτι καὶ νῦν τοῦ Βρατζῆ ἐπιλέγεται». Ἐν τῷ «κτησιδείῳ» τούτῳ συνήθως ἐξερχόμενος ὁ Βάρδας συνετύγχανε Νικηφόρῳ τῷ δρουγγαρίῳ, ὅστις ὡρμᾶτο ἐκ χωρίου τινός, «ὃ τὰς Καμάρας ἐπονομάζουσιν»· ὃν καὶ φίλον ἀγαπητὸν ἔχων ἔπεισεν ὅπως συγγενεύσωσι, καὶ τῇ τῆς μητρὸς ἀδείᾳ ἔδωκε τῷ Νικηφόρῳ τὴν Μαρίαν, αὐτὸς ἤδη τῇ ταύτης πρεσβυτέρᾳ ἀδελφῇ συνεζευγμένος. Συζευχθεῖσα δ' ἡ Μαρία τῷ δρουγγαρίῳ πᾶσαν ἧσκει χριστιανικὴν ἀρετήν· λιτῶς καὶ ἀπερίττως διατωμένη. τοὺς πάντας εὐεργετοῦσα, συμπάσχουσα τοῖς πάσχουσι, σεβομένη τοὺς τοῦ Θεοῦ λειτουργούς, καὶ τὰς μονὰς καὶ μοναχοὺς καὶ μοναστρίας προστατεύουσα, παρὰ πᾶσιν εὐφημουμένη.

Πρῶτον υἱὸν ἔσχεν ἐκ τοῦ γάμου, ὃν ὠνόμασεν Ὀρέστην, καὶ ὃς ἀπέθανε πενταετής· ἡ Μαρία καρτερικῶς ἤνεγκε τὸ ἀτύχημα καὶ κατὰ τὸν πολύτλαν Ἰὼβ μεγαλοψύχως, «δεύτερον δ' ἔτεκεν υἱὸν καὶ τοῦτον Βαρδάνην ὠνόμασεν· εἶτα τὴν ἐπὶ Βιζύης ἐστείλατο, καὶ ἡ αἰτία τῆς μετοικίας τοιαύτη ἦν. Μετὰ τὸν αὐτοκράτορα Βασίλειον, Λέων ὁ σοφὸς καὶ Ἀλέξανδρος, οἱ τούτου παῖδες τὴν ἀρχὴν διεδέξαντο· ὁ δὲ τῶν Βουλγάρων ἄρχων Συμεών, χριστιανοῦ μὲν φέρων προσηγορίαν, ἀνὴρ δὲ χρηματίζων αἱμάτων τέλειος, ἐπιστρατεύει τηνικαῦτα ῥωμαίοις καὶ πολὺν χρόνον ἐργάζεται. Τότε τοίνυν ὁ τῆς Μαρίας ἀνὴρ Νικηφόρος ἀριστεύει τοῖς βουλγάροις μαχόμενος καὶ ψήφῳ τῶν κρατούντων εἰς τὴν τῆς Βιζύης τοὔρμαν ἐκπέμπεται, καὶ δὴ τὴν πόλιν ταύτην σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις (φύλλ. 91Α) καταλαμβάνει. Ἐνταῦθα ἡ Μαρία τὸν μὲν τόπον ἤμειψεν, ἀπὸ κώμης εἰς πόλιν[2] μετελθοῦσα, τὸν δὲ τρόπον οὐκ ἤμειψε»· κἀκεῖ τὰς αὐτὰς ἀρετὰς ἤσκησε, καὶ τοῖς δούλοις οὐχ ὡς κυρία προσεφέρετο· νηστεύουσα δὲ κατὰ τὰς τεσσαρακοστάς, τοῦ συζύγου παρόντος, ἐνήστευε καὶ

1. προδήλως ὅς.

2. ἴσως ἀπὸ πόλεως εἰς κώμην· ἐκτὸς ἂν ὑποτεθῇ τὸ Βράτζη κατοικοῦσα.

τὰς λοιπὰς ἡμέρας, ὁπότ' ἐκεῖνος ἐκ Βιζύης ἀπεδήμει, διαδιδοῦσ' ἅμα τοῖς πένησι τὴν πατρικὴν περιουσίαν, ἀλλὰ μηδαμῶς ἀπτομένη τῆς τοῦ συζύγου.

Θανόντος καὶ τοῦ δευτέρου παιδός, ἔτεκεν ἡ Μαρία δίδυμα, τούτων δὲ τὸ πρῶτον, υἱὸν ὄντα, ὠνόμασε Βαάνην, τὸν δὲ δεύτερον, υἱὸν ὡσαύτως, Στέφανον (92α) «καί τι ξένον εὐθὺς περὶ τοὺς τεχθέντας ἐγένετο· ὁ μὲν γὰρ πρωτότοκος ἀπὸ τοῦ δεξιοῦ ὤμου οἱά τινα ζώνην εἰς τὴν ἀριστερὰν πλευρὰν διατείνουσαν εἶχε κατὰ διάμετρον, ὁ δὲ μετ' αὐτὸν τεχθεὶς ἀπὸ κεφαλῆς μέχρις ὀσφύος διαζώσματι περιεβέβλητο· ἐδόκει δὲ ταῦτα τῷ πατρὶ καὶ τῇ μητρὶ οὐκ ἀσύμβολα, καὶ διηπόρουν τί ἄρα καὶ βούλεται τὰ ὁρώμενα· ἡ μὲν οὖν μήτηρ τὸν μὲν στρατιώτην, τὸν δὲ μοναχὸν ἔσεσθαι προηγόρευσεν· ὁ δὲ πατὴρ τὸν μὲν πρωτότοκον καὶ αὐτὸς εἰς στρατιώτας ἐγκαταλέξαι ἔφησε βούλεσθαι, τὸν δεύτερον γραμματιστῇ παραδοῦναι καὶ, τὰ εἰς λόγους δεξιὸν ἐργασάμενον, τοῖς περὶ τὰ βασίλεια στρεφομένοις ἐναριθμεῖν ἔλεγεν . . . ὅτι δὲ κατὰ τὴν ἐκείνης ἔξοδον πρόρρησιν προϊὼν ὁ λόγος δηλώσει».

Πειρασμοὶ δ' ὅμως ἐπεγένοντο τῇ Μαρίᾳ, συκοφαντηθείσῃ πρὸς τὸν αὐτῆς σύζυγον ὡς σκορπιζούσῃ τὴν ἀνδρικὴν οὐσίαν καὶ τῷ θεράποντι Δημητρίῳ συμφθειρομένῃ· ἦσαν δὲ συκοφαντοῦντες Ἀλέξιος καὶ Ἑλένη οἱ ἀδελφοὶ τοῦ Νικηφόρου· καὶ δὴ καλέσας αὐτὴν ἐξήγγειλε τὰ ἀκουσθέντα, ἥτις ἐδικαιολογήθη μὲν περὶ τῆς φιλοπτωχίας, ἣν ἀπέστεργεν ὁ σύζυγος φοβούμενος «μήπως τὰς τῶν ἄλλων ἐνδείας οὕτω δαψιλῶς θεραπεύοντες, εἰς παντελῆ πτωχείαν ἡμεῖς καταντήσωμεν», ἐβεβαίου δ' ἐν ὅρκῳ καὶ δάκρυσιν, ἐπὶ μάρτυρι Θεῷ τῷ τῶν καρδιῶν ἐταστῇ, περὶ τῆς πρὸς αὐτὸν πίστεως. Ἐκεῖνος δὲ καὶ φύλακας ἐγκατέστησε καὶ τὰς θεραπαινίδας ἐξήταζε περὶ τῆς πίστεως τῆς συζύγου, μαρτυρούσας αὐτῆς τὴν ἀθωότητα καὶ σωφροσύνην, καί τινα φρονιστὴν τῇ οἰκίᾳ φύλακα δὲ τῆς συζύγου μᾶλλον, ὀνόματι Δρόσον, ἐπέστησεν, ὃς αὐτὴν ἀπεστέρει σχεδὸν καὶ τροφῶν, ἀσθενοῦσαν ἤδη καὶ τὸν στόμαχον· ἐκεῖνος δὲ συνέτρωγε τότε τοῖς ἀδελφοῖς καὶ τοῖς οἰκείοις, οὐχὶ δὲ τῇ συζύγῳ, ἥτις ἐν ἡμέρᾳ κυριακῇ, «καθ' ἣν τὴν τῶν κρεάτων ἀποχὴν οἱ χριστιανοὶ ποιούμενοι πρὸς τὴν ἁγίαν τεσσαρακοστὴν ἑτοιμάζονται», παρετήρει, τεθλιμμένη, ταῖς θεραπαινίσιν ὅτι καθ' ἡμέρας νηστείας, καθ' ἃς οἱ χριστιανοὶ καὶ τοῖς ἀδιαλλάκτως ἔχουσι διαλλάττονται, ὁ σύζυγος διάκειται τοσούτῳ δυσμενῶς πρὸς αὐτήν· τοῦτο ὁ Δρόσος ἀκούσας ἀνήγγειλε τῷ Νικηφόρῳ διεστραμμένως, ὅτι «ἡ σύζυγός φησιν οὐδὲ χριστιανὸν εἶναί σε πείθεται, οὐδὲ χρηστὰς ἔχειν ἐλπίδας, αὐτῇ μὴ καταλλαττόμενον». Ὀργισθεὶς ἐκεῖνος ἔλαβε φραγγέλιον καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸν κοιτῶνα καὶ ἐπὶ κλίνης εὑρὼν μεθ' ἑνὸς τῶν τέκνων κατακειμένην ἔδειρεν ἀνηλεῶς· ἡ δὲ μόλις, συνδραμουσῶν τῶν θεραπαινίδων, διασωθεῖσα καὶ τὰς πληγὰς φεύγουσα, κατέφυγεν εἴς τι μέρος τῆς οἰκίας· ἀλλὰ χαμαὶ πεσοῦσα ἐτραυματίσθη τὴν κεφαλήν, ἤδη καὶ ἀσθενείᾳ δαμαζομένη. Νοσοῦσα δὲ καὶ ἐπὶ κλίνης κειμένη, τὸν ἄνδρα καλέσασα, τελευταίας ἔδωκε παραγγελίας, διαβεβαιοῦσα συνάμα τὴν πρὸς αὐτὸν πίστιν, καλέσασα δέ τινα τῶν οἰκείων καὶ τὴν περὶ τὸν ὦμον ἀποβαλοῦσα χλαμύδα «πωλῆσαι ταύτην καὶ ἀποδοῦναι τοῖς χρεώσταις τὸ χρέος ἐκέλευεν, εἰποῦσα καὶ τῶν δανειστῶν τὰ ὀνόματα καὶ ὅσον ἑκάστῳ τὸ ὀφειλόμενον»· ἀλλ' ὁ Νικηφόρος, εἰπὼν ὅτι τοῖς τέκνοις ἡ χλαμὺς ἀνήκει, τὸ χρέος αὐτὸς ἀνέλαβεν ἐξοφλῆσαι. Τοῦ δὲ προσεγγίζοντος αὐτῆς θανάτου γνωσθέντος ἦλθον αἱ τῶν γυναικῶν ἐπιφανεῖς, αἵτινες μετὰ μικρὸν ἐγένοντο τούτου μάρτυρες, θρῆνος δὲ καὶ κοπετὸς ἠγέρθη τοῦ τε συζύγου καὶ τῶν προσελθουσῶν γυναικῶν· «τοῦ δὲ θρήνου κατασιγασθέντος, ἐπιτάφια λουτρὰ ἡτοιμάζετο· πρὶν ἢ δὲ ταύτας (;) τῆς μακαρίας προσαχθῆναι τῷ σώματι, εὐωδία τις ἠδεῖα ἐφέρετο καὶ πάντα τόπον ἐπλήρωσεν, ὥστε (94β) θαυμάζειν τὰς συνδραμούσας γυναῖκας καὶ σκεῦος ἐκλογῆς ὀνομάζειν τὴν ἐκδημήσασαν· ἐπεὶ δὲ καὶ τὰ λουτρὰ προσήχθη, καὶ ἡ χρεία τὴν ἐντάφιον ἐσθῆτα ἀπήτει», εἶδον καὶ ἔμαθον, ἀπὸ μαρτυρίας τῶν θεραπαινίδων, ὅτι τὰ ἱμάτια καὶ τὰς ἐσθῆτας ἐδίδου πτωχοῖς· ὥστε ὁ σύζυγος «ἑαυτοῦ χιτῶνα εἰς γυναικεῖον μεταβληθέντα συνταφῆναι τῇ μακαρίᾳ ἐκέλευσεν. Ἐπεὶ δ' ἐπὶ τῆς κλίνης ἐτέθη τὸ ἱερὸν ἐκεῖνο σῶμα, παρῆν μὲν ὁ ἀρχιερεὺς Εὐθύμιος, παρῆν καὶ ὁ οἰκονόμος Ἄνθιμος», ὅστις ἐνώπιον παντὸς τοῦ πλήθους τῆς πόλεως, ἅτε τῶν εὐεργεσιῶν ἐκείνης πρὸς τοὺς πάσχοντας ὑπηρέτης γενόμενος, πάσας ἀπηρίθμει τὰς ἀγαθοεργίας πρὸς ὀρφανὰ καὶ χήρας καὶ πένητας, ὥστε κινῆσαι πάντας εἰς κλαυθμούς.

Ὁ μὲν Νικηφόρος, ὀλίγων ἡμερῶν παρελθουσῶν «τοῦ πένθους ἀπολωφήσαντος, ἀνέπτυσσε τὰ κιβώτια» καὶ μηδὲν τῶν τε σηρικῶν ἱματίων εὑρὼν καὶ τῶν ἀργυρῶν καὶ χρυσῶν

κοσμημάτων καὶ τῶν μαργάρων, ἀνεμάνθανε τὴν χριστιανικὴν ἀρετὴν τῆς Μαρίας καὶ καταμεμφόμενος ἀπεστράφη τοὺς συκοφάντας, ἑαυτὸν αἰτιώμενος ὅτι τὴν τοιαύτην ἐλύπησε σύζυγον. Τέσσαρας δὲ μετὰ τὸν τῆς Μαρίας θάνατον μῆνας, δαιμονιῶν τις, ὀνόματι Στρατήγιος, προσδραμὼν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ἐν ᾗ τὸ σκῆνος ἐτέθη τῆς ὁσίας γυναικός, ἐξ ὀνόματος ἐκάλει ταύτην, ὅτε ὁ ἀρχιερεὺς καὶ ὁ Νικηφόρος, ἐξ ὑποβολῆς συγγενῶν ἐνόμισαν ὅτι παρεπείσθη ὁ Στρατήγιος ὑποκριθῆναι τὸν δαιμονιῶντα, καὶ ἠπείλησαν αὐτῷ τιμωρίαν· ἀλλ' αὐτὸς βεβαιώσας ὅτι μήτε ταύτην ἐγίνωσκε, ζῶσαν, μήτε τοὺς συγγενεῖς αὐτῆς, ἐβασανίζετο· καὶ μιᾷ τῶν κυριακῶν, εἰς τὴν ἐκκλησίαν εἰσελθὼν καὶ τῇ χειρὶ τὸ καλύπτον τὸν τάφον μάρμαρον ἀπορρίψας, ἤγγισε τὴν δεξιὰν τῆς μακαρίας τῷ στόματι, θεραπευθεὶς καὶ κηρύττων τὸ θαῦμα. Τότε δ' εἶδον οἱ πάντες ὅτι σῶον ἦν τὸ λείψανον· πολλοὶ δὲ προστρέχοντες ἀπηλλάττοντο διὰ τῆς ἐπαφῆς τοῦ λειψάνου νόσων ἀνιάτων, ἢ χριόμενοι τῷ ἐλαίῳ τῆς φωταγωγοῦ λυχνίας τῆς ἐπὶ τοῦ τάφου· ἐν οἷς καὶ «γυνή τις ἐκ Καραβιζύης»· καί τις ἐξ Ἀρκαδιουπόλεως «γυνὴ τῶν εὐλαβῶν, μονῆς ἡγουμένη, τῆς Καχλακίνης τὴν μονὴν ὀνομάζουσι, ... τὴν ἐπὶ Βιζύης ὁδεύει», καὶ τὸν τάφον ἐπισκεψαμένη, σὺν ταῖς συνοδευούσαις αὐτῇ δύο μαθητρίαις, τῶν θαυμάτων γίνεται μάρτυς, ταῦτά τε διαδιδοῦσα καὶ μέχρις Ἀρκαδίου πόλεως.

Ἐπιταξάσης δὲ τῆς μακαρίας τῷ συζύγῳ κατ' ὄναρ τὴν οἰκοδομὴν ἰδίου ἐπωνύμου αὐτῇ ναοῦ, ὁ Νικηφόρος, ἀπιστήσας τῷ ὁράματι ἐτιμωρήθη παθὼν τοὺς ὀφθαλμούς· διατάξας δὲ κατόπι τὴν ἐξαγωγὴν τῶν πρὸς οἰκοδομὴν πετρῶν, ἐφ' ὅσον προὐχώρει τὸ ἔργον, ἀνεκτᾶτο τὴν ὅρασιν, ἕως οὐ ἀνέβλεψεν, ὁ δὲ ναὸς συνεπληρώθη, «προσαφιερωθεὶς τῷ ἀρχιεπισκόπῳ».[1] Τὴν ἀνακομιδὴν ὅμως τοῦ λειψάνου, διὰ τὴν τῶν ἱερέων περίεργον διδασκαλίαν, ἐβράδυνεν ὁ Νικηφόρος ἵνα ποιήσηται, ἕως οὗ καιρὸν ἐπιτήδειον εὑρὼν καὶ βοηθούμενος ὑπὸ τεσσαράκοντα σχεδὸν ἀνδρῶν, «καί τισιν ἐντυχὼν κληρικοῖς, οἳ τὴν ἀντίστασιν οὐκ ἐθάρρησαν», μετήγαγε τὸ λείψανον. Ἡ δὲ εἰκὼν αὐτῆς ἐκ Ῥαιδεστοῦ ἐπέμφθη εἰς Βιζύην ὑπό τινος *ζωγράφου ἐγκλείστου γέροντος*, εἰς ὃν φανεῖσα κατ' ὄναρ σὺν τοῖς τέκνοις Ὀρέστῃ καὶ Βαάνῃ καὶ τῇ θεραπαινίδι Ἀγάθῃ μετὰ χεῖρα φέρουσα λαμπάδα, «ἐν ᾗ ἐπεγέγραπτο *ἡ λαμπὰς τῆς ἐλεημοσύνης*, λευκὴν ἡμφιεσμένη στολὴν καὶ ὠμοφόριον ἐρυθρὸν ἐπὶ κεφαλῆς», διέταξεν οὕτω 'να ζωγραφηθῇ· τὴν εἰκόνα δὲ, γραφεῖσαν οὕτω καὶ σταλεῖσαν, ἰδόντες οἱ γινώσκοντες τὴν Μαρίαν, εὗρον ὁμοιοτάτην.

Ἀλλὰ μοναχοί τινες, φθόνῳ μᾶλλον ἢ ζήλῳ νικώμενοι, ἐπὶ τοῖς τελουμένοις «θαύμασιν, ἔλεγον· οὐ δύναταί τις ἐν κόσμῳ διάγων, κρεωφαγῶν τε καὶ ταῖς τῆς συζυγίας ἡδοναῖς ἐνδιδόμενος, θαυματουργίας παρὰ Θεοῦ χάρισμα δέξασθαι· (97β - 98α) τῶν μοναχῶν στερουμένων πάντων ἡδέων καὶ κακουχουμένων καὶ θλιβομένων ἐν ἅπασι, πρὸς δὲ καὶ νυκτὸς καὶ ἡμέρας ὕμνοις προσκαρτερούντων καὶ μὴ ἀξιουμένων τινος τοιούτου χαρίσματος . . . . Ἤψατο δὲ τὸ τῆς ἀπιστίας πάθος καὶ τοῦ τῆς Βρύσεως ἐπισκόπου Στεφάνου», ὅστις ἐλθὼν εἰς Βιζύην ἐγένετο μάρτυς τῶν θαυμάτων, ἰδὼν γυναῖκα θεραπευθεῖσαν ἀπὸ δαιμονικοῦ πάθους, ἥτις ἑπταετίαν προσεδρεύουσα τῷ τάφῳ τῆς ὁσίας, οὐκ ἐθεραπεύετο, τῶν λοιπῶν ἀσθενῶν θεραπευομένων· «καὶ ὁ ἐπίσκοπος δι' αὐτὸν εἶπε τὸ θαῦμα γενέσθαι, ἵνα τοὺς τῆς ἀμφιβολίας λογισμοὺς ἀπορρίψῃ».

(Ὁ βιογράφος ἀφηγεῖται κατόπιν ὅτι Ἑλένη ἡ ἀδελφὴ Νικηφόρου τοῦ τουρμάρχου ὑπ' αὐτοῦ κληθεῖσα εἰς Βιζύην «ἐφ' ᾧ τὰ κατὰ τὸν οἶκον διοικεῖν», ἔτισε δίκας τῆς συκοφαντίας ἀποβαλοῦσα θανάτῳ τὴν θυγατέρα Σοφίαν, δύο δ' ἑτέρας ἔχουσα θυγατέρας εἶδεν αὐτὰς κυριευομένας ὑπὸ δαίμονος, ἕως θανάτου αὐτῶν· ὅτι καὶ Δρόσος ὁ συκοφάντης, ὑπὸ Νικηφόρου διωχθείς, ἐπένετο μηδὲ τὰ πρὸς ἀγορὰν ἄρτου ῥήματα ἔχων, καὶ κακῶς τὸν βίον κατέλυσεν, ὡς καὶ Ἀλέξιος ὁ ἀδελφὸς τοῦ Νικηφόρου· καὶ Νικηφόρος δ' ὁ τάλας, σχολάζων κυνηγεσίοις καὶ πεσὼν ἀπὸ τοῦ ἵππου, τὴν χεῖρα τὴν δεξιὰν ἐξ αὐτοῦ τοῦ ὤμου ἀπώλεσε. Ταῦτα νομίζω συμβαίνοντα περὶ τὰ ἔτη 908 - 915· εἶτα δ' ἐπάγεται):

(99α) «Δίκαιον δὲ καὶ ταῦτα προσθεῖναι τοῖς εἰρημένοις· Συμεὼν ὁ ἄρχων Βουλγαρίας, τὴν ῥωμαίων ἐπιστρατεύσας, ἅπαν τὸ τῆς Θρᾴκης μέρος κατελῃσατο, μέχρις αὐτῶν τῆς Κωνσταντίνου πόλεως τειχέων πάντα κατανηλώσας καὶ τὰς πλείους τῶν πόλεων κατασκάψας· ἔνθεν τοι καὶ οἱ τὴν Βιζύην κατοικοῦντες, μὴ δυνάμενοι πλέον ἐν ταύτῃ μένειν, πενταετίαν ὅλην πολιορκούμενοι, καιροῦ τυχόντες ἐπιτηδείου, τὴν πόλιν καταλιπόντες ᾤχοντο, πυρὶ τὰς οἰκίας πάσας κατατεφρώσαν-

1. ἐγκαινισθεὶς δῆλα δή.

τες· αἰχμάλωτος οὖν τις, διαδρὰς τὰς τῶν πολεμίων χεῖρας, δρόμῳ πολλῷ χρησάμενος ἑσπέρας ἤδη τὴν Βιζύην ἔφθασε· (99β) γυμνὴν δὲ πᾶσαν ἀνθρώπων καὶ οἰκημάτων εὑρὼν, εἰς τὸν ναὸν τῆς μακαρίας, πρὸς τὸ διαβιβᾶσαι τὴν νύκτα, κατέφυγε· μήπω δὲ εἰς ὕπνον τραπείς, γοερῶν φωνῶν τῆς σοροῦ τῆς ἁγίας ἐξερχομένων ἀκήκοε· σχετλιασμοὶ δὲ ἦσαν καὶ οἰμωγαί. Καί τινος, ἔλεγε, χάριν, οἱ τὴν πόλιν οἰκοῦντες, χριστιανοὶ ὄντες, αὐτὴν καταλείψαντες ἔφυγον; ἐμοῦ καὶ ταῦτα ἐνθαδὶ κατοικοῦσης· εἰ δὲ οὕτως ποιῆσαι ἔμελλον, διατί μὴ καὶ ἐμὲ[1] μεθ' ἑαυτῶν ἀνείλοντο, ἀλλ' ἐν τοῖς ἔθνεσί με κατέλειψαν; Τούτοις ὁ ἄνθρωπος γενόμενος ἔμφοβος διανυκτερεύσας εἰς τὴν Μήδειαν παρεγένετο, καὶ τοῖς ἐκεῖσε πάντα διήγγειλε. Παρὼν οὖν ἐκεῖσε καὶ ἱερεὺς Νικήτας, ὁ Κανάκις ὀνομαζόμενος, ὃς παρ' ὅλην τὴν πολιορκίαν ἐν τῷ ναῷ τῆς ἁγίας τὰ τῆς λειτουργίας ἦν ἐκτελῶν, ἄρτι δὲ μετὰ τῶν ἐποίκων καὶ αὐτὸς ἐξελθὼν κατέλαβεν εἰς τὴν Μήδειαν, καὶ ἀκούων ταῦτα παρὰ τοῦ αἰχμαλώτου, εἰς μνήμην ἦλθε τῶν ἐπιτελουμένων παρὰ τῆς μακαρίας θαυμάτων, καὶ οὐκ ἔτι στέγειν ἠδύνατο εἰμὴ τὴν Βιζύην καταλαβεῖν καὶ εἰς προσκύνησιν τῆς ἁγίας ἐλθεῖν, καὶ ταῦτα τῶν πολεμίων ὄντων ἐντός. Ὁ γὰρ λεχθεὶς Συμεὼν, ἐν τούτῳ καταλαβὼν τὴν Βιζύην καὶ κενὴν ταύτην ἀνθρώπων καὶ οἰκημάτων εὑρὼν, τὰ ἀπὸ τοῦ πυρὸς ἐναπολειφθέντα τείχη ἐκ θεμελίων ἀνατραπῆναι προστάττει, καὶ τὴν γῆν ἀροτριασθῆναι καὶ σπαρῆναι· ὃ δὴ καὶ γέγονε».

«Τοῦ καιροῦ εἰς τοῦτο ἁρμοδίως ἔχοντος, ὃ γέγονεν ἐπ' αὐτοῦ Συμεὼν οὐ δίκαιον ἂν εἴη παραδραμεῖν. Εἰσελθὼν γὰρ εἰς τὴν Βιζύην καὶ μόνους τοὺς ἐν αὐτῇ ναοὺς τῷ πυρὶ ἀναλώτους εὑρὼν, διήει περισκοπῶν καὶ οὓς μὲν εἰς ὀρρεῖα, οὓς δὲ εἰς οἰκίας, οὓς δὲ εἰς ἱπποστάσια καθιστῶν· ἀφικόμενος δὲ καὶ εἰς τὸν ναὸν τῆς ἁγίας καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς τῷ γλωσσοκόμῳ ἐπιβαλών, τοὺς παρατυχόντας τίνος ἂν εἴη ἠρώτα· τῶν δὲ ἀπαγγειλάντων καὶ περὶ τῶν ἐπιτελουμένων θαυμάτων παρὰ τῆς ἐν αὐτῷ κειμένης εἰπόντων αὐτῷ, διανοιχθῆναι προστάττει· ἀλλὰ, διανοιγομένου, φλὸξ ἐξίει εὐθέως καὶ ἅπαντας κατεφόβησε· τοῦτο ἐκεῖνος ἰδὼν, τὸν ναὸν μὴ παραθίγειν ὅλως τοῖς οἰκείοις προσέταξε, καὶ τοῖς ἱερεῦσι καθ' ἑκάστην ἐπέτρεψε λειτουργεῖν· οἰκίσας δὲ τὴν πόλιν ταύτην τισὶ τῶν οἰκείων αὐτῷ καὶ φρουρὸν ἐπ' αὐτῇ Βουλίαν τινὰ ἄρχοντα καταστήσας ἐξῄει, ὡς καὶ τὰς ἑτέρας τῆς Θρᾴκης πόλεις οὕτως ἐγκα(100α)ταστῆσαι.[1] Ὁ γοῦν προρρηθεὶς ἱερεὺς ὁ Κανάκις τοῖς τοῦ αἰχμαλώτου λόγοις προθυμηθείς, ὡς εἴρηται, εἰς Βιζύην ἐλθεῖν, τὴν προθυμίαν πληρῶσαι ἔσπευδε· πλησίον δὲ τοῦ κάστρου γενόμενος ἐκρατήθη παρὰ τῶν Βουλγάρων καὶ ἀνηρεύνατο τίς εἴη καὶ πῶς ἐνταυθοῖ παραγενέσθαι τετόλμηκεν· ὁ δὲ ἄρα, ἀληθείας ὢν παῖς καὶ ἀληθῆ λέγειν μεμαθηκώς, ὅς τις τε εἴη καὶ τίνος χάριν ἐληλύθει διωμολόγει. Ταῦτα δὲ εἰς ὦτα τῷ Βουλίᾳ ἐλθόντα καὶ αὐτὸν τὸν ἄνδρα εἰς ὄψιν αὐτοῦ ἀγαγεῖν ἐκέλευσεν· ἐλθόντι δὲ ὑπεζίστατο· καὶ πατέρα ἐκάλει· καὶ μετὰ τιμῆς ὅσης ἐδεξιοῦτο· καὶ περὶ τοῦ τῆς ἁγίας βίου καὶ τῶν θαυμάτων παρ' αὐτοῦ ἐζήτει μαθεῖν μεθ' ὅσης τῆς ἀξιώσεως· καὶ ὁ μὲν ἐκδιηγεῖται τὰ κατ' αὐτὴν, ὡς εἴη μὲν ἐκ Κωνσταντίνου πόλεως, γονέων τε εὐγενῶν καὶ ἐνδόξων θυγάτηρ . . . . . καὶ ὡς τέκοι καὶ ἑτέρους δύο ἄρρενας διδύμους . . . . . ὁ μὲν γὰρ πρωτότοκος Βαάνης, εἰς στρατιώτας καταλεγείς, τοῦ ἐν τῇ Σηλυμβρίᾳ εὑρισκομένου ἀρτίως ῥωμαϊκοῦ στρατεύματος στρατηγεῖ· ὁ δὲ μετ' αὐτὸν τεχθεὶς Στέφανος, τὴν τῶν μοναχῶν ὁδεύσας, περὶ τὰ Ὀλύμπια που ὄρη ἀναστρεφόμενος, ζῇ μόνῳ ἑαυτῷ τε καὶ τῷ Θεῷ . . . . . (100β) καὶ ὅπως ὁ ἀνὴρ αὐτῆς Νικηφόρος, κατὰ τὸν καιρὸν τῆς πολιορκίας Βιζύης τέλει τοῦ βίου χρησάμενος, ἐτάφη παρὰ τῷ ἀριστερῷ μέρει τοῦ ἀνεγερθέντος παρ' αὐτοῦ τῇ μακαρίᾳ ναοῦ». Θαυμάσας δὲ τὸν βίον τῆς ὁσίας ὁ Βουλίας ἐπέτρεψέ τε τῷ ἱερεῖ λειτουργεῖν καὶ κατοικεῖν ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ διοικητοῦ.

«Ἐπεὶ δὲ ὁ ῥηθεὶς Συμεὼν οὓς ἐν ταῖς ἁλωθείσαις παρ' αὐτοῦ πόλεσιν ἀνετίθει[2] φρουροὺς διά τινος χρονικοῦ διαστήματος μετεκαλεῖτο ὡς ἑαυτὸν, καὶ ἄλλους ἀντ' αὐτῶν ἔστελλε, μετακαλεῖται καὶ ἐκ Βιζύης Βουλίαν, ἕτερον ἀντ' αὐτοῦ πέμψας φρουρὸν τῆς πόλεως· οἱ δὲ τῆς φρουρᾶς ἐξερχόμενοι, δεῖν κρίνοντες πολέμου νόμῳ σὺν λαφύροις οἴκαδε ἀναστρέφειν, τοῖς ἐναπολειφθεῖσι τῶν ῥωμαίων ἐπέτρεχον, καὶ λείαν πολλὴν λαμβάνοντες οὕτω τὴν αὐτοὺς φέρουσαν ἐπορεύοντο. Ὡς δὲ καὶ Βουλίας

1. ὁ Κὸξ *διατί μοι καὶ ἐμοί*.

1. ἐκ τῶν ἐνταῦθα γραφομένων δείκνυται ὅτι τὰ τῆς Βιζύης τείχη ἔμενον ἔτι, οὔπω κατεστραμμένα.

2. προδήλως *ἐνετίθει*.

τῷ διαδεξαμένῳ τὴν Βιζύην κατέλιπε, τῷ εἰρημένῳ νόμῳ στοιχῶν καὶ αὐτὸς εἰς λαφυραγωγίαν ἐτρέπετο· ἔνθεν τοι καὶ εἰς Σηλυμβρίαν καταλαβὼν συναντᾶται παρὰ τοῦ ἐκεῖσε ρωμαϊκοῦ στρατοπέδου, ὧν τὸν Βαάνην ἡγεῖσθαι φθάσας ὁ λόγος ἐδήλωσε. Γνοὺς οὖν ὡς σὺν τῷ τοιούτῳ στρατεύματι καὶ Βαάνης ἐστί, τοὺς οἰκείους αὐτοῦ ἐπιστήσας, μόνος εἰρηνικώτερον παρεξέβη· καί τινα προσκαλεσάμενος ἐκ τοῦ στρατοπέδου ρωμαίων, περὶ Βαάνου μαθεῖν ἠξίου εἰ παρήει[1] τῷ στρατοπέδῳ, παρόντα δὲ μαθὼν ἐδέετο τοῦτον ἰδεῖν. Μηνύεται ταῦτα Βαάνῃ, καὶ ὡς εἶχεν ἔνοπλος ἔρχεται πρὸς Βουλίαν. Ὁ μὲν οὖν εὐθὺς αὐτὸν ἤρετο· «Σὺ εἶ ὁ σεβάσμιός μοι Βαάνης ὁ υἱὸς (101α) τῆς ἐν Βιζύῃ ἁγίας Μαρίας;» Ὁ δὲ «Ἐγώ εἰμι, ἀπεκρίνατο· σὺ δὲ τίς εἶ, καὶ πῶς τὸ ἐμὸν ὄνομα οἶδας καὶ τὸ τῆς μητρός; καὶ πόθεν ἐμοὶ φιλίως διάκεισαι;» Ὁ δὲ Βουλίας, «Ἄνθρωπός εἰμι ἁμαρτωλός, ἀπεκρίνατο»· καὶ διηγεῖται πρὸς τὸν Βαάνην θαύματά τινα, καὶ βεβαιοῖ ὅτι μὴ δυνηθεὶς ἰδεῖν τὴν μητέρα πόθον εἶχε πολὺν ἰδεῖν τὸν υἱόν, ἅτε καὶ περὶ τούτου μαθὼν ἀπὸ τῶν παρὰ βουλγάροις αἰχμαλώτων. Καὶ διεχωρίσθησαν Βαάνης τε καὶ Βουλίας εἰρηνικῶς.

«Μετ' ὀλίγον δέ, τοῦ εἰρημένου Συμεὼν τὴν ψυχὴν ἐκρήξαντος, Πέτρος ὁ υἱὸς αὐτοῦ τὴν ἀρχὴν διαδέχεται· ὃς καὶ βαρβαρικώτερον τοῖς πράγμασι χρώμενος τὰς ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ (101β) ἀλωθείσας πόλεις τῆς Θρᾴκης εἰς ἔδαφος κατασπᾷ, εἰς ἑαυτὸν τοὺς ἐν αὐταῖς εὑρισκομένους βουλγάρους μετακαλούμενος· μεθ' ὧν καὶ τὴν Βιζύην οὕτω διέθηκεν· ὅπερ μαθὼν Βαάνης, σύν τισιν ἱερεῦσι καὶ στρατιώταις τῶν ὑπὸ χεῖρα, τὴν Βιζύην καταλαμβάνει· εἰσελθὼν οὖν μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ ἐν τῷ θείῳ ναῷ τῆς ἁγίας μητρὸς αὐτοῦ, καὶ τὰ εἰκότα εὐξάμενοι καὶ εὐχαριστήσαντες, τὸ τίμιον αὐτῆς καὶ ἅγιον λείψανον κατησπάσαντο· τῆς θείας δὲ καὶ ἁγίας ἱεροτελείας ἐναρχομένης, τριγμὸς μέγας γέγονεν ἐν τῷ γλωσσοκόμῳ, καὶ φόβον πᾶσιν ἐνέβαλεν ὡς μικροῦ καταλιπόντας τὸν ναὸν ἐξελθεῖν· τούτου δὲ μεθ' ἱκανῆς τῆς ὥρας παυσαμένου, διαπορεῖν ἤρξαντο τί ἆρα τὸ σημεῖον βούλεται τοῦτο· Βαάνης οὖν ὁ υἱὸς αὐτῆς «Ὥςπερ, φησί, καταλιπόντων ἡμῶν τὴν Βιζύην, ἀγανακτοῦσα γοερὰς ἠφίει φωνάς, καθὼς ὁ αἰχμάλωτος διηγήσατο, οὕτως ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ ἡμῶν σκιρτᾷ ἐν ἀγαλλιάσει». Τὰ τῆς θείας δὲ λειτουργίας τελέσαντες καὶ ἐπὶ τῷ γεγονότι δοξολογήσαντες, εἰς Σηλυμβρίαν αὖθις ὑπέστρεψαν».

«Ῥωμανοῦ δὲ τῶν ῥωμαϊκῶν σκήπτρων ἐπειλημμένου καὶ γαμικὰ συναλλάγματα ἐκτελέσαντος μετὰ τῶν βουλγάρων, εἰρηναία κατάστασις μέσον αὐτῶν τε καὶ τῶν ῥωμαίων ἐγένετο. Ἔνθεν τοι καὶ ἅπαντες συναχθέντες εἰς τὰς ἰδίας πατρίδας ἐκτός τινος δέους ἔθεον· καὶ Βαάνης ἐντεῦθεν μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ ἐκ Σηλυμβρίας τὴν Βιζύην κατέλαβεν. Ἔτυχε δὲ ἐν τούτῳ καὶ τὸν εἰρημένον ἀδελφὸν αὐτοῦ Στέφανον ἐκ τῶν Ὀλυμπίων[1] ὀρέων, κατά τινα χρείαν, τὴν Κωνσταντίνου καταλαβεῖν, οὐχὶ Στέφανον ἔτι ὀνομαζόμενον, ἀλλὰ Συμεών, τῷ μοναχικῷ σχήματι τὸ ὄνομα εἰς τοῦτο ἀμείψαντα. Οὕτω τοίνυν ὁ Συμεών, τῇ τῶν πραγμάτων εἰρήνῃ ἐπευφρανθείς, καὶ ἅμα μὲν ποθῶν τὴν πατρίδα ἰδεῖν, ἅμα δὲ καὶ τῷ ἀδελφῷ ἐντυχεῖν, τὸ δὲ πλέον, ἵνα τὸ τῆς μητρὸς ἅγιον λείψανον προσκυνήσας καὶ ἀσπασάμενος, τῆς ἐξ αὐτοῦ καταπολαύσῃ χάριτος, τὴν Βιζύην καταλαμβάνει· εἰς τὸν ναὸν οὖν ἀφικόμενος, καὶ τὰ κατ' ἔφεσιν εὐχῆς τε καὶ εὐχαριστίας πληρώσας, ἐντυγχάνει καὶ τῷ αὐτοῦ ἀδελφῷ Βαάνῃ· ἔνθα δὴ κοινωσάμενοι ἄμφω τὰ κατὰ γνώμην, τὰς ἀνηκούσας αὐτοῖς ἀδελφικὰς μερίδας ἀποκληροῦσι τῷ ναῷ τῆς ἁγίας αὐτῶν μητρὸς καὶ εἰς μοναστήριον αὐτὸν ἀποκαθιστῶσιν. Ὁ γοῦν Συμεὼν ἐνταῦθα (102α) καὶ μετάθεσιν [ἐποίει;] τῶν λειψάνων· τὸ μὲν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἐκτὸς τῆς ἐκκλησίας τάφον ποιήσας, τίθησι· τὸ δὲ τῆς ἁγίας μητρὸς αὐτοῦ λείψανον ἀπέθετο ἐν ᾧ ὁ πατὴρ κατέκειτο ἐκ μαρμάρου πεποιημένῳ· σῶον δὲ τὸ τῆς ὁσίας ἦν λείψανον καὶ μηδεμίαν παθὸν φθοράν, πέμπτον καὶ εἰκοστὸν ἔτος κείμενον· ὃ καὶ ἀρτίως ὁρᾶται, χρόνων ἤδη συχνῶν παρεληλυθότων, μηδεμίαν ἔχον διάλυσιν. Ταῦτα δὲ οὕτω πληρώσαντες καὶ τὰ εἰκότα τελέσαντες, ἀπαίρει τῆς Βιζύης ὁ Συμεὼν καὶ εἰς ὄρος καταλαμβάνει τὸν Κυμινᾶν[2] ἐπονομαζόμενον, ἐν ὁρίοις Παφλαγονίας, τῆς Ηλουσιάδος ἐγγύς, τὸν ἀσκητικὸν εἵλετο βίον καὶ ἔτι ἐξεργαζόμενος, μετὰ τούτων δὲ πλείστων θαυμάτων ἐκτελουμένων, καὶ ἐπὶ ταῦτα ὁ λόγος ὁρμᾷ, καταλιπεῖν τι τῶν γεγονότων οὐκ ἀνεχόμενος». Ἀριθμεῖ δέ τινας ὑπὸ τῆς ἁγίας θεραπευθέντας, ἐν οἷς ἦν καὶ «γυνή τις ἀπὸ τοῦ κάστρου Μηδείας».

1. γρπτ. *παρῆν*.

1. τοῦ βιθυνικοῦ βεβαίως Ὀλύμπου.
2. βλέπε ἐν βιογραφίᾳ Μιχαὴλ Μαλεΐνου.

Ἡ βιογραφία διδοῦσά τινας εἰδήσεις περὶ τῶν παίδων τῆς ὁσίας γνωρίζει ἡμῖν ὅτι (103α) «ὁ μὲν Βαάνης, ὑπὸ τῷ πατρὶ αὐξηθεὶς καὶ εἰς ἄνδρα φθάσας γυναικί συζεύγνυται τῶν ἐπιφανῶν, καὶ δρουγγαρίου τάξιν λαχών, οὐκ ἐπήρθη περί τινι τῶν τῷ κόσμῳ τιμίων· ἀλλὰ τὴν ἰδίαν μητέρα ἐν πᾶσιν ἀπομιμούμενος . . . . . ἦν μὲν ἀνδρεῖος κατὰ τὸ σῶμα, πολλῷ δὲ ἀνδρειότερος κατὰ ψυχὴν καὶ προαίρεσιν· χρημάτων δὲ καὶ κερδῶν πάντων ἀνώτερος ὢν παρεχώρει ἀεὶ τοῖς συστρατιώταις τῶν σκύλων, ὡς ἐντεῦθεν προσφιλὴς εἶναι αὐτοῖς καὶ περίδοξος . . . . . ἔσχε καὶ συνασκητὴν καὶ συνεργὸν ἁπάντων (103β) τῶν καλλίστων κατορθωμάτων Θεόδωρόν τινα τὸν τὴν τοῦρμαν διαδεξάμενον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, ἄνδρα γενναῖον τὰ στρατιωτικὰ καὶ ῥωμαλέον, γενναιότερον δὲ τοῖς κατὰ Θεὸν πολιτεύμασιν». Ἐπαινεῖ τὸν Βαάνην ἡ βιογραφία ὅτι λίαν ἤσκει τὴν ἀρετὴν τῆς ἐλεημοσύνης καὶ τῶν ἱερῶν ἀκολουθιῶν οὐδέποτε ἠμέλησεν, «ἀλλ' ἑκάστην ἡμέραν μετὰ καὶ ἀκολουθίας ὡρῶν δώδεκα τὸ ἅπαν ἐστιχολόγει ψαλτήριον· καὶ ἑσπέρας ἀεὶ πρὸ τῶν ὕπνων, μετὰ τὴν τῶν ἀποδείπνων ἀκολουθίαν, παράκλησιν πρὸς τὴν ἀειπάρθενον τοῦ Θεοῦ ἡμῶν μητέρα διὰ κανόνων τεσσαράκοντα ἐποιεῖτο, βίβλῳ τὸ παράπαν ἐν τούτοις μὴ χρώμενος». Ἀναφέρει δὲ κατόπιν ὅτι νοσήσας ἐκ κοιλιακοῦ νοσήματος ἦλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐπὶ νοσηλείᾳ, πιθανῶς ἐκ Σηλυμβρίας, ἐν ᾗ ἡμέρᾳ τυχαίως κατελάμβανε τὴν πρωτεύουσαν καὶ Συμεὼν ὁ ἀδελφὸς ἐκ τοῦ Κυμινᾶ κατελθών· ὃς καὶ πρὸς τῷ τέλει τοῦ βίου γενόμενον τὸν Βαάνην ἔκειρε μοναχὸν, Μαρῖνον μετονομάσας· (103δ) «καὶ εἰς τὰς θείας σκηνὰς μετοικίζεται, δευτέραν τότε τοῦ ἰουνίου μηνὸς ἄγοντος· κατατίθεται δὲ τὸ σεβάσμιον αὐτοῦ καὶ τίμιον λείψανον εἰς τὴν μονὴν τῆς Θεοτόκου τὴν Τὰ Κορώνης ἐπονομαζομένην, πλησίον τῆς Ἀσπάρου γγιστέρνης[1]. Τὸ μὲν δὴ τούτου (104α) τέλος τοιοῦτον ἔσχε τὸν τρόπον· *Εἰ δὲ καὶ ὁ ῥηθεὶς Συμεὼν ἐκ τῶν πολλαχοῦ τοῦ λόγου περὶ αὐτοῦ λεχθέντων τοῖς ἁγίοις συνετάττοιτο, τοῖς θείοις ἀνδράσιν ὁ λόγος σκοπεῖν ἀφήσει*[2]. Γραμμάτων μὲν οὖν γέγονεν ἔμπειρος καὶ εἰς βασιλείους αὐλὰς ἀπετάχθη διάγειν, ὡς εἴρηται· καὶ ὁ τρόπος αὐτοῦ προκόπτειν αὐτὸν ἐδίδου τοῖς παρὰ ἀνθρώποις κρείττοσιν· ἀλλ' ἔρωτι τῶν θείων ἁλοὺς καὶ τὴν ὄντως μερίδα εὐαγγελικῶς ἐκλεξάμενος, ἑκουσίως καταλιμπάνει τὰς γηίνους τιμάς· καὶ Θεῷ μόνῳ ζῆν ἐγνωκὼς ἀσκητικοῖς πόνοις ἐκδίδωσιν ἑαυτόν· καὶ ὄρη διερχόμενος ἐξ ὀρέων, καὶ τόπους ἀμείβων ἐκ τόπου, καὶ κατὰ τὰς μελίσσας ὡς ἐξ ἀνθέων τῶν ἀρετῶν συλλέγων τὰ κρείττονα σκεῦος ἑαυτὸν τῆς ὄντως γλυκύτητος κατεσκεύασε, καὶ πάσης πικρίας γηίνης ἐκκαθαρθείς, οἶκος Θεοῦ ἐχρημάτισε· πλουτεῖ γὰρ καὶ ἄκων τὸ τῆς ἱερωσύνης ἀξίωμα, διὰ μόνην ὑποταγὴν τῷ ἐπιστατοῦντι καταπειισθείς».

Μεθ' ὃ ἔπεται ἐγκώμιον τῆς μητρὸς, καὶ κρίσις ὅτι τοιαύτης ἔδει 'να γένωνται ὅμοια τὰ βλαστήματα. Ἀλλ' οὐκ ἀναφέρει τὸν θάνατον τοῦ Συμεών. Ἐγράφη δὲ ἡ βιογραφία προδήλως ἐν Βιζύῃ, διότι λέγει πρὸς τὸ τέλος «προϊσταμένη δ' ἂν εἴης καὶ τῆς καλλίστης τῶν πόλεων *ταύτης* Βιζύης, καθ' ἣν σου τὸ ἱερώτατον καὶ ἅγιον σῶμα ἐπεβράβευσεν ὁ Θεὸς εἰς κοινὴν τῶν ἐνοικούντων βοήθειαν καὶ ἀντίληψιν . . . . . Τῷ ἀρχιερεῖ δὲ σὺν τῷ κλήρῳ παντὶ καὶ πᾶσι τοῖς ἐτησίως τιμῶσί σε σωτηρίαν ἀεὶ παρέχουσα» κλπ.

1. καὶ ἕτερα χειρόγρ. *γγιστέρνης*.
2. φαίνεται ὅτι παράδοσις ὑπῆρχε περὶ τῆς τοῦ Βαάνη ἀνακηρύξεως ὡς ἁγίου.

(Ἀνεγνώσθη ἐν συνεδρίᾳ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐπιτροπῆς).